

Pavol Dobšínský: Prostonárodné slovenské povesti (Druhý zväzok)

Pavol Dobšínský

Prostonárodné slovenské povesti (Druhý zväzok)

Pavol Dobšinský

Digitalizátor: Róbert Zvonár, Viera Studeničová, Michal Garaj, Miriama Mládková, Peter Kovalič, Agustin Murillo, Bea Dubovská, Dana Lajdová, Jozef Ozimy, Tomáš Sysel, Monika Morochovičová, Peter Beskid, Zuzana Behříková, Daniela Stroncer, Michal Vanek, Gabriela Matejová, Pavol Tóth

Copyright © 2008 Zlatý fond denníka SME

O diele

Prostonárodné slovenské povesti – zbierka deväťdesiatich slovenských rozprávok od Pavla Dobšinského (1828 – 1885), ktorá vychádzala v rokoch 1880 – 1883 v ôsmich zväzkoch nákladom autora. Obsahuje všetky folklórne prozaické žánre: čarovné rozprávky (*Zakliata hora*, *Mahuliena zlatá panna*, *Janko Hraško*, *Traja zhavranení bratia*, *Nebojsa* a i.), rozprávky o zvieratách (*Kozliatka*, *Medveď a komár*, *O vlku, čo si dal šíť boťy*), humoristické a novelistické rozprávania (*Prorok rak*, *Drevená krava*, *Múdry Matko a blázni* a i.), ako aj povesti (*Sitno*, *Salaš na Čertovici*). Dobšinský tu publikoval viacero rozprávok známych zo starších zbierok – z Francisciho *Slovenských povestí* z roku 1845 či Němcovej *Slovenských pohádek a pověstí* z roku 1863, ale aj rozprávky, ktoré dovtedy tlačou nevyšli. Rozprávky z dostupných prameňov buď s drobnými jazykovo-štylistickými zmenami prebral, alebo sa inšpiroval ich látkami a nanovo ich zoštylizoval, prípadne sa na pozadí viacerých variantov snažil vytvoriť reprezentatívny model určitej rozprávky. *Prostonárodné slovenské povesti* spolu so *Slovenskými povestami*, ktoré Dobšinský vydal spolu s Augustínom Horislavom Škultétym v rokoch 1858 – 1860 (spoločne vyšli v roku 1958 v Slovenskom vydavateľstve krásnej literatúry pod názvom *Prostonárodné slovenské povesti*), predstavujú výnimočnú zbierku rozprávok, reprezentujúcu slovenský rozprávkový materiál a zachytávajúcu vývin rozprávky v slovenskej literatúre 19. storočia. Stali sa dôležitým prameňom etnológie aj literatúry pre deti a mládež, vo fonde slovenskej literatúry majú nezastupiteľné miesto – vďaka početným a mimoriadne obľúbeným adaptáciám (najmä prerozprávaniam Márie Ďuričkovej, ktoré sú vo vydavateľstve Mladé letá knihou s najväčším počtom reedícií) dodnes patria k najvydávanejším a najčítanejším dielam slovenskej literatúry. Preložené boli do mnohých svetových jazykov, okrem iného napríklad do čínštiny, v čase svojho vydania napríklad do francúzštiny.

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Pôvodná publikácia	1
Janko a Macko	2
Sirota	11
Zlatná krajina	15
Dlhý nos	28
Zlatý kľúč	35
Čarodejná kráľovná	41
Zlatý zubok	47
O veternom kráľovi	52
Šurienka a Atalienka	55
Tri holúbky	59
Neverná žena	65
My trã bratã	71
Had, mačička a psík	74
Fundži palica, cepy von z vreca	81
Tri písťalky	86
O Mechúrikovi	93
Kozičky	94
Mať a macocha alebo zlatá páva	96
Rovnopekny pár	99
Hrdá panička	104
Kraľčík, Kucharčík, Popelčík	114
Piatko a Pustaj	121
Zlý brat	131
Pijan	136
Tri zlaté hrušky	141
Bračok vtáčok	146
Baláž	148
Zlatovláska	161
Mlynček	166
Či jesto pravda na svete	175
Janko Hraško	180
Stará dievka a čert	190
Červenkráľ a žltovláska	193
Černovlasý princ	198
O sirote	208
Divostvorný lovec	210
Cesta k Slncu	213
Mataj	218
Lubka a Kovovlad	226
O dvanástich mesiačkoch	231
Plavčík a Vratko čo osúšajú slzy sveta	237
O hlúpej žene	242
Zlatí bratkovia	245
Zakliaty zámok	249
Drevená krava	253
Čert slúži	259
Žabina kmotra	262

Hádač, strúhač, strelec, poprac	264
Najmladší z dvanástich	268
O troch grošoch	273

Pôvodná publikácia

Pavol Dobšinský. *Prostonárodné slovenské povesti - Zväzok II.*. Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry. Bratislava. 1958. .

I.vydanie

. Andrej. Plávka. Rediguje. . Ján. Ferenčík. Šéfredaktor. . dr.Jozef. Felix. Zodpovedný redaktor. . Rudolf. Totka. Graficky upravil. . Zlata. Maderová. Technická redaktorka. . Eva. Kollárová. Korigovala. .

Janko a Macko

Podali: I. Gábor Lovinský z Novohradu, P. Jamriška a J. Rimavský z Malohontu, Gustáv Reuss z Gemera; porovnal Aug. Hor. Škultéty.

Kde bola, tam bola, bola za červeným morom, za drevenou skalou, pri sklenenom vrchu, v Kompit kráľovej krajine, jedna malá dedinka a v tej dedinke býval jeden veľmi chudobný človek, ktorý na tom širom svete nič inšieho nemal, iba psotu, biedu a veľa detí. Chodil on so svojimi chlapcami do hory zbierať rážd'a, a čo im za to dali, z toho sa museli živiť aj zaodievať. Lahodný to bol zárobok pre toľkú čemrvu! Nebožiatka deti často sa s plačom na peci váľali od hladu a neborákovi otcovi srdce pukalo od žiaľu nad úbohými deťmi. Bol by ich rád ako najlepšie opatriť, ale darmo, druhý spôsob nebol. Tak museli len aj ďalej psotu z pleca na plece prekladať.

Tu ale jeden raz, ako tak chodili do tej hory, zazreli na jednom vysokom dube hniezdo. Najstarší z chlapcov sa hneď vyškriabal k nemu a našiel tam sedem krásnych vajíčok a zniesol ich dolu. Deti boli vajíčkam rady a otec povedal:

„Chvalabohu i za to! V meste nám čo-to dajú za ne. Len ich nerozbite!“

Na druhý deň šiel ten chudobný človek do mesta a tam tie vajíčka ponúkol jednému kupcovi.

„A čo žiadate za ne?“ spýtal sa ho kupec.

„Ach,“ povedá, „ja sa len na vás nechám, čo mi dáte, na tom pristanem.“

Kupec mu dal za ne po peniažku a chudobný človek bol rád. Ako tento odišiel, pribehli do sklepu kupcovi chlapci, Janko a Macko, a hneď sa okolo tých vajíčok mali, že sa budú s nimi hrať. Chlapci, ako chlapci, pustili jedno na zem, a tu sa vykotúľala jedna zlatá guľka, čo v tom vajci miesto žltka bola.

Ako to kupec videl, hneď rozbil aj druhô aj tretie až do siedmeho a v každom našiel miesto žltka guľku zlatú. Tu vybehne zo sklepu a hľadá pomedzi domy, či by ešte toho človeka nemohol vyzrieť? Ten na šťastie nebol ešte ďaleko a hneď počul, že ho nazad volajú. Vrátil sa do sklepu.

„Dobrý človek,“ oslovil ho kupec, „páčia sa mi tie vajíčka. Ak môžete, doneste mi ešte viacej takých, dobre vám zaplatím.“ Vyňal dakoľko zlatých a vtisol mu ich do ruky:

„Toto si,“ povedá, „vezmite, to vám bude na závdavok.“

Chudobný človek by sa nebol ponazdal takému šťastiu a sľúbil, že vďačne donesie. Hneď pokúpil jedno-druhô do kuchyne, a keď domov prišiel, tu všetko vyskakovalo od radosti, že sa raz dakedy do chuti najedia.

Chodil on do tej hory každý deň so svojimi chlapcami, zbierali to rážd'a a vyberali tie pekné vajíčka. Raz, keď vyšli zase do tej hory, videli, ako sa do toho hniezda jeden had ťahal a v ústach niesol jedno vajce. Had sa skrútil zo stromu a ťahal sa po pažiti horou. Tí striehli, kde pôjde a šli všade

zápäť za ním. Naraz im pod jedným charľavým¹ stromom zmizol a len po chvíli vystrčil hlavu a opeká si ju na slnci. Chudobný človek priskočil, odťal hadovi hlavu a potom ako bol dlhý, tak ho vytiahol von. Tu v tom dúpnom strome našli veľkú hromadu takých vajíčok a odniesli kupcovi a ten im za ne silu peňazstva dal. Ale kupcovi nebolo ešte dosť:

„Viete čo,“ povedá, „ulapte vy toho vtáka, čo tieto vajíčka nesie a doneste mi ho sem aj s hniezdom, dám vám za to dva vozy žitom nakladané, v jednom štyri voly, v druhom štyri kone, a peňazí, koľko budete chcieť.“

Chudobný človek s plnou kapsou a s tou dobrou novinou veselo a hvízdajúci sa vracal domov.

Na druhý deň, akonáhle svitlo, naraz poslal najstaršieho chlapca, aby šiel toho vtáka ulapiť. Chlapec sa zachytil do hory, a keď k tomu stromu došiel, tu práve vletel vták do hniezda. Naradovaný začal sa hneď hore škriabať a šmýkal sa potíšku vŕe vyššie a vyššie až pod samô hniezdo. Ale keď sa načíahal, že ho už priklopí, tu milý vták brnk! Schytil sa na krídla a uletel. Na druhô ráno vypravil otec druhého chlapca a potom aj tretieho; ale ho ani tí nemohli dolapiť.

Keď videl, že je z chlapcov nič, napokon sa vybral sám. Ale on už nešiel za rána, čakal, kým sa zmrklo, a vtedy sa zachytil do hory. Mesiačik pekne svietil a on si sadol pod duba, na ktorom to hniezdo bolo.

„Počkám za chvíľku,“ myslel si, „kým vtáčik lepšie zaspí.“

Ale bol dokonaný a čosi-kamsi začalo sa mu driemať, až i zaspal. Len tu ale okolo polnoci začne sa vám ten človek zo sna na toho duba škriabať, lebo bol mesačník. Pekne-krásne vtákovi krídla zviazal a aj s hniezdom dolu zniesol, položil na stranu a zase si tak sadol, ako sedel, a spal ďalej.

Ráno, hneď ako sa prebudil, vydriapal sa znovu na duba; ale tam už ani vtáka, ani hniezda nebolo. Tu on neborák nevedel, čo má od žiaľu robiť. Chodil, hľadal hore-dolu, ale nikde nič nemohol nájsť, až mu navela padlo oko stranou na hniezdo, kde neborák vtáčik poviazaný čušal. Schytil ho naraz s veľkou radosťou a rovno odniesol kupcovi do mesta.

Ten, ako videl, že mu vtáka s hniezdom nesie, dobre hneď z kože nevyskočil, lietal hore-dolu po izbe a hneď ženu, hneď chlapcov objímal a bozkával. Potom dal zapriať do jedného voza štyri pekné kone, do druhého štyri vykŕmené voly a kázal naložiť na obidva vozy žita. Na to mu ešte dal aj peňazí, koľko len chcel, a tak ho vypravil domov.

Tu bola neslýchaná radosť! Nechodili oni viacej rážďa zbierať, ale si vystavili pekný dom, kúpili si zeme, lúky a žili šťastlive.

Kupec, len čo toho vypravil, naraz nad svojou posteľou vbil do múru dva klíny a na tie to hniezdo s vtáčkom položil. Vtáčik bol naveky krotký, tichý a každý deň zniesol jedno vajíčko. Kupec každô rozbil a zlato z nich vyberal. To tak trvalo za viacej rokov. Kupec sa stal neslýchaným boháčom.

Raz vo sviatok dlhšie si hovel v posteli a pozeral hore na hniezdo. Ako tak pozerá, vtáčik vystrel ľavô krídelce a tu sa kupcovi zdalo, že sú tam dáke litery. Zdvihne sa na posteľ a tu pod tým krídelcom videl napísanô: „Kto zo mňa srdce zje, bude kráľom, a kto moje ľavô krídlo, každú noc bude mať sto dukátov pod hlavou.“

¹dúpnym

Kupec sa nad tým veľmi zadivil i zaradoval. Chytro sa obliekol, vzal nôž, zarezal, vypitval a sám pekne očistil toho vtáčika. Potom ho pokrájal na rajničku a dal kuchárke, aby ho na obed upražila. Ale jej prihrozil:

„Daj,“ povedá, „pozor, lebo ak len jeden kúšтик z neho skape, skapeš aj ty.“

S tým sa on, ona a chlapci pobrali do kostola.

Zima bola veľmi tuhá. Kupcovi chlapci nemohli vydržať do konca, ale ušli domov a hybaj rovno do kuchyne k ohňu. Tu ich kuchárka dosť odháňala, ale tí sa nechceli pohnúť a jednostajne ju trápili, žeby im dala dač jesť, lebo že veľmi vylačneli. Vtom ale ako im tam voľáč zháňa - mladší brat Macko vychytí z rajničky srdce; tu sa aj Janko osmelí, uchytí ľavô krídelce a obidvaja zjedli.

Po chvíli sa vrátili z kostola a kupec ani do izby nešiel, iba pravo do kuchyne. Chlapci vybehli von a on začal pečeňu obzerať, či dačo nechybí. Tu nevidí ani srdce, ani ľavô krídlo! Hneď zrobil krik a na kuchárku zle-nedobre, že kto bol v kuchyni? Tá sa odvolávala na chlapcov, že tí tu boli a že to len tí museli zjesť. Ale kupec na to neveľa dbal, mykol kuchárku po hlave, že sa hneď zvrátila a bolo po nej. Chlapci načúvali na dverách, čo sa to v kuchyni robí, badali, že je veru zle a v strachu pustili sa do behu svetom.

*

Utekali oni, utekali, čo im len nohy stačili, aby ich otec dák nedohonil, až pred samým mrakom prišli na jednu lúku a naprostred tej lúky stála kopa sena.

„No, Janko,“ ohlásil sa Macko, „dneska ďalej nepôjdeme, lebo neviem, kde by sme zašli a tu prenocujeme v tejto kope sena.“

Mladší brat na to pristal a hneď sa poberali ku tej kope. Tu vyskočil jeden veľký tučný jeleň a Macka mrzelo, že nemal z čoho za ním streliť, ale sa len musel dívať, ako si dolu lúkou poskakoval. Šli na tú stranu, kde jeleň vyskočil a tam našli jednu hodnú dieru do kopy.

„Tu nám dobre bude,“ povedali medzi sebou, utiahli sa dnu a po chvíli zaspali, akoby ich zarezal.

Ráno, keď sa počali zore zapalovať, Janko už bol hore. Mackovi sa ešte dobre spalo, tak mu len dal pokoj. Zachytil sa vyzrieť dákú studničku, lebo bol veľmi smädný. Za ten čas sa zobudil aj Macko a hľadal si čiapku, ktorá sa mu v sene zapotrošila². Makajúci prišiel aj tam, kde hlava Jankova bola ležala a tu nájde plný mešec, otvorí ho — tu samé dukáty! Vtom sa práve Janko vracal od studničky, Macko chytro skryl miešok do vrecka a bratovi nepovedal nič.

Idú, idú ďalej, až prišli do jednej dediny. Boli lační, tak len rovno zatiahli do krčmy a Macko rozkázal, aby pripravili hodný obed. Tu sa Janko začal stariet, ako oni to zaplatia, ale ho Macko len kojil:

„Neboj sa, brat môj, veď ja mám ešte dakoľko grajciarov.“

²zatrtila sa, preč sa podela

Naobedovali sa, zavolali krčmára a všetci sa zadivili, keď mu Macko za obed dukátmi začal platiť. Zaplatili a šli ďalej do sveta. Putovali oni dlho sem i tam, a kde nocovali, Macko všade našiel pod Jankovou hlavou plný mešec, takže už nevedel, kde má tie dukáty podievať.

Zjavil sa on s tým jeden raz bratovi a ukázal mu tie peniaze, ale keď sa ten spytoval, kde ich vzal, povedal mu, že našiel tam aj tam. Janko sa na tom veľmi zaradoval a šli len ďalej cez hory, cez doly, až napokon prišli do jedného mesta, kde kráľ býval.

Tu si hneď v jednom hostinci najali izbu a žili si po pansky. Ale starší brat Janko mal veľkú vôľu k hudbe a maliarstvu, nuž sa oddal do toho a pod krátkym časom naučil sa tak pekne hrať aj maľovať, že mu v tom naďaleko nebolo páru. Macko si len hovel ako pán. Dobre jedol, dobre pil, chodil po prechádzkach a počúval, ako jeho brat pekne hrával.

Raz, ako si tak prehrával, viezla sa tadiaľ na hrdom koči kráľova dcéra. Tá hudba ju tak prenikala, že hneď kázala kočišovi zastáť a počúvala za hodnú chvíľu. Potom ani nešla ďalej, ale povedala kočišovi, aby sa obrátil nazad.

Hneď na druhý deň dal kráľ Janka zavolať, či by nemohol jeho dcéru učiť hrať, že mu dobre bude platiť, na čo on vďačne pristal, a naraz ešte v ten istý deň ju začal učiť. Kráľovi sa Janko páčil a veľmi ho rád videl.

Vtom ale v druhej susednej krajine umrel kráľ, tak mali druhého na jeho miesto vyvoliť. Pri volení ale bola taká obyčaj, že sa ľud zhromaždil a korunu pustili vysoko do povetria, a komu na hlavu padla, ten bol kráľom. Tento chýr sa do uší dostal aj našim šuhajom a Macko hneď veľkú vôľu dostal tatam ísť.

„Janko!“ oslovil si brata, „ačak sa pôjdeme aj my na to podívať?“

„Dobre,“ odpovedal Janko, a keď bol tomu čas, šli do tej krajiny.

Ľudí bolo tam už neslýchaná sila a naši bratia si zastali na kraj. Na pravô poludnie pustili korunu do povetria a tá letela vysoko. Raz sa ale skrútna na bok a padne na hlavu Mackovi. Tu sa stal veľký krik, ujúkanie; každý chcel kráľa vidieť. Všetci starší sa zbehli k tomu miestu, kde koruna padla, ale videli, že je to len mladý šuhaj. Tu Macka a Janka chytili a začali ich cuzdiť³. Ale tí chytrí pobrali sa v nohy a nezastavili sa len na svojej hospode.

Korunovanie odložili na druhý deň. Macka táto príhoda mrzela, len ho jednostajne dač ťahalo, žeby šiel zas k tomu korunovaniu, a začal nahovárať Janka, žeby aj on ešte išiel s ním. Ten najskôr nemal vôľu, potom sa ale predsa dal naviesť, a tak sa vybrali zase vedno. Teraz si ale len obďaleč zastali, lebo sa báli, aby sa im zase dač nedostalo ako včera. Keď bolo poludnie, pustili korunu vozvyšok. Koruna letela, že sa len tak menila očiam; raz sa ale pustila dolu a zase pravo Mackovi na hlavu. Macka i Janka zase hodne vycuzdili a korunovanie odložili zase na druhý deň, ale tak, že už komukoľvek na hlavu padne, či to pastierovi, či to žobrákovi, ten bude a ten musí byť kráľom.

Prišiel tretí deň. Mackovi len nedalo pokoja a zase začal aj Janka vábiť, ale ten sa mu už žiadnym činom nedal nahovoriť.

„Už ma,“ rečie, „dva razy pre teba ubili, tretí raz by som nerád vyhorel.“

³bit

Tak sa len sám Macko zachytil a teraz si smelo zastal medzi druhých ľudí. Na poludnie pustili korunu do vysoka a čosi-kamsi bola zas na Mackovej hlave. Tu ľud aj panstvo tej krajiny ho obhŕklo a všetci sa mu klaňali na znak, že ho za svojho kráľa uznávajú. Potom ho s veľkou slávou sprevodili do kráľovského paláca, kde si na vysoký trón zasadol a kraľoval.

Janko si celý deň prehrával a len pred večerou išiel vyzerat Macka, ale ho nemohol vyčkať a veľmi zarmútený sa vrátil nazad, lebo si myslel, že jeho brat Macko už tam zahynul. Tu neborákovi bolo všakovak, lebo kým pri sebe videl Macka, o nič sa nestaral, ten platil za všetko. Ale akože tu teraz žiť v drahom hostinci? Tak veru on tam nechal drahý hostinec a opatril si lacnejšiu hospodu u jednej starej vdovice.

Nocoval prvú noc u tej vdovice, a tá keď mu ráno posteľ poprávala, našla pod hlavnicou⁴ mešec dukátov. To tak potom bývalo aj ďalej, a že sa nikdy nevyzvedoval, ona mu tiež nič nepovedala a odkladala dukáty na jedno miesto. Janko chodil každý deň do kráľovského paláca učiť princezku, a tam ho čo ďalej radšej videli, najmä princezke sa veľmi páčil, lebo bol šuhaj driečny.

O jeden čas padlo kráľovi mena a na druhý deň kráľovnej. V paláci sa strojila veľká hostina a k tej hostine zavolali aj Janka. Tu sa princezka pred všetkými hosťmi mala preukázať v hudbe a hrala tak pekne, že ju nevedeli dost prenachváliť. Na druhý deň pri obede, keď najlepšie hodovali, princezka si matku svoju zmaľovala a potom jej ten malý obrázok dala. Bola trafená navlas a všetci sa divili, ako to mohla tak napochytne a tak utešene spraviť, až sa jej napokon sám kráľ opýtal:

„Dievka moja, od koho to máš, kto ťa to naučil tak pekne maľovať?“

Princezka ukázala na Janka:

„Toto je, otec drahý, ten majster, to ma on naučil.“

Tu všetci, akoby sa boli zriekli, iba polapali poháre a pripíjali na zdravie Jankovi. Potom ešte hrala princezka, ale teraz vedno s Jankom, a to im šlo tak preľúbezne, že sa všetci pritom poplakali.

Keď už bolo po všetkom, kráľ sa obrátil k Jankovi a povedal mu:

„Ty zaslúžiš, aby si od tohoto času v mojom paláci býval a ja ti chcem byť miesto vlastného otca.“

Janko sa pekne poďakoval, ale sa mu to videla byť priveľká úcta pre neho, a začal sa odhrňať, že je on nehoden toľkej lásky. Ale kráľ stál na svojom, a tak hneď na druhý deň musel sa preniesť do paláca, kde mu osobitnú izbu dali.

Jankovi sa na novej hospode dobre spalo, a keď sa obriadil, išiel do záhrady na prechádzku. Za ten čas prišla slúžka izbu poriadit', a ako poprávala posteľ, našla pod hlavnicou plný mešec dukátov. Ona to vzala a odložila. Myslela si: Keď sa vráti, bude si ho dovedovať. Ale ten sa i vrátil i nedovedoval nič.

To tak bolo za jeden čas a slúžka už nevedela, čo si má myslieť. Opýtala sa jednej ježibaby, čo v kráľovskom dvore bývala, že takto aj takto s tým mladým človekom, čo to má znamenať? Ježibaba sa zabrala hneď na križne cesty a tam sa radila so všetkými strigami a tie strigy vyveštili,

⁴poduška, vankúš

že Janko musel z toho a toho vtáka ľavô krídlo zjesť. Po polnoci priletela domov a premýšľala, ako by ho mohla o to krídlo pripraviť.

Na druhý deň šiel kráľ na poľovačku a zavolať so sebou aj Janka. Tu sa cez deň hodne vychodili a večer veľmi dokonaní prišli domov. Jankovi počalo byť nedobre, voľač ho bolelo. Tu si on hneď ľahol na posteľ a po chvíli usnul. Ale okolo desiatej hodiny prišla k nemu ježibaba, zobudila ho a dávala mu jeden nápoj.

„To vám,“ povedá, „princezka posielala na posilnenie.“

Janko to vypil a hneď zase tuho zaspal. Po chvíli ho počalo nadúvať, siliť, až i počal vracat' zo sna a aj to krídelce vydal, čo ešte ako malý chlapec bol zjedol. Ježibaba stála napohotove, krídelce naraz schytila, umyla pekne a dala ho princezke zjesť. Od tých čias už nič nemával pod hlavou, ale to všetko mávala princezka. Prišlo ráno a Janko sa už lepšie cítil; o malú chvíľu ozdravel celkom.

Ale čo ježibaba dosiaľ s ním vyriadila, to jej nebolo dost'; ona ešte viacej chcela, chcela ho konečným koncom z paláca odpratať. Tu veru jeden raz v noci, keď najlepšie spal, prikradla sa do jeho izby, schytila ho a letela s ním celú noc ponad hory, ponad vody a položila ho na jeden ostrov. Potom sa vrátila ako besná strela domov.

Janko sa ráno zobudil a zadíval sa veľmi, kde sa on to vzal. Pustil sa do behu a bežal, ako mu para stačila, až prišiel na breh mora, a to bolo červenô ako krv. Tu zastane a myslí: Čo si má ďalej počať? Vtom sa začerneli tmavé oblaky, začalo neslýchane hrmieť, blýskať sa, aj sa more spenilo do dna. Z rozbúreného mora vyskočil ohnivý šarkan a hneď zle-nedobre na Janka:

„Ako si sa ty opovážil sem prísť, naraz naskutku ťa tu zožeriem.“

Ale ten sa všakovak začal vyhovárať, že je on nie príčina, že on nevie, ako sa sem dostal. Šarkan pomaly skrotol a napokon mu povedal:

„No, vytrhni si z môjho krídla jedno pero a pomysli si, kde chceš byť, hneď tam budeš.“

Janko vytrhol pero, pomyslel si na kráľovský palác a hneď bol tam. Bolo už podvečer; Janko sa hodil do postele, aby si po toľkom strachu vydýchol. Ledvaže usnul, pribehla ježibaba, vzala pero, čo mu šarkan dal, schytila ho do povetria a letela s ním za červenô more na ten istý ostrov, na ktorý ho už raz bola zanesla.

Janko sa zobudil a videl sa zas na tom strašnom mieste. Neborák len čakal, čo sa bude diať. Tu sa nebo začernelo, počalo sa náramne blýskať, hrmieť a more sa do dna spenilo. Ohnivý šarkan vyskočil a chcel Janka naskutku rozdrapiť. Ale tento sa mu veľmi prosil a šarkan sa upokojil.

„No, vytrhni si,“ povedá, „ešte jedno pero a pomysli si, kde chceš, hneď tam budeš.“

Janko si zase pomyslel na kráľovský palác a hneď bol tam.

Ježibabu škrelo, že sa už po druhý raz vrátil. Zase sa len v noci prikradla, pero z draka vzala, schytila ho do povetria a zavliekla na ten istý ostrov. Ako sa zobudil, bol vo veľkom strachu, že ho ten šarkan teraz už istotne roztrhá.

Prechodil sa hore-dolu a čakal, čo bude. Naraz ho zarazí utešená vôňa. Ide za tou vôňou, až príde pod jednu jablňu, na ktorej sa krásne jablká žlteli a voňali naďaleko. Bolo aj po zemi

napršaných. On si zodvihol jedno a zjedol ho. Len ti mu naraz vyhúknú strašné rohy, stiahli mu hlavu dolu, takže s ňou ledva pohnúť mohol. Potom sa len škriabal pomedzi husté krovy a rohy ťahal za sebou.

Neprešiel ďaleko. Tu ho zarazí ešte krajšia vôňa a za tou vôňou sa dovliekol k jednej hruške. Viseli na nej utešené hrušky a aj po medzi ležalo hodne napadaných. Bolo mu na dvojak: Či má, či nemá z nich jesť?

„Eh, poručenobohu, bude ako bude!“ zodvihol jednu a začal hrýzť.

Ledvaže ju zjedol, hneď mu rohy skapali a ostal hneď sto ráz krajší. Janko bol veľmi rád, že sa tak veľkej biedy sprostil. Nabral si do kapsy z tých hrušiek a šiel pod jablňu, kde rohy dostal. Nabral si aj z tých a tak čakal, čo bude ďalej. Tu sa zdvihli čierňavy, začalo sa strašne blýskať, hrmieť. V tej hrmavici priletel šarkan a rozprestieral pazúry, že ho naraz roztrhá. Ale sa i teraz dal uprosiť a povedal Jankovi:

„No, ešte ti tentoraz, ako ostatný raz, odpúšťam. Vytrhni si z môjho krídla pero. Ale si múdre premysli, kde máš ísť. Biedny si, ale ťa už potom bieda umorí! Či sa rozpomínaš, keď si u tvojho otca ten a ten deň z rajničky to krídlo uchytil? To krídlo malo tú moc, že si od tých čias naveky mešec dukátov pod hlavou mal, a tie ti brat, tvoja gazdiná a slúžka poberali. Potom ťa ježibaba v kráľovskom dvore pripravila o to krídlo a dala ho zjesť kráľovej dcére. Tá istá ježibaba ťa aj sem po tri razy doniesla. Tvoj brat zjedol srdce z toho vtáka a teraz je kráľom. Tak vieš všetko, teraz rob, čo chceš.“

Janko vzdychol a zaplakal nad toľkými stratami a pomyslel si k tej chudobnej vdovici, u ktorej dakedy na hospode býval, i naraz sa našiel tam.

Zaradovala sa staručká, že jej raz zase na oči prišiel, lebo ho rada videla ako vlastné dieťa. Hneď zaviedla Janka do komory a ukázala mu jednu geletu, plnú dukátov.

„Na,“ povedá, „syn môj, to je tvoje.“

Ale on si len polovicu vzal, druhú polovicu daroval gazdinej.

Práve v ten deň bol veľký sviatok a celá kráľovská rodina šla do kostola. Janko sa ale obliekol do šofranických šiat a šiel pred kostol tie jablká predávať. Celô mesto sa tou peknou vôňou naplnilo a ľud v kostole ledva čakal, kedy bude koniec, aby zvedel, čo to tak utešene vonia. Kostol sa skončil a ľud sa húfom valil von. Princezka naraz pristúpila k šofraníkovi a spytovala sa ho, čo sú to za jablká.

„To sú jablká veľmi drahé,“ odpovedá on, „ale majú aj veľkú moc, takže kto jedno zje, hneď sto ráz krajší bude, ako je.“ Princezka vzala jedno do ruky a chcela hneď do neho zahryznúť, ale jej Janko ruku zachytil.

„Nie tak,“ povedá, „tieto jablká sa nesmú zjesť len o polnoci. Pritom musí byť človek samotný v izbe, musí cez mreže hlavu von z obloka vystrčiť a tak potom má jesť.“

Tu princezka, ačpráve bola veľmi pekná, ale si predsa jedno kúpila za tritisíc. Ježibaba tiež nechcela byť pľuhou, tá za dvetisíc a slúžka za tisíc zlatých si pokúpili po jednom a už ledva čakali tú polnoc.

Keď bolo blízko polnoci, išla každá do svojej izby a boli všetky na ulicu jedna popri druhej. Vystřčili hlavy von oblokom cez mreže na ulicu a chvatom jedli tie jablká. Ale ako ostatné prežreli, tu im vyhúkli strašné rohy na hlavách, takže ich spomedzi mreží naskrze nemohli dnu vtiahnuť.

Ráno sa ľudia zastavovali na ulici, ľutovali ich veľmi a nad tým divom sa strašne poľakali. Keď to zvedel kráľ, čo sa porobilo, naraz svojich najmúdrejších lekárov dal zavolať, aby im spomáhali. Tí pálili, pílili tie rohy, ale čo ich odpílili, hneď v tom okamžení ešte raz také narástli.

Kráľ si už inak nevedel poradiť, dal po celej krajine rozhlásiť, že kto by sa taký doktor našiel, čo by im pomohol, že mu dá svoju dcéru za ženu i pol kráľovstva a po jeho smrti celô. To sa hneď po všetkých stranách rozchýrilo. Ale darmo, nikto sa taký nenašiel a v paláci dobre už nezúfali.

Tu znenazdajku zahrmlí hintov na dvore a jeden poriadny mladý pán vyšiel z neho. Neobzeral sa veľa, ale šiel rovno ku kráľovi a povedal mu, že je on ten, ktorý sa na to dá, tie osoby vyliečiť, ale pod tou výminkou, že sa mu žiaden duch do remesla starieť nebude. Kráľ na všetko vďačne pristal a on sa naraz opýtal, kde a v ktorej izbe sú pozatvárané. Dali mu kľúče a odvedli ho tatam.

On pootváral všetky tri izby a najskorej všetko popozeral, čo ako? Potom zložil zo seba kepeň a vyňal z neho tri remenné korbáče — jeden na jeden, druhý na dva a tretí na tri konce. Samú prvú vzal do roboty ježibabu a ťal ju trojačistým korbáčom, ako len vládla. Potom sa zabral k slúžke a tú dvojačistým hodne vycuzdil. Napokon aj princezka dostala svoje, ale len s tým na jeden koniec. A to tak šlo do tretieho dňa.

Na tretí deň dal doniesť do každej izby vaňu s teplou vodou na kúpeľ, a kázal také a také zeliny dnu nametať. Keď to bolo hotovo, šiel zase najskorej k ježibabe a povedal jej:

„Teraz sa spovedaj, vrav všetky tvoje hriechy, ktoré si spáchala na tom svete, lebo ináčej ťa tak nechám.“

Tu ježibaba začala vyratovať, koľkých pobila, koľkých nešťastnými urobila, až mu strašne bolo počúvať. Keď zamĺkla, on ju mocne dopieral, aby len ešte vravela ďalej, a ona vždy viac a viac vyvolávala na seba. Naveľa začne aj o jednom mladom človekovi rozprávať, že ho pripravila o jedno krídelce, čo malo takú moc, že kto ho zjedol, ten každú noc mešec dukátov pod hlavou má. To krídelce že dala kráľovej dcére zjesť a toho mladého človeka že odniesla ďaleko za červenô more.

Keď to vyrozprávala, vytiahol jednu hrušku a dal jej z nej malý kúšтик zjesť. Ledvaže ho zjedla, už rohy zmizli a ježibaba si vzdychla. Teraz ju posadil do kúpeľa, a keď sa vykúpala, uložil ju do postele a povedal jej:

„Zlô stvorenie! So mnou si tak zachádzala, toto ti je za pokutu.“

A s tým ju nechal tam. Potom šiel ku slúžke a tá hneď všetky svoje hriechy vyrozprávala. Janko doktor jej dal kus hrušky a rohy skapali. Vykúpala sa a uložila do postele.

Napokon sa zabral k princezke a kázal aj tej, aby sa vyspovedala. Princezku zaliali slzy a s plačom začala hovoriť:

„Ach, mala som ja jedného milého drahého učiteľa!“

Ledva to vyriekla, tu aj Jankovi ľúto prišlo a nemohol ani ďalej počúvať. Dal jej kus hrušky, rohy naraz skapali a bola sto ráz krajšia ako predtým, i v tom okamžení poznala Janka, svojho bývalého učiteľa. Tu ju poznovu zaliali slzy a začala ho veľmi odpytovať. Janko jej všetko odpustil, posadil ju do kúpeľa a z kúpeľa uložil do postele.

Na to jej dal jeden prášok, od ktorého hneď usnula a o malú chvíľku vydala to krídelce. On ho schytil hneď, umyl pekne i zjedol. A s tým v tichom spaní zanechal princezku. Kým tie tak spali, dal Janko každej krásne šaty prihotoviť a potom sa im kázal pekne obliecť. Tu najskorej ježibabu predstavil kráľovi, potom slúžku a naostatok princezku. Kráľ ani skoro nepoznal svoje dieťa, tak krásna, tak utešená bola.

Naraz mu ju prisľúbil aj s pol kráľovstvom a kázal strojiť veľkú svadbu, na ktorú veľa pánov a kráľov povolali. Keď sa najlepšie hostili, Janko vstane hore a začne rozprávať všetko, čo sa s ním dialo. Kde bol, čím bol a kto je? Tu aj starý kráľ poznal Janka a objal ho ako vlastného dieťa.

Vtom ale vyskočí spoza stola jeden kráľ, beží k Jankovi a spýta sa či ho pozná? Janko sa mu lepšie prizrie a tu pozná svojho brata Macka. Padli si okolo hrdla, vyobjímali sa, vybozkávali sa a boli radi, že budú takto v susedstve kráľovať.

Sirota

Podal v zbierke Važeckej neznámy nám pospolitý človek.

Voľakedysi boli dvaja ľudia a nemali len jedného chlapca. Nezadlho umrela tomuto chlapcovi matka a otec sa oženil a vzal mu macochu. Umrel potom aj otec a chlapec ostal po rodičoch samotný s macochou, a tá bola veľmi mrchavá. Drvila ho ako kyslú plátku a ješť mu nedávala. Raz piekla macocha chlieb, upiekla jeden posúšik; chlapec vzal ten posúšik a utiekol s ním preč do jednej pustej hory.

Tam si sadol a plakal, že mu už inšie neostáva, ako ten posúšik zjesť a potom od hladu skapať.

Naplakal sa neboráčik, dobre si oči nevyplakal, — potom vstal hore, šiel ďalej, prišiel tam k jednému pustému miestu na cintorín.

Sadol si, vzal ten posúšik a jedol.

Vtom sa otvoril hrob, vyskočil jeden umrlec, sadol si k nemu a pýtal si od neho, aby mu dal z toho, čo je. — A on mu dal.

Tu mu ten umrlec povie:

„Obzriže sa, syn môj, tamto na tú hrušku, čo tam vidíš, to je tvoje.“

Ako sa obzrel, videl tam jeden meč visieť. I vyškriabal sa hore a vzal si ten meč. Hrob za umrlcom sa zatvoril.

Po druhý raz si zase sadol a jedol. Vyšiel druhý z hrobu; i ten si pýtal z toho posúška; dal i tomu. Ten sa mu kázal zase na tú hrušku obzrieť, že čo tam vidí, to mu bude na dobrej pomoci.

Boli tam jedny husle, i tie si vzal, zatvoril sa i ten druhý hrob.

Po tretí raz si sadne a je. Tu sa otvorí i tretí hrob, vyskočí z neho umrlec a pýta si.

Chlapec mu dá posúška a ten mu tiež káže na tú hrušku sa obzrieť. Tam bol teraz kyj, vzal si i ten, aj tretí hrob sa zatvoril.

Náš šuhaj vstal hore a pomyslel si, že on ide skúsiť tie tri veci. Tak tomu meču rozkázal:

„Môj milý meč, tni a sekaj!“

V tom okamžení všetka tá hora bola zosekaná.

„No, to je,“ povedá, „dobre!“

A meč si popratal.

Potom vzal husle. Ako začal na nich hrať, všetka zverina tancovala. I to si skryl. Naposledku vzal ten kyj a zapichol ho do zeme; hneď okolo toho kyja naširoko tráva narástla až vyše kolien. I to bolo dobre. A to mesto bolo tam i tie lesy všetko zakliato.

Ned'aleko bol salaš, šiel on ta a poklonil sa:

„Bože daj šťastia!“

„Bože daj i tebe!“ odpovie bača. „Kdeže si sa tu vzal?“

„Prišiel som, či by ste ma nevzali do služby?“

„A čím že by si chcel byť, vari až hen honelníkom?“

„Čo Boh dá,“ odpovie šuhaj, „ta by som už aj ovce pozavracal.“

„Takže si len sadni, a tu máš čerpák urdy na závdavok!“

Prichodil večer. Všetci valasi hrnuli sa do koliby a ten chlapec sa veľmi čudoval, že tí idú dnu. Raz ti mu povie bača, aby si aj on ľahol spať.

„Ej,“ povedá, „valasi pri košari spávajú a nie v izbe!“

„Hja, chlapče!“ rečie bača, „čože nás ty máš učiť? Ja som chlap a pri košari sa bojím spať, len si ty ľahni!“

Šuhaj nedajbože poslúchnuť. Ľahol si medzi ovce a leží; ale nespál, dával pozor. Príde jedenásta hodina, vyjde spoza košara drak o dvanástich hlavách.

„A čo ty tu chceš, chlapče?“ rečie drak.

„A čo sa ty máš stariet' do toho, ja musím svoje ovce vartovať. Či sa azda chceš so mnou merat'?“

„A čože by si ty mne bol, ty papľuch! Ani na malý prst!“

Tu šuhaj vytiahne meč a povie:

„Môj milý meč! Tomuto drakovi všetky hlavy i jeho na kusy podrob!“ I hneď v tom okamžení sa tak stalo a z toho draka taká krv tiekla, čo by vo mlyne dva kamene utiahla. Ale šuhaj spal na pokoji až do rána.

Na svitaní, keď bolo treba ovce dojiť, postávali valasi a hovorili:

„Ba či ozaj po tom chlapcovi dáka pamiatka ostala?“

A tu chlapcovi nič, iba drak sa váľal v krvi pred nimi. Od toho času i to mesto tam ned'aleko sa rozvidnilo, tak akoby ho bol rozviazal, a bača nášho šuhaja veľmi rád videl. Vypravili ho potom s okruškom chleba ovce pásť. Tu on, ako si vypustil ovce, šiel s nimi na jednu lúku, ten kyj vopchal do zeme a tu hneď trávy nahučalo — ovce sa ani nepohli z miesta. On si sadol k nim, vzal si husle, začal hrať a ovce pred ním tancovali.

Prestal potom hrať, vzal si z kapsy okrušok chleba a jedol.

Príde k nemu jeden starý šedivý žobrák a pýta si. Dal mu kus chleba. Ešte si i druhý raz pýtal ten žobrák od neho, zas mu dal. I tretí raz si prosil, nemal už toho chleba, dal mu groš.

„No, syn môj,“ povie žobrák, „viem, že si sirota, ale ja ti spomôžem. Vid'že, ten kráľ, čo je jeho salaš a čo sa mu to mesto rozvidnilo, dá od radosti hostinu robiť a bude svoju dcéru vydávať. Nepotrebuješ inšie, len tamto pod tým dubom hrabať, vyskočí ti tátoš a bude mať na sedle trojaké šaty: raz strieborné, raz zlaté a raz slniečkové, a aké kedy na seba oblečieš, takú bude mať aj srst'. Chod' potom aj ty na tú hostinu, ale sa nedaj znat'!“

Potom šiel šuhaj s tými ovcami domov a jak ich začali dojiť, viacej mlieka mali za ten deň ako prv za tri. Bača sa nemohol predívať, že kde ten chlapec tie ovce tak napásol. Hneď poslal ku kráľovi hrudu syra, aby kráľ videl, že koľko im mlieka ovce dávajú. Tu tí, čo ten syr nosili, doniesli z mesta chýr, že sa tam strojí veľká hostina. Kráľ vraj dal vystaviť bránu veľmi utešenú, jeho dcéra bude sedieť v tej bráne, a kto k nej na koni doskočí a zlatô jablko z jej ruky dostane, ten si ju vezme za ženu. A to že už nazajtra všetci páni a králi majú skákať.

Náš valach, ako obyčajne, ráno vypustil ovce. Ale keď už prišiel na lúku, hrabal pod dubom a strieborný tátoš vyskočil. Tu zapichol kyj naprostred lúky, ovce sa okolo po nahúknutej tráve pásli a on sa obliekol do strieborných šiat, pod' do mesta!

Tu páni a králi už skákali, ale žiaden nemohol doskočiť. Šuhaj sa na tátošovi rozbehol a hneď sa dotkol toho jablka a princeznej sa veľmi zapáčil. Popchol tátoša a bol zase na lúke. Vrátil sa s ovcami na košiar ako nie ten.

Na druhý raz, keď vyšiel s ovcami, zase ich nechal pásť sa okolo kyja a sám na zlatom tátošovi postavil sa v meste pred bránou. Prizeral sa, jak tam páni vyskakovali, ale žiaden čoby len do pol brány nedoskočil. Milý šuhaj popchne svojho tátoša a hneď mal jablko v hrsti; ale ho ešte ani teraz nevzal, len zmizol a ako ani nie ten prihnal ovce domov.

Lež kráľova dcéra od žiaľu za zlatým šuhajom ochorela. Nikto ju nemohol rozveseliť.

Až raz počul kráľ, že tento náš šuhaj veľmi pekne zná hrať na husliach. I poslal poňho a ten ako začal hrať, hneď tá princezná skočila z postele, tak tancovala, až sa dobre priam nepotrhala. Kráľ i kráľovná veľmi radi boli, že sa ich dcéra tak rozveselila; obdarovali šuhaja a dali ho naspäť už v koči zaviezť.

Po tretí raz sa strojila hostina. Kráľ už teraz prikázal streliť za tým, kto by k jablku doskočil a hneď tam nezastal. Šuhaj i po tretí raz sa tu ustanovil v slniečkových šatách. Ani nečakal, kým druhí budú skákať, ale vyskočil a jablko si vzal aj ručník, na ktorom boli kvety zlatom vyšívané, aj meno, i rok, kedy sa to stalo. Vtom sa hmla spravila, takže ho nevideli; ale predsa vystrelili za ním a to mu kus nohu oškúlilo. On si nohu tým ručníkom okrútil. Vtom princezná veľmi zomdlievala za slniečkovým šuhajom. Kráľ si nevedel rady, poslal hneď po toho na ten salaš, aby sa razom ustanovil s tými husličkami.

Len čo dobehol šuhaj k ovciam, už ho volali. Nebolo sa preobliekať, nuž si len kabanicu cez slniečkové šaty zahodil, husličky vzal a tak šiel pred kráľa. Iba čo raz potiahol smykom, už princezná skočila z postele a tak skákala, dobre sa všetka nepotrhala. Kráľ sa začal smiať aj kráľovná od velikej radosti. Len tu ako prestane hrať, prizrie sa mu lepšie princezná a vidí mu na nohe koniec svojho ručníka.

„Ty,“ povedá, „kde si ten ručník vzal?“

„A čo vás,“ povedá, „do toho? Našiel som si na ceste.“

„Sem ho daj!“

„Nedám.“

Tu, ako ho chcela nasilu vziať a on sa bránil, odhodila sa voliako tá kabanica a slniečkové šaty sa zligotali. Priam ho poznali, kabanicu musel zhodiť zo seba a od tej hodiny boli svoji. Kráľ dal ešte väčšiu hostinu spraviť, a tak žili v radosť veľikej a žijú až podnes, ak ešte žijú. Ak umreli, umreli.

Pán Boh má starosť i na siroty.

Zlatná krajina

Podal Jozef Henc z Nitrianskej a neznámy pisateľ v Zábavníku levočskom; rozpráva Pavol Dobšinský.

Keď som išiel — išiel som sám, neviem kde a kade — hlbokými dolinami, vysokými horami, rúdnymi cestami, stretol som tam jedného starého žobráka. Mal hlavu ako riečica a bradu po kolená.

„Kdeže, synku, kde?“ opýtal sa ma žobrák.

„Sám neviem; a vy kde?“

„Ani ja neviem.“

„No dobre, pôjdeme spolu.“

„Mohol by si dačo rozprávať!“

„Keď ja, reku, neviem. Vy ste starý, skúsený, vy skorej dač budete vedieť.“

„No, počúvaj, budem ti rozprávať o Zlatnej krajine.“

Počúvajte aj vy, poviem vám, čo som sa od starého žobráka naučil.

Bol raz jeden kráľ, kedy a v ktorej krajine žil, to už teraz nikto nevie, dost' na tom, že žil a bol veľmi bohatý a mocný. Okolité kráľovia večitý pokoj s ním urobili, pretože si jeho moci odolať nikdy netrúfali. Mal on krásnych troch synov, z ktorých najmladší bol najkrásnejší a najmúdrejší, že to až bolo na počudovanie svetu.

Ale milý kráľ pri tej svojej velikej sláve a moci veľmi spyšnel a myslel si, že už ani na nebi ani na zemi niet väčšieho pána, ako je on; a pritom veru aj na ľudí bol veľmi zlý a ukrutný a s nikým sa zniesť nemohol.

Raz ti tu prišla pokuta za hriechy. I upadol ten kráľ do smradľavej ošklivej nemoci, v ktorej ani spať, ani jesť, ani piť, ani ožiť, ani umrieť nemohol. Ba čo viac, pre náramný smrad, ktorý od neho vychádzal, žiadna živá duša ani len do toho domu pristúpiť nemohla, v ktorom on ležal. Tak stenal dni a noci sám a sám, ani len tí jeho najmilší synovia k nemu sa nezblížili. Dost' tu nasháňali všakových zelín a liekov, všetko bolo nadarmo. Každý len to hovoril, že veru niet človeka na svete, čo by ho z tej nemoci vytrhol.

Naposledku dali po všetkých krajinách rozhlásiť, že keď sa aspoň taký človek nájde, čo pri chorom kráľovi obstojí a len jednu noc vydrží, nuž mu dajú toľko zlata, koľko sám odváži; a že keby ho ešte dakto vyliečiť mohol, tomu by pol kráľovstva pripadlo. Dost' tu všakových mudrákov prichodilo zo šíreho sveta, čo by sa boli radi zlatom odvážili; ale každý hneď na prahu od veľikého smradu omdlel, ktorý chcel ku chorému vkročiť.

V tie časy žil kdesi v ďalekej krajine jeden človek, ktorý mnoho vedel a všetky zelinky a korenky poznal, aj všeliake vôdky a olejčky pripravovať vedel; ale pre svoju chudobu k ničomu

prísť nemohol a so ženou aj deťmi biedu trel. Ešte ho druhí pred kráľom obžalovali, že je boso-rák a darmožrút a taký ortieľ mu vyšiel od kráľa, aby sa neopovážil nikoho v jeho krajine liečiť.

Práve, keď mu tento ortieľ ohlásili, išiel smutný domov cez ulicu a rozmýšľal, čo si on už teraz počne, keď tu počuje vytrubovať, že tam a tam jesto taký a taký chorý kráľ a kto by len pri ňom jednu noc vydržal, nuž mu dajú toľko zlata, koľko sám odváži. „Toto ti je voda na môj mlyn“ — pomyslel si náš vedomec, zobral svoj šiator a pod' za chýrom do ďalekej krajiny ku smradľavému kráľovi.

Natúlal sa neborák so ženou a deťmi dost', až napokon prišiel došarpaný, dotrhaný pred bránu kráľovského paláca.

„Kto si? Čo si?“ opýta sa ho tu varta.

„Taký a taký som,“ odpovedal smelo, „prichodím z ďalekej krajiny ku vášmu kráľovi. Už ja musím čo len tú jednu noc s ním vydržať.“

Už viac nebolo treba. Priam ho zaviedli ku kráľovým synom, tí sa mu dali poriadne obliecť a hneď žiadali, aby sa preukázal. Nebolo mu na to veľa treba, len pripravil akúsi vôdku a natrel sa ňou, hneď mohol ku chorému kráľovi. Ten sa mu náramne zradoval:

„Vitaj,“ povedá, „človeče, kto si koľvek. Už toľko rokov tu ležím a človeka som pri sebe nevidel!“

Tak aj synovia kráľovi, keď sa tou vôdkou natreli, mohli k otcovi pristúpiť a s ním sa zhovárať. Radosť bola v paláci veľiká a príchodzíemu odvážili naraz toľký kruch zlata, koľký sám zavážil. U nášho statočného chlapa bolo už teraz po biede, ale kráľ ešte stonal. Tu ho už len prosili a nasľubovali mu hory-doly, aby sa pokúsil chorého aj vyliečiť.

„Jaj, páni moji,“ odpovedal vedomec, „to tak ľahkým spôsobom nejde. Ja musím naozaj pri chorom jednu noc spať, a keď to vydržím, potom vám poviem, čoyslím.“

Mladí králi pristali na tom, dali ešte nádhernú večeru pripraviť a po večeri sa odobral vedomec ku kráľovi spať.

Ako pri ňom spal, prisnilo sa mu, že tam a tam v Zlatnej krajine jesto jedna studnička a že keby sa chorý z nej napil a tou vodou umyl, priam by tak omladol ako dvanásťročný chlapec. Nemeškal on to hneď ráno kráľom oznámiť a prosil sto ráz za odpustenie, že to nestojí v jeho moci kráľa vyliečiť; ale keď chcú mladí, aby sa o to pokúsili, tej vody doniesť.

„To je najmenšia starosť,“ preriekol najstarší syn, „o to sa my hneď pokúsime. Ačak, otec, nemáte nič proti tomu, aby som ja šiel tú Zlatnú krajinu vyhľadať a vám tej vody doniesť.“

„Nemám, nemám,“ stenal starý kráľ, „bo by už raz čas bol, lebo odžiť, lebo umrieť. Ktorý to z vás vykoná, ten bude po mojej smrti vo všetkom pánom.“

Tu by už každý z nich bol mal vôľu do Zlatnej krajiny; ale najstarší mal prvô právo a tak otec toho poslal. Ten si nabral silu peňazí, sadol na dobrého koňa a pošiel, že mu za päťami ni chýru ni vidu nebolo. Že vraj, len keby sa pod rokom nevrátil, tak aby ho stredný brat prišiel vyhľadať.

Dobre i nebárs. Chodí tento najstarší po širokom svete: po horách, po dolinách, po mestách, po krajinách a všade sa opytuje na Zlatnú krajinu. Ľudia mu vedeli o všeličom povedať, ale keď prišla reč na Zlatnú krajinu, tu každý onemel ako ryba. Bo o tej krajine nebolo chýru ani slychu.

Skedy-neskedy dotiahol potom do jedného veľmi veľkého a pekného mesta. Čudoval sa na tú krásu a nádheru, na tie nábytky, čo tam videl; ale najväčšmi sa čudoval na tom, že je všetko preplnené bohatstvom a v celom meste ani živej duše — všetko to spalo a driemalo, akoby ich bol poklal. Sám bol tam živý medzi mŕtvymi, kým nedošiel na druhý koniec mesta. Tu vidí tri veľké brvná a na nich sedia traja starci staručíckí: brady a fúzy dlhé, šedivé, že všetky tie brvná zakrývali.

„Bože, daj šťastia!“ pozdravil sa im kráľovič.

„Bože, daj aj tebe!“ odpovedali starci.

„Ale moji drahí ľudia,“ opýtal sa zase kráľovič, „nože vy mne povedzte, či dobre idem do Zlatnej krajiny? Už som skoro celý svet pochodil a ešte som o nej chýru nepočul.“

„Mali by ste dobre ísť,“ rečie tu najstarší z nich, „bo už toto naše mesto prislúchalo dakedy do Zlatnej krajiny. Ale či tá ešte stojí, to my vám povedať nemôžeme. Práve dnes päťsto rokov, čo sme sa my hrali tu na týchto brvnách ešte ako malé deti. Odrazu čo sa stalo, to sa stalo, ale my sme sa ani hnúť nemohli. Od tých čias sme sa tu ostarali, ako nás vidíte a naše mesto spí a žiadna duša sa v ňom prebrať nemôže. Už ich síce mnoho takých ako ste vy tadialto prešlo, ale žiadneho sme nevideli naspäť ísť.“

„Už poručené Pánu Bohu, idem aj ja!“ to povedal kráľovič, popchol koňa a zmizol starcom z očí.

Ide ďalej, príde na jednu zlatom vykladanú hradskú. Hneď si pomyslel, že to už iste v Zlatnej krajine sa nachádza, bo takej cesty ešte nikde nevidel. Ale sa bál po nej ísť, len stranou po chodníčku kráčal. Tak na polceste príde ku jednému peknému stavisku. On si myslel, že to dáky zámok, ale to bol Čertov hostinec. Na bráne stálo napísané: Kto nemá peňazí, nech sem nechodí. A pekná hudba zavznievala mu do uší. „Čože by ja peňazí nemal?“ pomyslel si kráľovič a vpálil zrovna dnu.

Tu ho hneď obskočili sluhovia, z koňa mu pomohli a do nádhernej paloty uviedli, kde veľa pánov a paničiek už len na neho čakalo. Hneď ho schytili do tanca a potom jedenia, pitia bolo až nazbyt. Nikdy za života tak dobre sa nezabával. Naveľa si ale aj pomyslel, že by už bolo aj odísť. Chce platiť a tu pýtajú toľko, že vari ani jeho otec toľko bohatstva nemal.

„Ale čo myslíte, dobrí ľudia, veď som ešte len krátky čas tu!“ rečie kráľovič.

„Ej krátky, nekrátky,“ odpovedajú mu, „čo nás tam do toho? Keď nemáš čím platiť, musíš tu s nami ostať trebárs do súdneho dňa.“

I tak nedajbože odtiaľ vyjsť, musel tam ostať až do toho súdneho dňa.

A tu doma čaká utrápený otec najstaršieho syna, čakajú i netrpezliví bratia. Rok dochodí, pazerajú von každý deň, či nejde; rok sa minul, vyzerajú každú hodinu, či je už nie tu. Ale mohli tí takto vyzerat' ozať do súdneho dňa. Naposledku povedajú:

„Tam ten už zahynul!“

A stredný brat:

„Keď zahynul, idem ho ja, aj tú vodu vyhľadať, azdaže šťastnejší budem.“

„Vyberže sa tedy!“ hovoril otec, trebárs sa už obmýšľal, že by i tento druhý zahynúť mohol.

Ale stredný syn nedal si to dva razy povedať, naplnil kapsu, vzal ostrý meč, sadol na bystrého koňa, — a tými istými chodníkmi čo jeho brat, dostal sa na ten Čertov hostinec, odkiaľ nedajbože viac vyjsť; tam i ten sedel, jedol, pil, tancoval, a tak to malo ísť až do toho súdneho dňa.

Doma čakajú rok, dochodí aj druhý a stredný syn neprichodí. Chorému otcovi skapaných synov ani spomenúť nesmeli, len sa už v tom treťom tešil pri svojich hrozných mukách a trapiech. Ale tomuto otcove bolesti pokoja nedali. Konečne predstúpil pred otca a prosil, aby ho pustil bratov aj tú vodu vyhľadať.

„Akože ťa pustím, syn môj drahý,“ hovoril otec, „veď si ty najkrajší a najmúdrejší zo všetkých, a keď teba stratím, neostane mi nikto na svete, kto by ma potešil a krajinu obhájil. Radšej už len tieto muky a čo do súdneho dňa znášať budem, akoby som teba mal utrátiť.“

„Lenže mňa vy pusťte, otec môj! Azdaže ja šťastnejší budem a vás aj bratov vyslobodím.“

A tak neprestával sa mu prosiť, kým ho len na cestu nepožehnal. Tu sa kráľovič ešte dal odmaľovať a meno aj krajinu si podpísať, skadiaľ je, aby keď sa mu pošťastí tej vody dostať, akútakú pamiatku po sebe v tej krajine zanechal. Obraz si do mocného toku zapravil a tak sa vybral.

Chodil po mnohých krajinách a všade si jeho krásu na pamiatku zapisovali, že ešte takého kráľoviča nevideli. O Zlatnej krajine dlho niet chýru, ale on len ide, ide-letí na svojom tátošovi, kým sa nestaví pred bránami toho zakliateho mesta. Tu všetko ako dakedy: bohatstva a dostatku plno, ale ľudia spia, ani sa nepohnú; trasie ich, ale nik sa neprebudí. Na konci mesta príde k trom brvnám a tu traja starci šediví ako predtým, lenže im už brady všetky brvná prikryli, aj do zeme korene pustili.

„Bože vám daj šťastia!“ poklonil sa kráľovič.

„Bože daj i tebe!“ odpovedali starci.

„Prosím vás, či by ste mi nevedeli voľač o Zlatnej krajine povedať? Už temer rok za ňou putujem a dôjsť sa jej nemôžem.“

„Ej, vieme, krásny kráľovič, tu my ju už vyše päťsto rokov takto, ako nás vidíš, strážime. Dakedy sme sa ako malí chlapi na týchto brvnách hrali, keď tu odrazu všetko zmeravelo a my sme sa ďalej ani na krok hnúť nemohli. Veľa ich už tadialto do Zlatnej krajiny prešlo, ale žiaden sa nevrátil. Len nedávno ešte všetkým činom takí dvaja prešli, ako si ty, ani tí sa nevrátili. Hybaj aj ty radšej naspäť, kým ešte môžeš, lebo sa ani ty nevrátiš.“

„Bude, ako Boh dá,“ rečie kráľovič. „Tí dvaja, to boli moji bratia a ja ich musím vyhľadať. Zbohom tu zostaňte!“

„No choďteže s milým Pánom Bohom!“ odpovedali starci a kráľovič sa pohol von za bránu.

Ako tu ide, raz vidí, že jeden starý žobrák proti nemu o palici kríva. Zastavil sa pri ňom a pozdravil sa:

„Pán Boh vám daj dobrý deň, starý otec!“

„Pán Boh daj aj tebe, synak! Kdeže si sa zachytil, kde?“

„Len sem do Zlatnej krajiny, a vy že kde idete?“

„Len tak, ako vidíš, po dobrých ľuďoch.“

„Ej, počkajteže,“ povedá kráľovič, „ved’ vás ani ja tak naprázdno neprepustím.“ Vyňal z vrecka dukát a podal mu ho.

„No, počkaj že už teraz aj ty, za dobrú pomoc zíše sa ti dobrá rada. Žiaden nezná lepšie o Zlatnej krajine ako ja, a preto počuj, čo ti ja poviem. Prídeš teraz na zlatú cestu, pusť sa smelo po nej! Ale naprostred tej cesty stojí Čertov hostinec, v ktorom jesto všetko napohotove, čo si len duša zažiada. Utešená hudba z neho sa ozýva a každého dnu vábi a koho tá nezvábi, toho nasilu ta dnu volajú, alebo vovlečú. Ale ty sa urob, akoby si nič nevidel, nič nepočul. A čo by ťa ako srdce dnu ťahal, čo by ťa ako volali, nechod’! Ak ta vojdeš, tam budeš s tvojimi bratmi do súdneho dňa čakať; lebo tí sa dali ta dnu zväbiť a viacej von nemôžu.“

Na konci zlatej cesty stojí utešený zámok, vojdí doň smelo! Uvidíš tam, čo si ešte odjakživa nevidel. Ale sa veľmi pritom všetkom nezastavuj! V prvej izbe nájdeš peceň chleba na stole, — schovaj si ho dobre, ten sa ti ešte zíše. V druhej izbe naprostred stola nájdeš kuľac¹ vína, — aj ten si dobre schovaj, zíše sa ti aj ten.

V tretej izbe bude jedna panička na posteli ležať, taká, ako ju Pán Boh na svet dal a iste nieta v celom svete krajšej. Ale to ti poviem, ani sa jej nedotkni! Lebo ak sa jej len dotkneš, zle bude s tebou, iba po siedmich rokoch sa na túto istú zlatú cestu navrátiš a druhých sedem sa minie, podčím sa potom zase s ňou zíšeš.

Nad jej posteľou visí zlatý víťazlivý meč, ktorý z pošvy do pošvy vždy sa vyťahuje a prestrkuje. Ten si ty vezmi a svoj vstrč na jeho miesto; to je meč, ktorým všetko na svete premôžeš, len si ho varuj ako oko a ani na spaní od svojho boku neodpáš!

Vo štvrtej izbe sa nachodí studnička a v nej tá najlepšia, od všetkých neduhov uzdravujúca voda. Najprv sa sám z nej napi a v nej sa umy, aby ti viac žiadna nemoc na svete neškodila a potom načri aj pre tvojho otca! Keď sa ten z nej napije a umyje, hneď ozdravie a omladne, ako dvanásťročný chlapec.

Smelo môžeš potom obzerať tú krásu a to zlato v tom zámku, len daj pozor, aby si sa ešte pred dvanástou z neho vrátil. Bo jestli ťa dvanásta hodina v ňom zastihne, nikdy odtiaľ nevyjdeš a tú paničku nikto viac neoslobodí.

Keď to všetko tak vykonáš, vráť sa na zlatú cestu a chod’ smelo do toho hostinca! Ukáž čertom víťazlivý meč a hneď všetci utečú. Bratov si pojmi so sebou a ponáhľajte sa k otcovi!

Ale ti zase poviem, aby si na ceste nikdy prv nezaspal ako oni. Bo ti krčiaztek s vodou odnímu a vieš, že otec tomu prisľúbil krajinu, kto mu tej vody prinesie. Len choď zbohom a všetko tak urob, ako som ti kázal.“

¹veleždúr

Dobre vedel starý človek, ako sa má stať, a preto mu ešte raz prihrozil, aby sa dobre držal a s ním sa rozlúčil. Kráľoviča už len tá ťahalo do Zlatnej krajiny. Že to bola naozaj Zlatná krajina, to sa hneď ukázalo, bo len pár skokov urobil a už bol na ceste zlatom dláždenej. Letel si po nej na bystrom tátošovi, len sa mu tak zlatý prach ponad kúril. V okamihnutí bol už pri Čertovom hostinci. Spomenul si na bratov, ako tí tam musia čupieť a tá milá hudba len tak žilky v ňom preberala.

„Nechže sa vám ľúbi! Nechže sa vám páči dnu k nám, ako je tu dobre!“ ozývali sa hlasy proti nemu.

Už len toľko, že tá dnu neobrátil. Ale si spomenul na slová starcove, urobil sa akoby nič nepočul a prešvihol ako strela popri Čertovom hostinci. On bol prvý za toľko sto rokov, čo ten hostinec obišiel. Popohýnal koňa a zabehol ešte do večera ďaleko do tej Zlatnej krajiny až pred samô zlatô mesto a pred zlatý zámok. Tu stál jeden pekný strom a okolo neho zelená lúka. Vedel, že teraz dnu nemôže a že krem neho tam živej duše nieto. Zosadol z koňa, pustil ho do lúky a sám sa vyspal dobre až do rána.

Na svite vstal, koňa osedlal a jedným cvalom preletel mesto, iba sa na zámockom dvore zastavil. Tu, pravda, všade krása, akej dosiaľ nikdy nevidal, ale on sa nemeškal, zosadol, priviazal koňa o zlatý stĺp a šiel do zámku. Príde do prvej izby, tu mu až oči oslepli od zlata. Ale on na to nedbal, len keď videl na zlatom stole peceň chleba, skryl si ho do vátošne².

Išiel do druhej, tam všetko krajšie, ale ani na to nedbal. Vzal tam kuľáč s vínom sprostred stola a ponáhlal sa do tretej.

V tretej izbe padol mu do očí ten víťazlivý meč, ktorý sa neprestajne z pošvy do pošvy postrkoval. Ten si vzal a svoj na jeho miesto strčil. Krásna panička pod mečom na posteli ležala, a tá mu teraz ani na um neprišla.

Otvoril štvrtú izbu, tam bola tá zázračná studňa, všetka zlatým kamením vykladaná. Napil sa tej čistej vody, umyl sa v nej a hneď oveľa krajší vyzeral ako prvej a zdal sa tak ľahkým, ako čoby v povetrí poletúval. Tam boli aj krčiazky napohotove, nabral do jedného tej vody, zapchal a dobre do vátošne ochránil. Poobzeral potom i ďalej všetky izby a natešil sa v tom nesmiernom bohatstve. Už sa šťastlivo poberal von.

Tu ako cez tú tretiu izbu prechodí, padne mu do očí tá utešená panička. Zastavil sa, pomyslel si, že ešte slnko nevysoko a času dosť do poludnia, panička sa mu čo ďalej lepšie páčila a vyznal, že ešte krajšej stvory na tom svete nevidel. Pristúpil k posteli a zabával sa s ňou ako so živou.

Raz ale už aj dvanásť prichodila. Neveľa sa už teraz meškal, ale vzal svoj obraz, položil ho tam na jeden zlatý stolíček, aby dakedy, keď sa tá panička prebudí, znala, kto tam bol, aký bol a vyšiel von, sadol na koňa a tak ho popchol, že ako jasná strela von z mesta vyleteli. Ale tu začnú za ním vrešťať všeliake ohnivé potvory, obri, draci; on ale strmo vyletel a pustil sa behom preč, sám nevedel, v ktorú stranu letí.

V tom meste a v Zlatnej krajine medzitým všetko ľudstvo akoby sa zo sna prebudilo, povstávalo a všetci starší sa zobrali na zámok k tej paničke a ich kráľovnej, aby im povedala, kto ich oslobodil a koho im Boh za kráľa a jej za muža poslal.

²vátošňa, či snád' batožňa to je poľovnícka (jágerská) kapsa

„Moji milí,“ odpovedala im kráľovná, „viem i ja dobre, čo v písmach stojí, že ten má byť mojim mužom a vašim kráľom, kto nás oslobodil. Lež viete, že i ja som tak tuho spala ako vy, a tak neviem naskrze, kto tu bol a kde sa podel. Ale viete, že i to v písmach stojí, že kto na spravodlivô poludnie z nášho mesta utečie, ten nás vyslobodí. A tak ten náš vysloboditeľ nebude tu, ale ešte ani nemôže byť ďaleko. Preto posadajte na kone a bežte na všetky strany sveta ho hľadať a povedzte mu, že kto je koľvek, ruku mu podám a budem jeho ženou.“

Hneď sa tí rozbehli na všetky strany širokého sveta, ale veru nášho kráľoviča dohoniť nebolo možno. Mal ten ešte lepšieho tátoša ako títo všetci a nezastavil sa iba kdesi ďaleko v susednej krajine pred jedným veľkým mestom. Videl už teraz dobre, že zablúdil.

„Ale,“ povedá si, „práve dobre, že som pri meste; idem tunajšieho kráľa navštíviť, azdaže mi ten povie, kde môjho otcova krajina leží.“

I tak sa predstavil kráľovi. Lež tu veru o jeho krajine nič nevedeli povedať, len ho veľmi srdečne prijali a nad jeho neslýchanou krásou sa čudovali. Na uvítanku pripravili veľkú hostinu a drahé vybrané jedlá, akých náš kráľovič nikdy predtým nejedol, šli jedno za druhým na stôl, že tomu ani konca-kraja nebolo.

Ale čomu sa kráľovič najväčšmi čudoval, bolo to, že pri tej všetkej hojnosti ani kúsok chleba na stôl neprišlo. Počal sa nazdávať, že tu len pre chudobných chlieb držia a páni samými pečenkami sa hostia.

„Ale,“ myslí si, „nech psom tráva rastie, keď kone vydochnú, - ja tu pre vás o hlade neostanem a len sa chcem toho najesť, čo mne chutí.“

I zapýtal si on kúsok chleba, že je on, povedá, na také jedla nezvyknutý, a za smidku chleba zaplatí, čokoľvek budú žiadať.

„Brat môj milý,“ odpovedal mu na to kráľ, „ja by som sám dal za omelinu chleba, čo najdrahšie mám a to čo by ju moji poddaní len ovoňať mohli. Ale vidíš, v mojej krajine bol dakedy vrch chlebu, a už vyše päťsto rokov, čo žiadneho chleba sa nerodí. Kráľovná naša, ktorej som ja len námestník, býva v Zlatnej krajine, tá mala mať pre našu krajinu peceň chleba, čo by nám naveky dosť bolo. Bo tak v písmach stojí, že vtedy sa v našej krajine chlieb rodiť bude, keď ten peceň chleba užijeme. Teraz, keď som ju ň prosil, dostal som odpoveď, že ten peceň skapal, a tak už ani nemáme nádeju, žeby sme sa dakedy dožili chleba.“

Tu sa dozvedel náš hrdina, čo za zázračný chlieb on vo svojej vátošni nosí a rozpomenul sa, čo mu dakedy starček bol povedal, ale sa nevyzradil.

„Teraz mi napadá,“ hovorí on, „že ja mám mať kdesi vo svojej vátošni voliaky zázračný peceň chleba, ktorý mi moja matka dala na cestu, že sa mi voľakde veľmi zide. Preto, ak chcete, predám vám ho za dvanásť vozov najdrahších vecí a dvanásť regimentov vojska.“

„Oj, vďaka ti dáme i viac, len ho sem, aby sme ho aspoň ovoňali.“

Priam sa schopil od stola a priniesol ten peceň. Odkrojil si z neho kráľ, krájali si dvorani do radu, krájali si všetci a chleba neubývalo. Od tých čias sa začalo v tej krajine žito rodiť a chleba vždy bolo dosť.

Nebavil sa náš hrdina dlhšie, len kým mu tých dvanásť vozov najdrahšími vecmi naložili a dvanásť plukov vojska vystrojili. Chodil potom za dlhý čas sem i tam s tou svojou chasou, až raz prišiel zase do cudzej krajiny. Kráľ tej krajiny zavolať pociestného k obedu. Tu už bolo i chleba i jediva až do ryhu, ale čo najlepšieho chýbalo — pohár vína. Smädný hrdina zažiadal si ho, že čo je akô drahô, zaplatí zaň.

„Milý brachu,“ hovorí tu kráľ, „ja by som sám dal za kvapôčku vína, čo najdrahšieho mám. Pred časy bola, pravda, táto krajina vrch vínu, ale už vyše päťsto rokov, čo sa žiadneho nerodí. Kráľovná Zlatnej krajiny, ktorej som ja námestníkom, mala pre našu krajinu kuľach vínu, z ktorého by nám bolo len okoštovať a hneď by sme mali vína dost. Ale kuľach vraj skapal, a tak nám už na večné veky môže za vínom pípeť rásť.“

„Keďže je tak,“ hovorí kráľovič, „to by som vám azda ja spomôcť mohol. Teraz mi napadá, že mi matka dala na cestu kuľach zázračného vína, aby som ho len vtedy načal, keď mi najlepšie bude treba. Ak chcete, predám vám ho za dvanásť vozov najdrahších vecí a za dvanásť plukov vojska.“

„Oj, dáme, dáme, čo zažiadaš, len ho dones!“

Tu hneď vytiahol z vátošne kuľach a pili z neho, koľko vládali a od tých čias v tej krajine naveky sa víno rodilo.

Mal už teraz náš hrdina štyriadvadsať vozov najdrahších vecí a štyriadvadsať plukov vojska, že sa mohol s ktorýmkoľvek kráľom merať. Tak sa pobral ďalej z krajiny do krajiny, len na svoju krajinu nijak natrafiť nemohol.

Ako tak putuje, príde raz do jednej hory. Tu vidí, ako jeden vodca s hŕstkou vojska uteká, koľko im len nohy stačili.

„Hej,“ zavolá, „kdeže vám tak ponáhlo, kde?“

„Ani sa nespytuj,“ odpovedá vodca, „len utekaj, ak ti život milý. Tu za nami rúti sa sila vojakov, čo nás premohli a kráľa nám zajali, pri tých ani vy lepšie nepochodíte.“

„Ej ba, vráťte sa len, postavíme sa im. Ved' vidíte, že je i nás sila.“

Vodca sa nechcel sprvu vrátiť, tak sa nepriateľa bál. Ale potom len privolil a ponáhľali sa na pole bitky. Tuná práve toho zajatého kráľa stínať mali. Náš kráľovič rozkázal svojim zrovna na to nepriateľskô vojsko udrieť.

Strhla sa bitka, a to veľiká — v okamihu bolo kráľovičovo vojsko do nohy zrúbanô. Ale vtom on vytrhol víťazlivý meč na nepriateľov a ten ich tak sekal, že sa zem triasla, čo sa mŕtve telá na ňu váľali. Kremä samým nepriateľským kráľom život daroval. Ale tí zato, že toho pokojného kráľa o život pripraviť chceli, museli potom večitými väzmi u neho ostať. Kráľovič si pobral ich krajiny a v nich namiesto seba ustanovil úradníkov, až kým by sa alebo sám nenavrátil alebo druhého miesto seba neposlal. Myslel si, že to budú dobré krajiny pre jeho bratov, keď ich dakedy vynájde. Potom ešte u toho pokojného kráľa hodovali slávne za tri dni a tak šiel náš kráľovič zase sám krajinu i otca si hľadať.

Chodí zase, koľko chodí. Až sa raz nájde na tej zlatej hradskej, kde ten Čertov hostinec stál. Všetko to už ináč vyzeralo, — bo práve sedem rokov minulo, čo tadiaľ bol prešiel. Ako mu to

aj ten starec bol predpovedal, že len o sedem rokov na tú hradskú príde, ak sa len dotkne zlatej paničky, ale sa predsa upamätal, kde je.

Zrovna popchol pred hostinec. Veselá hudba zaznievala z neho ako pred sedem rokmi a volanie sa ozývalo:

„Pod' dnu! Pod' dnu!“

„Ej, veď ti ho idem na ten čertov tanec, len čakaj!“

Tak sa ohlásil náš hrdina, vytrhol víťazlivý meč a čerti, ako ho zazreli, na všetky strany sa rozpíchlí a všetko tam nechali. Tak vyslobodil bratov a neslýchane mnoho druhých princov a pánov, čo sa boli dakedy ta zamotali, a teraz mu všetci ďakovali.

I šli potom naši traja kráľoviči zrovna do domu a najmladší im všetko vyrozprával, ako sa mu vodilo, aj to im povedal, kde tú vodu má. Len to zamlčal, kde je všetko kráľom a aké krajiny pre nich pripravil.

Ale ako sa vraví, že za dobrô, aby dobrô nečakal, — tak sa aj tu stalo. Starší bratia premýšľali o tom, ako by tohoto najmladšieho zo sveta zniesli. Ku koncu si ale povedali:

„To nám netreba robiť, urobí to za nás sám otec. Len my mu tú vodu premeňme!“

Najmladší síce pamätal na reči starcove a dost' pozoroval na seba, aby prv nezaspal ako bratia, ale raz sa títo urobili, ako čoby už spali a on naozaj usnul. Tu šelmovia vstali, vyňali krčah z jeho vátošne, vodu do svojich krčahov preliali a ten jeho naplnili smradľavou vodou z jedného mora. Ako čoby sa nič nebolo prihodilo, šli ďalej a skoro potom prišli neďaleko otcovského zámku.

„Braček,“ povedajú tí dvaja, „ty si už veľa zlého podstúpil a živú vodu si vydobyl, choď s ňou popredku do zámku, uzdrav a rozveseľ nášho otca! Veď my hneď za tebou prideme.“

I tak, tento najmladší, nič zlého netušiac, predstúpil s vodou pred otca. Radosť bola nad jeho návratom neslýchaná a ešte väčšia, keď krčah ukázal. Ale ako sa otec napil smradľavice, sto ráz horšie ostal, že sa len tak na steny driapal.

Tu ale vkročili do chyže tí dvaja, najmladšieho von vybili a všeličo nevídanô, neslýchanô pred otcom na neho nacigánili a ukradnenú vodu ako svoju predávali. Chorý otec, ako sa tejto napil, hneď uzdravel, a ako sa ňou umyl, taký mladý ostal ako dvanásťročný chlapec.

Tu potom otec týmto dvom všetko uveril a s najmladším ešte len teraz bolo zle. Ani ho nevy-počúval otec, ale ho priam ako takého svetského klamára na smrť odsúdil a hneď ho vypravil s jedným poľovníkom³ do hory a dal tajný rozkaz, aby ho tento tam zabil a na dôkaz smrti z neho doniesol oči aj malíček.

Poľovník nechtiac musel počúvnuť, prišiel ku kráľovičovi a povedal mu:

„Otec ti prikazuje, aby si priam a priam šiel so mnou na poľovačku a chutnú pečienku mu zastrelil. Bo si ho, vraj, hrozne rozhneval a svoju chybu len tak napraviš, keď si on z tvojej diviny chute povečeria.“

³jágrom

Kráľovič poslúchol, popravil si meč pri boku a šiel. Ako prišli do hory, zastrelil on mladú srnu a povedá poľovníkovi:

„Chod' a zanes môjmu otcovi pečienku!“

„Nie tak,“ rečie poľovník, „ale vy tu musíte dušu položiť a ja musím otcovi oči aj malíček z vás zaniest' na dôkaz smrti.“

„Vidíš ty,“ hovorí kráľovič, „darmo by si sa aj oddával do mňa, lebo ja mám pri boku víťazlivý meč, ktorým všetko na svete premôžem. Ale ja viem, že ja toto všetko pretrpieť musím. Preto sa ty navráť k otcovi a povieš, že si ma zabil. Na dôkaz mojej smrti zanesieš mu tamto z toho kopova oči a môj malíček tu máš!“

A pri tých slovách si ho odt' al.

„Potom ale,“ hovorí ďalej, „nesmieš pri mojom otcovi ostať, aby si mu dáko nevyzradil, že ja ešte žijem. Tu máš tento list, uteč s ním do tej a tej krajiny, tam ťa prijmu za kráľa a budeš mi tam krajinu spravovať, kýmkoľvek sa ja neukážem. Tak chod' ty zbohom, i ja pôjdem, kde ma dve oči povedú.“

Keď poľovník priniesol kráľovi oči aj malíček, zarmútil sa tento veľmi a najmä keď aj poľovník zmizol, ešte ho tá vec horšie mrzela. Ale synovia mu to všetko skoro z hlavy vyrazili. Najmladší kráľovič ale blúdil po tých horách, až kým nezablúdil ďaleko do jedného mlyna, kde ho mlynár pre jeho pekný zrast a spôsobnosť za svojho prijal. Tu on mlynáril za sedem rokov až kým nedochodil ten štrnásty rok, odkedy zo Zlatnej krajiny odišiel.

Podmeže ale už teraz do Zlatnej krajiny, čo sa tam za tento celý čas robilo. Dlho sa tam ešte na všetky strany vyspytúvali, kto by bol ich osloboditeľom a kde by sa bol podel, najmä keď o rok mladá kráľovná krásneho syna porodila. Ale máločo sa dozvedeli.

Ostalo všetko pri starom: Kráľovná spravovala krajinu a jej syn rástol ako z vody na potešenie všetkým a bol čo deň krajší a spôsobnejší. Vždy sa len vypytoval matky, že kde mu otec; ale tá ho zavše s tým odpravila, že sa to dozná, keď väčší bude.

Raz chlapec, ako chlapec, hral sa s druhými chlapci na dvore, voľač sa medzi sebou poharkali a z reči do reči nadávali mladému kráľovičovi, že ani otca nemá. Tento pod' s plačom k materi, že mu už teraz musí povedať, kde mu je otec.

Práve vtedy sa ten štrnásty rok ku koncu chýlil a kráľovná voľač riadila a upratúvala v tej chyži, kde dakedy ako zakliata ležala. Tu našla medzi druhými vecami zatratený obraz svojho muža a nápis pod ním, kto je, odkiaľ je a kedy sa tam bavil u nej v zakliatom zámku. To sa navlas tak zrovnávalo, ako si ona rákala. Vtom pripálil do izby jej syn s plačom, že tak a tak mu chlapci nadávajú, aby mu už raz povedala, kde mu je otec, že ho on pôjde vyhľadať.

„Ach, netreba ti ho už ísť hľadať, syn môj, netreba. Vidiš, tu je jeho obraz, a ty ako čo by si mu z oka vypadol. Tu je aj nápis, kto je, odkiaľ je. Pošleme poňho.“

V Zlatnej krajine tento obraz tiež mnoho radosti narobil a hneď sa vybrali poslovia ta do tej krajiny, odkiaľ ich osloboditeľ pochádzal.

Poslovia prišli a predstúpili pred starého kráľa:

„Najjasnejší pane! Tvoj syn bol pred štrnásť rokmi v našej Zlatnej krajine a vyslobodil nás. Dovoľ teraz, aby sme sa mu poďakovali a aby sa k nám prinavrátil a ku svojej žene, našej kráľovnej, a ku svojmu synovi, nášmu jedinému dedičovi a kráľovičovi. Počujeme ale, že máš dvoch synov, pošli toho, ktorý z nich tam bol.“

Starý kráľ dal najstaršieho predvolať:

„Či si ty bol v Zlatnej krajine?“

„Ja,“ povedá, „otec môj!“

„No, ver si sa pekne zadržal! Ženu i syna si si tam nechal! Dúškom mi ho stúpaj ta a naprav svoju chybu!“

Tu milý kráľovič zbledol, ale nepovedal nič.

Mladý kráľovič v tej Zlatnej krajine dal za ten čas pripraviť zlatú hradskú a zlatý most a povedal, že ten bude jeho otcom, kto po tej zlatej hradskej pôjde. Na konci dal vartu postaviť, aby každého kto príde, zastavila.

Tu ten najstarší syn kráľov vybral sa do Zlatnej krajiny a prišiel pekne až ku zlatej hradskej, ale po nej nešiel, bo sa bál, že po tej ľudia nechodili. Prišiel aj k varte a tá ho zastavila:

„Stoj, kto si?“

„Ja som ten a ten kráľovič, idem ku vašej kráľovnej.“

„To sa hneď ukáže, či si ty ten spravodlivý,“ povedala varta a zavolali kráľovnú i jej syna. Kráľovná prišla a opýtala sa:

„Či si šiel po zlatej hradskej?“

„Nešiel.“

„A prečo si nešiel?“

„Bál som sa, že druhí ľudia tadiaľ nešli.“

„No, tak si ty len ako druhí ľudia,“ odpovedal mladý kráľovič, „a nie si môj otec.“

Kráľovná sa prizrela na obraz a ten sa k nemu len trocha podobal. Ešte sa ho opýtala:

„A keď si ty bol v mojom zámku, povedz, čo si mi vzal?“

„Nič,“ povedá, „len vodu.“

„No, milý brachu, tak nebudeme svoji. Bo mne ešte okrem vody mnoho chýba. A či sa smieš tomuto meču naproti postaviť?“

Vtom vytrhla domnelý víťazlivý meč, on sa zľakol, padol na kolená a prosil za odpustenie, že veď to asnáď musel jeho brat byť.

Hneď poslali pre toho druhého. Otec sa i tohto opýta:

„Bol ty si v Zlatnej krajine?“

„Bol, otec môj!“

„No, ver si sa pekne zadržal! Ženu i syna si tam nechal. Dúškom sa ta poberaj a naprav ešte to, čo sa dá napraviť!“

Zmrzli v milom kráľovičovi kosti, ale ako poslušný len šiel. Prišiel ku zlatej hradскеj, nešiel po nej, bo sa bál, že druhí po nej nechodili. Mladý kráľovič hneď povedal, že to nebude jeho otec, bo že by ten tú hradskú a ten most nezašanoval a ani mu nevyšiel v ústrety. Kráľovná ale vzala meč i obraz a vyšla. Tento sa už voľač viac podobal k obrazu, opýtala sa teda:

„Keď si ty bol v mojom zámku, čo si mi vzal?“

„Nič,“ povedá, „len vodu.“

„Nemáš pravdu, bo mne ešte mnoho chýba. Ale povedz, kde sa podel ten kto tu bol, bo tebe blízky musí byť?“

„To bol,“ začne pomaličky vykrúcať, „môj brat, ale ten ostal doma nemocný.“

„Nemocný?“ hovorí kráľovná, „ako len môže ten byť nemocný, kto raz z mojej vody pil? Tá od všetkých neduhov uzdravuje. A smel by si to proti tomuto meču povedať, že je ten nemocný?“

Vytrhla meč a ten v strachu na kolená, prosil za odpustenie.

Tu celá Zlatná krajina povstala na nohy, mladý ich kráľovič zohnal velikô vojsko a tak žiadali od starého kráľa toho najmladšieho syna, že jestli im ho priam nevydá, celú krajinu mu spustošia a zabijú ho. Náramný strach povstal v tejto krajine a starý kráľ len teraz banoval, čo si to s najmladším synom urobil.

Náramný strach doletel aj do ďalekej krajiny, ktorú teraz ten poľovník spravoval, čo kráľoviča mal zabiť, ale ho nezabil. Ten si pomyslel: Už mi teraz nič neurobia, keď aj pravdu vyjavím. — A šiel ku kráľovi a všetko mu vyjavil, ako sa stalo s jeho najmladším synom. Len to povedať nevedel, kde by sa od tých čias bol podel. Kráľovi naraz na srdci odlahlo.

„Len,“ povedá, „ako ho už teraz nájsť?“

„I to azda taká ťažká vec nebude,“ preriekol poľovník. „Viete, že je on ten najkrajší človek na svete. Dajte tedy len to na všetky strany rozhlásiť, že kde by sa nachodil taký a taký krásny šuhaj, aby ho priam ku vám doviedli, že dáte velikú odmenu.“

Ako sa tento ohlas po všetkých kútoch rozletel, hneď poznal ten mlynár, u ktorého kráľovič býval, že to inší nebude, ako jeho svojčinec, ktorého hľadajú. Pekne-krásne ho opojil a tak ku kráľovi dovezol. Radosť bola ešte len teraz veliká. Mlynára obdarovali, otec syna vyobjímal a bratia museli na kolenách odpustenie prosiť.

Keď ale mladý kráľovič vyrozumel, v čom je vlastne vec, dal pripraviť zlatý hintov a doňho jelene so zlatými rohami zapriať. Popravil si víťazlivý meč pri boku a tak sa vybral do Zlatnej krajiny. Keď prišiel ku zlatej ceste, zrovna po nej na tých zlatých jeleňoch cválal aj cez zlatý most. Tu ho ale varta zastavila:

„Stoj, kto si?“

„Ja som kráľ tých a tých krajín!“

„Možno,“ povedá, „že si ty, ale počkaj, to musí naša kráľovná dosvedčiť.“

Hneď tu bola kráľovná i jej syn, s obrazom aj s mečom. Kráľ bol ešte taký pekný a mladý ako na tom obraze, ale preto sa len opýtala kráľovná:

„Odkiaľ si, šuhaju?“

„Toho a toho kráľov syn, tých a tých krajín pánom.“

„A bol si ty v mojom zámku?“

„Bol.“

„Keď si ty bol v mojom zámku, povedz, čo si mi vzal?“

„Zázračný pecen chleba.“

„A kde si ho podel?“

„Tam a tam v tej krajine som ho rozdal. Majú od tých čias chleba dost.“

„Dobre; a čo ešte?“

„Kul'ač vína. Tam som ho dal vypiť v tej druhej krajine, majú od tých čias vína nazbyt.“

„I toto dobre; a čo ďalej?“

„Vzal som ti víťazlivý meč, o čom ty nič neznáš a svoj som na jeho miesto položil.“

„O tom sa,“ povedá, „hneď presvedčíme. Ťahaj svoj meč a bráň sa!“

A už dorážala kráľovná svojím mečom na neho. Ale ako šuhaj ten opravdový, víťazlivý meč vytiahol, hneď kráľovnej vypadol ten jej z ruky a videla sa byť premoženou.

Padla mu do náručia, pribehol aj syn a objímali sa a vítali zdlho, zdlho. Potom pristrojili veľkú svadbu, na ktorej i jeho otec i bratia i všetci králi sveta prítomní boli a všetci tomuto jednému večnú poslušnosť sľubovali. Svojich bratov ustanovil v tých premožených krajinách za kráľov a sám potom panoval i nad nimi i nad ostatnými a hádam až podnes kráľuje, ak nezomrel a jeho syn na kráľovstvo nedostúpil.

Ale to mi, hľa, ten starý žobrák zabudol dopovedať, ktorý z nich už teraz kráľuje, bo sa nám cesty práve rozdvajili, a tak ani ja vám to s istotou povedať neviem.

Dlhý nos

Podali: z V. Hontu Ján Molitoris; z Gemera Samuel Ormis; rozpráva A. H. Škultéty.

Jeden starý kráľ mal len jedného jedinkého syna a tento bol od dlhšieho času vo vojne. Tu raz dostane z domu list, že mu otec veľmi ochorel a že ak ho chce ešte živého vidieť, aby sa ponáhlal domov, ako len môže. Milý kráľovič sadol hneď na koňa a letel deň i noc cvalom. Na šťastie našiel ešte otca pri živote. Ale bolo vidno, že je už nič z neho. Aj sám kráľ cítil, že nepotiahne ďaleko, lebože zo dňa na deň bol slabší a už len ledva-ledva dýchal.

V jedno ráno zavola syna, a tu viac už len pošepky takto k nemu prehovoril:

„Syn môj drahý! Vidiš, v akom som spôsobe. Darmo je, — musíme sa rozlúčiť. Ale chvalabohu, máš už svoj rozum. Myslím, že sa i bezo mňa budeš správať, ako sa svedčí. Len jedno ti ešte radím: Svetu neveľa ver a maj sa pred ním na pozore, síce ťa ľahko oklame. Kráľovstvo ti zanechávam veľkô, to múdre spravuj, a bude dobre i tebe i poddaným tvojim. Krem toho ti nechávam ešte jeden i nad samô kráľovstvo väčší poklad — nájdeš ho vo dvore pod studňou. Ten si vezmi a užívaj opatrne!“

Viac nemohol prerieť, len rukou kývol a bolo po ňom.

Mladý kráľ si otca veľmi rád videl a chcel ho ako najslávnejšie pochovať. Povolal nielen silu panstva, ale aj okolitých kráľov a vynaložil všetko svoje bohatstvo, len aby sa čím najinak preukázal.

Keď sa kar rozišiel, videl, že je pokladnica prázdna, a tu inšie nezbývalo, len sa ulapiť na poklad pod studňou. Hneď dal zohnať dvanástich chlapov a rozkázal im kopáť. Tí sa naraz chytili do roboty a najskorej vyťahali všetku vodu. Ale ako začali kopáť, tu samá živá žabica: čakany len tak odskakovali a iskry pršali.

„Len sa do nej!“ volal kráľ, — a robotníci rúbali celou silou, ale ani na piad' nemohli prísť.

„Nože len z chuti, len sa pochlapte, dobre sa vám zaplatí!“ volal jednotajne kráľ. A tí sa dosť usilovali, ale si so žabicou poradiť nemohli.

Naveľa domrzelo kráľa dívať sa na tú daromnú robotu, nechal robotníkov tam a odišiel do svojej izby. Tu si všakovak myslel: Čo bude robiť, ak by ozaj z toho pokladu nemalo byť nič? A počal už aj nádeju trať, — lebo ktože to vraj slýchal pod studňou poklad! Tak čím ďalej myslel, tým viac ho dopaľovalo. Hneval sa na otca i sám na seba i na všetok svet. Bol celý rozkatovaný. Ako šialený behal hore-dolu po izbe, a že je nie inak, že si musí koniec spraviť.

Vtom sa otvorili dvere a robotníci nesú jednu malú ládičku:

„Toto sme,“ povedá, „v tej žabici našli!“

Kráľ vezme do ruky ládičku, obracia ju z boka na bok a vidí, že je len zo spráchnivelých daštičiek zbitá.

„No, ver ti mi to za poklad!“ povie rozmrzený a hodí ju o zem. Ládička sa rozsypala a tu sa ukáže jeden meštek, jedna píšťalka, jeden opasok a jedno písmo. Kráľ schytí písmo a číta:

„Kto tento mešec potrasie, koľko len chce, toľko sa mu dukátov vysype.“

Ďalej ani nečítal, uchytil mešec a začal nad stolom triasť. Tu hneď bol celý stôl dukátmi zasypaný. Na to sa obrátil k robotníkom:

„No,“ povedá, „predsa ste len chlapi, musím sa vám statočne odmeniť. Držte sem klobúky!“

A rad radom všetkým plné klobúky dukátov natriasol. Robotníci sa poďakovali pekne a šli svojou cestou.

Kráľ ostal sám a čítal ďalej:

„Kto na tejto píšťalke zapíska, koľko chce, toľko sa mu vojska nastaví; ako si tento opasok opáše, kde si len pomyslí, naraz sa tam nájde!“

On si tie tri veci dobre odložil a bol mu svet!

*

O pár rokov mu prišlo na um, že by to dobre bolo, keby sa oženil. Obliekol sa do najkrajších šiat a zapískal na píšťalke. Tu sa hneď sila vojska pred ním postavila, a tak pod' ku susednému kráľovi v ohľady.

Ako sa tamten kráľ dozvedel, že sa k jeho mestu cudzie vojsko valí, predesil sa veľmi, lebo na vojnu nebol ani len pomyslel.

„Čože tu počať? Protiviť sa nemôžeme, musíme sa,“ povedá, „prosiť!“

Zachytil sa tomu s tým vojskom v ústrety a s veľkou poníženosťou sa ho spytoval, že čo žiada?

„Nič, pane,“ povie na to mladý kráľ, „ja som prišiel k vám v ohľady!“

Tu po celom meste bola radosť neslýchaná. Domáci kráľ voviedol hosťa do svojho zámku a hneď rozkázal pripraviť veľkú hostinu. Jedli, pili a boli všetci veselí. Vohľáčovi sa švárno dievča zapáčilo. Aj mu ho prisľúbili dať.

Bol celý vytešený, a keď sa princezka okolo neho tak pekne fatinovala, od radosti ani to nevedel, kde mu hlava. Len sa ti on pred ňou pochváli, aký on má mešec, že koľko chce, toľko dukátov z neho natrasie. A na to jej ho ešte aj ukázal, ako vyzerá. Princezke sa to veľmi páčilo.

Po kuse prišla noc. Každô sa pobralo na odpočinok. Tu, keď už vohľáč dobre spal, prikradla sa chytrá princezka k jeho šatám, dukátový mešec vzala a na jeho miesto vstrčila tam druhý.

Ráno sa mladý kráľ odobral a ponáhlal sa domov hotoviť svadbu. Tu mu dač bolo treba vyplácať. Vytiahne mešec, potrasie, - nič. Trasie znovu, potrasie i tretí raz, ale dukáty len nechcú a nechcú padať. Prizrie sa mu lepšie a tu vidí, že je to nie ten jeho mešec. Nahnevaný vytiahne píšťalku, zapíska, vojsko stojí v rade a spytuje sa:

„Čo chceš, pane?“

„Pôjdeme zas ta, kde sme už raz boli!“ povedal on.

Vyskočil na koňa a letel na čele vojska rovno k susednému kráľovi. Tí sa tam nevedeli prenačudovať, čo ho tak nanáhle vrátilo a vybehli ho vítať. On sa na ich vítanie neveľa obzeral, a zavolať hneď:

„Miešok mi tu dakto vzal. Kto ho z vás má? Sem s ním, síce vám hneď všetkým jaj beda!“

„Áno, milý môj, tu si si ho nechal,“ zaštekotala princezka; „pod' len pozrieť, už ti je v zlatej ládičke skrytý. A mohol si sa oň tak nebáť, veď čo si u mňa necháš, akoby u teba bolo. Vieš, že ti u mňa neskape.“

Tak sa mu líškala, tak ho zaobchádzala, kýmkoľvek sa len neutíšil a neodobril.

Bola poznovu hostina a po hostine zábavka. Pri tej zábavke vytiahol mu ktosi z vrečka píšťalku a tu ho začali prekárať, že či prstienky chodí predávať, keď takú píšťalku nosí?

„Veru prstienky,“ povie on na to, „ale aké? Keď chcem, naraz vás všetkých aj s celým mestom na prach obrátim. Len raz na tejto píšťalke zapískam, hneď sa mi taká hrúza vojska prihrnie, čo len strach. A čo ešte doma mám opasok, to je len dač! Keď si ho pripravím a poviem: ‚Nech som tam a tam!‘ naraz zaletím, kde chcem.“

Princezke viac nebolo treba. Keď zaspal, prikradla sa k jeho šatám, píšťalku ukradla a zanesla otcovi. Ako tento videl, že je už moc v jeho rukách, hneď a zaraz rozkázal vojakom, aby ho ku posteli priviazali. A keď svitlo, dal ho zo zámku vyvieť a z mesta vyšibať.

Keď mladý kráľ videl, čo sa s ním robí, dobre tam od hanby nezhorel. Dlho sa potom sem a tam natúlal, až sa predsa raz dostal zase domov. Ale sa hanbil v tomto spôsobe svojim ľuďom pred oči prísť a len ako úkladky vtiahol sa do zámku. Tu hneď zhodil dodriapané šaty a obliekol sa ako kráľ.

Od tých čias nemal nikdy pokoja. Za tým mešcom a za tou píšťalkou ho mrzelo strašne, a keď si pomyslel, akú mu to potupu spravili, — naraz sa mu všetka krv zbúrila. Deň i noc si jednotajne na tom hlavu lámal, ako by sa mohol vypomstiť. I len raz večer schytí opasok, pripáše a pomyslí si:

„Nech som pri toho a toho kráľovej dcére, že ju zahrdúsim, ak mi nevydá moje veci.“

Naraz sa našiel pri nej v posteli, lebo si bola práve ľahla a ešte jej svieca horela. Varta ale pred dvermi stála. Princezka skríkne, vyskočí z postele a opasok mu odtrhne. Tu varta priskočí, ulapí ho a zavedie pred kráľa. Kráľ, ako sa dozvedel, prečo ho chytili, kázal ho hneď do najstrašlivejšej a najpevnejšej temnice zatvoriť, a že ho na druhý deň budú stínať.

„Ach, Bože môj drahý, nač som sa ja dožil! Bohdaj som vás nikdy nebol videl, vy zbojníci!“ hovoril, keď ho už preč viedli.

Zamkli ho a vojaka postavili ku dverám. Kráľ naskutku rozposlal poslov na všetky strany pánov volať, že zajtra budú toho a toho kráľa, preto a preto stínať.

Ten vtáčok v kletke neveselo spieval a len na jedno myslel, ako by sa mohol zo sveta znieť.

„Už,“ povedá, „či takto či onakno, skapat' musím. Ale aspoň oči nebudú pást' na mojej smrti.“

A vtom začal trepať hlavu o dvere, že si ju rozrazí. Búchanie dopočul vojak, čo na varte stál.

„Ej, nerobže to, nerob,“ povedá, „ešte sa ti nájde pomoc! Ja som dakedy u tvojho otca slúžil a dobre mi bolo u neho. Za to by som sa tebe chcel odslúžiť. Vieš čo? Chod' napravo popri samom múre. Tam nájdeš jednu skalú von trčať. Tú skalú odvaľ a otvorí sa ti diera, ktorou budeš môcť uskočiť.“

On šiel, ako mu vojak povedal, odvalil skalú a po chvíli bol na slobodnom.

Keď sa ráno panstvo začalo schádzať, vtedy on už bol za horami, za vodami. Idú otvoriť temnicu, — tu temnica prázdna! Kráľ sa náramne mrzel a diváci, ako prišli, tak odišli.

*

Vyslobodenec prišiel do jednej húšťavy. Zmorený a ukonaný prevalil sa na zem a chutne si pospal. Keď sa zobudil, bol lačný a obzeral sa, kde by čo-to bolo na prehryznutie. Ale okrem dakoľko lieskovcov nič nemohol nájsť. Dlho sa potom ešte motal po tej húšťave, až napokon prišiel na jednu čistinu, na ktorej sa ovce pásli, a neďaleko stála koliba. Rovno zamieril ta. Ako do koliby prišiel, len čo sa poklonil: „Daj Pán Boh šťastia!“ a bača mu zaďakoval: „Bože daj i vám!“ naraz sa spýtal, či by sa nenašlo dač zjesť?

„Hneď bude, srdce moje, len sa posad'te,“ povie stará bačová.

A len čo sa obrátila, už ti stálo pred ním jedenia: hruda syra, oval chleba a črpák žinčice. Nebolo ho treba veľa ponúkať, najedol sa ako buk. Keď si už trochu aj vydýchol, zaďakoval tým dobrým ľuďom a pobral sa ďalej.

Tu ako tak ide, zase len počal o tej svojej biede premýšľať, a čím viac myslel, tým väčšmi sa mu hlava mútila. Už ani pred sebou dobre nevidel a tak prišiel na vrch jednej zápole: pod ňou hlboká priepasť. Tu stojí a húta, húta.

„Eh,“ povedá, „radšej umrieť, ako bez mojich vecí v takomto posmechu žiť!“

Zakrútil sa do plášťa a skočil do priepasti, aby sa tam dotrieskal.

Ale ako tak letel, plášť sa mu rozprestrie a vietor ho d'aleko, d'aleko do jedného hája zanesol. Tu sa zachytil na jednom strome, na ktorom plno zrelých fig viselo. Hneď si z nich dakoľko odtrhol a chutne zahrýzal. Len ti mu tu strašná nosisko ako trúba nahúkne!

„No, veď som ja schodil,“ myslí si, „všetko nešťastie sa na mňa valí! Čože si teraz počnem?“

Chcel dolu zísť, ale pre dlhý nos nemohol. Potom ho len predsa dák vystrčil dohora a tak sa pomedzi konáre pospúšťal na zem.

Tu ho za tými figami začalo veľmi smädiť, dobre sa mu už pípet' nechýtil. Na šťastie počuje nablízku hrkotať jarček a naraz sa obrátil v tú stranu. Ale čože? Nosisko ho nechcelo pripustiť ku vode. Nuž len tak dák bokom si z nej trochu zachlipol.

„Eh, čiže si,“ povedá, „dobrá! A hľahľa, už mi je aj nos menší.“

Zachlipol si ešte a dlhý nos mu celkom zmizol.

„Chvalabohu,“ zvolal od radosti, „toto bude dobrý liek pre tých zbojníkov! Počkajte, veď vám ja vykážem!“

Natrhal z tých fig, načrel z tej vody a vrátil sa ku kolibe. Tu si vypýtal od baču šaty a pod' rovno — nezastavil sa len pod kráľovskou bránou.

„Čo tu chceš starý?“ spýta sa ho slúžka.

„Figy predávam,“ povie na to on.

Slúžka bežala s heslom ku kráľovnej a tá sa dala spýtať, že čo príde za ne?

„Dvanásť dukátov,“ odkázal kupec, ale aby mu ich hneď doniesla.

Ako dukáty mal v kapse, vzal nohy na plece a utekal, ako len vládol.

*

Tie v tom zámku ak jedia, tak jedia tie figy. Len sa raz princezka obozrie na kráľovnú:

„Hľahľa,“ povedá, „mamo, aký vám nos rastie!“

„Ba tebe, dievka moja, koľký ti nabehol! Čože sa to robí? Či to nie od tých fig?“

„Jaj, mamo,“ zalomila princezka rukama, „čo to z nás bude, mne je už po samú zem!“

A to istô sa stalo aj slúžke, ktorá tie figy niesla a jednu z nich bola prehltla.

Matka s dievkou plakali a nariekali hrozne, až na ten plač došiel sám kráľ. Ten dal hneď zvolávať doktorov z celého sveta, ale žiaden nemohol spomôcť. Rezali z tých nosov, rezali, ale čím viacej rezali, tým väčšie zase narástli. Tak čo bolo robiť? Museli len ten posmech niest' a nesmeli sa ani na ulici ukázať.

Asi o pol roka, kde sa vezme, tu sa vezme jeden doktor. V čiernych šatách, s paličkou v ruke, ide si hore mestom.

„Pán Boh pomáhaj,“ zavolať cez plot jednej ženičke, čo v záhrade plela. „Čože tu slýchať nového?“

„Ach, čože by bolo,“ povie tá žena. „Len zle a nedobre; človek sa vám nesmie ani zasmiať.“

„A prečože to tak?“ spytuje sa doktor.

„Ach nuž,“ povedá, „tie kráľovské obludy dostali dáke strašné nosy, a keď sa dakto zasmieje, hneď ho kážu lapať, lebo sa nazdajú, že sa z tých nosov vysmieva.“

„A či im nikto nevie pomôcť?“ ohlásil sa zase doktor.

„Čo by ich tam porantalo aj s nosmi! Bolo tu,“ vrazil, „doktorov čo strach, — na hrdých kočoch aj so štyrmi paripami, a predsa si nevedeli rady.“

„No, nech som dobrým,“ prerečie napokon doktor, „ja ich vyliečim. Len ma choďte u kráľa ohlásiť, dám vám jeden dukát.“ A naraz jej ho dal.

Tá bežala s radosťou a oznámila kráľovi, že je u nej taký a taký doktor, čo sa zaveril, že on pani kráľovnej a mladej princezke spomôže.

„Ale je,“ vrazil, „nie na koči, len o paličke chodí.“

„To je nič,“ povie na to kráľ, „len by vedel spomôcť.“ A kázal ho naskutku priviesť.

Milého doktora privedú, - a kráľ sa ho spýta, že či sa dá na to? On povedal, že sa dá, ale tak, aby mu chorých celkom pod ruku oddali. A aby ukázal, že sa do veci rozumie, poručil, aby doktorému z rabov dali z tých fig jednu zjesť. Raba priviedli, a ako figu zjedol, hneď mu nahúkol nos.

„Tento rab,“ povie doktor, „má málo krvi, aj to len riedkej a slabej, netreba mu ju ochládzať.“

Na to mu dal jeden glg z tej vody a nos mu naraz odpadol. Všetci sa nad tým zradovali a najmä princezka, že bude zase taká pekná ako predtým.

Vezme teraz slúžku pred seba.

„Toto je už,“ povedá, „ostrejšia krv, musíme ju trocha oslabiť, aby môj liek lepšie osožil. Sem korbáč!“

Tu sa musela vyzliecť do košeľe a potom ju za tri dni tým korbáčom ustavične ťal. Po troch dňoch jej dal z vody za náprstok a nos naraz skapal.

Milá princezka by sa bola rada čím skorejšie s pekným noštekcom ukázať. Ale doktor povie:

„Počkaj si ešte málo!“ a vzal do roboty kráľovnú.

Aby ostrá krv oslabla, trápil ju za šesť dní a za každým slanou vodou namáčal. Na siedmy deň jej namočil jazyk tou vodou a veľký nos naraz odpadol.

Napokon prišiel rad aj na princezku. Aby mladú ohnivú krv ochladil, sekal po tučnom mäsiske za deväť dní a za každým slanou vodou oblieval. Už tu i tu až tak omdlievala, ale on na to nič nedbal, len sekal, šibal zle, nemilosrdne. Pre veľkú bolesť nechcela sa dať od šiesteho dňa ďalej liečiť. Tu matka okolo nej, tešila ju, prehovárala všakovak, aby len ešte trochu potrpela, že sa jej to ľahko zahojí a bude dobre všetko, len si sa nosiska zbaví. A tak už len voľky-nevoľky trpela tie muky.

V ostatný deň prosila utrápená princezka, aby už preboha urobil koniec, a začala sľubovať, že keď ju vylieči, pôjde za neho a daruje mu veľké poklady.

„Aké poklady?“ spýtal sa doktor.

„Také poklady,“ povedá, „akých viacej na svete niet!“

Tu vyjme zlatú ládičku a podá mu mešec:

„Tento mešec je taký, že keď ho potrasiete, bude vám dukáty sypať, koľko len chcete. Táto zas písťalka, keď na nej zapísknete, toľko vojska vám privolá, koľko si len budete žiadať. A tento opasok, keď si opášete, kde si len pomyslíte, naraz ste tam.“

A s tým mu podala aj písťalku aj opasok. Doktor si opasok opáše a mocne zapracká. Mešec a písťalku vloží do neho. A teraz sa postaví hrdo a počne vykladať:

„Ja som ten kráľ, ktorého si ty dala metlami von z mesta vyšibať. Ja som ten kráľ, ktorého si chcela dať zoŕať. Ja som ten človek, od ktorého ste tie figy pokúpili. A ja som ten doktor, čo som vás mohol naraz bez všetkého trápenia vyliečiť, ale ste tú bitku zaslúžili. Tieto veci boli, sú a budú moje. A tebe za tvoju špatnú nevernosť porúčam — ten dlhý nos.“

Vtom si pomyslel, aby bol vo svojom zámku i hneď sa našiel tam. A od tých čias mu bol zase svet.

Zlatý kľúč

Podal a rozpráva Jozef Henc z Nitrianskej.

V istej ďalekej predalekej krajine býval veľmi a veľmi bohatý gróf, ktorý by svojimi peňazmi bol mohol aj kráľa vyplatiť, a ten mal preutešených troch synov a nadovšetko ten najmladší bol najkrajší.

Chlapci rástli ako z vody a otec ich dal vyučovať vo všeličom, čo len môže byť na svete; čo nevidieť dorástli na hodných mládencov a boli do všetkého hotoví. Otec sa veľmi tešil z nich a z ich vedomostí; tak ich rád mal, že nesmeli ani na krok od neho, kde sa len pohol, všade s ním byť museli. To sa ale synom neveľmi pozdávalo, oni ako boli spôsobilí, tak chceli aj trocha sveta skúsiť.

Raz, keď bol otec dobrej vôle, predniesli mu svoju žiadosť. Dost' ich otec od toho odhováral, že však majú dost' panstva, že môžu len z jedného do druhého chodiť; ale synovia ho neprestávali unúvať, že však by takto ani svojmu učeniu chosť nevzali a vo svete že ich dakde môže i väčšie šťastie občakávať.

Tu otec voľky-nevoľky musel ich pustiť, dal im nádherné šaty, zbroj a kone pristrojiť a nakoniec im povedal, aby si zažiadali, čo len chcú od neho, že im on to všetko dá.

Tu si najstarší len také vrecko vyžiadal, čo by vždy plné bolo dukátov. Tá vec sa ľúbila aj strednému, i ten si len to vyprosil. Čo si žiadali, to hneď dostali obidvaja a poskakovali si od radosti.

Teraz pristúpil i ten najmladší a nič inšie si nežiadal, len taký zlatý kľúčik, ktorý by sa hodil bárs do akého zámku.

„Ej, syn môj,“ povedal otec, „to veľa žiadaš. Ale keď je tak, tu ho máš, aby sa ti krivda nestala.“

Bratia na to zle-nedobre zazerali, lebo si mysleli, že najmladší musí takto vo svete núdzu biedu trieť a že ešte dakde voľač pobantuje, a tak i oni pri ňom nešťastní budú. I pustili sa s ním do hádky, že prečo si nevyvolil tak, ako oni.

„No, nič je z vás,“ hovoril im otec, „ešte ste nikde a už sa vadíte, ostanete vy len doma.“

Mladší brat na to všetkých uspokojil, aby sa oňho nebáli, že sa on nenarodil na to, aby sa lakomil na cudzie a že so svojím zlatým kľúčom ešte lepšie môže vyjsť na svete, ako oni s plnými vreckami.

Tak sa už potom naveľa vybrali, posadali na kone a ako jasné strely odleteli. Od veľkej radosti, že môžu po svete behať, ani nevedeli, kde idú. Chodili z krajín do krajín, ďaleko-široko, že už ani to nevedeli, odkiaľ boli vyšli. A medzitým dvaja starší sa zriekli, že čím najskvostnejšie žiť budú a každý zo svojho vrecka platiť bude, a to preto, aby najmladší čím skorej sa vysekal z peňazí, aby sa na nich utisol, a oni potom mohli urobiť s ním, čo len chcú.

I tak sa stalo. Čo si najmladší sebou vzal, to netrvalo dlho, a ešte so zlatým kľúčikom žiadno šťastie sa mu neprihodilo. Tu v jednom meste musel bratov prosiť, aby za neho zaplatili, že im

on to ešte vynahradí. Bratia neriekli nič, kým v meste boli, len zaplatili; ale ako prišli za mesto do hôr, tu sa oborili na neho:

„Počuješ, ty kľučiar, ešte sme si doma umienili, že ťa alebo zabijeme, alebo urobíme z teba, čo sami chceme. Teraz si voľ, čo chceš: či smrť, či to, aby si naším sluhom bol a nikdy nás bratmi nepomenoval.“

Najmladší si už len toto poslednejšie vyvolil, ale s tým doložením, že ho aj oni nikdy viac za brata neuznajú. Tak šli ďalej, dvaja starší hrdo ako pánovia a najmladší ticho za nimi ako sluha.

Jeden raz prišli do veľmi veľkého mesta, a tu si tí dvaja do najchýrečnejšieho hostinca za vrchstola zasadli, jedli, pili, hodovali a najmladší sa musel len do jednej malej chyžky utiahnuť; ješť síce dostával všetko to, čo tamti, ale im musel šaty čistiť a kone riadiť. Chýry sa rozleteli po meste o ich kráse a bohatstve a ľudia chodili k nim na diváky. Ale najviac obdivovali už len toho najmladšieho, trebárs bol len ako sluha oblečený.

Hostinský mal jednu utešenú dcéru, a tá ako tohto najmladšieho zazrela, hneď si umienila, že tomu sama bude nosiť do jeho chyžky jedenia a ku tamtým len slúžky posielala. Ako mu tak to jedenie nosila, mladý gróf sa pustil s ňou do rozprávky a ona s ním. Mladý gróf sa vedel veľmi pekne okolo nej obracať a ona mu ešte krajšie odpovedala. Z reči do reči sa jej priznal, že je on tiež gróf a že má taký kľúčik, ktorý sa hodí bárs do akého zámku.

„No, keď je tak,“ povedalo dievča, „ja mám jednu kasňu a v nej vec veľmi drahú, ktorá na tomto svete preplatená byť nemôže a akú žiaden kráľ nemá; ak mi tú kasňu s vašim kľúčom otvoríte, darujem vám tú vec, a to by som nikomu na svete neurobila. Ale čo mi vy dáte, keď ju neotvoríte, lebo veru do mojej kasne ešte dosiaľ žiaden kľúč sa nepridal.“

„Ja ti potom darujem moje grófstvo a tvoj budem na veky.“

„Dobre,“ povedalo dievča, a tak stávka stála.

Chytili sa pekne popod pazuchy a ona ho viedla do jednej tajnej izby, kde tá kasňa stála. Kľúč sa hodil do zámku tak, akoby bol uliaty, a zátvory sa hneď odomkli. Hostinského dcéra sa len začudovala, aleže bola doňho už zaľúbená, veľmi sa nedurila, len povedala:

„No, čo som sľúbila, to vám dám. Tu máte tento obrus, ten má takú moc, keď mu rozkážete, hneď sa prestrie, a pre koľko osôb chcete, pre toľko bude na ňom zlatých tanierov a jedál od výmyslu sveta.“

Mladý gróf sa jej poďakoval a sľúbil, že na ňu nezabudne. Chcel sa ale presvedčiť, či je tomu tak. Zaprel sa sám do svojej chyžky a obrusu rozkázal, aby sa prestrel. Hneď boli na ňom jedlá od výmyslu sveta, aké on nikdy predtým nejedol. To mu bolo po vôli, najedol sa, až mu oči navrch išli. Ale aby jeho bratia nezbadali, čo má, uviazal si obrus okolo drieku pod košeľu a čušal.

Nezadlho sa pobrali milí grófi na ďalšiu cestu. Za mestom si začal ten najmladší na koníku poskakovať a bol omnoho veselší, ako predtým býval, až sa mu tak od radosti líca prekvitali ako najkrajšia ruža. Keď ho takto mimo obyčaje veselého videli, čudovali sa bratia a oslovili ho:

„Čuješ, ty kľučiar, čo si taký veselý? Ty si musel voľačo ukradnúť!“

„Ah, čo by som ukradol, na to som sa nenarodil, ale som veselý, že som zdravý a už som toľké krajiny prešiel, a nič zlého sa mi neprihodilo.“

Ale bratia na to nič nedali, všetko pri ňom a na ňom poprezerali až po košeľu, a keď nič nenašli, nuž ho len s tým odbavili:

„Máš ty,“ vrazil, „šťastie, že sme nič nenašli, lebo by ti veru tesno bolo!“

S tým pichli kone ostrohami a leteli ako jasná strela, len sa tak mihotalo za nimi.

Tak prišli do druhého mesta. I tu do najvychýrenejšieho hostinca a to na prvé miesta si tí dvaja zasadli a jedli, pili, harovali. Najmladšiemu vykázali miesto ako sluhovi kdesi v zadnej izbe.

Mal tu hostinský krásnu mladú švagrínú, a tá ako najmladšieho zazrela, hneď si umienila tomuto ako najkrajšiemu jedlá nosiť a ku tamtým len služby posielala. Ako mu tak to jedlo priniesla a lepšie sa naňho poďivala, zarazila sa nad jeho krásou a zostala naprostred izby stáť. Mladý gróf na také veci navyklý a spôsobilý, mal sa hneď okolo dievčaťa a vedel ho pekne zabávať.

Z reči do reči prišli aj na to, kto je on, čo je on a aký kľúčik so sebou nosí. Milá všetečka nemohla sa ďalej zdržať, ale mu vyjaviť, že ona má jednu divotvornú vec tak tuho zamknutú, že dvere ku nej nikto neotvorí. Gróf len to chcel počuť, hneď sa pustil s ňou do vyjednávacky a sľúbil jej svoje grófstvo aj seba oddať, ak tie dvere neotvorí, a ona mu sľúbila tú vec, akže ich otvorí.

Vzali sa pekne popod pazuchy a ona ho viedla ku jednej tajnej pivnici a kázala mu, keď je taký majster, aby dvere otvoril. Kľúč, akoby bol práve len pre tie dvere robený, odomkol zámky. V celej pivnici nie inšie nebolo len jeden zlatý pohár, ktorý mu ona vedľa stávky oddala a riekla:

„Toto je taký pohár, že keď mu rozkážete, tým najdrahším vínom sa naplní a plný bude naveky, čoby koľkí z neho pili.“

Šuhaj sa jej zaň veľmi pekne poďakoval a sľuboval, že bude hľadiť svojím časom sa jej odslúžiť. Potom sa vrátil do svojej izby a pil ako dúha a radoval sa z toho, že má čo jesť a piť ešte lepšie ako jeho bratia, ktorí museli veľmi draho platiť a predsa takô nebolo.

Práve bolo trochu popíchllo, keď sa naši grófi preč poberali; preto najmladší zapravil zlatý pohár koňovi do chvosta a šli. Na ceste si tento pohvizdoval a kôň poskakoval pod ním, že to bola až radosť. Bratia sa zase doňho oddali, ale nenašli nič, trebárs aj pod sedlom hľadali.

Potom prišli do tretieho mesta, to bolo tak veľikô, že mu ani konca ani kraja nebolo. I tu vyhľadali najznámejší hostinec a žili ako inokde. Keď si najmladší kone počistil a všetko pouprat, utiahol sa potom do svojej izbičky. Ale kde sa vzala, tu sa vzala za ním krásna hostinského dcéra, donášala mu vyberané jedlá a štebotala okolo neho ako lastovička. Nezadlho boli medzi sebou dôverní a vyjaviť si všetky tajnosti. Mladô dievča len na tom kľúčiku sa čudovalo a hovorilo, že ono má jednu malú kasničku, ktorú ten kľúčik len neotvorí; bo že ten majster, čo tú kasničku robil, už dávno umrel a povedal jej, že taký zámček dal na ňu, čo ho nik na svete neotvorí. Stávka bola hotová: mládenec jej sľúbil svoje grófstvo, ak neotvorí, a ona mu ten poklad, čo v tej kasničke má, ak ju otvorí. Potom ho vodila po mnohých izbách, až ho priviedla do jednej tajnej izbičky, v ktorej nič nebolo, len jedna malá kasnička. Mladý gróf ju razom otvoril; tu ale dievča pustilo sa do plaču. Len tak ju uspokojil, keď jej sľúbil, že sa jej po grófsky odmení.

„Práve preto,“ hovorilo dievča, „lebo tieto nožničky v tej kasni nezaplatia mi všetky kráľovstvá tohoto sveta. To sú, pane, také nožničky, že keď s nimi dakomu kúsok šiat odstrihnete, priam sa i pristihnú i ušijú šaty či na ženskú, či na chlapa od hlavy do päty, že trebárs päť kráľovstiev budú hodné.“

Tu mladý gróf nevedel sa dosť nadakovať tomu dievčaťu, natoľko sa obracal okolo neho, až aj prestalo plakať a prosilo ho, aby naň nezabýval.

Potom znezdadlha všetci traja na cestu sa vystrojili, tento ale bol v ten čas najveselší. Myslel si:

„Jest' a piť mám, šaty mám, peniaze nepotrebujem.“

Keď to bratia videli, ako si zo svojej chudoby nič nerobí, obrátili vec naopak.

„Braček drahý,“ hovorili mu, „banujeme, že sme sa s tebou tak ďaleko pustili, ale azda nám to odpustiš. Lebo nám všade dohovárajú, že to nie je pekná vec, aby si ty nám ako kočiš posluhoval. Preto odteraz budeme ako bratia v jednej spoločnosti, však trebárs peňazí nemáš, my za teba zaplatíme.“

Ale brat na tom nepristával:

„Ja som vás,“ povedá, „nenútil k ničomu, vy ste ma prinútili. Ostaňme my len každý pri svojom a mal by som sa s vami spojiť, radšej obrátim a idem domov, načo sa mám darmo po svete potĺkať.“

A s tým chcel aj naspäť obrátiť, ale ho bratia len nahovorili, aby ešte naostatok do tej a do tej krajiny šli, že tam má kráľ veľmi krásnu dcéru. Tak vo meno božie len šli, kým neprišli ku tomu kráľovi.

*

Tu ich kráľ veľmi vďačne mal, posadil ich na prvé miesta a nevedel sa dosť prenaďávať na ich bohatstve a na ich peknom držaní. Dal nádhernú hostinu pripraviť a po hostine prehovoril:

„Moji milí drahí synovia! Veľmi ste mi vzácní, ani vám neviem miesta dať; ale by ma najväčšmi tešilo, keby z vás daktorý tak šťastný bol, žeby s mojou dcérou v tanci vydržal a také šaty jej vystanovil, čo by päť kráľovstiev hodné boli. Ten by ju dostal za ženu a s ňou moje celô kráľovstvo.“

Hneď bol ten najstarší ku všetkému hotový a pustil sa s mladou kňahňou do tanca; ale veru nevydržal ani do poltanca, ako čoby mu bol dakto nohy podťal, prestrel sa na zem.

Za ním išiel stredný a skoro sa našiel tam, kde jeho starší brat.

Ten najmladší si už i trúfal i nie; ale princezná bola taká krásna a tak sa milo naňho usmievala, že musel aspoň oprobovať s ňou ten jeden tanec. Tancovali oba až milá vec, kňahňa temer omdlievala od radosti, že tento najkrajší už vydrží a za muža sa jej dostane.

Ale tam čert podhodil akúsi starú babu, ktorá vždy oslovovala kňahňu, aby sa nedala; až konečne, akoby bol i tomuto dakto olova do nôh nalial, nevládal ďalej. — Tak všetci traja jednaký kunšt preukázali.

Ale tu teraz za tú hanbu súd nad nimi držali a odsúdili ich ako každého takého na smrť. Len už akú si smrť vyberú: či od meča, či od hladu?

„Či tak, či tak skapať,“ hovorí najmladší; „ale keď nám už na vôľu dávate, vyberieme si len to poslednejšie.“

Všetci ľutovali švárnych mládencov a nadovšetko tohto najmladšieho. Kňahňa sa vyslovila, že viac s nikým tancovať nebude, čo by sa priam akživ nemala vydať. Ale ten najmladší jej len tak suchol do ucha, aby sa nič nebála, že ona jeho ženou byť musí, že si on ešte všetko trúfa. Tak sa trochu uspokojila. Lež na tento čas už nebolo inej porady, len ich všetkých troch spolu vzali na jednu čiernu loď a viedli až za more na jednu sigot a tam ich potom nechali, aby od hladu zhynuli.

Tým dvom starším len teraz sa otvorili oči, keď videli, do akej klietky sa tu chytili. Bolo po ich sláve! Vrecká plné dukátmi nič im už platné neboli; bo na tej sigoti ani zelinky, ani korienka nebolo, ani len muška povetrím nepreletela. Dlho chodili sem i tam, či by nenašli dáky spôsob, ako by si zachovali život; ale sa len lepšie o tom presvedčili, že tam od hladu a smädu skapať musia. Po čase im už aj veľmi studený hladný vietor do žalúdkov nakúkal a oni pozerali jeden na druhého veľmi milosrdným okom.

Ale najmladší, ten si z toho všetkého nič nerobil. Keď bol hladný, len sa od nich stratil a dobre sa napukal a napil a zase hvízdajúci k nim sa navrátil.

Sprvu si tí dvaja z toho nič nerobili a mysleli si, že to už jeho obyčaj veselým byť, i keď sa mu zle vodí, a že keď on skoro utíchne; ale keď na tretí deň oni už od hladu a smädu omdlievali a tento si ešte bystro veselo poskakoval, tu sa nemohli d'alej zdržať a zle-nedobre doňho sa oddali, že ako on môže taký veselý byť, keď oni už od hladu umierajú.

„Nuž a vy, čože ste nie veselí,“ riekol im on, „ako ste bývali; keď máte vaše vrecká plné dukátmi?“

„Hja, čože ti tu dukáty spomôžu,“ riekli tí smutní, „keď tu za peniaze nič nekúpiš?“

„No keď je to, hľad' teže, vy mudráci,“ hovoril napokon najmladší. „Keby som si i ja tak bol vyvolil ako vy, teraz by sme všetci tu skapať museli; ale mne môj kľúčik k dačomu lepšiemu dopomohol, ako sú vaše vrecká.“

Tu im vyrozprával všetko, ako sa mu od počiatku vodilo a čo on pri sebe má. A doložil:

„Aby ste vedeli, že som ja nie taký ako vy, teraz sa nad vami zľutujem.“

Tu vytiahol obrus, kázal sa mu prestrieť a pohár postaviť naprostred obrusa. Hneď bolo jediva a piva dosť, že im naposledok až smrdelo. Veselý život sa začal na pustej sigoti a šuhajci aby si hlad urobili, nemajúc krem toho druhej roboty, naháňali sa po nej.

Za ten čas mladá kňahňa vo dne v noci za tým najmladším plakala a každý deň chodila k moru, aby sa aspoň na tú sigot podívala, kde jeho kosti ležia. Raz ako tak pozerá, vidí, že sa tí traja tam naháňajú. Hneď bežala otcovi to oznámiť; ale keď tento pozeral, bolo zase všetko ticho. Prehovoril dcéru, že sa jej to tak zdalo, čo ustavične naňho myslí a bolo po všetkom.

Mladí grófovia si len žili na pustej sigoti bez starosti, a keď hlad sám zase od seba neprichodil, naháňali sa hore dolu, aby ho dohonili. Tak pekne-krásne všetky šaty na sebe dodriapali, že už

boli len ako onuca. Tu si najmladší pomyslel, aby mal také šaty, aké žiaden kráľ na svete nemá a hneď vyňal nožničky a pristrihol si ich. A tí dvaja:

„Ej, nože i nám také šaty urob!“

Hneď ich mali, a to zlaté, že sa len tak svietila od nich tá sigot' vo dne v noci. Ľudia, čo okolo mora chodili, skoro spozorovali ten ligot, čo od sigoti ide. Bežali to povedať kráľovi a ten si hneď sadol sám na loď, aby sa presvedčil, čo je to tam. Tu našiel šuhajov čerstvých a zdravých, hneď ich pojal so sebou do domu.

Hej, bolože tu radosti, keď mu porozprávali, čo sú oni za jedni a aké vrecká majú a nadovšetko ten najmladší, že má takú moc, čo chce, to hneď byť musí - jedenie, pitie, šatstvo. Tu kňahňa padla najmladšiemu okolo hrdla a prosila ho, aby i jej také šaty urobil, čo by najmenej päť kráľovstiev boli hodné. Len čo dohovorila, už ju nikto v tých drahých šatách nepoznal, bo ani dobre na ňu hľadiet' nemohli od veľkej žiare a lesku. Nato hneď každý kričal, aby on bol ich kráľom. To sa aj stalo a tento najmladší porobil potom všetky poriadky. Jeho bratia si pokúpili za svoje vrecká celé kráľovstvá, a ten najstarší si musel tú vziať, čo mu ten obrus, a stredný tú, čo mu pohár dala. Tá nožničiarka bola na šťastie od veľkej ľúbosti do tých čias zomrela.

On sám si pojal kráľovu dcéru, povolali i svojich rodičov na svadbu a — bolaže ti to potom svadba! Tri krajiny jedli z divotvorného obrusa a pili z čudného pohára, koľko komu d'aka bolo; aj každému, kto ta prišiel, nové šaty pristihli. Potom ale tieto veci do mora hodili, aby nikto viac také mať nemohol.

No, po kázni, milí —

Čarodejná kráľovná

Podáva Pavol Križko.

Pred dávnymi časmi žil jeden bohatý a mocný kráľ. Viac detí nemal okrem jednu-jedinú dcéru Kvetušu a tá už bola na vydaj súca. A že bola aj veľmi pekná, prichádzali kráľovskí synovia zo všetkých strán za ženu ju pýtať. Jeden-druhý sa i jej i otcovi pozdával a boli by skoro svadbu urobili, ale matka vavela, že je to jediná dievka a že tak ľahko za hockoho nesmie ísť, ale len za toho, kto pri Kvetuši po tri noci obspí tak, čo by mu od boku nescapala. Ešte len teraz sa hrnuli princovia zo všetkých strán pre Kvetušu, lebo sa to každému ľahkô zdalo po tri noci pri nej obspať. Ale veru žiaden to nemohol urobiť, lež pekne-krásne každý o hlavu prišiel.

Mal tam v susednej krajine jeden kráľ troch synov, všetci traja by boli radi Kvetušu dostali, ale ktorýže pôjde prvý na voľady? O tom stála škriepka deň i noc medzi nimi.

„Nuž či neviete,“ povie im naposledok otec, „že po staršom do mlyna?“

A tak sa vybral najprv ten najstarší. Keď prišiel ku Kvetušiným rodičom, tam sa mu všetko v ústrety usmievalo a kráľovná mu povedala, že sa mu všetko po vôli stane, keď len pri jej dcére po tri noci obspí tak, čo by mu nescapala.

Princ všetok naradovaný prosil Kvetušu, aby šla s ním sa poprechádzať a tá aj išla. Prechodili sa po kráľovskej záhrade a dívali sa na krásne kvietky a Kvetuša niekoľko z nich odtrhla a dala ich princovi. Ten bol celý vytešený, až mu tak tváre horeli od radosti. Od kvietkov išli ku rybníku a tu Kvetuša hádzala do rybníka omrviny z chleba a ryby počujúc, že niečo do vody padá, prišli a žrali.

Tu kde sa vezme, tam sa vezme, príde ku princovi jeden vandrovník a pýta si almužnú. Ale sa princ nahneval a naňho osotil:

„Čo,“ povedá, „ešte mi ty do cesty prídeš, pakuj sa mi z očí!“

Vandrovník smutne pozrel na princa a odišiel.

Zo záhrady šiel princ aj s princezkou k obedu. Tu ich zase stretol druhý vandrovník a prosil si niečo od princa. I tohoto nemilobohu odbil a vandrovník smutno pozeral za odchádzajúcim princom. Pri obede bolo veselo a hostina znamenitá. Po obede sadol princ na koňa a išiel sa do poľa poprechodiť. Tu mu zase do cesty vstúpi chudobný vandrovník a prosí pre božie milosrdenstvo, aby sa zmiloval nad jeho biedou. Ale nahnevaný princ ho obrýkne:

„Či som ja tvoj brat, že sa mi takto staviaš do cesty? Či nevieš, že som ja princ? Dúškom sa mi poberaj z očí!“

S tým popchol koňa a ten hybaj cez hory a doly len sa tak za ním prášilo a milý vandrovník dlho ešte smutno pozeral za ním. Princ sa navrátil len neskoro večer do mesta, ľahol si ku Kvetuši, a že sa veľmi v jazdení unavil, hneď aj tuho zaspal. Ako sa už tak po polnoci prebudil, zbadal, že je princezná nie pri ňom, vstal a nakládol na kozube ohňa, aby videl, kde je Kvetuša. Lebo si myslel, že sa schovala, aby ho postrašila. Hľadal, hľadal, ale kde nič, tu nič. Chcel ísť von, ale dvere boli z tudnu dobre zamknuté.

„Cez kľúčovú dierku sa vari len neprepchala,“ myslel si a hľadal po všetkých kútoch poznovu. Znovu nič. Naľakaný ľahol si zase do postele, ale nemohol od strachu zaspať.

Na svitaní prišla mu kráľovná dobrô ráno povedať a opýtala sa ho hneď, kde je princezná. Keď on mlčal, kráľovná sa len zlomyselne usmiala a odišla. Hneď na to prišla i Kvetuša a zabávala sa s ním celý deň. Pri hraní sa jej spýtal, kde bola tej noci. Ale ona mu len to odpovedala, že sama nevie, kam sa podeje každému od boku, kto pri nej spí.

Na druhú noc uzmyslel si princ, že oka nezatvorí. Ale sotva si ľahol, hneď zaspal a princezná zmizla. Ráno vstúpila kráľovná do chyže s tou otázkou, kde Kvetuša? Princ divže tam neska-menel, vyhovárať sa, že to už po dobrom nemôže byť, aby mu cez zavreté dvere sama ujst mohla, že mu ju hádam sám parom uchytil.

Kráľovná sa na to len zasmiala, ale tak divo, že princovi vlasy dupkom na hlave stávali. Celý deň chodil ako na trní, lebo si myslel, že ho už zajtra zotnú, a keď prišiel večer, chytil princeznú za ruku a umienil si, že celú noc nebude spať. Dlho sa premáhal, ale napokon predsa zažmúril oči a bol už ako nebohý.

K ránu sa prebudil, — princezná nebola pri ňom, chcel už len utekať. Tu dvere i z tudnu i z tuvon zapreté. Začal ich vylamovať, ale sa iba darmo ponamáhal, že ako bez seba na zem klesol. Vtom sa dvere akoby samy od seba vyrazili a dnu vkročila kráľovná. Ani sa ho nespytovala, kde mu Kvetuša, len sa zasmiala, až princovi kosti v tele mráz prechádzal. Tu v zúfalosti padol pred kráľovnou na kolená a prosil ju pre všetkých bohov o milosť. Ale tá ho odstrčila a zamknúc za sebou dvere, vyletela von ako striga. O krátky čas prišli katani, princa poviažali, pred zámok vyviedli a zoťali mu mečom hlavu.

Smutný chýr sa rozletel po krajinách a došiel až ku princovmu otcovi. Tento sa zarmútil veľmi a toho druhého syna už nechcel pustiť ku Kvetuši. Ale keď sa trochu vysmútil, pustil ho na mnohé prosby a ten naradovaný letel na koni, iba sa pri Kvetuši stavil. Ale mu to smutne vypadlo, Kvetušu nedostriehol, kam sa ona to podieva, a na tretí deň ho všetkým činom tak popratali z tohoto sveta ako jeho staršieho brata.

Keď sa aj o tomto chýry rozleteli, otec princov bol ešte smutnejší a o tom už ani počuť nechcel, žeby i ten najmladší syn šiel Kvetušu pýtať. Ale otec mienil tak a syn zase inak. Raz sa bolo prihodilo, že syn s otcom šli do záhrady, ale len pešky, čo priam aj boli králi. Lebo vtedy ešte ľudia nemali vozy alebo koče, ale len svoje zdravé nohy.

Ako ta prišli, kráľ bol trocha dobrej vôle a tu ho syn začal prosiť, aby mu dovolil pre Kvetušu ísť. Mal sa ho naprosiť, kým mu privolil. Ale naposledy nič nemal proti tomu. Hneď sa princ hotovil na cestu.

Už bol temer prihotovený, len kapsu bolo treba cez plece prevesiť, tu mu voľakto klepe na dvere. Princ otvorí a vidí, že to jeden vandrovník stojí pred dvermi a pýta si almužnú. Princ naraz vytiahol groš a dal mu ho, aby si zaň kúpil, čo len chce. Vandrovník sa pekne poďakoval a prosil princa, aby ho vzal do služby; že on, povedá, voľačo viacej vie, ako len kašu dúchať. Princ mu na to:

„No povedz, alebo ukáž hneď, čo vieš?“

„Mňa,“ povedá vandrovník, „menujú ľudia Dlhým, lebo ja keď chcem, až do oblakov sa vytiahnem.“

A tu sa hneď začal vyťahovať a rástol ako z vody, až vyrástol tak, že mu princ už ani hlavy nevidel, lebo mu bola až hen v oblakoch. Nato sa zase skrčil na takého, ako bol. Ale potom, že sa vraj trochu unavil, ľahol si, aby si odľúkol. Medzitým sa princ zbral do cesty a nechal Dlhého ako pri tom nepotrebného doma odľúkať.

Skedy-neskedy, keď sa už dosť naodľúkoval a navystieral, prebudil sa Dlhý a tu počul, že princ už dávno odišiel. Tu ti on vyjde pred dvere, vytiahne sa až do oblakov a hybaj ako vietor do poľa; okamihom všetkým zmizol z očí, bo tak kráčal, že na jeden krok desať míľ prekročil a to ponad všetky vrchy a rieky.

Ako tak kráčal, teda ho slnce veľmi na hlavu páľilo, lebo bol blízko hlavou pri ňom. Tu si on ale pomohol, chytil jeden oblak v povetří a držal si ho nad hlavou, aby mu od slnca zacláňal. Ledva urobil voľakoľko krokov, už princa dohonil. Ten sa len začudoval, kde sa tu berie a načo ide. Ale ho Dlhý uspokojil, že sa mu on tam dobre zide, lebo že tam veru bude treba dobre zakračovať.

Šli potom spolu chlp cesty a tu ich stretne zase vandrovník a pýta si od nich dačo. Princ mu hneď dal groš a chcel ďalej ísť, ale vandrovník ho zastavil a prosil, aby ho vzal do služby, že on veru vie voľačo viac, ako len chlieb jesť.

„Čo takô?“ opýtal sa ho princ.

„Pane,“ povedá tento, „ja vidím čo priam na tisíc míľ, aj ďalej. Preto ma ľudia volajú Okatým.“

„I to je voľáč,“ odpovedal princ; „ale keď si taký majster, povedz mi, čo teraz môj strýc robí v svojej krajine za skleným morom.“

Tu Dlhý vzal Okatého na plece a vytiahol sa s ním až do oblakov. Okatý sa díval za chvíľku a potom povedal Dlhému, že mu vraj oblaky zacláňajú. Tu začne Dlhý dúchať tak mocne, že sa stromy na vysokých horách lámali, ako čo by šarkan ponad ne letel a chvostom šibal. Nedúchal dlho, oblaky sa rozprášili a Okatý sa kázal Dlhému skrčiť, bo že už vie, čo sa robí v krajine za skleným morom.

„Ej,“ povedá im tu princ, „čože to bol za vietor, veď ma mal aj s koňom uchytiť?“

„To som,“ rečie Dlhý, „len trochu oblaky rozduchoval, aby Okatému nezavadzali.“

„No a ty Okatý, čože si videl?“

„Pane, tam sa teraz k vojne hotujú, lebo si čistia meče a kráľ sa prechodí medzi nimi aj s dvoma synmi.“

„Pravdu si riekol,“ hovoril princ, „pod' i ty s nami, ale pešky, bo tu kone nemáme.“

„O to slabá starosť,“ doložil Dlhý, „len sa sem oba!“

Okatého vzal na plecía a princa aj s koňom pred seba na ruky, — za pol hodinky boli v susednej krajine u Kvetuše.

Stará kráľovná sľubovala novému vohľáčovi hneď a hneď nevestu, len či to vyplní, prečo jeho bratia o hrdlo prišli. Ale Kvetuša, tá začala od žiaľu plakať, hneď ako princa zazrela a počula, že aj tento výminky vyplniť musí. Lebo sa do jeho krásy až po uši všetka zaľúbila. Princ ju

potešoval, že ona musí jeho byť a zabával sa s ňou po záhrade a okolo rybníka až do milého večera. Ani nevedeli, ako im deň prešiel. Večerom, ako si vo svojej izbe sedí, klope voľakto na dvere.

„Kto tam?“

Zase vandrovník, pýta si almužnú. Princ siahol do vrečka a toliar bol vandrovníkovi na dlani.

„Ďakujem,“ povedá tento, „za závdavok. Vezmite ma do služby!“

„Vezmem,“ rečie princ, „a čože ty znáš?“

„Ja,“ vraví ten tretí, „keď chcem, veľmi veľa zjem a vypijem, preto ma ľudia menujú Bruchatým.“

„I to sa niekedy zide!“ riekol princ a Bruchatý ostal uňho.

Večer povedal Okatý princovi, aby bezpečne len spal, bo že Okatý má na to, čo sa bude v chyži robiť, sto ráz lepšie oko, ako ktokoľvek druhý. I spal milý princ bez starosti a Okatý dával pozor, čo sa bude robiť.

O polnoci videl, ako zlatá ružička od princovej postele letela a cez dvere sa prepchala. Hneď zobudil Dlhého a išli spolu von. Vonku vzal Dlhý Okatého na plecía a vytiahol sa s ním až do oblakov. Keď sa Okatý na všetky strany poobzeral, teda riekol:

„No, braček zlatý, len stúpaj na východ slnca a hodne veľké kroky rob, lebo je princezka na sto míľ ďaleko.“

Dlhý pobral nohy na plecía a kráčal, že sa mu len tak štica parila. Keď už prešli tých sto míľ, teda videli šíp a na tom šípe veľa ruží.

V samom prostriedku ale bola tá najkrajšia zlatá ružička, a to bola princezná. Okatý ju odtrhol, sadol zase Dlhému na plecía a nezdadlo boli zase doma. Princa našli už hore, ružičku mu oddali a on do dobrej sýtej vôle sa s ňou natešil.

Kadenáhle svitlo, prišla kráľovná a vinšujúc dobrô ráno, spýtala sa princa, že či dobre spal a že kde je princezná. Princ jej na to podal ružu a kráľovná div že sa od zlosti nepukla; nič nerieknuc odišla aj s ružou preč. O krátky čas prišla aj Kvetuša a zase spolu s princom celý deň pekne sa bavili. Večer sa pekne spolu uložili, princ sladko zaspal, ale Okatý dobrý pozor dával na všetko. O polnoci videl zlatého vtáčika cez izbu preletieť a kľúčovou dierkou von sa vyšmyknúť. Hneď zobudil Dlhého a šli spolu von. Okatý sadol Dlhému na plecía a tento až do oblakov sa s ním vytiahol.

Keď sa Okatý poobzeral dokola, hovoril Dlhému, aby išiel na polnoc, a to chytro, lebo že je princezná na dvesto míľ ďaleko. Dlhý kráčal a robil také kroky ako naozajsný obor, lebo ešte väčšie, bo on bol ten najväčší medzi všetkými obry, čo ich len na svete jesto.

O pol hodiny boli v jednom lese, tu lietala začarovaná princezná ako vtáčik zo stroma na strom. Stálo to trocha práce, dokiaľ ju chytili, ale naostatok bola Okatému v hrsti. Ale už bol veru čas, bo už nebolo ďaleko do svitania. Dlhý sa teraz poponáhlal, takže o štvrt' hodiny už boli u princa.

Sotva Okatý podal princovi vtáčika, cupla kráľovná do chyže s tou otázkou, kde je Kvetuša? Princ jej podal vtáčika a táto od hnevu tak zubmi zaškrípala, že princovi vlasy dúpkom na hlave stávali.

Kráľovná zase odčarovala princeznú a poslala ju k princovi. Tu Kvetuša len to sa spytovala, ako on to môže urobiť, že ju každô ráno pri sebe má. Princ jej povedal, aby tomu dala pokoj, keď sa mu to len darí. Ona sa s tým uspokojila a zase sa prechádzali a zabávali pekne celý deň.

Večer si zase ľahli a spali pokojne. Okatý ale mal okále otvorené. O polnoci sa stal šust a hneď bolo zase ticho. Len Okatý s Dlhým vrzgli dvermi a tuvon zase sa vytiahli až do oblakov. Tu sa Okatý poobzerá a riekne:

„Len sa chytro skrč a choď pre Bruchatého, lebo je princezná veru tristo míľ ďaleko na jednom jazere.“

Dlhý sa skrčil a išiel pre Bruchatého. Keď vyšiel zase von, vzal Okatého na plecيا a Bruchatého pod pazuchu a hajde! už kráčaľ s nimi do šireho sveta.

Za poldruhej hodiny prišli k tomu jazeru, po ktorom belušká labuť plávala a pritom tak pekne spievala, že sa skoro všetci traja zabudli, čo majú robiť. Ale to dlho netrvalo: Dlhý skočil do vody, že ju chytí, ale tá bola tak hlboká, že mu, čo ako vysoký bol, iba káčka von trčala.

Poradili sa teda inak. Bruchatý si priľahol, začal chleptať vodu z jazera do seba. Keď sa jej statočne nachleptal, teda sa ukazoval už aj spodok a Okatý s Dlhým čakali pri ústach, aby labuť keď po vode do úst pôjde, chytili. Skoro by mu bola aj sama labuť do hrtana vbehla, ale pri samých čelustiach Okatý ju za krídlo zachytil a tak bola ich. Dlhý pobral Okatého aj s labuťou na plecيا a Bruchatého pod pazuchu a kráčaľ cez hory a doly domov.

Ako už tak hodný kus išli, zrazu povie Dlhý Bruchatému:

„Ej, braček môj, ale si ty ťažký!“

Na to Bruchatý:

„Nuž počkaj trochu, veď ti ja hneď odľahčím, len si kus odpľujem.“

Dlhý zastal a Bruchatý odpľul. Ej, ale bola ti to za slina! Celé polia a dediny zatopila, keď na zem padla. Už bol síce trocha ľahší, ale ešte veľa ráz musel Dlhý zastať, dokiaľ Bruchatý všetku vodu vyplľoval.

Po mnohých krokoch prišli domov a bol veru čas. Bo kráľovná práve dvere otvárala a spytovala sa na Kvetušu. Princ jej podával labuť a ona to vidiaľ, pukla sa od jedu. Ako sa kráľovná rozpukla, premenila sa labuť na krásnu princeznú, padla princovi okolo hrdla a bozkávajúc ho d'akovala mu za svoje vyslobodenie.

Kvetušin otec ani nevedel, čo má robiť od velikej radosti. Kázal hneď zvolávať hostí na svadbu, ktorá sa mala hneď o dva dni vybavovať. Princ by bol rád, čo by aj rodičia jeho boli na svadbu prišli. Ale tí dakolko dní cesty odtiaľ bývali. Posol by nebol ani ta zašiel, kým by sa bola svadba započala. I prosil princ Dlhého o pomoc. Dlhý mu povedal, aby sa o to nestaral, že to už jeho robota. Pred samou svadbou sa pobral v nohy a uradovaní rodičia boli o pár hodín tu. Kvetušin otec ich po kráľovský privítal a začala sa radosť nad radosť, svadba nad svadbou.

Bolo tu veľa pánov, kniežat a zemanov. Muzika neprestala hrať za celých štrnásť dní, lebo tak dlho trvala svadba, tak dlho to tam všetko jedlo, pilo a tančilo.

Po hostine šiel princ aj s Kvetušou do záhrady na prechádzku. Tu prišli k nim traja vandrovníci a odberali sa preč. Princ ich naskrze nechcel pustiť, že ako by to bolo, keď oni s ním spolu trpeli a teraz vprostred radosti by mali preč odísť. Ale oni sa mu nedali zadržať, že oni ešte musia aj druhým dobrým ľuďom slúžiť. Podali si ruky na rozlučnú a odišli ďalej.

Princ ale žil dlhé časy aj s Kvetušou a ešte aj svojim vnukom rozprával o dobrých troch vandrovníkoch, ktorí mu nielen život zachovali, ale mu aj ku dobrej žene dopomohli.

Zlatý zúbok

Podal a rozpráva Samuel Reuss

Bol jeden veľmi chudobný človek. Ten mal tri dcéry, jednu od druhej krajšiu, ale najmladšia bola najpeknejšia. Títo štyria ľudia si pokojne žili a poctive sa živili.

Raz prišiel jeden pán do toho domu a pýtal otca, aby mu dajednu z tých jeho dcér dal za ženu. Otec tomu odporoval, a ako takému neznámemu, ani jednu mu dať nechcel.

„Ktovie,“ povedá, „akô by tam šťastie našla, či by neobanovala a ja,“ povedá, „moje dievky rád mám a nechcel by som ani jednu zle vydať.“

„Už sa len nebojte,“ odpovie pán, „vaša dievka do dobrých rúk príde a druhej roboty mať nebude, len jedenásť chýž vymetať.“

„To je sem-tam,“ odpovie otec, „za robotu sa moja dievka hanbiť nebude. Ale ja ju predsa na tento čas vydať nechcem.“

„Ej,“ odpovie pán, „nebud' ťeže taký — veď dievčatá na to rastú; len mne vy dajte dajednu!“

„Nuž a ktorúže by ste chceli mať?“ spýta otec.

„Ktorú mi dáte,“ riekne pán, „ja? vybrať nebudem.“

„Nuž,“ rečie otec, „staršie sa skorej vydávajú ako mladšie. Vezmite si najstaršiu!“

Tak sa dojednali, dievka pristala a ten cifrovaný pán si ju položil do zlatého koča, od otca a sestár sa odobrali a šli dlho, dlho cez hory a pustatiny, kým len neprišli do jedného pekného zámku, v ktorom bolo dvanásť chýž. Tu pán tú svoju ženu voviedol do zámku, poukazoval jej všetky chyže krásne, utešené a povedal jej:

„Týchto jedenásť chýž budeš každý deň vymetať, ale do tejto dvanástej nikdy nevniď, lebo by ti to na zlô vypadlo.“

Milá žena v prvý i v druhý deň jedenásť chýž pekne povymetala a na tú dvanástu ani nepomyslela. Na tretí deň zase svoju prácu konala a tu ako ku tej dvanástej chyži prišla, nuž si pomyslela:

„Predsa by ja len rada vedieť, čo on v tejto chyži má. Kľúč,“ povedá, „mám. Veru ja ta dnu aspoň kuknem, veď on to nebude vedieť.“

Vtom otvorila. Tu sud zlata, tam sud striebra, tam zase sud medi a ten štvrtý sud plný nohami, rukami, driekmi a hlavami ľudskými. Nič jej tak do očí neudrelo ako to zlato. V tom okamžení, ako čoby ju dačo bolo myklo, skočila do tej bočky a nabrala tiež plný rub zlata.

Jaj, ale čo si tu teraz počať? Zostať tam a dať sa rozsekať — to nešlo. Pod' ona do behu, koľko jej len para stačila. Raz sa obzrie, tu ti on už zápäť za ňou volá:

„Stoj, suka jedna naničhodná!“

Hneď tam zmeravela.

„Nuž či tak?“ povedá pán, „ja som ako na statočnú zveril na teba všetko a ty si ma obkradla. Stúpaj naraz naspäť!“

Chytil ju pod pazuchu a privliekol domov až k tomu štvrtému sudu, rozsekal ju na kusy a nohy, ruky, driek, hlavu pokládol do toho suda.

Po nedlhom čase dal pán zapriahnuť do zlatého koča a šiel zase k tomu otcovi.

„Bože daj dobrý deň!“ pozdraví sa a rečie: „Vaša dievka vás dala pekne pozdraviť a prosí vás, že keby ste jej druhú mladšiu dcéru poslali, že sa jej samotnej cnie.“

„Ej,“ povie otec, „čože by sa jej malo cnieť. Veď ona má, čo jej treba a tu doma moje dievky si robotu nechať nemôžu a mňa tiež už treba starého opatrit.“

„Lenže jej len kvôli urobte, veď viete, ako je to ťažko od svojich odvykať.“

„Ozaj urobím?“ riekne otec. „Nemusí všetko po jej hlave byť. Keď jej dobre, nech sedí na pokoji.“

„Ale či by ste ozaj taký tvrdý boli?“

A tak ho pekne krásne zaobišiel ten pán, kým len aj tú mladšiu s ním nepustil. Hneď si vysadli do zlatého koča a šli horami, dolinami, až sa aj šťastlive dostali do zámku.

„Teraz si mi už tu,“ rečie pán, „stato viac neumkneš. Na tvoju sestru sa ani nevypytuj, tá umrela. Ale sa preto nič neboj, tu ti zle nebude. Inšiu robotu nemáš, ako týchto mojich jedenásť chýž raz do týždňa povymetať, ostatné ti je všetko po vôli. Len, hľa, do tej dvanástej chyže ani nenakukneš, lebo by si dobre neobstála.“

Čože bolo robiť, nebožka dievka len musela pristat'. Vymetala tých jedenásť chýž a do tej dvanástej ani nenakukla, až kým raz pán voľakdesi neodišiel. A ona len na to čakala, kým jeho doma nebude.

„Akože by on to,“ myslela si, „len zbadal, že som mu v tej chyži bola, keď ho doma nieto?“

A — skok! Už bola tam. Tu sud zlata, tam sud striebra a tam zase medených peňazí a ten štvrtý plný človečiami údy a na vrchu hlava, driek, ruky, nohy z jej sestry!

„Ach,“ povedá, „čo tu robiť? Už stato ujsť musím; ale si aspoň zlata naberiem, čo mi bude dosť, kým budem živá.“

A nabrala si ho plný rub.

Potom bežala, koľko vládala; ale čo ďalej bežala, tým sa väčšmi zajachtala, bo zlato bolo ťažkô. A tu pán zápäť za ňou obrýkne ju:

„Stoj, naničhodnica taká a taká! Čože ti u mňa za pochyba bola, že si ma obkradla a nechala? Vráť sa domov!“ Tak ju pred sebou do zámku hnal a tam zavliekol do tej dvanástej chyže, zlato odobral, ju na kusy posekal a údy do suda pohádzal.

„Nebudem bez pomoci,“ riekne k sebe raz ten pán. „Nieto poriadku v dome, nemá kto povymetať chyže a tá tretia sestra je veru krásna. Ta idem k nej, azda ju privábim.“

I hneď dal do zlatého koča zapriahnuť a išiel horami dolinami, kým neprišiel k tomu otcovi.

„Dali vás,“ povedá mu, „vaše dievky pekne pozdraviť, že či by ste tú najmladšiu k nim nepustili?“

„Veru nie,“ vraví otec, „mne je tá doma treba. Ja by som sa bez nej ani hnúť nemohol, tak mi je ako pravá ruka do roboty.“

„Nuž ale keď to nemá navždy byť, len tak na pár dní. Vidíte, tie vaše dcéry sa tam ani nemajú komu pochváliť, ako im je tam dobre. Rady by sestre všetko poukazovať, aby vám potom mohla povedať, čo to tam všetko u mňa jesto a ako sa im vodí.“

„Nože, no,“ povie otec, „keď je tak, nedbám. Ale to vám povedám, že len na krátky čas vám ju prepúšťam, o tri dni, aby zase tu bola!“

Keď ju už len mal! Posadil ju do zlatého koča a viezli sa horami dolinami za dlhý čas až do toho zámku.

„Teraz si už tu,“ riekne jej pán, „tvoje sestry pomreli; ale si ty z toho nič nerob, tu máš všetkého dosť a druhú robotu mať nebudeš ako týchto jedenásť chýž každý mesiac raz povymetať. Do dvanásť chyže neprobuj vkročiť, lebo by sa ti zle povodilo.“

Tu krásna dievka sa i vyplakala i utrápila, ale čože bolo robiť? Už to raz inak nešlo, len ona tam musela ostať a tie chyže každý mesiac raz vymetať. Ale ona na všetko lepší pozor dávala ako jej sestry. Raz ti jej prišlo okom hodiť na nohy pánove — tu vidí, že ich nemá ako druhí ľudia. Prizrie sa lepšie, a to ti boli konské kopytá. Strach ju nadišiel, že ona sama v jednom zámku s čertom býva.

„Ale, počkaj, čerte,“ pomyslela si potom, „veď ti ja ešte prejdem cez rozum.“

Za čas mu ešte náležite všetko konala a on odišiel z domu, ako na bezpečnosť, že mu tá už verná bude. Len čo nohu zo dvier vytiahol, pod ňou, odomkla tú dvanástu chyžu. Tu stáli i teraz tie sudy: v prvom zlato, v druhom striebro, v treťom meď a v tom štvrtom na samom vrchu údy jej sestár. Môžete si pomyslieť, že dobre z ňoh nespadla od strachu. Ale sa ona skoro opamätala, kde je, čo je.

„Teraz ja viem,“ povedá, „ako moje sestry na skazu prišli pri tomto zlato. Ale to ja neurobím, len na pamiatku sa predsa toho zlata dotknem a jeden zub si pozlátim.“

Tak aj urobila a od toho času mala zlatý zub. Potom si vzala z klinca troje šiat: jedny slnkové, druhé mesiačkové a tretie zlaté. Zamkla chyžu, šaty do jednej truhly pokládla, aj sama sa do nej zatvorila a kázala tej truhle popod zem ísť, aby ju ten čert nikde na vrchu zeme dohoniť a nájsť nemohol.

Tak v tej truhle za dlhý čas popod zem utekala a čert všetko zbehal a nikde Zlatý Zúbok nájsť nemohol. Dobré sa od jedu nepukol, keď videl, že mu tá predsa prešla cez rozum. Taký rozjedovaný príbehol k otcovi, vyklamal i toho do svojho zámku, do tej dvanásť chyže ho zavie-

dol, tam mu rozsekané telá jeho dievok poukazoval a potom neboráka i jeho zrubal a do suda pokládol.

*

Po dlhej a ďalekej ceste popod zem prišla Zlatý Zúbok do jednej diery, tam vrchnák truhly odhodila, sama von vyskočila, truhlu zase dobre zatvorila a z tej diery na svetlo vyšla. I videla tam neďaleko jeden utešený zámok. I šla do toho zámku taká ako bola, ufúľaná, zalepená, službu si pýtať. Tam sa o takú ľuštu slabo obzerali; ale keď sa veľmi prosila, dali jej naposledok pulky pást'.

Otrhaná, neriadna chodila dlho za tými pulkami a aby ju predsa voliako nepoznali, tvár si každý deň hlinou zamazala. Raz jej predsa prišlo na pamäť, že či je ona ešte taká pekná, že čoby sa ona videla. Išla ku studničke, poumývala sa a nazrela sa do vody.

„Ach,“ povedá, „ešte som sa nepremenila; ba azda som aj krajšia, ako som bola.“

Ako sa tak sama sebe páči, tu vidí, že mladý princ práve z poľovačky proti nej prichodí. Skoro si zase tvár hlinou natrela. Ale už bolo pozde, mladý princ ju zazrel, aká je pekná. Prišiel k nej a pekne sa s ňou zhováral. Pri zhovorke poznal, že má aj zlatý zúbok. Od tých čias či to na poľovačku, či z poľovačky domov šiel, zavše sa pri Zlatom Zúbku na pažiti zastavil a dobre sa s ňou zabával. To sa ale mladého princovej matke znevidelo, že sa ten pri tej ufúľanej pastierke toľko zastavuje.

„Čože sa ty,“ povedá mu raz, „s tou cundrou toľko zapodievaš? Či sa to svedčí na teba?“

„Ba,“ hovorí princ, „škoda toho dievčaťa, že jej dáku lepšiu službu v zámku nedáte.“

„Ale tej pľuhe,“ riekne matka, „či by hodná bola, veď je hnusnejšia od hocktorej žobráčky.“

„Aspoň,“ riekne princ, „by mohla dačo šit'. Mne sa vidí, že je šikovná.“

„Ešte šit'!“ riekne matka, „čože sa ti sníva, ba odbiť ju treba, žeby sa mi tá hnusota tu popod oči neplietla.“

Ani nečakala, čo princ na to povie, len pod' von medzi čel'ad', vybila ju von zo služby.

Zlatý Zúbok zo zámku rovno ku svojej truhle šla, do truhly sa položila, vrchnákom zakryla a kázala sa popod zem rozvážať. Nezadlho prišla popod jeden vrch zase na otvorený kraj a tam bolo jedno mesto. V tom meste si najala hospodu a šila druhým ľuďom za peniaze a tak sa poctive a statočne živila.

Raz sa oznamovalo, že v tom meste bude tanec a že každému bude slobodno na ten tanec ísť, kto sa pekne prioblečie. Zlatému Zúbku to bolo po vôli.

„Počkaj,“ povedá, „veď sa ja uvidím, či tam dajedna tak pekne bude oblečená ako ja. Len ktoré šaty si najprv mám vziať?“

Hútala za chvíľku a potom sa uzmyslela, že si len tie zlaté oblečie. Aj tak sa pekne vyumývala, začesala, pricipkala do tých zlatých šiat a tašla na ten tanec.

Na ten tanec bol prišiel aj mladý princ. Ten ani svojim očiam sprvu veriť nechcel, keď ju takú pricipkanú — najkrajšiu medzi všetkými tam videl. Ale ako jej zlatý zúbok zazrel, hneď sa so všetkým presvedčil, že je veru ona sama. Celý večer sa iba okolo nej mal, s ňou tancoval a do dobrej vôle sa zabával. O polnoci ani nevedel, kde sa mu z očí podela, tak umkla, akoby jej ani nebolo bývalo. Mladý princ od tých čias už iba na ňu myslel a na všetky strany sa dal vyzvedovať, kto by o nej znal, ale sa nič prezvedieť nemohol.

Na šťastie sa trafil v tom meste i druhý tanec. Panstva sa nahrnulo zo všetkých strán, prišiel i princ, ustanovila sa i Zlatý Zúbok v mesiačikových šatách. Princovi sa len tak zaískrilo v očiach, keď Zlatý Zúbok v tých šatách zazrel. Priskočil k nej a dovtedy sa okolo nej obracal, kým jej pekne-krásne nevypovedal, čo chce.

„Môj drahý Zlatý Zúbok, neodťahujže sa ty tak odo mňa,“ hovoril jej. „Mať mi už umrela, ja som sám sebe pánom, ty už teraz musíš moja byť.“

Zlatý Zúbok na to pristala a on ju hneď tam pred všetkými objal a za svoju ženu vyhlásil. Ráno šli do princovho zámku, Zlatý Zúbok si tie najkrajšie slniečkové šaty obliekla a dala sa v nich s princom zosobašiť. Od tých čias žili spolu šťastne a veľmi sa radi videli.

Ale to aj veľká ľúbosť dakedy zaškodí. Raz ti Zlatý Zúbok krájala s veľmi ostrým nožom chlieb; princ ju vtom objal a vo veľkej ľúbosti — nôž nevidel — veľmi tuho ju k sebe pritisol a na ten nôž nevedomky sa preklal — spadol na zem a Zlatý Zúbok od ľaku omdlela aj dušu pustila.

Tak hľa, všetkému na svete býva koniec, i tejto rozprávke už je koniec.

O veternom kráľovi

Podal: Daniel Bodický z Liptova, rozpráva Janko Botto.

Jeden kráľ kdesi kedysi mal jedného syna a jedno dievčatko. Bol to za párik: šuhaj ako slnce a dievča ako zora! Mal sa na čom starý otec tešiť, mal sa na čom celý svet dívať, keď sa ruka v ruke brat so sestrou po záhrade prechodili.

Raz ale, ako sa kráľ s tou jeho dcérou za mestom vozí, preváža: zafučí vietor — a princezná z koča zmizla. Kráľ díva sa, pozerá na všetky strany, ale o nej ani chýru; rozpošle okolo svojich sluhov po celej krajine, tí hľadajú — hľadajú ako ihlu, ale nikde nič! Vtedy sa len kráľ pustil do nariekania, do žalovania!

„Ach, apko môj!“ prerečie jeho syn k nemu, ktorému tiež nebolo ľahšie okolo srdca, „nesmúťže sa tak, nesmúť, netrať nádej. Idem ju ja ešte hľadať a Pán Boh dá, že ju nájdem.“

Kráľ požehnal svojho syna a vypravil dobre ozbrojeného vo meno božie.

Ide on cez vršky, cez doliny, volá, spytuje sa — a o sestre nikde ani chýru ani šľaku. Ako tak chodí horami, dolinami sem i tam, príde raz k jednému jazeru, kde sa kráľ kačiek pláchal. Strhne flintu z pleca a namieri do tej najväčšej. Vtom:

„Hop, šuhaj, hop! Nestriel'aj do mňa, ver ti budem na dobrej pomoci!“ zavolá tá kačka naň. „Viem, kde ideš, dobre ideš; tvoja sestra na veternom zámku!“

On zadivený zakvačí flintu na plece a ide ďalej. Onedlho nadišiel k jednému veľkému kopencu mravcov, práve mu boli v ceste, a on sa zastaví a začne palicou do neho pichať. Mravce sa začnú hemžiť, až raz vyjde veľký s krídlami a povie mu:

„Nebúraj môj palác, nebúraj, veď ti je nie v ceste. Obídi ho napravo, budem ti na dobrej pomoci.“

Milý kráľovič sa len usmial nad touto rečou a nechal kopec v pokoji. Tu raz zase príde do jednej húšťavy. Tak sa zamotal, že neznal už ani sem ani tam. Práve skade by sa bol mohol vytiahnuť, tam mu zavadzal jeden suchý peň a ten bol plnučičký plný včelami. Vytiahne šabl'u, že ho ide vyťat'. Tu, ako raz zaťal, vyjde von kráľovná:

„Nerúbaj, veď ti je môj dom nie v ceste; obídi ho len napravo a ja ti budem na dobrej pomoci.“

Poslúchol ju, nechal tak ten peň a kliesnil si ďalej cestu.

Ako sa raz preťal cez tú húštinu, vidí pred sebou na holom vršku jeden vysoký zámok:

„No, chvalabohu, predsa som raz už tu!“ — a pustí sa hore vrškom.

Ale tu bolo ešte to najhoršie; taký vietor fúkal dolu, že sa vo štvornožky akosi po psote len mohol hore dostať. Príde do zámku, klope — nič. Ide do izby jednej, druhej, tu ani živej duše. Iba hen v tej tretej nájde pána švagra, ako si von oblokom hvízda. Ako Veterný kráľ príchodzieho zazrel, hneď sa obrátil k nemu:

„Vitaj,“ povedá, „švagre môj dobrý, vitaj!“

Tento ale hneď len prišiel k veci a pýtal si svoju ukradenú sestru naspäť.

„Ej,“ povedá, „aký si ty chytrý, švagre! Počkaj si málo! Teraz si v mojej moci.“

Vtom ho pojal so sebou na breh mora, stiahol si z palca prsteň a zahodil ho do prostriedku:

„Teraz ak mi ten prsteň do rána donesieš, tak ti ju vydám, ak nie, pôjdeš, odkiaľ si prišiel.“

Milý kráľovič len zmrzol od strachu a nepovedal nič. Kráľ vetrov ho so smiechom tam nechal a len to doložil, že sa na ráno uvidia.

Tak on tam chodí, chodí okolo toho mora ako umučený. Tu zrazu prileť k nemu jedna kačka:

„Ej,“ povedá, „braček, ty si mne život daroval. Nič sa ty nesmúť, len si ty ľahni spať a ja ten prsteň donesiem.“

Na svitaní sa zobudí a vidí si už prsteň na palci. Ako sa tak teší, pritreli k nemu ten jeho hlavný švagor:

„No,“ povedá, „čo je, ako je, kde prsteň?“

„Tu je!“ ukáže mu ho princ.

„Tak dobre, no, ale ešte jedno; poďže ty so mnou, švagrík drahý!“

Zaviedol ho na tú najvyššiu zámockú vežu, vyniesol so sebou kilo maku a stade dolu vetrom rozsypal.

„Hľaďže, keď mi do rána tento mak pozbieraš, tak si slobodný aj s ňou!“

Smutný princ pozerá dookola na ten rozsiaty mak a vzdychlo sa mu. Vtom, kde sa vezme, tu sa vezme ten krídlatý mravec a povie mu:

„Nič sa ty netráp, choď, ľahni si, veď ti my to do rána všetko pozbierame!“

Vtedy princovi troška odľahlo, a šiel spať v dobrej nádeji. Ráno, keď prišiel Veterný kráľ, už bol mak všetok do jedného vynosený.

„Dobre, no, teda švagre, keď si ty taký hodný chlap, tak si ju len maj; ale si ju medzi dvanástimi paničkami musíš poznať.“

„No, to by bol za brata, čoby si sestru nepoznal,“ pomyslel si kráľovič, „daj ti mi Bože!“

Len keď mu ich predstaví, tu všetkých dvanásť ako jedna, každá sa naň jednak usmieva a hovorí:

„Vitaj, braček, vitaj!“

Vtedy sa mu začalo meniť pred očami, vtedy len zbadal, že je na ľade.

Ako tak dumá, prileť jedna včela a pošepne mu do ucha:

„Počuješ, braček, nič sa neboj! Na ktorú si sadnem, to je sestra tvoja.“

Zaradovaný pozeral, kde si včielka sadne, a keď videl, na ktorej sedí, išiel k nej a objal ju hovoriac:

„Táto mi je sestra moja!“

A oni sa aj nedali dlho ponúkať - šli z radosti ku svojmu zarmútenému otcovi. Vtedy sa otec ešte len potešil, keď ich zazrel ako si idú ruka v ruke brat so stratenou sestrou - vtedy sa ešte len mal na čo dívať šíry svet!

Šurienka a Atalienka

Podal a rozpráva Jozef Bella z Liptova.

Bola raz jedna dedová a jeden starý dedo. Dedová si bola ukradla dievčatko, ktorô sa volalo Atalienka a ktorô všeliakemu strigônstvu vyučila. Dievča bolo hodnô a starej po ruke, že sa so všetkým len naň spoľahnúť mohla. Tu stará sa začala z jej starého vysmievať, že ona má dievča a on nič a že je on chlap a ona len žena.

Starého to dopálilo, ukradol si aj on chlapca, ktorému meno bolo Šurienka. Hneď ho začali cibrit¹ a na všeliako kopyto vybíjať; ale vraj, nebude zo psa slanina — i Šurienka bol do toho sprostý ako tĺk a nemohol sa žiadnemu strigônstvu vyučiť. Mal sa čo napočúvať za to aj s jeho dedom, že ho neboráka neraz slzy zaliali, keď stará započala dudrať, a dedo tiež homral v taký čas sebe pod nos na starú i na Šurienku.

Stará, nie že by sa bola polepšila, lež sa stávala zo dňa na deň horšou na Šurienku. Raz ti tu musel pakovať pred ňou do roboty.

„Počúvaš, ty hňupák,“ osotila sa na neho, „ak mi tamto tú horu do večera všetku z koreňa nevytrháš, nuž si syn smrti!“

Šurienka odišiel do hory, ale nemohol ani korienka vytrhnúť. Sadol si a plakal.

Onedlho mu prišla Atalienka s obedom. Keď ho videla, že tak plače, opýtala sa ho, že čo mu je.

„Ach, akože by ja neplakal,“ hovoril on, „keď mi dedová prikázala celú túto horu vytrhať a ja nemôžem ani korenček. Akože sa ja pred tou na večer obzostím? Mňa tá zmárni.“

„Neboj sa nič, Šurienka,“ odpovedalo dievča; „ak mi prisľúbiš, že ma ani v šťastí ani v nešťastí neopustíš, ja ti spomôžem.“

„Ach, duša moja zlatá, všetko ti sľubujem, len ma ratuj!“

„No keď je tak, sadni si a jedz!“

Kým sa Šurienka najedol, vytrhala Atalienka celú horu a potom odišla. Večer prišiel aj Šurienka domov a stará hneď proti nemu:

„No, či si vytrhal?“

„Vytrhal až do ostatného korienka,“ pochválil sa Šurienka.

Ale to bolo práve, čo sa starej nepáčilo. Začala šomrať, kriky robiť, celý dom na nohy pozháňala, že veď ona vie, čo sa za jej chrbtom robí, že Šurienka s Atalienkou čertov pácha — tak sa durila a vykrikovala, ešte i keď si spať ľahla, až kým len neusnula.

¹cvičiť

Na druhý deň poslala zase Šurienku s veľkým vrecom do hory, aby plnô múch nalapal, a ak nie, že ho zmárni.

Šurienka odišiel do hory, ale nič nemohol lapiť, len si už sadol a plakal. Vtom ale prišla Atalienka s obedom, pekne si pohladkala utrápeného Šurienku a opýtala sa ho, že či jej chce ostať verným v šťastí i v nešťastí.

„Chcem, duša moja zlatá, chcem; len ma nedaj starej zabiť.“

Tu mu podala obed, a kým sa on najedol, nalapala plnô vrece múch. Ale keď Šurienka večer s muchami sa vrátil, vtedy sa strhla ešte len v dome búrka. Stará ani zaspať nemohla od zlosti; až do polnoci dudrala, že Šurienka s Atalienkou čertov pácha.

Na tretí deň poslali Šurienku do mlyna, žeby tie muchy zomlel a na večer múku z nich doniesol. Mlynára mu ale nechceli dať kamene zakrvaviť; sadol si zase a plakal. Prišla Atalienka s obedom.

„No, Šurienka, či mi ešte aj po tretí raz sľúbiš, že ma ani v šťastí ani v nešťastí nezanecháš?“

„Sľubujem ti, sľubujem všetko, len ma ratuj!“

„Aleže si dobre pamätaj, čo si mi teraz sľúbil!“ povedala naostatok Atalienka a podala mu obed.

Kým sa on najedol, pomlela Atalienka všetky muchy. Teraz mu ale hovorila:

„Nemysli si, že už teraz so všetkým suchý obideš. Stará všetko vie, čo sa robí, a ona ťa chce v peci upiecť a zjesť. Ale ak mi verný ostaneš a mňa sebou pojmeš, ja ti pomôžem von z kletky. Navečer ťa stará uloží spať, ako čo by nič nebolo. Ja budem taniere po večeri umývať, a keď prvý raz brknem taniermi, ty sa prebud', na druhô brknutie vstaň hore a na tretie vyskoč von oblokom a utečieme preč.“

S tým sa Atalienka preč pobrala a Šurienka večer priniesol múku a v strachu ju oddával starej, že sa len tak triasol ako osika. Stará zase začala hubovať, že Atalienka so Šurienkom čertov pácha. Potom mu ale pekne dala večeru a on si ľahol spať. Starý dedo musel medzitým pec kúriť, a keď sa vykúri, mal dedovú zobudiť. Atalienka mu ale doniesla mocného vína, od ktorého zaspal pred pecou na lavici, takže mu i ohreblo zhorelo a on nič nevedel. Za ten čas umývala tie taniere, a keď tretí raz nimi brnkla, už Šurienka von oblokom vyskočil. Atalienka napľuvala do všetkých kútov slín, pobrala strižacie boty a veslá a tak utekali.

K ránu sa stará prebudila zo spania a začala volať:

„Atalienka, pozri, či je už pec vykúrená!“

Tu odpovedala slina z prvého kúta:

„Priam, len sa oblečiem!“

O chvíľu zase sa stará ozvala a slina jej odpovedala, že hneď. Ale to starú domrzelo, skočila sama z postele a tu chyža prázdna, starý chrápe na lavici a v peci pohaslo.

Vtedy sa stará za rozum lapila, zdurila starého, dobre sa naňho vyvadila, aj papekom ho ubila a tak vypravila za utekajúcimi.

Starý vzal boty, čo im ešte dakde v kúte boli ostali, a zakračoval v nich statočne, bo na každý krok jednu míľu zakročil. Ako ho Atalienka zbadala, urobila sa ona na ružu a Šurienku premenila na trň. Starý im nemohol nič urobiť, vrátil sa domov.

„Pakuj sa mi ešte raz za nimi!“ osotila sa stará na neho a voľky-nevoľky musel cváľať v botách za nimi, ale už teraz v takých, čo v nich odrazu na dve míle zakročil. Ako ho za sebou zbadali, premenili sa mu: ona v kostol a on na kňaza.

Zase im nemohol nič vykázať, namrzený sa vrátil domov a povedal žene, aby si sama šla za nimi, keď je taká mastrovkyňa.

„Veď ja aj tajdem, aby si vedel a dovediem ich,“ hovorila stará, sadla na ometlo a letela v červenom oblaku za nimi.

Ale ako ich už doháňala, urobili sa on v Dunaj a ona v kačku. Dedová chcela Dunaj vychlípať a tak i kačku chytiť, ale ako chlípala, teda sa rozpukla a bolo po nej.

Šurienka a Atalienka premenili sa zase ako predtým boli a šli už teraz smelo ďalej, až kým neprišli tam, kde Šurienkovi rodičia bývali, a to boli králi. Šurienka povedal Atalienke, aby len tuvon ostala, že ju on potom dnu uvedie, keď rozpovie svojim rodičom všetko, ako sa stalo.

Ale Šurienka zabudol na Atalienku. Onedlho mu bolo veselie s druhou. Ako hostia von zo zámku vychádzali, videli tam na strome pri studni jednu krásnu paničku.

Zavolali ju dnu a posadili za stôl. Ako prišla a za stôl si sadla, vytiahla zlatú škatuľku z vrecka, v ktorej sa dva holúbky pojmali a vravela:

„Tak, tak holúbky ako Šurienka s Atalienkou!“

Tu Šurienka svoju Atalienku v nej poznal, vzal si ju za ženu a tú druhú mladuchu preč poslal.

Žili potom pekne spolu ako dva holúbky, kým neumreli².

²Mená hlavných osôb tejto poviestky znejú aj takto: Šurina pán kráľ a Átolienka.

Patrne je toto len varianta tej Radúz a Ľudmila (zv. I., str. 38 — v tomto vydaní II. zväzok, str. 93). Ale to je práve, čo sme pred zapomenutím zachovať chceli. Jesú ešte dve zaujímavé rozprávky tohoto obsahu, ktoré tu v krátkosti podávame.

Jedna je táto:

Jednému kráľovi skapalo dievča, keď ho po mori z jedného zámku do druhého prevážali. To dievča vyhodila aj s kolískou búrka na druhý morský breh, tam ho diví ľudia našli, chceli ho najprv zjesť, ale že sa im to dieťa pekne usmialo, prijali ho za svoje, vychovali a čarodejstvu vyučili. Ten kráľ prijal potom bratovho syna za svojho, a tento keď odrástol, šiel si sesternicu hľadať. I jeho vyhodila búrka na druhý breh k tým divým ľuďom. Títo ho v kletke kfmili a chceli upiecť. Dievča ho skoro ako bratranca poznalo a ušlo s ním. Starý ich naháňal. Ale dievča bolo vzalo so sebou čarodejnú palicu, a keď starý v stokrokových botách z volacej kože za nimi dochodil, premenilo bratranca na žito a seba na žnicu. Po druhý raz vzal starý boty, čo v nich dvesto krokov odrazu zakročil. Dievča sa premenilo v lúku a šuhaj v kosca. Po tretí raz letela stará za nimi. Oni medzitým došli k jednej rieke, popri ktorej hore idúc dostali sa ku kráľovskej záhrade. Tu ich stará už doháňala. Skoro premenilo dievča svojho bratranca na voňavý strom, samo sa urobilo včelou a čarodejnú palicu ukrylo. Stará prišla až do záhrady a unavená, vypotená sadla si pod ten strom. Včela do tých čias dodievala do jej spotenej tváre, až kým namrzená neodišla preč. Hneď zatým šiel tadiaľ vandrovník, videl čarovnú palicu v kriku a vzal sebou. Neborka včela nemohla ani strom ani seba bez tejto palice odkliať, nuž len okolo neho ustavične obletávala. Raz sa prechodil kráľ po tej záhrade a odlomil si halúzku z toho voňavého stromu. Tiekla krv z neho. Hneď si dal zvolať všetkých hádačov a hádačky, čo by to bolo za stroma. Jedna veštica to uhádla a povedala kráľovi, že sa ten strom len tak odkľaje, keď sa dovoli tým dvom spolu zobrať, čo sú tam zakliati a prijme ich za svojich. Kráľ sprvu nechcel, bo myslel ešte na stratené deti. Naposledok ale privoliť a jeho dcéra aj s vnukom sa odkliali a boli svoji.

Druhá rozprávka takto je:

Jeden kráľovčik sa vybral do sveta. Prišiel do zakliatych hôr, kde v jednom domčeku matku s dcérou pri oblôčku vyšívajť našiel. Matka bola strigou a dala mu najprv železnú, potom medenú a naostatok zlatú horu obyčajnou sekerou rúbať. Dievča mu nosilo jesť a zakaždým zrúbal

tie hory čarovnou sekerou, ktorú sebou donieslo. Keď sa kráľovčik z tretej práce domov vracal a bol lačný, jedol z jedných očarováných malín a premenil sa na vtáčka. Tak priletel na ten oblôček, kde zase dcéra s matkou vyšívali. Stará otvorila oblok, aby dnu vletel, že ho zaškrťí. V tom okamžení premenila sa i jej dcéra na vtáčka a tak spolu leteli preč. Stará letela za nimi, a keď ich mala už dohoniť, sadli si títo na vrchovec jedného stromu, kde im nič nemohla urobiť. Sedem dní a sedem nocí stará pod tým stromom stála, hrozila sa im a vábila ich dolu všelijak. Na siedmy deň čistú pšenicu pred nich sypala, bo si myslela, že ich už hlad dolu donúti. Keď ani tak nezleteli dolu, prekliala dcéru, aby ten kráľovčik tak na ňu zapomnel, ako ona zabudla na matku a s tým sa naspäť vrátila. Vtáčky sa teraz premenili na ľudí a šťastne došli do toho mesta, kde kráľovčikovi rodičia bývali. Tu kráľovčik zapomnel na svoju milú a oženil sa s druhou. Ale táto mu bola neverná, odpravil ju preč a dal vyhlásiť, že si to dievča vezme, ktorô najkrajší kvet vyšije. Najkrajší kvet vyšila potom tá jeho opravdivá milenka, on ju poznal a vzal si ju za ženu. — P. D.

Tri holúbky

Podali: Samuel Ormis, August Horislav Škultéty a Pavol Dobšinský z Gemera; rozpráva Janko Botto.

Bola raz jedna sirota — sirota vera, lebo nemala už nikoho na svete krem otca. — A viete, dievča, čo má aj dobrého otca, predsa je bez matky len sirota. Naša sirota bola hodnô dievčatko: krásno ako kvet, dobrô ako med, tichučkô ako muška a do roboty ako sršeň. Ona riadila celô hospodárstvo ako len mohla, ale otec jej vše len hovoril:

„Diet’a moje, nedám sa ja tebe takto za mladi mordovať s toľkou prácou, ožením sa a dvom vám to ľahšie pôjde.“

Dievča mu na to nič nerieklo, samo bolo rado, že dostane mamičku a — otec sa oženil. Vzal si jednu vdovicu, ktorá mu doviedla tiež jednu dcéru, v tých asi rokoch ako jeho vlastná bola, lenže nebola taká dobrá.

Ale pritom všetkom mať je len mať svojej dcére. Túto svoju vždy len ako za sklom držala, všade vychvaľovala a sirote bola len macochou. Neborká sirota, teraz ešte len vedela, čo je robota! Nie dost’ bolo pre ňu práce okolo domu a gazdovstva, ale musela ešte aj macochu a jej dcéru vysluhovať; chúd’a, nemalo ani dňa ani noci, či to stredtýždňa či v nedeľu. A tu ešte vše zle-nedobre na ňu, nikdy jej ani len pekného slova nedali, nesmela ani s nimi pri stole jedávať, len tam pod pecou musela vše čakať, kým jej čo odhodia.

A pri tomto všetkom ona bola tichá, pokojná. A pri tých najtvrdších prácach, či pri dome, či na poli, v ošklbaných hábach, predsa bola sto ráz krajšia ako tá macochina mazna.

Raz sa otec vyberá do jarmoku. Tu macocha naraz:

„To a to mi kúpiš. Treba mi mojej dcéruške črievičky, hodvábnu sukničku, stužky, medovníky“ — a pánbohvie, čo mu tam narectovala. Keď to všetko vypočul, obrátil sa pod pec ku svojej otrhanej dcére:

„No,“ povedá, „čože tebe kúpiť, čo?“

Ale macocha jej ani k slovu nedala prísť: tak a tak, že čo? Že tej nič nechybí, že do kuchyne a maštale netreba žiadnych šperkov.

Otec vypočúval macochu a zase sa len spýtal dcéry:

„Nože, povedz, no, aj ty, čo ti mám doniesť?“

Sirota mu len tak úkradky pošepala:

„Ach, otec môj drahý! Čo sa vám páči, na čo sa tam dakde potknete.“

Išiel do toho jarmoku. Nakúpil od výmyslu sveta všeličo, čo si macocha narozkazovala, len svojej vlastnej dcére nič nekúpil. Naspäť idúc celou cestou rozmýšľal, dobre o rozum neprišiel,

či ozaj ešte dačo nezabudol. Tak hútajúc, ide blízko dediny cez jeden hájik dolu chodníčkom, potkne sa tam na jednu krivú liesku a tu spřchnu tri oriešky, lúskance ako vosk.

„Aha!“ povedá, „toto bude mojej dcére jarmočnô.“¹

Otec príde domov, porozdáva, čo nakúpil a nik tak nebol s jarmočným spokojný ako úbohá sirota. Skryla si tie tri oriešky do vrecka, akoby to dáke perly boli bývali a poberala sa do práce.

V nedeľu ráno, keď už všetko okolo domu bola poriadila, sadne si pod pec a začne sa do kostola zberať, práve už boli druhý raz odzvonili, tu milá macocha do nej:

„Ty taká a taká, nuž či si len tak dom necháme, či ty nemáš čo doma robiť?“

Vybehne von a donesie jej za mericu hrachu so šošovicou zmiešaného:

„Tu máš, to mi pekne popreberáš, kým sa vrátim z kostola.“ Všetci odišli do kostola a milô dievča sa chyť do preberania, vzdychajúci, nariekajúci, že takto ani len do kostola ju nepustí tá zlá macocha:

„Ach, mamka moja, mamka, čo si ma ta radšej nevzala sebou, tam by mi lepšie bolo nevoľnej sirote.“

Vtom jej zaštrkajú vo vrečku tie tri oriešky, vyjme ich, položí pred seba a teší sa v nich, teší sa aj z toho, že predsa má ešte dobrého otca. Ako tak roztúžená, zamyslená ďalej vyberá, zaklope dačo na oblôčku. Pozrie — tu tri biele holúbky ak d'ubkajú, tak d'ubkajú doňho.

„Ach, nebožiatka, tie iste dnu chcú, azda ma aj tie potešiť prišli, úbohú stvoru!“

Otvorí im oblôček a holúbky k nej hovoria:

„Čože robíš, dobrô dievča?“

„Ach, vidíte,“ povedá, „teraz, keď druhí ľudia Bohu slúžia v kostole, ja sa doma s touto prácou musím trápiť.“

„No nič to,“ povedá jeden holúbok, „nechaj ty to tak!“

Vezme jeden oriešok a malým pyštekcom ho roztvorí a vytiahne hodvábne šatôčky, biele ako sneh:

„Na, tu máš, obleč sa a choď do kostola! My ti za ten čas toto povyberáme. Ale keď kňaz povie amen, nečakaj, kým druhí ľudia von pôjdu, vyjdi popredku a ponáhl'aj sa domov preobliecť.“

Uradovaná sa poobliekala pekne-krásne ako ľalia, šla do kostola a tam si sadla do prvej prázdnej stolice. Všetci ľudia sa iba na ňu dívali a medzi druhými aj sám kráľovič nemohol sa na ňu dosť nadívať. Tak sa mu zapáčila, že by nebol dbal, čo by tie služby do večera boli trvali. Ale sa krásnô dievča ani neohliadlo, tak sa skrúšene modlilo a počúvalo kázeň, až kým kňaz nepovedal amen.

¹Podľa druhého vypravovania bola pošepla otcovi, keď do toho jarmoku šiel: „Apko! Len mi to doneste, čo sa vám tam dakde nevdojak o hlavu udrie.“ Otec nazpät' idúc chcel sa napiť z jednej studničky. Tu, ako sa zohýnal, udrela sa mu hránka lieskovcov o hlavu, tie jej potom doniesol.

Vtedy sa zobralo potíšku a hybaj von z kostola, ponáhl'alo sa domov. Pozobliekala biele hodvábne šaty, položila do orechovej škrupinky a škrupinku skryla. Tu vstúpi do chyže macocha aj s dcérou, vidí hrach a šošovicu osebe, povyberanô. Jedovalo ju to, že sa nemohla do pastorkyne zadrapit', dala teda len pokoj, ale o chvíľku po izbe hore-dolu chodiac začne do nej pichať:

„Hľa, cundra, keby si bola v kostole bývala, bola by si videla za dievča! Ale tak, pecúchovi najlepšie len pod pecou.“

„Ach, veď som ju ja videla, keď išla popred nás.“

„Nuž ako?“

„A veru zo zrubu, bola som práve vtedy na vodu.“

„Zo zrubu! Teda sa ty budeš von zo zrubu len tak po ulici dívať? Počuješ, starý môj, ten zrub mi musíš naskutku preč dať. Táto daromnica by ti z neho vše len po strakách kukala.“

Muž neborák musel naskutku, hoc bol aj sviatočný deň, zrub odpratať, keď chcel, aby sa búrka utíšila.

Kráľovič sa hneď po kostole vyzvedal, skade by tá panička bola, či ju nevideli, kde by sa bola podela.

„Ej, ba ver vám tá tam do toho domu vnišla, kde to taký pekný zrub na studni,“ povedali mu ľudia.

Kráľovič dal hľadať z dom na dom, ale keď už zrubu tam nebolo, nemohli nič nájsť.

Na druhú nedeľu sadla zase v otrhaných šatách pod pec a chce sa do kostola vyberať. Tu sa obráti k nej macocha, čo svoju dcéru pred zrkadlom cifrovala:

„No, čože ty,“ povedá, „nemáš čo robiť doma? Ej, Ej! Tej iste to peknô dievča zišlo na um. Ani na krok!“

Vybehla do komory a doniesla jej za mericu prosa zmiešaného s makom.

„Tu,“ povedá, „toto mi budeš preberať a ak ho nepreberieš, kým prídeme z kostola, bude hostina, vieš!“

S tým nechala macocha i s dcérou pastorkyňu smutnú. Táto sa dá do preberania vzdychajúci, plačúci nad svojím biednym losom:

„Ach, mat' moja, mat' moja! Čože si ja počnem?“

Vtom zaklopkajú na oblôček tie tri holúbky:

„Neplač, neplač, dobrô dievča, len nás pust' dnuhá, to ti my všetko spravíme. Daj len sem z tých tvojich orieškov jeden!“ povedajú jej holúbky, ako im otvorila.

Ako im ho podá, tu holúbok vylúskne z neho strieborné šaty.

„Tu, hľadže, máš tieto šaty, obleč sa a choď do kostola! Ale keď počuješ amen, ponáhl'aj sa domov a všetko bude dobre!“

Ona sa s radosťou pooblieka a ide ako hviezda do kostola. Sadne si na prvé miesto, modlí sa a načúva, takže ani na bok nepozrela. Kráľovič ale nepustil cez celý ten čas z nej oka a bolo mu dák divno okolo srdca.

Až raz povie kňaz amen, milô dievča vstane a tichučko vyjde z kostola. Príde domov a sotva sa stačí preobliecť, už macocha tu s dcérou. Zadíva sa, zakrúti hlavou, keď vidí, že je celá merica maku z prosa povyberaná. Hm! mrzelo ju, dobre sa nepukla, ale nemohla nič povedať. Len po chvíli začne:

„Bolo ti v kostole bývať, ty pecúch, bola by si videla za dievča. Ale tak, pecúchovi miesto len pod pecou.“

„Ach, veď som ju ja videla tiež, keď popred nás šla, práve som bola na tej slivke pred domom, chcela som vám k obedu zopár striasť,“ odpovie jej pastorkyňa.

Macochy nebolo viac treba, tu tá do nej:

„Aha, ty pľuhavstvo,“ vykrikuje rozkatovaná, „teda sa ty budeš ešte aj v nedeľu na stromy škriať, šaty trhať a na ľudí len tak náklážiť.² — Počkaj! — Starý môj, tá slivka nesmie tam na tom priedomí ďalej zostať, von s ňou! Tá tvoja sova nebude viac na nej vysedávať!“

Milý muž išiel, čo je aj hriech v nedeľu, slivku vytáť. Lebo vedel, že by hneď bol v dome ešte väčší hriech, ak by to neurobil.

Kráľovič zase hľadal všade, vyhľadával peknô dievča. Aj povedali mu, že veru tam išla, kde tá pekná slivka pred domom. Dal hľadať aj slivku, ale nenašiel nič, bo slivky už tam nebolo. Zasmútil sa, zamyslel sa:

„No počkaj,“ povedá, „však ťa ja dostanem!“

Na tretiu nedeľu ráno, keď všetko bola poriadila a pekne ako makovička sa učesala, ide naša sirota pred zrkadlo k macochy, kde táto svoju dievku vystrájala a prosí ju, aby ju už raz len pustila do kostola.

„Aha, ty pľuhavstvo, ty chceš do kostola nám iba na posmech, žeby sme sa tam za takú ošklivicu hanbili? Nie! Ty zostaneš doma.“

S tým vyjde do komory a donesie jej za mericu múky zmiešanej s popolom a vykydne na stôl:

„Tu máš čo robiť! A žeby to bolo povyberanô, kým sa my z kostola vrátíme, či vieš!“

Macocha vzala svoju dcéru pod pazuchu a odišla, len úbohá sirota doma zostala. Chytila sa ona do toho vyberania plačúci, nariekajúci:

„Ach, mamka, mamka moja drahá! Len načo som ja biedna stvora na svete, len čo si ja s týmto počnem?“

Vtom zaklopokajú tri holúbky na obluku.

„Neplač, peknô dievča, neplač! Veď ti my to povyberáme, len nás pust' dnu!“

²dívať sa

Ona ich z radosti pustila a tu jeden holúbok tretí oriešok otvoril a vyňal zlaté šaty.

„Tu,“ povedá, „máš oblek celý. Obleč sa chytro a chod' do kostola! Ale keď kňaz povie amen, nečakaj, kým druhí ľudia pôjdu, vyjdi von z kostola a ponáhľaj sa domov!“

Išla ona išla ako slnko sa ligotajúce do toho kostola, tam si sadla zase na svoje predošlô miesto. Modlila sa a poslúchala kázeň, ani nezbadala, ako sa celý kostol iba na ňu díva, ako sa kráľovič na ňu usmieva.

Po nečase sa kázeň skončieva a kňaz povedá amen, vtedy sa len dievča preberá z nábožných myšlienok, vstane hore a chce pomaly odísť.

Ale čo sa nestalo? Dievča ako prirastenô nemôže sa hnúť z miesta, lebo kráľovič bol dal popod tú stolicu smoly naliať. Tu sa ona morcuje, borcuje na tom lepe, až sa jej raz pošťastí nohy von dostať a hybaj potíšku vyklzne z kostola. Letela domov ako bez duše a ani nezbadala, že je bez jednej črievičky.

Sotva sa preobliekla, už počula macochu pod oblokom. Zlaté šaty ani nestačila do škrupinky odložiť, len ich tak poza dvere suchla.

Macocha i s dcérou príde, vidí múku osebe, popol osebe — dobre sa tam od jedu nepukla. Ale jej nič nemohla povedať. Iba o chvíľku zase začne dodievať do nej:

„Hej,“ povedá, „ty lušta, bolo ti v kostole bývať, tam by si bola videla za dievča! Ale tak, pecúch musí byť pod pecou.“

„Ach,“ odpovie pastorkyňa, „veď som ju ja ver videla, keď blysla pred náš oblok, vybehla som hore na koch a stade som sa na ňu dost' nadívala.“

No, macoche nebolo viac treba. Tu hneď do nej ako saňa skočí:

„Čo, ty daromnica naničhodná, budeš sa ty ešte po kochoch škriabať! Marš, pod korytá na pôjd! Ty obluda jedna, tam si môžeš od zlatej paničky obed pýtať. A ty starý, ten koch mi naraz zhodíš dolu, síce —“

Chudák starý vyšiel a zhodil koch dolu.

Sotva bol koch odprataný, tu sluhovia kráľovičovi prídu vyhľadávať krásnô dievča; lebo im boli povedali, že tam vnišla, kde ten vysoký koch na dome. Ale pozrú na dom, tu kochu niet. S dlhým nosom odišli preč.

Hja, ale kráľovič mal ešte záloh, zlatú črievičku. Poslal tedy zas druhých sluhov, žeby z dom do domu, kde akô dievča jesto, vyhľadali a ktorému by sa črievička hodila, zaraz ho k nemu doviezli.

Sluhovia vedľa rozkazu chodia z dom do domu, ale sa črievička žiadnemu dievčaťu na nohu nehodila. Macocha už skôr času vedela, že aj do nich prídu. Tu ona nohu dcérinu stíska, tlačí o milých päť, žeby ju len na menšiu spravila. Tu prídu sluhovia, sprobúvajú črievičku, ale na zapuchnutú nohu ani začknúť!

„No, toto je,“ povedá, „nič. Či tu nemáte druhô dievča?“

Macocha hneď odpovie, akoby ju najal:

„Ja, veru nie!“

Tak sa milí sluhovia už von poberali. Tu ako prídu do pitvora, ozve sa z pôjdu kohút:

*Kikirikí nad pántiký,
peknô dievča pod korytý!*

„Čo to, čo,“ zastavia sa, „za peknô dievča pod koryty?“

„Ach nie, veď to len ten kohút tak vše spieva“ — odhovárala ich macocha.

Ale títo sa nedali mýliť, len oni hybaj na pôjd. Našli dve korytá hneď a pod nimi uplakanô dievča. Aha, sprobujú jej črievičku, tu akoby ulial! Idú s ňou do chyže a vidia zado dvermi zlaté šaty.

Teraz už oni hneď vedeli, že našli, čo hľadali. Macocha sa len díva ako morka, čo sa to robí, ako milú pastorkyňu do koča vysadia a ako plačúci všetkým „zbohom“ zavolá. Tak ju to pohlo, že sa tam naraz od jedu rozpukla.

Kráľovič, ako mu ju došikovali, na prvý pohľad poznal, že je to ver ona.

„No,“ povedá, „či si to ty, duša moja, bola tri razy v tom kostole?“

„Ja som to bola,“ odpovie hanblivé dievča a zapáli sa ako ruža.

„A kde si tie pekné šaty vzala?“

Tu mu ona potom všetko vyrozprávala, ako, čo sa s ňou vodilo, ako jej tie tri holúbky na pomoci boli. V tom okamžení sa musela do tých svojich pekných šiat poobliekať — a o týždeň bola úbohá sirôtka kráľovičova žena.

Neverná žena

Podal Mikuláš Dohnány z Trenčína, rozpráva Janko Botto.

Kde bolo, tam bolo, dosť na tom, že bolo. Boli raz dvaja chudobní ľudia a tí mali jedného chlapčeka. Otec a mat' sa usilovali z neho hodného chlapa vychovať. Hneď od mala otec ho vodieval po horách, po skalách v lete, v zime, kde na drevo, kde na poľovačku so sebou. Tu sa šuhaj s mnohým nebezpečenstvom stretával, ktorô ho skúsený otec premáhať učil. Večer zase, ako si chutne zajedli, mat' ho pri košku peknými poviestkami zabávala. Tak pomaly vyrástol z chlapca hodný šuhaj, mocný, smelý a dobrého srdca, že mu nebolo dookola páru.

„No,“ povedá raz svojim rodičom, „keď ste ma takto hor vychovali, teraz už pôjdem do sveta sprobovať si raz aj ja moje šťastie: doma sa mne to už dá nevidí.“

Odhovárali ho otec i mat', že ako oni bez neho budú. Ale on nič, len si vzal do ruky paličku, ku boku kapsičku, odobral sa od svojich rodičov a šiel vo meno božie.

Ide on dlho, ide, horami dolami, rudnými cestami, až raz pekne-krásne vprostred širokých starých hôr zamrkne.

„Čože tu robíš, Bože môj, v tejto pustatine, tu mi zostať nemožno, o ľudoch, o dákej dedine ani chýru ani slýchu. Už ako je, tak je, musím ďalej, kým ma noc nezastihne.“

Vtom ako tak rozmýšľal, natrafil na jeden starý chodník a tým chodníkom stúpал húštinou v dobrej nádeji, že len tak z neho tieklo. Už mu pomaly aj skrvavené nohy začali službu vypovedať, ale on nič, len ďalej sa potkýna, až sa raz neďaleko pred ním jedno svetielko zablyсне.

„Oj,“ povie uradovaný, „predsa raz, predsa nájdem nocľahu!“

Čím bližšie prichodí, tým sa mu svetielko krajšie blyšťalo. Len keď raz vidí pred sebou jeden čierny zámok.

Ide dnu, akoby ho volal, prejde cez bránu, dvor, svetlice. Ale nikto sa mu neukázal.

„Bože! Čože je toto? Taký veľký zámok a ešte som v ňom ani živej duše nezbadal.“

Naostatok prišiel do samej pokonnej izby a tam vidí jednu starú ženičku s okuliarmi na nose, ako v jednej velikej knihe číta. Starká bola do tej knihy tak zamorená, že ani nezbadala, keď milý šuhaj dnu vkročil. Len keď sa poklonil:

„Pamodaj dobrý večer, pani matka!“ vtedy zodvihla oči a prívetive mu povedala:

„Pán Boh daj, syn môj, Pán Boh daj! Kdeže si sa tu vzal, veď tu nechyrovať ani vtáčka ani letáčka, nie to žeby človečika.“

„Ach, stará mamka, pustil som sa do sveta službu hľadať a teraz ma tu noc zastihla. Prosím vás, či by ste ma neprenocovali?“

„Oj, prečo nie, vďačne,“ odpovie mu starká, „prenocujem ťa a prijmem ťa aj do služby, ak si na dačo súci.“

„No, veď uvidíte, že sa ja v žiadnej práci nedám zahanbiť.“

„Vidíš,“ povedá starká, „tu budeš mať ľahkú prácu, len mi budeš tieto knihy tu vše čítať. Lebo moje oči sú mi prislabé a to budeš robievať za tri roky. Teraz povedz, ako sa ti to zdá a čo budeš žiadať za tú službu?“

„Ach, nuž stará matka, veď ja sám neznám, čo by som mal za to pýtať. Čo myslíte, to mi dáte. Veď viem, že ma neukrivdíte.“

„Keď teda pristaneš na mne, dobre. Teraz sa trochu najedz, vyspi sa a na ráno do práce.“

Doniesla mu starká večeru, nachovala, napojila, uložila do postele, ako jeho vlastná matka.

Sotva začalo svitať, hneď milý šuhaj vstane, obriadi sa a ide ku starej matke s dobrým ránom. Táto ho zase tak prívetivo privítala, opatrla a pustila sa s ním o všeličom zhovárať. Vynaúčala ho, ako sa to má čítať z tých kníh a on to za pár dní všetko pochopil. Keď mu už čítanie dobre išlo, vzal jej tú knihu z rúk a začal jej čítať s takou chuťou, že sa mu káčka len tak parila. A to tak deň po dni, týždeň po týždni až do tretieho roku.

Tri roky mu preleteli, ani sám nevedel ako, bo mu dobre bolo. Zavše si len čítal a čítal z tých kníh všeličo od výmyslu sveta a to zo dňa na deň nachodil vše dač krajšieho a krajšieho v nich. Len mu tu raz starká povie:

„No, syn môj, či vieš, že si už tri roky u mňa? Tvoja služba je teda skončená. Za tvoje ustávanie ti dávam tuná toto oblečenie. To je hľadže, takô, že keď sa doň oblečieš, žiadna guľka ani šabl'a ťa nechytí. A ešte ti dávam aj tú muličku tamdolu v chlieve. Keď si, hľadže, na tú sadneš, hneď sa ti na tátoša premení. Teraz choď vo meno božie, kde sa ti len páči. Si mocný, múdry a pobožný, všade budeš šťastný, kde sa koľvek pohneš. Len si daj dobrý pozor na svoje veci aby ťa faloš ľudská o ne nepripravila. A keby ti bolo ešte dačo potrebnô, len ku mne prídi a ja ti budem na dobrej pomoci.“

So slzami jej d'akoval za tie nadobyčajné dary. Poobliekal sa do tých šiat, vyviedol si muličku a sadol na ňu. Táto sa hneď pod ním na tátoša urobila. Ešte raz sa obrátil ku starkej, slzy mu vypadli a: „zbohom, stará matka!“ zvolajúc, dal sa do letu ponad hory, ponad doly. Vrchy sa pod ním ako mraveniská hemžili, celé kraje ako tône oblakov popodeň preletúvali. Tak letel, až priletel do jedného mesta. Vníde do hostinca a spytuje sa:

„Hostinský, čo tu nového?“

Ten mu odpovie:

„Nuž čože by bolo, iba zlô. Náš kráľ, át, vojnu vedie so susedným kráľom už od nepamäti sveta a dosiaľ ho premôcť nemôže. Už ani vojakov dávať nestačíme. Bohvie, čo to bude s nami.“

Šuhaj, ako to vypočúval, oddýchol si a pochodil trocha. Naraz si on vysadne na svoju muličku a hybaj prosto ku kráľovi.

Príde pred kráľa a spytuje sa, ako to, čo to s tou vojnou stojí. Kráľ mu všetko vyrozpráva o tých mnohých bitkách, koľko sa už krvi povylievalo a to až posiaľ nadarmo.

„No,“ povedá šuhaj, „nič sa nebojte, najjasnejší kráľu! Tomu všetkému bude teraz koniec. Len mi dajte dvadsať hodných šuhajov na koňoch a všetko bude dobre.“

„Dobre, lebo nebárs!“ pomyslel si kráľ. „Ale už ako bude, tak bude, už mu tých dvadsať chlapov len dám.“

Privolil teda ku všetkému a sľúbil mu, keby ho vskutku od toho jeho nepriateľa oslobodil, kráľovskú odmenu.

On teda pojme so sebou tých dvadsiatich šuhajov a hybaj proti tomu nepriateľovi. Nebolo mu ho treba dlho hľadať, lebo hneď z vršku zazrel mestá a dediny, ako sa kúria a ako sa blyští po širom poli rozloženô vojsko. V oblakoch dymových krvavými cestami sa raz priblíži až k samému vojsku. Vytiahne šabl'u a zavolá:

„Za mnou, chlapci!“ a vrazí ako hrom do nepriateľského vojska.

Naraz krvavý zákos vyťal až ku samému kráľovmu šiatru a chlapci za ním rúbali na dve strany. Ako to videl nepriateľský kráľ, že to nie žart, sadol na koňa a hybaj kade ľahšie. Ten vybrdol šťastlivo, ale jeho vojsko zostalo na širokom poli do nohy vyrúbanô.

Šuhaj víťaz sa vrátil do mesta, kde ho už kráľ pred bránou s celým svojím dvorom čakal. Víta ho, ďakuje mu pohnutý za oslobodenie, potom chytí ruku svojej peknej dcéry a podáva mu ju:

„Tu máš, syn môj, odmenu sľúbenú a polovicu kráľovstva s ňou.“

Bola tu potom svadba, akej viac nebude.

*

Po svadbe začal nový kráľovič s mladou ženou prežívať blahoslavené svoje dni za jeden čas.

Ale to dlho nebolo, lebo starý kráľ raz umrel. Tu sa teraz všetka starosť na hlavu mladého šuhaja zvalila a on sa už nemohol len so svojou ženičkou zabávať, ale aj krajinu veľkú riadiť musel. O krátky čas sa stal veľkým panovníkom, že mu nebolo páru naokolo. Poddaní jeho si ctíli a milovali, lebo ich aj on miloval a staral sa o nich ako o svoje deti. Bola radosť a spokojnosť v celej krajine.

Len tá jeho ženička nebola celky spokojná, keď videla, že sa on o krajinu viacej starie, ako o ňu. Neskôr sa tiež len chladno začala k nemu mať. Potom sa ale raz aj s tým susedným kráľom, čo ho tak bol zmlátil, pekne-krásne obznámila a naostatok začala s ním proti svojmu mužovi aj čertov zmýšľať.

Raz sa na tom uzniesli, že akokoľvek, milého kráľa na druhý svet poslať musia. Šípili oni, že je jeho moc nie inde, ako v tých šatách, z ktorých sa on nikdy nevyzlieka, — ale tieto ako dostať?

„Oj,“ povedá kráľovná, „nič sa neboj, však ich ja dák dostanem.“

Kráľovná sa začala svojmu mužovi zaliečať, líškala sa mu a chválila tú jeho moc a slávu. Kráľ sa ale ničoho neobmýšľal, len si kráľoval a panoval pokojne. Po nečase mu donesie pekné biele šaty.

„Pozriže, mužik môj, čo som ušila. Preobleč sa mi, preobleč už raz! Ved' sa to nesvedčí v takých čiernych hábach, — hľaďže od svadby si sa ešte nepreobliekol.“

A potom ho začne obľubovať, bozkávať, prosiť, kým jej to len kvôli neurobil. Keď sa už bol preobliekol, po obede zase príde líškajúci k nemu, že aby si trochu oddýchol, že mu bude ískať. Kráľ si položil na jej lono hlavu a ona mu íska, íska, až raz pekne-krásne zaspal. Vtom mu neverná žena odpáše potichu šabl'u, zavolá na prekúpených sluhov, tí ho naraz schytili, zviazali a na márne kusy rozsekali. Tie kusy kázala do jednej plachty pozbierať, zaviazať a na tú jeho prašinu položiť. Žeby ho vraj zanesla, skade prišiel.

Mulička s rozsekaným svojím pánom išla prsto ku starej matke. Táto, ako ju zd'aleka zazrela, hneď vedela, čo je vo veci. Vyjde na dvor, sníme plachtu z mulice a vysype tie kúštičky na jedno koryto. Pekne ich vo vode popremýva, poskladá kus po kuse, pomaže akousi masťou a šuhaj sa postaví hore na nohy pretierajúci oči:

„Ach,“ povedá, „čiže som si oddýchol.“

„Ej, veď by si si ty bol naoddychoval, keby ja nie!“ povie mu starká. „Ale hľad'že! Ty musíš ešte za rok u mňa slúžiť, bo vidím, že si ešte do sveta nesúci.“

„Nedbám, keď tak chcete,“ preriekol šuhaj a oddal sa s novou chuťou do čítania.

Keď už rok prešiel, rečie tá stará babka ku nášmu šuhajovi:

„Syn môj, už si sa dosť naučil, teraz už ta budeš bezo mňa. Ale naostatok mi dačo ešte kvôli urobíš. Vidíš tamten dub pred dvermi a pod ním ten kameň? Ten kameň zodvihneš, nájdeš tam jednu starú šabl'u, tou šabl'ou mi najskôr ten dub zotneš a potom — No, ale sa skorej len chyt' do práce, o tom potom.“

Šuhaj zodvíha veľiký kameň, nájde tam jednu vyštrbenú škrabicu.

„No,“ pomyslel si, „s tou ja tiež dneska ten dub zotnem!“

Ale ako pár ráz zatne, vidí, že je to veru inakšia šabl'a, ako si on myslel. Tak rúbe s ňou, rúbe ten dub, len ako dotne do dúpneho, tu sa razom vykydne z neho plno hadov ako hrubé povrazy a všetky doň, začnú sa víť okolo neho. Ale on nič, len rúbal, kým sa dub nevyvrátil. Len keď už bol s ním hotový, začal sa z tých hadov otriasať, začal ich sekať, trhať, ale to všetko darmo, tie sa ešte tuhšie naň obsnúvali. Vtom vyjde starká na dvor:

„Syn môj, daj si pokoj, to ti nespomôže, len keď mi ešte jedno naostatok kvôli spraviš. Vidíš, máš v ruke šabl'u, urob mi to dobrodenie, zotni mi hlavu a bude všetko dobre.“

Šuhaj sa zadivil nad takýmto dobrodením a zavolať:

„Nie, stará matka, to nemôžem urobiť a čo sa nikdy od tých pľuhákov neoslobodím.“

Ale starká mu povedá:

„Urob mi to, urob kvôli, veď mi to bude najväčšia odmena od teba za moje dobrô!“

Čože mal chudák robiť? Zodvihne teda šabl'u, sekne a hlava odpadla na zem. Tu sa zrazu starká na peknú mladú paniu premení, hady zmizli a na ich miesto plno mladých ďakujúcich mu kniežat okolo neho a okolo krásneho zámku behalo, sem-tam plno uradovaných sluhov!

Potom mu riekne tá mladá pani:

„Vidíš, ja som kráľovnou tohoto kraja a toto sú moje deti. My sme boli s týmto celým krajom, tak ako si nás našiel, od nepamäti sveta zakliati. Teraz ale, keď si ty náš rodný strom a mne hlavu zoťal, oslobodil si nás všetkých a my sa ti poďakujeme za tú vernú službu tvoju.“

Po veľkej hostine sa náš šuhaj odobral od kráľovnej. Tá sa mu ešte raz poďakovala; bohaté ho obdarovala a ako len najlepšie znala, na cestu vypravila.

Tak si on ide cez hory, cez doly, bez čarodejných šiat, bez šabličky, bez muličky, sám ako palec. Ale nač by mu to aj teraz bolo, keď on raz má v hlave celý kunšt čarodejnicky.

Šťastlive sa dostal až k tomu mestu, kde jeho žena s nepriateľským kráľom prebývala. Tu prvého chudobného človečka, s ktorým sa stretol, osloví:

„Počujte, dobrý človek! Choďte do brány, tam nájdete jedného koňa, zaveďte ho do zámku ku kráľovi a predajte mu ho za sto dukátov! Tie dukáty budú vaše za ustávanie.“

Tento sa hneď na to podvolil a šiel ku bráne. Medzitým sa náš šuhaj premenil na pekného koníka a chudobný človek ako dochodil k bráne, vidí tam už hrabať krásneho žrebca, že mu v celej krajine páru nebolo. Dlho nerozmýšľal, chytí ho za kantár a odvedie do kráľovského domu.

Kráľ, ako ho zazrel, dobre sa nezdíval hneď za ním, a čo mu aj kráľovná volala z obloka:

„Nekupuj, nekupuj, zle bude, to je mrcha kôň!“ — on ho vera len kúpil za tých sto dukátov. Ale sotva peniaze boli vyčítané, už kráľovná s krikom zbehla dolu:

„Ta mi toho koňa, zabite ho naskutku! Ja toho koňa poznám, to je nešťastný kôň!“

A začne kráľa trápiť a unúvať, žeby ho dal priam zabiť a zabiť. Naostatok, keď videl, že kráľovná toľko lamentuje, prisľúbil jej, že ho na ráno naraz dá zmárniť.

Medzi toľkými diváky pozeralo aj jedno mladô krásnô dievča, čo obsluhovalo okolo kráľovnej, na toho pekného žrebca a nemohlo sa dosť načudovať, ako len môžu takô krásnô zviera na smrť odsúdiť. Prišlo ono večer do maštale, žeby sa ešte mohlo naň poďívať. Ako sa tak naň díva a ľutuje krásneho koníka, prehovorí ten k nej:

„Počuješ, moja duša! Keď ty máš ľútosť nado mnou, teda ráno, keď ma budú zabíjať, príd' a drž pred sebou biely ručníček, a keď prvá kvapka zo mňa naň kvapne, choď a zahrab ju pod oblok kráľovi!“

Dievča mu to aj prisľúbilo.

Ráno, keď svitlo, vyviedli koníka na dvor, začali ho šablami rúbať, kým ho len nerozsekali. Dievčatko tiež tam bolo, a keď mu prvšia kvapka na ručník zafrkla, bežalo s ňou a zahrabalo kráľovi pod oblok.

Kráľ na ráno ako vyzrel von oblokom, vidí pod ním v záhrade krásny rozkvitnutý strom. Díva sa naň, díva s útechou a rozmýšľa, kde by sa tam mohol vziať. Tu vkročí dnu kráľovná a ako jej ho ukáže, tá hneď dobre nezamdlela od strachu.

„Ta ho,“ povedá, „ta ho daj vytáť! Ja ho poznám, to je nešťastný strom.“

Dost' ju kráľ prehováraľ, že taký krásny strom vyt'at', že čo sa jej robí! Ale tá vše len zostala pri svojom a kráľ jej naostatok prisľúbil, že ho na ráno dá vyt'at'.

O tom sa določulo zase to dievčatko, išlo do záhrady, žeby sa nadívalo ešte na ten krásny strom a ako sa tak naň díva, prehovorí tento k nej:

„Počuješ, moja duša, keď máš toľko ľúlosti nado mnou, na ráno, keď ma budú stínať, vezmi ten íverček,¹ čo ku tebe frkne, a choď ho do jazera hodiť, čo je naprostred kráľovskej záhrady.“

Dievčatko sľúbilo, že tak urobí.

Keď na druhý deň ráno ten strom rúbať išli, išlo ta aj milô dievčatko. A akonáhle prvšia triesočka k nemu doletela, zodvihla ju a zanesla do jazera hodiť. Tu sa tá triesočka hneď na zlatú kačku premenila.

Po obede išiel sa kráľ po záhrade prechodiť. Príde až k tomu jazeru a vidí na ňom tú zlatú kačičku plávať. Díva sa, díva na ňu, a čím sa viac díva, to ona bližšie a bližšie k brehu ide.

„Ej,“ povedá si, „keby som ju mohol chytiť, to by bolo s čím sa kráľovnej zavďačiť.“

A tu sa vyzlečie z tých svojich čarovných šiat a pustí sa do vody za kačkou. Kačička si dala až k sebe pristúpiť, len keď ju už chcel chmatnúť, zamorila sa a vykukla zas neďaleko pred ním. Tak ho vodila, vodila od kraja až na prostriedok, kým raz milému kráľovi káčka nesplovala. Dost' sa on tam metal, volal, ale mu nikto neprišiel na pomoc.

O chvíľu aj volanie aj trepanie sa prestalo, sadol na spodok a ani chýru ani znaku viac o ňom. Zlatá kačka zatrepotala krídlami, zletela na breh a tam sa naraz na pekného šuhaja premenila. Šuhaj obliekol svoje starodávne šaty, opásal šabličku a — pod' k nevernej žene!

Táto celá zdúpnela, keď sa pred ňou postavil jej prvší mužík. Potom, keď k sebe prišla, začala prosiť, odpytovať, ale on na to nič nepodbal. Hneďky dal zvolať súd a nevernej žene naraz čítali sentenciu: že ako ona dala svojho muža rozsekať, teraz nech ona bude rozsekaná. To sa hneď aj vykonalo.

Ubiedený ľud bol uradovaný, keď videl, že ich dobrý kráľ zase nad nimi kľaovať bude a ešte väčšmi sa radoval o chvíľu na novej svadbe kráľovej s tým pekným dievčaťom, čo ho od večitej smrti bolo zachránilo. Vtedy tam potom bolo spevu, bolo radosti bez konca kraja!

¹triesočka

My trã bratã

Podáva P. Dobšinský tak, ako sa hovorí v dedine Sirku v Gemerskej stolici.

Bú edoráz edon sedlák a mau troch synó.¹ Ale bú neborák taký chudobný, šua sã sám nemau šim obšãtrič, ni to ešče troch synó vychovač. Chlapci buli už takto došã hodní. Povia edoráz tomu najstaršimu:

„Džuro, pošuješ?“

„Hó, apo!“

„Muahó by si tajšã dagde službu si hľãdač!“

„Ve jã tajdem, koj som vám doma netreba.“

Zvãu kapsišku na pleco a tajšó. Ide, ide pustyma huaramí, rúdnyma cestami, sretne ho edon šãntavý chlapík:

„Gdehe ideš, chlapšã?“

„Idem si službu hľãdač. Ši by ste mã nezvãli?“

„Ba vara tã vezmem, len poj! U mã inšua robič nebudeš, len v ednom kotle tri duše varič a miašã a pritom neustajne volač: My trã bratã!“

„Dobre,“ pódã. „Jã aj na tom pristanem.“

Viadó tot šãnták, viadó toho parobšoka zes tia pustia huary ešče dãlé, kym ho nepriviadó ku ednomu starymu zámku. Tam ho voviadó do edné vizby a ukãzau mu edon kotel, pod kotrym i vtody ohen horeu.

„Tu si ju máš, tvojú robotu,“ povia šãnták. „Koj mi do roka tak budeš robič, ak som či prikãzau, naberiaš si zlata, keľo budeš chceč. Ty rob a jã teraz tajdem po svojom, ve sã jã po roku vrãím.“

Šãnták odišó a šiby ho šici šãrty vedeli, kã chodžiu! Milý parobšok vatriu pod tym kotlom, miašãu tia tri duše v nom a neustajne do roka volau: My trã bratã! Po roku prišó šãnták, videu, ež je šitko v porãdku, pódau mu:

„Naber si zlata a sriabla, keľo len kceš a choj domó!“

Van si ho naciskau plnú plnušišku kapsu a ponãhlãu sã domó. Ešče len zdeľãka išó, už si volau na otcã:

¹Na vysvetlenie hovoru toto: Krãtko *e* zmãkãuje hlãsky *d, l, n, t* pred sebou. Latinské *ae* vyslovuj ako predĺžené *ã* [v tomto vydaní sme túto hlãsku označovali dnes obvyklým písmenom *ã*], *ua* — *ô*, *uo*, *ia* — *ie*, *ú* — *ul*, *ó* — *ol* v minulých časoch, *ou* v inštrumentãloch, *ov* v genitívoch, *š* — *č*, *č* — *t*, *dž* — *d*. A tak: šua — čuo, čo, muahó — môhol, viadó — viedol, viedou, bú — bou, bul, bol, byl, synó — synov, obšãtrič — obšãtriť, parobšok — parobčok, Džuro — Ďuro atď. Ťãžšie slová by boli krem toho: zvãu — vzal, pódã — povedã, zes — cez, koj — keď, šici — všetci, van — on, dãka — dãka, vdãka, koľko komu vdããno, priahršãia — priehršãie, prihršãí, toľko, čo človek do oboch hrstí spolu spojených vezme, tu ve — nuž veď, miknú — umkol, šãrt — čert.

„My trã bratã!“

„Ej, trã ste, trã, a šici zdraví, koj mi už i ty ideš domó,“ odpovedau otec. Lebo sã nazdau, ež sã to na brató vypytuje, ši sú mu i tí zdraví.

Ale vara milý syn šitko do roka pri tom kotle zabudnú a neustajne len to honiu: My trã bratã! hoc by sã ho tam šua buli opytovali. Otec sa chyba vtody zaraduvau, koj syn vysypau z kapsu dukátó na stual. Pódã i tomu druhymu:

„Ši šuješ, Andro?“

„Šujem, šuahe kcete?“

„Muahó by si aj ty tajšč do té služby!“

„Tu ve jã tajdem.“

Zvãu kapsu a tajšó. Ide, ide i totot druhý pustyma huaramí, rúdnyma cestamí, sretne ho šánták:

„Poj so mnó, chlapšã!“

„Vara idem, až mi službu dáte.“

„Ej, dám či, dám. Netreba či len tri duše v ednom kotlu varič a miašãč a pri tom neprestajne volač: Za mech pepru! Koj mã do roka statošne vyslúžiš, dám či zlata a sriabla, keľo či len bude d'ãka.“

Šánták ho zaviadó do zámku, ukãzau mu tot kotel a náš parobok sã pribrau tria duše varič a variu a miašãu ich v tom kotlu do roka a naveky len to volau: Za mech pepru! Po roku mu dau šánták plnú plnušiskú kapsu zlata a sriabla.

Ešče len zdeľãka dochodžiu k domu, už volau otec na neho:

„Ši s dobró novinó ideš?“

A van opã na otcã:

„Za mech pepru!“

A otec sã ozvau:

„Tuž našhe či ho teľo bude, ve by či ho aj za priahrščia došč bulo!“

Ale milý syn nevedeu inšua, len naveky to edno honiu:

„Za mech pepru!“

Pravda, koj zlato na stual vysypau, bulo zas šitko dobre. Otec sã nalakomiu a pódã i tomu trečimu:

„Ši šuješ, Jano!“

„Šujem, šuahe?“

„Vyber sa ešte aj ty do té služby.“

„Tu ve ja tajdem.“

Zvau kapsu a tašo. Ide, ide i totot trečí pustyma huaramí, rúdnyma cestami, kým sa i totot nestaviu u toho šántáka. Variu a miašau tia tri duše v tom kotlu a pri tom neprestajne volau: I tam nám dobre bude!

Po roku nabrau zlata a sriabla a koj prichodžiu k domu, ešte zdel'aka volau:

„I tam nám dobre bude!“

„Ej, vara nám bude, koj ešte i ty te'o zlata nesiaš!“

Priniaso ho, to pravda, hromadu; ale inšua nevedeu, len ustavišne to honiu: I tam nám dobre bude! Šua sa bú naušiu u toho šántáka do roka.

Dobre. Vybrali sa „My trā bratā“ (bo jich už lude potom nikda inak nepozvali) so šitkyma tyma penāzmí do jarmoku, ež celý jarmok zakúpä. Na ceste dohonili edneho šofraníka a šli s nim. Dohoniu ich skoro i šánták a šo s nima. Vešer prišli poľä cesty na ednú lúku a ostáli tam prez noc. V noci zabiu šánták šofraníka, pobrau šitko bohatstvo a myknú. Rano idú tä druhí lude do jarmoku, vidä zabityho šofraníka. Prām a prām milych bratō povāzali a do mesta pred richtārā odvedli, ež to inší nemuahó urobič, chyba oni. Tu sa richtār opýtä:

„Chto toho šofraníka zabiu?“

„My trā bratā!“ zavolau najstarší.

„A zašhe ste ho zabili?“

„Za mech pepru!“ skríkne sredný.

„Tak, tuž ale vás dámo obesič!“

„I tam nám dobre bude!“ doložiu najmladší.

„No koj vám bude, nach vám bude!“ pódau richtār a kāzau ich pod šibenicu odviašč.

Tam stáu šärt šánták (lebo to bú, koj kcete vedeč, šärt) a šākau na jich zrácia tri duše. Koj ich na šiben t'āhali, vtody ho oni zazrúli a na neho palcom ukāzovali:

„My trā bratā!“ volau prvý.

„Tuve viamo, ež ste ho vy zabili,“ odpovedali lude. „Ale našhe ste ho zabili?“

„Za mech pepru!“ krišau druhý.

„Tuž ve, a za to odvisnete!“

„I tam nám dobre bude!“ dokonšiu trečí a chrk! bulo po nich. Šärt tri duše uchyčiu a ta jich zvau do toho kotla miašáč.

Had, mačička a psík

Zdelili: z Liptova Važecká zbierka; Amália Sirotková, učiteľova v Hájnikoch pri Zvolene; Gustáv Reuss a Karol Hrenčík z Gemera; a tento i rozpráva.

Bola jedna chudobná vdovica a mala jedného malého syna, Janíka. Janík chodil do školy, veľmi sa dobre správal aj učil. V tom meste, kde títo chudobní ľudia bývali, býval kráľ. Janík malý, ako sa vo škole odbavil, tašiel každý deň na kráľovo smetisko, dač hľadať. Raz sa mu pošťastilo groš nájsť. S veľkou radosťou bežal k materi a pochválil sa jej, že čo si on našiel. Matka so synom sa radili, čo majú s tým grošom robiť. A syn napokon povedal:

„Mamko! Ja si ten groš od príhody nechám, azda sa mi ešte zide.“

Zostalo tak.

Na druhý deň pobral sa Janík zas do školy, a keď už bol neďaleko nej, počuje veľký krik a zavýjanie. Príde bližšie a tu vidí, ako chlapci jedného malého psíka bijú. Srdce ho zbolelo nad neborákom psíkom a riekol im:

„Chlapci, nebiteže toho malého psíka, nebite! Radšej vám dám zaňho grajciar.“

Chlapci odpovedali:

„Nuž daj teda a ber si ho!“

Doniesol Janík psíka domov; matka ho lála:

„Ach, ty sprostô dieťa, čože si to urobil? Čímže ho budeš chovať? Ved' sám nemáš čo jesť!“

„Nelajteže ma, mamko, nie, ved' ja mu budem po ulici suché kôročky zbierať, a tak ho budem chovať; môže nám byť ešte na dobrej pomoci.“

A tak i bolo. Janík, kde suchú kôročku videl, každú zodvihol a doniesol svojmu grajciarovému psíkovi.

Onedlho zase, keď išiel do školy, počul krik. Beží ta a tu zas videl tých samopašných chlapcov jednu mačičku biť. Janíkovi bolo ľúto toho zvieratka; povedal im:

„Dajte mi to mača, dám vám grajciar.“

A chlapci na tom pristali.

Janík si mačičku vzal domov. Doma ho neboráka zas len tá mať lála a povedala mu:

„Ak mi ešte dačo donesieš, ta ťa vyperiem z domu. Hľadže ti ho, hľad', čo ti on tu ešte nevysťrojí.“

Janík čušal, bál sa slovo prerieknúť, aby sa mu to hneď teraz nezviedlo, čo mu matka len napotom sľubovala. Zvieratka mal dve, ale grajciar už len jeden.

Raz v nedeľu, keď išiel z kostola, napadol zas na tých istých šarvancov a díval sa im zďaleka, ako bili jedného hadíka. Pristúpil bližšie a povedal im:

„Chlapci, nezabite to malô háďa, dajte ho radšej mne!“

„Ej tak,“ odpovedali chlapci, „keď nám dáš grajciar.“

Janíkovi sa už nebárs chcelo ten ostatný peniaz vydať. Ale potom sa len odhodlal. Dal im ten grajciar a hadíka vzal so sebou.

„Akože tu teraz domov?“ myslel si Janík, „mamka ma bude biť, ale poručeno Bohu, ako bude, tak bude, len ja tajdem.“

Vnišiel do chyže, matky nebolo tam dnuká. On hadíka položil pod ohnisko k druhým svojim zvieratkám a čakal matku. Už bol i na tej myslí, že bude lyhať. Ale mu to nechcelo ísť. Keď sa matka navrátila, rozpovedal jej všetko tak, ako bolo. Ona sa i mrzela; ale jej predsa tak ako dobre bolo, skrze to, že Janík takô dobrô srdce má. Nechala stáť všetko tak.

Choval Janík, choval tie svoje zvieratká. Až raz hadík, keď už bol hodný, takto mu povedal:

„Janík, sadni si ty len na mňa, pôjdeme my k môjmu otcovi.“

On sa nedal veľa núkať sadol na hadíka a pod', tašli horami-dolami, pokiaľ neprišli na miesto. Skiad' šli, kde len aký had bol, všetko vybehlo na cestu a tak sa ako kráľovi klaňali tomu mladému hadíkovi. Bol ten hadík toho hada, čo je všetkým hadom za kráľa, syn. Na ceste takto riekol k Janíkovi:

„Hľad'že, Janík! Ty si ma od smrti odkúpil. Môj otec ti za to bude dávať, čo len žiadať budeš. Ale ty nič inšie nechci len jeho malý prsteň, ktorý tú moc má v sebe, že keď ho tri razy na prste skrútnes, hneď dvanásti obrovia vyskočia a spýtajú sa ťa: Čo rozkázete, mladý pán?“

Janík si to všetko dobre zachoval.

Prišli k diere, kde ten otec hadíkov býval. Tu sa hneď veľkô sipčanie hadov stalo. Radosť bola neslýchaná, že sa mladý princ domov vrátil. Otec syna, syn otca sa spytoval, ako sa má, čo a ako mu bolo, odkedy sa nevideli.

„Nebárs dobre,“ riekol napokon otec, „ja som sa za tebou jednostajne smútil.“

„Veď by ste ma ani neboli viac videli, keby nie tento statočný človek. Ten mi odkúpil môj život. Odslúžte sa mu za to, otec!“

„Odslúžim, odslúžim,“ pokýval starý hlavou, „nech si berie všetko, čo tu vidí.“

„Ja nechcem nič,“ ohlásil sa Janko, „len ten váš malý prsteň ak mi ho dáte.“

„Ej, ten ti nedám, ale tu máš zlata, striebra dost', naber si!“

„Keď nedáte, zostaňte s Pánom Bohom!“ a poberal sa preč.

„Počkaj,“ zavolá starý had, „ty si predsa len divný človek. Na, tu máš ten prsteň! Aleže si daj dobrý pozor naň! Naber si ešte i z tohoto zlata a chod!“

Janko sa ponáhl'al domov. Na ceste chcel sprobovať prsteň a skrútol ho tri razy. Tu hneď vyskočili obrovia a spýtali sa:

„Čo rozkážete, mladý pán?“

„Rozkazujem vám, aby ste do mojej matkinej komory šesť bočiek múky, geletu bryndze doniesli a na pôjd šesť bokov slaniny zavesili.“

„Dobre, dobre!“ povedali obrovia a zmizli.

Ako prišiel do mesta, kúpil jednu bochničku bieleho chlebíka. V kročil do chyže a tu vidí na posteli matku od hladu omdlievať, mačičku, psíka zdochýnať.

„Mamko moja ľúba, mamko! Preberteže sa mi, preberte! Doniesol som jednu bochničku bieleho chlebíka, zahryznite si trochu!“

Matka prezrela, on jej dal toho chlebíka. Mačičke, psíkovi tiež. Všetko si chutne pozahryzovalo a občerstvelo:

„Nuž kdeže si ty chodilo, dieťa, bez môjho vedomia?“ ohlásila sa matka.

„Nehnevajte sa, mamko, bol som s hadíkom pri jeho otcovi, aj tam som ho nechal.“

„No, to si dobre spravil!“ povedala na to ona.

Po chvíli preriekol Janík:

„Mamko, ja som lačný. Mohli by ste trochu halušiek navariť.“

„Ach syn môj drahý, iba ak z popola. Múky nemáme ani za náprstok.“

„Ej, choďteže vy do tej komory hľadať, azda nájdete.“

„Darmo tam dať hľadáš, kde si nič nepoložil.“

„No, no, no, lenže choďte, azda nám dačo Pán Boh požehnal.“

Naveľa len šla do tej komory, a ako sa zadivila, keď videla šesť bočiek peknej múky a hodnú geletu bryndze. Nabrala i múky i bryndze, zamiesila, navarila, pobryndzovala.

„Ale teraz,“ povedá, „už nemáme masti, čímže ich pomastíme?“

„Choďte na pôjd, mamko,“ hovoril Janík, „azda tam kus slaninky nájdete.“

Už sa nedala tak veľmi ponúkať, šla a našla slaniny dosť. Odrezala hodný kus, pokrájala, vypražila, omastila halušky, len tak tieklo. Najedli sa všetci do chuti a bolo im dobre.

Janík sa po kuse stal mládencom.

„Mamko!“ povie tu raz, „ja by som sa už i oženil. Má náš kráľ jednu dcéru, choďte mi ju za ženu vypýtať.“

„Ach, syn môj, čože myslíš?“ zhíkla matka.

„No, len vy choďte, azda bude dač!“ nepopustil Janík.

Ako sprostá ženička, dala sa nahovoriť a tašla.

„Vinšuje vám môj syn dobrý deň a dobrô zdravie a dal vám odkázať, či by ste mu vašu dcérku nedali za ženu?“ riekla ku kráľovi.

„A ktože ste vy?“ opýtal sa kráľ.

„A veru ja tamto bývam v tom malom domčeku,“ odpovedala ona.

Kráľ sa smial sám v sebe.

„No dobre,“ povedá, „dobre; pozdravte vášho syna, že mu ju dám, ale tak, keď mi do rána taký palác dá vystavať, ako môj; inak nedostane nič.“

Prišla domov s dlhým nosom.

„Ty blázon,“ hovorila k synovi, „veď ma ty to len vyšleš!“

„Nuž a čože?“

„Nuž to, že ti ju dá, keď mu taký palác do rána vystaviaš, ako je jeho.“

„Keď je len to, mamko,“ zradoval sa Janík, „to je ešte nie tak ťažká vec.“

Večer si ľahli spať. Jano skrútol prsteň. Dvanásti obrovia sa postavili pred neho:

„Čo rozkážete, mladý pán?“

„To vám rozkazujem, aby ste mi do rána taký palác naproti kráľovho postavili, ako je jeho; ba ešte krajší.“

„Stane sa,“ odpovedali obrovia a zmizli.

Janko bol zavčasu na nohách. Pozrel, či palác stojí. Videl, že je pekný, zobudil matku a poslal ku kráľovi.

„Vinšuje vám môj Janko dobrý deň a dobrô zdravie a dal vám odkázať, že palác už hotový, aby ste mu dali vašu dcérku.“

Kráľ sa podíval von oblokom a videl ešte krajší palác ako svoj.

„Povedzte vášmu Jankovi, že mu ju ešte nedám, iba keď z tamtoho skalného vrchu do rána peknú vinicu spraví, v ktorej hrozná už budú zrelé, a nech mi pošle jednu sklenicu vína z toho hrozna na košťovanie.“

Vrátila sa domov; rozpovedala ako čo. Janko skrútol prsteň, rozkázal a na druhô ráno, keď hore stal, bolo všetko hotovô.

Kráľ koštoval víno. Bárs sa mu páčilo, ale mu dcérku ešte predsa nechcel dať.

„Nuž prečože mu ju už nedáte,“ rečie matka.

„Ej,“ povie na to kráľ, „musí od môjho paláca k jeho remenný visiaci most spraviť, okolo neho všelijaké stromy dať nasadiť, z ktorých jedny budú kvitnúť, na druhých bude ovocie dozrievať a na tretích už bude zrelô, aby si moja dievka mohla trhať, keď pôjde zo sobáša. Keď to spraví, tak mu ju už len dám.“

Janík i to vykonal a kráľova dcéra sa stala jeho ženou. Prvý deň po sobáši sa u kráľa hostili a na druhý deň sa mali hostiť u Janka. Kráľ, keď pozrel ráno oblokom, začudoval sa, že sa na Jankovom paláci kočky nekúria.

„Čože je toto,“ myslel v sebe, „hostia majú ta ísť na obed a tam ešte oheň nekladú.“

Poslal svojho mládenca, aby obzrel, ani ako to tam ide. Ten s tým prišiel naspäť, že sa tam na kuchyni iba trocha kaše varí. To Janko pre psa a pre mačičku dal variť. Vtom ale príde Janko a povoláva všetkých na obed. Hostia nevedeli, čo je, ako je. Tašli a cestou si trhali ovocinu. Ale kráľ stúpil, len ho tak zima sepala.

Keď dochádzal obedu čas, Janko vyšiel von, skrútol prsteň a rozkázal obrom tie najlepšie jedlá na stôl doniesť. Keď bolo všetko pekne hotovô, Janko zaviedol hostí do tej izby, kde bol obed prichystaný. Bolo tam tých jediel, vína od výmyslu sveta! Kráľ sa divil.

Svadba sa minula a Janko so ženou len žili, ako žili. Ona sa síce naoko stavala, že ho bohzná ako rada má, ale s tým so všetkým len figle zbierala, lebo bola v porozumení s druhým. Nemala spočinku, kým len nevyskúmala, kde on má tú moc, a on ako dobrý muž, všetko jej dôverne povedal.

Raz v nedeľu volala ho, aby sa dal ískať. On povolil a medzitým i pekne zaspal. Vtom mu tá prsteň z malého palca potichučku stiahla, na svoj položila a tri razy skrútila. Obrovia vyskočili.

„Čo rozkážete, mladá pani?“

„Rozkazujem vám, aby ste tento zámok nad čierno more na zlatý vlas zavesili; muža s matkou, psom a mačkou tu nechali!“

Obrovia pokývali hlavami a zmizli a s nimi zmizol aj zámok.

Keď sa Janko prebudil, našiel sa pod holým nebom. Pozrel na malý palec, prsteň v pekle!

„No,“ rečie matke, „už sme pod závozom!“

„Á, tak je to,“ povie na to matka, „nebolo ti vysoko čiahať, s chudobnou by si bol šťastlivý.“

„No nič to, mamko, budeme my zas len tak chudobáriť, ako sme dosiaľ chudobárili.“

A veru sa i tak stalo. Skočili zo šaff'a do žochtárika! Ťažko bolo od dobrých jediel odvykať; psíkovi a mačičke sa tiež nedostávalo ako predtým. Všetci banovali za tým prsteňom.

Raz tak večer mačička so psíkom takto sa prihovorili k Jankovi:

„My tajdeme ten prsteň hľadať, či nás pustíš?“

„Veď vás pustím,“ povie Janko, „ale sa len darmo konať budete.“

Mačička a pes šli. Putovali horami-dolami. Každého sa spytovali, či by nevedel o takom a takom zámku. Všetko nadarmo! Až raz prišli nevdojak k čiernemu moru a tu vidia ten istý spravodlivý zámok na zlatom vlase visieť nad morom.

„No, chvalabohu,“ povie uradovaná mačička, „už je zámok tu. Ale k nemu ako?“

„Vieš ty čo,“ odpovedal psík, „ja viem dobre plávať, sadni si ty na mňa a tak pôjdeme.“

Mačička pristala.

Plávali, zadlho plávali. Pred samým večerom, už slnko bolo zašlo, doplávali sa k zámku. Tu práve vtedy vodu ťahali. Mačka so psíkom chytro skočili do vedra a dali sa vytiahnuť hore. Psík zostal v kuchyni skrytý, mačička si stala ku dverám. V izbe sa práve radili, že kde majú prsteň na noc skryť. Napokon povedala pani, že si ho položí pod jazyk a tak aj spravila.

Okolo polnoci, keď najlepšie spali, vkradla sa mačička do izby. Namočila si chvost, pretiahla cez piepor a previezla ho panej popod nos. Tej piepor v nose zavráta, kýchlo sa jej, prsteň cing na zem, mačka ho schytila a pod' do kuchyne k psíkovi.

Pani vstala, zapálila sviecu, hľadala, a že dlho nenašla, nechala hľadačku na ráno. Ako počalo brieždiť, mačka so psom vošli do vedra, a keď slúžka ťahala vodu, pekne ich spustila dolu.

Naprostred mora začal psík mačičku prosiť:

„Dajže aj mne ten prsteň niešť, aby som aspoň mohol povedať, že som ho aj ja niesol.“

„Ej tak, aby si ho stratil!“

Ale ten ju neprestal trápiť, kým mu ho len nedala. Ned'aleko brehu čľup spadol prsteň do mora. Vadila sa mačka naň, driapala, bila, ako len mohla. Vtom vyskočila jedna rybka z mora, mačka ju chytila a radosť nad radosťou, tam bol prsteň v nej.

Šli ďalej svojou cestou. Psík zase len pýtal mačičku, aby mu ho dala niešť.

„Veď,“ povedá, „tu sme už na suchej zemi, tu ho nepustím do mora.“

Dala mu ho.

Prišli k Jankovi. Mačička od radosti vyskakovala, pes čúlil.

„No, kdeže prsteň?“ spýtal sa Janko.

„Tu,“ povedala mačička, „daj ho, pes!“

Pes nič a len bočil.

„No čože, azda si ho stratil?“

„Veru!“ odpovedal psík.

A mačička doňho, driapala, ako len mohla. Napokon povie:

„Janko, zohni jeden klinec a priviaž mi ho na chvost, pôjdem hľadať a ty pes so mnou!“

Pobrali sa nazad cestou. Mačička k psovi takto:

„Keď sa mi ten klinec zakvačí, taže skríkni, že je tu.“

„Dobre!“ odpovedal pes.

Mačka orala s klincom po chodníku. Raz pes skríkol:

„Tu je!“

Aj tam bol, vrátili sa s ním domov.

Janko mal zas prsteň a s prsteňom všetko. Oženil sa po druhý raz, vzal si chudobnú a žil šťastne.

Fundži palica, cepy von z vreca

Podal a rozpráva Mich. Luborecký z Novohradu hovorom tohože kraja.

Kde bolo, tam bolo, hin za čiernym morom bývau raz v jednej chudobnej dedine, neďaleko jedného mesta, v ktorom jeden mocný kráľ panuvau, jeden chudobný človek a mau mnoho detí. Tento chudobný človek zasiau bou raz žito, z ktorého on budúce výživu pre svoju čeliadku očakávau. Tu mu ale jeho žito neschádzalo a pevne veriu, že mu ho zlí duchovia zo zemi odniesli.

Vybrau sa tedy náš chudobný človek, že on ide u tých zlých duchov to jeho žito hľadať, a na cestu mu upiekla žena koláče, s ktorou potravou sa potom na neistú cestu vydau. Prišou do jedného mlyna, kde jedna mlynárova dovica bývala a to bola jeho kmotra. Táto ho cez noc na hospodu prijala aj opatrla. Ráno ako stáu, zobrau sa a išou ďalej.

Ako sa už dlho po neschodných cestách našťúlau, prišou raz do jednej úzkej doliny, na jednu lúčku, z obúh strán sa vysokie vrche, dubinou zarastenie dvíhali a tá dolina dlhučičká dlhá bola, takže jej už netrúfau na koniec dôjsti. Raz zazrie jedného starého šedivého človeka, so šedivou bradou a veľkou zeleznou palicou, a keď sa k nemu priblížiu, spýta sa ho ten šedivý človek, že kde ide. Chudobný človek vyrozpráva, ako on žito zasiau a že mu nezišlo, takže mu ho len zlí duchovia miseli odniešti a že si ho teraz ide hľadať.

„Či ale vieš, kde tí zlí duchovia bývajú?“ spýta sa ho zas ten šedivý človek.

„Odpusťte mi,“ povie chudobný človek, „ver ja to neviem; ale ma dobrí ľudia azda len naradia!“

„No, synku,“ povedá šedivý človek, „tu máš túto palicu a či vidíš tam v tej stráni to bralo? Keď tam prídeš, udri tri rázy na to bralo, otvorí sa ti a vyndú všeci zlí duchovia von, iba jeden krivý zostane v kúte o lavicu reťazou chytený, vnídi dnu a pýtaj si ten mlynček od neho, čo tam nad ohnišťom majú; nebudú ti ho chcieť dati, ale sa nedaj odvraveti. Keď túto vec vykonáš, vráť sa zase s'ato.“

Ako mu bolo povedanô, chudobný človek tak spraviu. Prišou k bralu, udreu zeleznou palicou naň tri rázy, diera sa otvorila a zlí duchovia vynšli, iba jeden tam zostau o lavicu reťazou chytený, krivý. Ten sa ho spýtau, že čo tu hľadá?

„Ništ inšie,“ povedá chudobný človek, „len mi žito vráť, čo si mi odniesou.“

„Ja ti tvoje žito nemám,“ zamrmle tamten, „ale čo žiadaš zaň?“

„Nuž ja inšie nežiadam, len mi daj ten mlynček, čo tam nad ohnišťom máte.“

„Ej, braček ľubý! Ten mlynček ti ja nemôžem dati, lebo by som ja sám zle schodiu; ale čokoľvek inšie budeš žiadať, to ti dám.“

„Ja ti ale inšie nechcem, len mi ty mlynček daj!“

Čo keď ten zloboh videu, že je chudobný človek neodbytný, dau mu mlynček a tento s nim išou svojou cestou. Keď prišou do tej dlhej doliny, zas postretou šedivého človeka, ktorý mu hneď

predložiu tú otázku, či mlynček má. A keď odpovedau, že áno, spýtau sa ďalej, že čo už teraz bude s ním robiť. Chudobný človek na to:

„Budem na ňom mletí, ač budem mať čo.“

Nato šedivec vzau svoju zeleznú palicu od chudobného človeka a povedau mu, že je ten mlynček taký, ač mu povie „mlynček meľ!“ bude samučičkie samie zlatie peniaze mletí. A s tým šedivec z očí zmizou.

Tá kmotra mlynárka bývala práve na pou ceste od toho brala, kde tí zlí duchovia prebývali, až k príbytku chudobného človeka. Tedy sa tento zase ta usiluvau na nocľah, aj ho vďačne prijali. A poprosiu si kmotru, aby mu tento mlynček do rana dakde schovala, ale žeby mu nepovedala: „Mlynček meľ!“.

Mlynárka vzala mlynček a zo žartu povedala v komore: „Mlynček, meľ!“

Tu jej začau mletí zlatie peniaze, že jich už nemala ani kde podievati. Pomyslela si, že by to dobre bolo tento mlynček pre seba zadržať — a hneď rozkázala tovarišom, aby jej tomu vo vŕeckom podobný mlynček vyhotovili do rana. Tovarišia neleniví, urobili tak a tento napodobnený podhodila mlynárka ráno kmotrovi. Ten ho aj vzau a išou s ním domov.

„No, žena moja, neboj sa už hladu,“ volá ešte zo dverí, budeme mať vŕeckyho dost.“

Položí mlynček na stôl a povie: „Mlynček meľ!“ Opakuje slovo druhý aj tretí raz, ale jeho mlynček ani v to nedau a boli zas len chudobní ako dosiav.

Čo by z toho mohlo byť? Trúdi sa, hlavu si láme. Ale čo nič, to nič. Pozhovára sa so ženou, že on to žito ešte tajde hľadáti. Aj mu napiekla žena sladkáne a išou zase len tou cestou, čo prvej. Prenocuvau u kmotry mlynárky, odtiaľ prídu do tej úzulinkej dlhej doliny, aj zase postretou toho šedivého človeka so zeleznou palicou.

„Kdeže bude, synku, najďalej, kde?“ opýta sa šedivec.

„Ej, otčík môj drahý! Tajdem si ja ešte to moje žito hľadáti, nedostau som ja za to žiadnu náhradu.“

„Ty tvoje žito nedostaneš, ale na ty túto palicu, urob tak ako predešle a pýtaj si ten stolík od toho krivýho, čo tam pred ním stojí, a vráť sa zase s ňou.“

Chudobný človek vzau zeleznú palicu, prídu k tomu bralu, kde zlí duchovia prebývali; udreu naň tri rázy, zlí duchovia pobyhúvali, iba toho krivýho, o lavicu prikutýho tam nahali; keď sa tento chudobný človek spýtau, čo tu hľadá:

„Nič inšie,“ povedá, „len mi žito vráť, čo si mi odniesou.“

„Ja ti tvoje žito nemám,“ zamrmle tamten, „ale čo žiadaš zaň?“

„Nuž ja inšie nežiadam, len mi daj ten stolík, čo pred tebou stojí.“

„Ej, braček ľubý! Už som za mlynček zle prejšou, za stolík by som ale sto ráz horšie, veľa žiadaš. Ale čokoľvek inšieho budeš žiadati, to ti dám.“

„Ja ti ale druhô neprímem, len mi ty stolík daj!“

Čo keď zloboh videu, že je chudobný človek neodbytný, dau mu stolík a tento s ním išou svojou cestou. Keď prídu do tej dlhej doliny, zas postretou šedivého človeka, ktorý mu hneď predloží tú otázku, či ten stolík má. Keď odpovedau „áno!“, spýtajú sa ďalej, že čo už teraz bude s ním robiť. A chudobný človek na to:

„Budem na ňom jedávať, ač budem mať čo.“

Šedivec vzau svoju zeleznú palicu od chudobného človeka a povedau mu:

„Hľaďže, ten stolík je taký, ač mu povieš: „Stolík, prikry sa!“, hneď sa prikryje a bude na ňom jedáť, akie sa človeku len zažívajú.“ A s tým šedivec z očí zmizou.

Že kmotra mlynárka práve na pou ceste bývala, usiluvau sa zase tatam na nocľah, aj šťastne dôjšou. Tu ho veľmi vďačne mali a že bou veľmi unavený, aby mu stolík dajako neskapať, jestľiby tuho zaspau, poprosiu kmotru, aby mu ho cez noc na bezpečnô mesto podela, ale aby mu nepovedala: „Stolík, prikry sa!“

Stolík sa vzau do komory a keď všetci v dome už pospali, chytrá kmotra pobrala sa do komory a hneď bola hotová povedať: „Stolík, prikry sa!“ Tušila ona, suka, že to nemá byť dač obyčajného. Iba keď sa jej naváľala naň jedla od výmyslu sveta a telko, že ho ani stroviť nemohla.

Pozobúdzala tovarišov, počastuvala jich a kázala jim do rana vystanoviťi tomuto celkom podobný stolík; ktorý potom pcestnému, jej kmotrovi podhodila. Tento si ho rano, ako sa prebudí, vzau a išou s radosťou domov, ako si on teraz už ženu aj deti nachová!

„No, ženo moja, neboj sa ty už hladu,“ volá ešte zo dverí, „budeme mať všeckýho dost!“

Deti pozvoláva, posadajú si okolo stolíka v tej nádeji, že sa už teraz nasýtia; bo otec káže stolíku: „Stolík, prikry sa!“ Opakuje slovo druhý — aj tretí raz. Ale stolík ani v to nedau a všeci od neho tak lační odišli, ako si k nemu vyhladovení boli posadali.

„To je už ni z Boha!“ prehovorí chudobný človek k žene „ale mňa takto cez lavičku naveky prevádzať nebudú! Veď ja uvidím, či ja moje žito dostanem, či ni? Ja to tak nenahám a pôjdem si ešte raz, čo je moje, hľadať.“

Žena poznovu napiekla sladkáne a on išou zase len tou cestou čo predtým. Prenocuvau u kmotry mlynárky, odtiaľ prídu do tej úzulinkej dlhej doliny, aj zase postretou toho šedivého človeka na tej lúčke so zeleznou palicou.

„Kdeže bude, synku, najďalej, kde?“ opýta sa ho zase šedivec.

„Ej, otčík môj drahý. Tajdem si ja ešte to moje žito hľadať. Nedostau som ja za to ešte žiadnej náhrady a keďko som sa ja už zaň naputuvau!“

„Ty tvoje žito ani nedostaneš. Ale na ty túto palicu, urob tak ako predešle a pýtaj si tú palicu s cepami, čo vo vreci na kline visí, a vráť sa zase len s ňou.“

Chudobný človek vzau zeleznú palicu, prídu k tomu bralu, kde zlí duchovia prebývali; udeu naň tri rázy. Zlí duchovia povybehúvali, iba toho krivýho o lavicu prikutýho tam nahali. Tento sa hneď chudobného človeka spýtať, čo tu hľadá.

„Nič inšie,“ povedá, „ved' vieš, že iba za to žito sem chodím, čo si mi odniesou, a už mi ho raz len daj!“

„Ja ti tvoje žito nemám,“ zamrmle tamten, „ale čo žiadaš zaň?“

„Inšie od teba nežiadam, len mi daj tú palicu s cepami, čo tam vo vreci na kline visí.“

„Ej, bračok ľubý! Už som za mlynček zle prejšou a za stolík som sto ráz horšie. Ač by som ja tebe tú palicu s cepami tadeu, tak by som sa ja tu neobstáu. Ale vieš čo? Žiadaj čokoľvek inšieho, všetko ti dám, a kým žiť budeš, naveky ti budem na dobrej pomoci.“

Chudobný človek sa toho držau, čo mu staričký naručiu, a na všetko, čo sa mu tu narádzalo, len ni a ni! Čo keď zloboh videu, že je chudobný človek do svojej žiadosti začertovaný, hodí mu vrece z klina s palicou a cepami. A tento s nim išou, ani sa neobzreu. Keď prišou do tej dlhej doliny, zas postretou toho šedivého človeka, ktorý mu hneď tú otázku predložíu:

„Či to vrece s palicou a s cepami máš?“

„Áno, otčík môj drahý!“

„Čože už teraz budeš s tým robiť?“

„S palicou budem za statkom chodiť, ač budem dakedy mať; cepami si budem obilia mlátiť a čistô zrno do vreca sýpati, ač mi čo Pán Boh požehná.“

Šedivec vzau svoju zeleznú palicu od chudobného človeka a povedau mu, že v tom vreci taký spôsob má, keď povie: „Fundži palica, cepy von z vreca!“ — všetko, čo mu škoditi chce, alebo čo sa mu sprotiví, zmláťa. V tom okamžení, ako to vypovedau, šedivec zmizou a nezostáu šľach ako, kam.

Že blízko mlyna, kde kmotra chudobného človekova prebývala, žiadnyho ľudského príbytku nebolo, zas len tatam ťahau na noc. Aj šťastne dôjšou, aj ho veľmi vďačne mali. Že bou veľmi unavený, aby mu vrece s palicou a cepami nevdojak neskapalo, ač by troška tuhšie trafiu zaspať, poprosiu kmotru, aby mu to vrece s palicou a cepami cez noc zachránila. Ale aby nepovedala: „Fundži palica, cepy von z vreca!“

Milerada vzala mlynárka vrece s palicou a cepami sebou do komory a už rozmýšľala, že čo to zas môže byť. — A ledvaže pospali, zavolá: „Fundži palica, cepy von z vreca!“

Tu palica s cepami vzala milú mlynárku do roboty a mlátila ju, že len tak dudotalo. Pozobúdza sa všecia, lebo to išlo to mlátenia ako vo šestorky. Spustila krik a bežala ku kmotrovi, že ho preboha prosí, aby ju oslobodiu; že mu ta dá aj mlynček, aj stolík, čo si u seba bola podržala, lebo že jej už o život ide. Chudobnému človeku teraz svitlo v hlave! Svoj spravodlivý mlynček aj stolík si vzau a rozkázau: „Fundži palica, cepy dnu do vreca!“ Hneď prestále mlynárku biti, ktorá ale málo na to zomrela.

Chudobný človek išou teraz so všetkým činom — s mlynčekom, stolíkom, vrecom, palicou a cepami domov. Teraz mu už mlynček namleu zlatých peňazí, stolík sa prikryu a dau všetkým do sýtosti jesti — a mali všetkého dosť, šo jim len srdce zažiadalo, i za to žito už bou uspokojený, čo mu bolo skapalo.

Raz si pomyslí, že keď ho už Pán Boh tak požehnau, že zavolá k jednému obedu najjasnejšieho kráľa. Čo aj urobiu. Kráľ príde, z kochu sa nekádilo. Vstúpi dnu, ohňa nikde nevidí. Iba sa všeko, kde sa obzerau, od zlata len tak ligotalo a nevedeu sa dosť prečudovať, že kde sa to bohatstvo u tohoto človeka vzalo — lebo on o jeho psote dobre vedeu. Ale len čakau, že čo to ozaj z toho bude.

Tu raz, ako poludnia prišlo, rozkáže milý človek stolíku, aby sa prikryu, hneď boli na ňom tie najvýbornejšie jedlá. Kráľ sa ozaj pohostiu a občerstviu a potom sa odobrau a išou domov. Ale mu to, čo videu a skúsiu, nijak nejšlo do hlavy.

Dlho premýšľau kráľ, že čo by mau s tým človekom urobiť, lebo mu prišla chuť a bažau na to bohatstvo, čo tam videu. Až naposledy vymysleu a umieniu si to, že on k tým vecom silou mocou misí prísť.

Aj hneď vydau rozkaz, aby desiati chlapi ozbrojení išli tam a tam k tomu človeku a aby mu všeko, čo tam najdú, hneď sem došikovali. Desiati chlapi idú ta, rozpovedia, že na čo prišli, naraz povie chudobný človek: „Fundži palica, cepy von z vreca! Všeckých pobi, iba jedného nahaj, ktorý s heslom pôjde domov!“

Tak sa aj stálo. Ten jeden potom išou domov a vyrozprávau, že ako jeho kamaráti všecia zahynuli a že iba len on sám jediný spomedzi všeckých zostau.

Kráľ sa na tom nahnevau a pospolu vydau rozkaz, aby hneď a hneď sto ozbrojených chlapov išlo tam a tam k tomu človeku a aby mu všeko, čo najdú, hneď sem došikovali. Aj toho človeka poviazaného doniesli.

Sto chlapov išlo ta, porozpovedia, že načo prišli, naraz povie chudobný človek: „Fundži palica, cepy von z vreca! Všeckých pobi, iba jedného nahaj, ktorý s heslom pôjde domov!“

Tak sa aj stálo. Ten jeden potom išou domov a vyrozprávau, že ako jeho kamaráti do jedného zahynuli a že iba len on sám jediný spomedzi všeckých zostau.

Kráľa toto heslo ešte večmi rozsršilo a zvolau celô jeho vojsko do zbroja, sám sa ale za vudca dau a išou s celou svojou armádou prosto na dom chudobného človeka. Keď tento videu, ako sa vojsko pred jeho domom táborom postavilo, zvolau: „Fundži palica, cepy von z vreca! Všeckých pobi, ani kráľa nenahaj!“

Tak sa aj stálo. Chudobný človek potom zostau kráľom a panuje dosiav, ač neumreu.

Tri píšťalky

Podali: Jon. Čipka, O. Maginhradský z Malohontu; Drahotín Štúr z Veľkohontu, Aurel Kellner a Janko Makovický z Liptova; Mik. Ferienčík, Am. Sirotková a Pavol Križko zo Zvolena; rozpráva Janko Botto z Malohontu.

Jeden chudobný otec mal raz krásny párik detí, chlapčeka, ktorého volali Dražkom, a dievčatko. Boli to dobré, milé deti ako dva anjeličky. Mať im už dávno bola v zemi a otec sa sám a sám percholil ta s nimi pri svojej chudobe, ako sa najlepšie mohol.

Ale o krátky čas sa on oženil po druhý raz. Myslel si, že mu to takto lepšie pôjde hodina. A tu veru zo dňa na deň v tej jeho chalupe len chleba začalo odbývať a hriechu pribývať, lebo tá jeho druhá žena bola planá gazdiná — a pritom horšia od čerta. Po veku sa s mužom hrýzla a homrala na tie úbohé deti:

„Či by to,“ povedá, „parom vystačil týchto žrútov daromných chovať.“

A vše len zle-nedobre na ne. Milé deti len poslúchali a trpeli o hlade a smäde dlho. Ale keď raz dievčatko vypočúvalo, ako sa ich macocha zmárniť strojí, vtedy už nebrali na žart, hneď za svitu pobrali nôžky na plece a hybaj šli svetom.

Ako tak idú, bežia ďalej hustými horami, kde nebolo ani neba vídať, počujú raz akôsi mrmlanie neďaleko seba. Vtedy sa deti dovedna stúlia od strachu, vzdychnú si, — čakajú, čo bude s nimi. Mysleli, že to dáky medveď, — a tu ti počujú vystreliť a zahrmiť:

„Stoj!“

Prestrašené deti ani nevedeli už o sebe, keď k nim prišiel jeden ozrutný zbojník.

„Aha, potvory, čože sa vy tu pletiete?“

Schytil ich za ruky a zavedie na jednu čistinku, kde pri vatre dvanásti hôrni chlapci s natiiahnutými flintami stáli. Ohlásil sa kapitán:

„Čože nám to tu za pečenku nesieš? Kto ste, čo ste, deti, a čo tu hľadáte?“

Ale deti nemohli nič povedať, lebo boli viac na tamtom ako na tomto svete. Len keď začal okolo nich tichšie:

„Nebojte sa, deti, nič sa vám tu nestane. Len hovorte!“

Vtedy sa kedys-nekedys ozvali a vyrozprávali mu o svojom celom úteku.

„Hm, biš'ubohu! Keď je tak, z toho chlapčiska by sme mohli dobrého chlapa vychovať a z tej dievčice hodnú kuchárku; beztak sa nám práve teraz, keď nám tú starú bosorku ta čerti schytili, mrkvu škrabať zide.“

A pozrúc po chlapoch dokola, videl kapitán, že je ani jeden nie proti tomu. Vzal deti za ruky a zaviedol do zámku. Tam ich povodil z izby do izby, kde všelijaké krásne zbroje a peniaze boli, a hovoril k nim:

„Teraz tuná budete bývať; to všetko môžete užívať, čo ste videli v týchto jedenástich izbách, ako sa vám len páči. Len sa sem — ukazujúc na dvanáste dvere, na ktorých velikánska zámka visela — do tejto neopovážte! Bo by vtedy beda bolo s vami!“

Keď im to rozpovedal, išiel preč za svojimi kamarátmi a deti zostali tu samé a žili si ako páni.

O sedem rokov vyrástol z milého Dražka naozaj pekný chlapík a z dievčaťa hodná a krásna kuchárka. Len veru sa tu kapitán zaľúbil do kuchárky a kuchárka doň. Raz sa ho ona spytovala, že čo je to v tej dvanástej chyži, že aby jej len povedal, keď ich do nej nepustí. Ale sa on len vykrútol, ako vedel, spod tej otázky.

„Počkaj,“ pomyslí si dievčina, „keď mi ty nepovieš, ved' sa ja to ešte sama dozviem.“

Nastrojila bračeka, aby dal pozor, kde kapitán kľúč od tej izby poprace, a potom aby išiel do nej. Onedlho sa Dražkovi aj pošťastilo to sledenie. Dopadol on ten kľúč a otvoril nim tú dvanástu izbu. Tu vidí v jednom kúte hlavy, v druhom ruky, v treťom nohy, v štvrtom drieky ľudské — a naprostriedku krvavý klát a doň zaťatý topor. Prestrašený sa hegne naspäť, pleskne dvermi a beží ku svojej sestričke. Príde ku nej, vyrozpráva jej o tých hrúzach, čo tam videl:

„Ach,“ povedá, „sestra, my tu nemôžeme zostať medzi týmito zločincami. To by aj nás, trebárs nevinných, tu trest boží zastihnúť musel!“

Ale sestrička, buchnutá do kapitána, sa mu nedala prehovoriť. Bo kapitánova láska všetky tie zločiny tak krásne pozlátila ako mesiačkovo svetlo okolité čierne chmúry. Ešte ona prehovárala brata všelijak, že takto a takto, že teraz kapitána opustiť nemajú, keďže ich on vychoval a keď ich tak rád má. Ale jej brat len vše tú nôtu hudre okolo uší.

Tu jeden raz, ako sa ona s kapitánom kochá, vyrozprávala mu všetko, ako jej brat išiel do dvanástej izby a ako ju nahovára k úteku. Tu milý kapitán skočí, akoby ho pichol:

„Ha,“ povedá, „vy potvory jedny naničhodné, čo ste tu urobili, že i nám o zradu chodíte?“

Alo milô dievča ho začne ľuľkať:

„Takto a takto, milý môj, ved' ťa ja, hľadže, rada mám; ved' som ti to len za to vyrozprávala, žeby ste sa pred tým mojím bratom mali na pozore!“

„No, keď je tak,“ povie skrotený trošku, „teda tebe sa nič nestane, ale tvoj brat zhynúť musí.“

„Keď inak byť nemôže, môj milý,“ povie zaľúbená sestra, „teda ťa len ešte za to prosím, žeby aspoň tvoje ruky čisté boli od krve jeho.“

„Dobre. No alo teraz musíš takto urobiť“ — a tu jej on potom rozpovedal, ako sa má chorou urobiť, ako má brata vypraviť od vlčice mlieko doniesť, skade sa on iste viac nevráti.

Na ráno prišiel verný braček sestre dobrô ráno zavínšovať. Ale ako sa preľakol, keď ju videl, že je ešte na posteli.

„Ach, sestra moja, čože nevstávaš? Či si mi azda chorá?“

„Ach, chorá, brat môj, na smrť chorá, a tu sa mi snilo, že ak sa ešte dneska vlčieho mlieka nenapijem, nazajtra zomrieť musím.“

„Ach, keď je len to, sestra moja, nič sa neboj! To ti ja hneď donesiem.“

Vezme flintu a vyberie sa milý braček pre vlčie mlieko. Ide, ide pustou horou, až príde k jednej diere, kde sa mu z nej dve vlčie oči zablysnú. On schytí flintu, natiahne a chce streliť, a tu štrk, štrk! bo mu flintu bol ten zbojník pohubil. Vtom prerečie vlčica k nemu:

„Nestrieľaj, Dražko, nestrieľaj! Viem, čo si prišiel. Pod' a nadoj si mlieka! Ale never tvojej sestre, lebo ti tá aj s kapitánom o život chodí. Ale sa nič neboj! Na ti túto píšťalku! Kedykoľvek na nej zapískaš, ja ti prídem na pomoc.“

„Ach, veru mňa moja sestra rada vidí,“ riekol naradovaný šuhaj a bežal s mliekom, ako len vládol.

Vzala neverná sestra ukrutný liek od brata a vyliala ho ukradomky za posteľ. Večer vyrozprávala svojmu milému, že jej brat doniesol mlieka bez ublíženia a že teraz už nezná, čo má ďalej s ním začať.

„Urob sa zasa chorou,“ povedá, „a pošli ho ku medvedici na mlieko, však on viac nepríde.“

O krátky čas zase nájde brat svoju sestru na smrť chorú.

„Ach, povedzže, povedz, sestra moja,“ povedá, „čím by sa ti dalo spomôcť?“

A tá mu povie takým slabým hlasom, ako čo by naozaj hneď skonat' mala:

„Ach, braček môj drahý, mne sa vidí, že ak mi medved'acie mlieko nespomôže, že mi inšie nie na tomto svete!“

„No, nič sa neboj, sestra moja, to ti ja donesiem čo ako.“

A vybral sa hneď na tú nebezpečnú cestu. Ako tak ide pirt'ami, zápoľami, prekračuje zhnité kladý, vidí pred jednou dierou medvedicu rozvalenú, ako nadája mladé. Schytí flintu a chce do nej streliť. Ale medvedica hneď naňho zavolá:

„Nestrieľaj! Viem, čo chceš. Pod', nadoj si mlieka! Ale never tvojej sestre, lebo ťa tá len zmárniť hľadá. Ale nič to,“ povedá mu ďalej, „na ti túto píšťalku. Keď bude zle s tebou, zapískni na nej a ja ti prídem na pomoc.“

„Ach, veru mňa moja sestra rada vidí,“ odpovedal jej šuhaj a bežal uradovaný s mliekom domov.

Sestra neverná zase vzala liek od brata a vyliala pod posteľ. Ako prišiel kapitán, povedala mu, že to bolo všetko darmo, že jej brat aj liek doniesol, aj sa mu nič nestalo.

„Ešte sa,“ povedá, „urob raz chorou a pošli ho mlieka od levice doniesť.“

Urobila sa ona zase chorou a bratovi ťažkajúcemu nad ňou povedá:

„Ach, brat môj dobrý, už ja len musím zomrieť. Lebo to, od čoho myslím, že by som ozdravieť mohla, sa dostať nemôže.“

„Nuž a čože to má byť?“ spýta sa jej verný braček.

„Ach,“ povedá, „mne sa prisnilo, že ma len levičie mlieko môže od smrti ratovať.“

„No ako bude, tak bude, ja ti ho s pomocou božou doniesť musím.“

Pustil sa teda horami, dolami, pustatinami a dlho nič nenašiel. Len už pred samým večerom nájde pod jedným stromom levicu s mladým. Hneď si on natiahne flintu, namieri a tu štrk! Vtom sa mu ohlási levica:

„Ale, ale, čo máš strieľať, veď ti flinta zahubená. Pod' len sem, viem, čo hľadáš. Nadoj si mlieka a never viac tvojej zradnej sestre. Keby ale dakedy tesno bolo s tebou, na, túto pišťalku! Len raz zapískni na nej a ja ti prídem na pomoc.“

„Ach, veru mňa moja sestra rada vidí,“ povedá prekvapený šuhaj a beží, čo len vládze, s liekom ku svojej sestričke.

Sotva dostala do rúk ten tretí liek, ani ho dobre k ústam nepričkla, už zase šust s ním pod posteľ.

Na druhý deň, kým brat po poľovačke chodil, uzriekla sa neverná sestra s milým kapitánom, ako ho z tohto sveta odpraví. Hneď ako on večer dvere otváral, už mu sestra s liškavými rečmi išla v ústrety: „Ach, braček môj dobrý, keď si sa mi už toľko po tieto dni namordoval pre mňa, teraz, keď mi je už lepšie, pripravila som ti teplú kúpeľ. Viem, že ti to dobre padne.“

Brat o ničom nič nešípil, povyzliekal sa a vošiel do kade. Tu sestra zase príde k nemu s nožnicami:

„Ach, ukážže, braček môj, ukáž,“ povedá, „nech ti nechty ostrihám.“

A on dôverne podal ruky svojej sestre.

Vtom mu milá sestra ruky poviázala a na zbojníka zavolala. Ten príde s jedným veľkým palošom a začne mu šimrinkovať nad hlavou: „Hoj,“ povedá, „ty potvora nevďačná! Tu zhynieš teraz, skôr ako by si nás mal zradiť.“

„Ach, sestrička moja, preboha ťa prosím, urob mi aspoň to kvôli: Podaj mi tam z tej mojej kapsičky tie tri pišťalky, nech si ešte naostatok zapískam!“

Sestra sa na bratove slová ani nehla; ale kapitán so smiechom vytiahne pišťalky:

„Tu si ich máš, len si ešte zapískaj, len! Veď ti to bude ostatné pískanie!“

Milý Dražko zapískne raz — dva — tri, tu sa dvere zamknuté otvoria a vlk, medveď a lev skočia zrazu na toho kapitána a roztrhnú ho na tri kusy. Potom sa pustia po zámku, celú zberbu, čo sa práve bola zo zboja vrátila, poškrtili a do dvanástej chyže na hrbu poznášali.

Sem doviedol potom brat svoju nevernú sestru: „Tu,“ povedá, „budeš svoje hriechy oplakávať, kým všetky tieto mŕtve telá nepoješ.“

A zamkol ju dnu. Potom pozamkynal ten celý zámok, opásal šablíčku a vybral sa s tými zvermi do šireho sveta.

Ako on tak ide, príde raz do jedného mesta, čo bolo samým čiernym súknom obtiahnuté. Spýta sa, že prečo je smutnô celô to mesto - a tu mu s plačom ľudia vyrozprávajú, že už všetky svoje paničky jednému drakovi podávali a že mu dneska práve ostatnú kráľovu dcéru zaniest' majú.

Šiel on hneď ku kráľovi a povedal mu, že sa on odváži oslobodiť jeho dcéru.

„Dobre,“ povie mu smutný kráľ na to; „však je už známa odmena: Kto si ju koľvek od draka vymôže, toho ženou sa stane. Ale viem, že z toho nič nebude. Jeden môj najprvší víťaz už od sedem rokov brúsil na toho draka hroznú svoju šablú a teraz, keď je treba, skapal!“

„Ej,“ povedá Dražko, „len sa vy na mňa a na Boha spoľahnite, dačo nebude dcéra vaša oslobodená!“

O chvíľu začnú vyzvárať a celô mesto vyprevádza s nariekaním krásnu kráľovskú dcéru, až neďaleko jaskyne drakovej. Pred jaskyňou zastal čierny vozík a z neho skočí od boku krásnej panny odhodlaný šuhaj a zavolá:

„Potvora, pod' von! Tu ti je kráľova dcéra!“

Tu si drak vytiahne ako na hotovo sedem hrozných hláv a šuhaj so svojimi zvermi vtedy doňho! — Naraz mu z nich štyri odtrhli. Ale teraz len ešte vyhúkne do nich zo štyroch hrdiel jedovatá krv a zo troch gáf'ov¹ dym a plameň. Dcéra kráľova vtedy zavrela oči a oddala sa do ochrany božej. Nič nevídať len krv, dym a plameň!

Po chvíli, ako zodvihla oči, vidí svojho osloboditeľa s krvavým mečom oddychovať nad zabitým drakom. — Tu od veľkej radosti naspäť zamdlela. Náš Dražko po skončenej práci povyzúval z obsekaných hláv jazyky, vystrel sa na pažiť a sladko usnul. Aj zmordované zvery usnuli s ním.

Vtom príde potichu ten víťaz, čo za sedem rokov brúsil šablú a teraz bol skapal, zabije spiaceho Dražka, vezme hlavy z draka a pod' s omdletou princeznou ku kráľovi, aby žiadal o jej ruku.

Verné zvery, ako sa raz prebudia, vidia svojho pána zabitého. Zaručali bolestným hlasom, že sa hory doly ozvali a rozbehli sa vo tri strany lieky hľadať. O krátky čas sa navrátia. Vlčica s medveďom doniesli vody a lev jednu zelinku. Keď ho od krve dobre poumýval, priloží mu lev odťatú hlavu na väzy a potrie tou zelinkou — a hľa! V tom okamžení skočí šuhaj na nohy vytáhujúc sa:

„Oj, ale som si dobre zdriemol,“ povedá.

„Pekne by si ty bol spal až do súdneho dňa, keby nie my!“

Tu mu zvery vyrozprávali všetko, čo ako sa s ním bolo stalo.

Potom sa zobral aj so svojimi kamarátmi do mesta. Tu ako príde ku bráne, počuje zďaleka hudbu v paláci. Spytuje sa, čo sa to tam robí. A tu mu každô s podivením vyrozpráva, že či, povedá, nezná, že sa princezná za svojho a celého mesta osloboditeľa vydáva.

To mu naraz pídilo do nosa, videl, že je zajac v kapuste. Pošle on ta vlčicu s jedným lístkom ku mladej neveste. Vlčica premihla ako vietor cez kopy zavýjajúcich psov a zostrašených svadobníkov a položila svoju hlavu rovno na lono princezke. Táto ju hneď poznala a vzala ukradky ten lístok z pysku. Mladý zať, čo si pyšne na zlatej stoličke sedel, zarazil sa na tom. A ona mu pretvárene riekne:

¹roztvorených pyskov

„Ach, milý môj, vidíš, ako sme zabudli na týchto pomocníkov tvojich. Ak by sa neboli sami hlásili, boli by celkom bez svadobného ostali. Teraz im to ale musíme vynahradiť!“

A vtom priviazala vlčici hodný batôžtek koláčov na hrdlo. Ako ju Dražko zazrie cez hŕby psov sa prebíjať s batôžkom, ani ju nedočká, len:

„Podme, podme do paláca! Všetko je dobre. Princezná nás predsa má v pamäti!“ zavolá na svoje zvery.

Tu príde do paloty svadobnej. Princezka hneď skríkla od radosti a bežala mu v ústrety. Zastaví sa na tom celá svadba a mladý zat' zbledol na zlatej stolici. Kráľ sa šuhaja hneď spýta, čo sem prichádza, a on začne hovoriť:

„Najjasnejší kráľu! Prišiel som sem pozrieť toho šťastnejšieho odo mňa víťaza, čo draka zabil a vašu dcéru a celô mesto oslobodil. Prišiel som sa podívať aj na tie hrozné hlavy z draka, čo vám ich doniesol.“

Tu mu ich na jeho žiadosť predložia a on ich začne prezerať.

„Ale milí páni! Či to možná vec, aby hlava bez jazyka bola?“

A keď celô zhromaždenie odpovedalo, že to nemôže byť, pootvára všetky hlavy a zadivení hostia videli, že všetky boli prázdne. Vtedy vytiahne zo svojej kapsičky sedem dračích jazykov.

„No,“ povedá, „ktože teraz mohol draka zabiť? Či ten, čo hlavy, či ten, čo jazyky doniesol?“

Mladý zat' zaraz padol zo zlatej stoličky omdletý na zem. Kráľ s celým húfom sa tohto opravdivého víťaza spytuje, ako je to, čo je to a on a princezka všetko vyrozprávajú, čo ten kujon bol a ním urobil; a zas ako princezku chcel zmárniť, ak nebude svedčiť, že on toho draka zabil. Tu celá svadba chytila poháriky a:

„Nech žije Dražko, náš spravodlivý osloboditeľ!“ zavolali, že sa celý palác zatriasol.

Kráľ princezkinu peknú ruku oddal do Dražkovej ruky a toho zločince kázal vyviešť na dvor, kde mu tou ostrou šablou, čo si ju za sedem rokov ostril, hlavu odťali.

Po svadbe dost' zdržiaval kráľ u seba svojho hodného zaťa. Ale sa on len vybral aj so ženou do svojho pustého zámku. Príde ta a pootvára brány i pusté chyže. Odomkne zahrdzavený zámok aj na tej dvanástej. Tu vidí svoju sestru v jednom kútiku, ako práve ostatnú kosť z tých mŕtvych tiel obciciava.

To ho prejalo veľmi, zmiloval sa nad ňou, pustil ju von a dovolil jej, aby tu s nimi vedno bývala. Tu žili spolu dôverne za drahý čas. Sestra sa takou úprimnou, vernou zdala byť, ako čoby sa nič nebolo prihodilo. Ale to len naoko, bo v srdci na brata pomstu varila a umienila si, že ho zmárni.

Raz, ako mu posteľ poprávala, položí mu ten košťal, čo už k ostatku v tej dvanástej izbe na tak ostro bola scicala ako ražeň, pod plachtu, žeby sa naň, keď ľahne, prepichol. Milý brat o ničom nevedel. Večer, ako si do postele ľahol, tak ho ráno princezná prepichnutého našla. Neborká od strachu skríkla a zamdlela. Na to pribehnú verné zvery i s falošnou sestrou. Obzerajú svojho pána, prevracajú z boka na bok, až zočia ten košťal z boka trčať.

Hneď mu ho lev vytrhne a začnú ho trieť oživujúcou zelinkou, kým len neožil. Potom sa Dražko spytoval, čo sa to s ním bolo stalo a zvery ukázali na koštiaľ. A ani nečakali na odpoveď, len tú jeho nevernú sestru na márne kusy roztrhali.

Dražko potom po smrti svojho svokra² šiel i s princezkou ta do toho mesta, odkiaľ ona bola, a kráľovali dlho — a ešte dosiaľ kráľujú, ak nepomreli.

²test'a

O Mechúrikovi

Poviestku túto žartovnú podal a rozpráva J. Botto tak, ako na Rimavskej doline hovoria.

No tak počujte! Bou vám edon raz edon mechúrik a tot sa vybrau do sveta. Ako tak ide po kuse, nechutne, zívajúci tým svetom, sám ako palec, sretne sa ta s ednou slámkou.

„Pamodaj šťastie, mechúrik!“

„Pamodaj aj tebe, slámka! Kdeže ideš, kde?“

„Tuž ľa, idem dade svetom.“

„No, kod te svetom ideš, tak pod' so mnou, ved aj jej¹ ta idem, pôjdeme vedno.“

Tak sa pohou milý párik vo meno božie zas d'alej. Veselo im to už dvom bolo; čo krok, to smiech robeli celou cestou. Mechúrik hrdý sa len tak vantoleu² cez mestá a dedine a slámka išla ako na strunách a na všetky strane sa klaňala. Mechúrik sa smieo na nej a ona zas na nem. Ako tak prešli hodný kus sveta, tu sa zas sretnú s ednym uhlíkom.

„Pamodaj šťastie, dobrí lidie!“

„Pamodaj, pamodaj! Deže ideš, de?“

„Tuž ver vám jej idem svetom.“

„Tak sem ruku, kamarát, pod' aj te s nami, ved aj me ta idemo.“

A uhlík hned' hotový, dau sa im do kamarátstva.

Tak idú oni všetci trej pekne-krásne tym svetom. Išlo im to za edon čas ako po masle, kým za hradskou išli. Iba edon raz prídu k ednej veľkej vode. Tu už bola hned galiba hotová. Boli be radi na druhú stranu. Mechúrik so slámkou be bou len prešou, preplovau. Ale neborák uhlík! Tomu bolo tesno; lebo vedeu, ak ide čez tú vodu, že sa naraz tam zatopí. Začau on lamentácie spievati, proseu tých dvoch:

„Takto a takto, kamaráti moji, ved ma len dáko prepravte!“

Mechúrik nič, ani nepočúvau, len si hrdo preplávau ako kačica na druhý breh. Ale slamka sa zmilovala nad nim, zvela³ ho na chrbiet a pustila sa s nim na vodu. Pluje, podhľna sa s nim horko-ťažko, len ako tu prídu na posried vode, milá slamka prehori a uhlík cup do vode, hned sa tam zatopeu! To vidí mechúrik na brehu, tak sa na tom rozrehotau, že sa naraz tam od smiechu rozpukou!

¹ja

²z boka na bok valil

³vzala

Kozičky

Podali: Ľudovít Gál a Pavol Dobšinský z Gemera; rozpráva Janko Botto.

Počujte, deti, počujte, poviem vám jednu rozprávku!

V jednej hore, v jednom domčeku bývala raz jedna koza so svojimi mladými. Starala sa ona o svoje mladé ako každá mať. Nedala im ani von vychodiť, bála sa, že by ich tam dakde vlk zjedol. Keď von vyšla dačo doniesť, dobre ich dnu pozatvárala, aby ani vietor k nim prísť nemohol. V tej istej hôrke býval aj jeden vlk pluhavý. Ten si na ne vše zuby ostril, ale to všetko dosiaľ nadarmo.

Jeden raz sa matka vyberá od nich a povedá im:

„Deti moje, deti, tu vás zase za jeden čas zamknem. Neotvárajteže nikomu, len keď sa vám ja ohlásim takto: Kozičky, kozičky, otvorte mi dvierka! Nesiem vám na rožkoch sienka, v pyšteku vodičky a v cecíčkoch mliečka! Vtedy mi otvorte!“

A s tým odišla.

Vlk to pod oblôčkom všetko vypočúval, a keď už mať bola preč, začal na dvere klopať:

„Kozičky, kozičky, otvorte mi dvierka! Nesiem vám na rožkoch sienka, v pyšteku vodičky a v cecíčkoch mliečka!“

Kozičky počúvajú.

„Ej,“ povedá, „to je nie naša mamička, lebo naša mamička tenšie spieva. Chodže ho preč, skiad si prišiel; my ti neotvoríme.“

Vlk odišiel od jedu zavýjajúci:

„Počkajte len, počkajte, veď vy mne hneď otvoríte.“

Bežal on rovno k jednému kováčovi.

„Počuješ ty, či by si mi nevedel moje hrdlo na tenšie spraviť, dobre by som ti zaplatil?“

„Ej, prečo nie,“ povie kováč, „len ho sem na nákovadlo.“

Tu si vlk priloží a dvaja mu začnú naň mlátiť, kým len takým tenkým hlasom nezačal kričať ako cap, keď ho za živa derú.

„Dost, dost, už bude dost tenkô!“

Milý vlk, takto vymuštrovaný, si ostril zuby ako na istô. Išiel ku tým kozičkám a klopal na dvere:

„Kozičky, kozičky, otvorte mi dvierka! Nesiem vám na rožkoch sienka, v pyšteku vodičky a v cecíčkoch mliečka!“

Ale kozičky mu zas len odpovedia:

„Ej, chod'že ho preč, ty si nie naša mamička, lebo naša mamička ešte tenšie spieva.“

Vlka malo roztrhnúť od jedu, keď si musel prázdne pysky oblizovať. Šiel on zase k tomu kováčovi, že by mu hrdlo ešte na tenšie skoval. Dvaja mu zase zo dvoch strán naň mlatky mlátili, kým takým hlasom ako koza nepišťal:

„No,“ povedá, „prestaňte, dobre je už!“

Zaplatil kováčovi a vybral sa ku kozičkám. Príde pred dvere, zaklepe a zavolá:

„Kozičky, kozičky, otvorte mi dvierka! Nesiem vám na rožkoch sienka, v pyšteku vodičky a v cecíčkoch mliečka!“

Tu sa milé kozičky nazdali, že to ich vlastná matka, otvorili, vlk — ham, naraz schytí jedno, druhô a zje. To tretie, ako vidí, čo sa robí, hybaj do pece! Ta vlk nemohol, lebo sa nespratal za ním.

Po nečase, keď už vlk, pánbohvie, kde bol, príde mať a vidí dvere pootvárané, krvi plno a deti nikde! Naraz zdúpnela tam od strachu a dala sa do nariekania:

„Ach, deti moje, deti, čože ste ma nepočúvali, čože si ja už teraz bez vás počnem!“

Vtom sa vytiahne to tretie kozíča z pece — triaslo sa ešte i teraz ako prút — a vyrozprávalo svojej mamičke s plačom, ako sa to všetko s nimi zvidlo. Matka, keď videla, že ešte aspoň jedno dieťa má, trochu sa uspokojila.

A tak sa potom len s tým jedným tešievala, a teší sa až dosiaľ, ak nezomrela.¹

¹Podľa druhého rozprávania dal si vlk u kováča zakaždým až do tretice pišťalku kovať a na tej potom kozičkám pod oblôčkom spieval: „Kozičky, kozičky, otvorteže mi, nesiem vám na rožkoch sénca, v pyšťoku vodičky a v cicičkoch mliečka!“

Mat' a macocha alebo zlatá páva

Podali: Ľudovít Reuss, Janko Rimavský a Pavol Dobšinský z Gemerskej; rozpráva Janko Botto

Bol raz jeden kráľ a ten mal troch synov a tak sa v nich tešil, že by ich nebol dal ani za celý svet. Tešil sa v nich ich dobrý otec, tešil, ale ich dobrá mati nemohla sa v nich dlho tešiť. Neborká, raz padne do choroby a cíti, že sa s nimi rozlúčiť musí. Ako raz všetci traja okolo jej smrteľnej postele smutne stoja, zodvihne ešte raz hlavu a hovorí:

„Deti moje, deti, akože vás tu zanechať na tomto svete, ako sa s vami rozlúčiť! Ale nie, nermúťte sa, ja na vás ani po smrti nezabudnem. Teraz, deti moje, nate tieto tri oriešky, zahrabte si ich každý večer do popola, ony vám budú na dobrej pomoci.“

A ako to povie, dušu vypustí. Zaplakali traja synovia, zaplakal aj muž a zaplakala aj celá krajina za dobrou kráľovnou!

Ale viete, všetko na svete len do času. Kráľ po roku zhodil smútok a oženil sa. Dostal on driečnu ženu, ale siroty nedostali matku, len macochu — a aj o tej sa vravelo, že je striga. A vskutku to nebola len macocha, ale aj striga. Lebo ju nič tak nezlobilo, ako keď sa na týchto troch hodných kráľovičov dívať mala.

„Počkaj,“ pomyslela si, „však vy tu nebudete dlho kašu dúchať!“

Raz večer, ako dolu políhali, milá macocha chodí, obšmieta sa okolo chyže, kde tí traja kráľoviči spali, načúva, klope na dvere:

„Či spíte? Či čujete, vy mladí kráľoviči!“

Tí, pravda, dobre už spali, ale tie tri oriešky, čo si ich boli do popola zahrabali, tak ako im to mať bola naručila, odpovedia:

„Nespíme, my čujeme, hádky sebe zahádame!“

A striga s dlhým nosom odišla.

Na druhú noc príde zase striga s jedným veľkým nožom. Načúva pri dverách, a tam ticho ako v hrobe.

„No, tí iste už spia,“ pomyslela si, ale predsa pre lepšiu istotu zabúcha:

„Či spíte, či čujete, vy mladí kráľoviči!“

A tu sa jej orechy ozvali:

„Nespíme, my čujeme, hádky sebe zahádame!“

„Ale kýže toto parom zamrmlal, tu musí dačo inšie byť vo veci,“ húpala stará.

Na druhý deň zatým, keď kráľovičovia boli preč z chyže, ona sa vkradla dnu, všetko všade poprevracala, aj len v peci, ale kde nič, tu nič, len ako sa z pece von ťahá, tu jej dačo udrelo do nosa, — ňuchá, ňuchá.

„Aha,“ povedá, „to tu bude iste dáky čert v tom popole, ale počkaj, však ho ja vykúrim!“

Na tretí večer dala tak zakúriť do pece, že dobre všetky myši z domu nevyplašila, a milé oriešky sa piekli a horeli. Príde ku dverám, počúva, ale tam už nič nepočuť. Zaklope:

„Či spíte, či čujete, vy mladí kráľoviči!“

„Nespíme, my čujeme, hádky sebe zahádame!“ ohlásí sa jej potichu jeden z tých troch orieškov, čo ešte nebol celkom stletý.

Dobre strigu hneď čert tam nevzal od zlosti. Odišla sebe pod nos homrajúc:

„No, však vy už hneď budete boží, len kým si tento nôž nabrúsim.“

O chvíľku príde zase s nabrúseným nožom, načúva, klope, volá, ale sa nik neozýva. Vtedy potíšku otvorí dvere, pritiahne sa k posteli a šmyk jeden za druhým všetkým trom hlavy odrezala a tie mŕtve telá zavliekla do tej poslednej chyže, kde kráľ len raz do roka chodieval.

Bolo na ráno potom hľadania, behania po zámku, na všetky strany a nik neznal, nevyzvedel, kde sa kráľovičovia podeli. Kráľ chudák si nevedel od žiaľu rady.

Po nečase, raz ako práve tá striga kráľovu chyžu vymetá, priletí na okno jedna páva a začne sa dnu dobíjať.

„Aha, ty pľuha škrekľavá, či ho ideš!“ kričí na ňu a vybíja ju metlou. Ale kráľ jej povie:

„Ach, nevybíjaj, nie, to peknô stvorenie; radšej ju dnu pust', že sa aspoň s ňou poteším,“ — a otvorí jej okno.

Tá milá páva príde k nemu, do ruky mu vloží z pyšteka jednu zelinku a začne spievať:

*Sadla páva vedľa pána,
doniesla mu tri noviny —
zarežanie jeho syny.
Ležia, ležia v tej palote,
kde on chodí len raz v roce;
doniesla mu takej masti,
čo zahojí jejich kosti!*

To zaspievala a odletela.

Kráľ zadivený pozeral za ňou v myšlienkach; prišlo mu na um, že to iste nebola páva ako páva, ale že to musela byť jeho nebohá žena. Bežal hneď na to do tej ostatnej chyže, kde vskutku svojich troch synov zarezaných našiel. Potrie im hrdlá tou zelinkou a traja synovia — ešte raz hodnejší — skočia na nohy.

„No, to je dobre, ale teraz beda tomu, kto to spravil!“

Hneď sa to ale vyzvedelo, že veru to druhý nemohol urobiť, ako sama kráľovná; lebo že len tá mala kľúče slobodné. A tu hneď kráľ rozhnevaný kráľovnú dá chytiť a zavolať na sluhov:

„Vyved'te na dvor štyri najdivšie kone, priviažte im túto potvoru na chvosty, nech ju v štyri strany sveta roznesú!“

Ako riekol, tak sa stalo. Štyri kone vyviedli, priviazali im kráľovnú o chvosty, pošibali a z milej strigy ani len franforce nezostali.

Od toho času sa kráľ už viac neženil, len sa so svojimi troma synmi tešil a kráľoval, kráľoval, až kým nezomrel.

Rovnopekbný pár

Podal a rozpráva A. H. Škultéty z Malohontu

Stalo sa. Keď sa nestalo, už sa ani nestane, lebo sa už prestali robiť divy, aké sa za blahoslavenej pamäti Kaukoňkráľa robili.

Bol raz jeden kráľ a jedna kráľovná a tí mali bohatstva toľko, že sa im žiaden druhý kráľ na svete nemohol rovnať. Ale to všetko bohatstvo neveľa ich tešilo, ba čo viac z roka na rok boli smutnejší, lebo nemali žiadneho potomka.

„Ach, komuže my, komu po smrti našej toto kráľovstvo a všetky naše poklady zanecháme!“ horekovala kráľovná. „Ktovie, do akých sa to planých rúk dostane a potom príde všetko na skazu!“

Aj kráľovi tie isté myšlienky nedali pokoja, ale len predsa tešil kráľovnú:

„Ej, netrápže sa, duša moja, netráp, ešte všetko dobre môže byť, ešte aj nás Pán Boh môže požehnať.“

A Pán Boh ich naozaj požehnal, lebo o rok porodila kráľovná krásneho syna. Tu bola radosť neslýchaná! Na všetky strany bežali poslovia zvolávať panstvo z celej krajiny. Hostina trvala za celé tri týždne a hudba vyhrávala deň i noc. Lebo by to kráľ nebol dal za celý svet, že sa mu jeho najväčšia žiadosť vyplnila.

Kráľovskí rodičia sa tešili vo svojom synovi, až z neho vyrástol hodný chlap. Tu otec aj matka počnú ho nahovárať, aby sa oženil.

„Urobže nám,“ vraj, „syn môj, tú radosť, aby sme sa ešte na tvojej svadbe na naše staré dni hodne poveselil! mohli!“

Radili mu hneď túto, hneď tamtú princezku, jednu od druhej krajšiu, aby si vybral po vôli. Ale jemu sa ani jedna nepáčila, a keď mu len predsa pokoja nedali, napokon im povedal, že sa on veru nebude ženiť. To sa kráľovi veľmi nespáčilo.

„Akože by to,“ vraj, „bolo, keby si sa neoženil?“

Tu by po jeho smrti krajina zase len bez dediča ostala.

I veru zase ho len prehovárali a všakovak zaobchádzali. Aj to nestálo nič.

Tu keď videl kráľ, že už po dobrote nikde s ním nezájdu, natiahol struny a začal milého syna tuhšie obracať. Ale všetko darmo.

Naostatok sa kráľ tak rozhneval, že ho dal do jednej izby zatvoriť, kde doteraz ešte nikto nebýval, a postavil k nemu na vartu jedného sluhu.

Predo dvermi, tam, kde princa zatvorili, bola hlboká studňa, v tej studni bývala jedna striga. Okolo polnoci, keď už v zámku všetko spalo, vytiahla sa von a tu sa jej svetlo cez kľúčovú dierku zablysne. Lebo pri princovi, aj keď zaspal, musela svieca horieť. Strige to divno bolo:

„Čože sa to,“ vrah, „v tejto izbe svieti? Musím ja to vidieť.“

Pokukne kľúčovou dierkou a zazrie princa na posteli. Hneď sa spravila na mušku, vletela dnu a dívala sa na neho, dívala, i pokrúcala hlavou:

„Akýže si mi ho,“ vrah, „krásny!“

Keď sa už do sýtosti nadívala, vyletela zase von a išla po svete blúdiť.

Ako tak hore-dolu blúdi, stretne sa s jedným vysokým chudým chlapom, a to bol tiež strigôň. Hneď sa vám oni poznali.

„Skadeže, vrah, ideš?“ spýta sa jej strigôň.

„Od môjho krásneho princa,“ odpovie mu striga. „A ty že odkiaľ?“

„Od mojej krásnej princezky!“

„Od tvojej krásnej princezky?“

„Od mojej krásnej princezky. A aby si vedela, že nad tú niet krajšej na svete.“

„Dajže si pokoj,“ povie na to striga, „môj princ je sto ráz krajší, a keď neveríš, bež, dones tú tvoju princezku; potom sa nahl'adiš.“

Ako strela vychytil sa strigôň a o chvíľku doletel aj s princezkou. Dobré. Milú princezku zanesú do princovej izby a položia ju do postele k nemu. Tu sa počnú zase škriepiť:

„Princ je krajší!“

„Princezka je krajšia!“

A tak za chvíľu trvalo. Naveľa už strigu namrzelo:

„No, čakaj,“ povedá, „hneď ja urobím hádku koniec.“

A vtom dupla nohou, len sa tak celá izba striasla. Tu sa naprostred izby jazerná priepasť otvorí a najvyšší sudca z pekla postaví sa pred nimi:

„No, čo chcete?“ povedá; „čo mi zase nedáte pokoja?“

„Nehnevajte sa, nehnevajte,“ krotila ho striga, „len sme sa tu trochu poharkali, že kto je z týchto dvoch krajší? Ja hovorím, že princ, a tento zase, že princezka. Čože ty na to povieš?“

„To sa ukáže hneď,“ zadudral sudca z pekla, „uvidíme, ako sa jedno k druhému budú mať.“

Tu sa všetci traja premenili na mušky a sudca z pekla brnkol popod nos princovi, že sa hneď prebudil. Ako zazrel pri sebe princezku, začudoval sa veľmi a vlastným očiam neveril, lebo sa mu zdalo, že sa mu to len sníva. Ale keď sa lepšie rozhl'adel, videl, že predsa len nespí. Tu začal horekovať na svojich rodičov:

„Čože si,“ vrah, „oni myslia? Prečože mi ju neukázali vo dne?“

I díva sa na ňu, díva a čím viac sa díva, tým väčšmi sa mu páči.

„Ej, keby mi,“ vŕaj, „túto boli ukázali, ani slova by som nebol riekol. Akáže si mi krásna, akáže si mi utešená!“

Medzi takou rečou premenil svoj prsteň s princezkiným. Tu zbrnkla zase mucha: Princ usnul a teraz princezku zobudili. I tá, keď princa pri sebe zazrela, sprvu sa začudovala veľmi a potom si ťažkala na rodičov, že prečo jej ho neukázali vo dne? Díva sa na neho, díva, a čím viacej sa díva, tým väčšmi sa jej páči.

„Ej, keby mi,“ vŕaj, „tohoto boli ukázali, ani slova by som nebola riekla. Akýže si mi krásny. Akýže si mi utešený!“

Na to chcela svoj prsteň s princovým prečarať, ale tu vidí, že je už premenený.

Vtom zbrnkla mucha a princezka zaspala. Muchy sa premenili zase, ako boli skorej.

Teraz sudca z pekla taký súd vyniesol, že sú rovní v kráse. S tým sa prepadol a strigôň zaletel s princezkou, odkiaľ ju bol doniesol.

Striga sa spustila do svojej studne.

Ráno, akonáhle sa princ prebudil, hneď sa spytoval sluhu, čo je to za jedna, ktorá tej noci pri ňom spala? Neborák sluha, ktorý o ničom nevedel, čo sa robilo, lebo spal ako zarezaný, — však sa sprvu vyhováral a napokon zo žartu povie, že sa mu to azda len tak snívalo.

Ale princ sa na to nahneval veľmi, schytil sluhu a chcel ho do tej studne pred dvermi hodiť. Len horko-ťažko sa mu vydriapal z rúk a celý prestráchaný bežal ku kráľovskému komorníkovi, že vŕaj mladý princ nemusel dobre s rozumom pochodiť, že sa ho za dáku paničku dovedoval, čo pri ňom v noci spala, a že keď mu nič o nej povedať neznal, že ho do studne chcel hodiť.

Komorník nebral vec na žart. Naskutku šiel ku princovi.

„Dobrô ráno! Akože ste spali?“

Ale namrzený princ mu odsekol:

„Čo sa to máš spytovať? Radšej mi povedz, čo to za jedna, ktorá tej noci pri mne spala?“

„Ja,“ vŕaj, „o žiadnej nič neviem,“ vyhováral sa zadivený komorník.

A keď sa ho princ len mocne pätil, aby povedal, lebo ak nie, že zle bude, tu aj on počal myslieť, že sa veru princ z rozumu musel pohnúť, — a ponáhlal sa ku samému kráľovi.

Keď kráľ počul, čo sa s princom stalo, predesil sa veľmi a zalomil rukami:

„Bože môj, Bože! Čoho som sa na moje staré dni dožil. To ma už musí do hrobu priviesť! Ach, keby som len nebol tak tvrdo s ním zachodil! Keby som ho len nebol do tej izby zatvoril!“

Tak bedákajúci prišiel k synovi.

„Akože sa,“ vŕaj, „syn môj drahý, máš? Čože sa ti stalo?“

„Ved' vy dobre viete, čo sa mi stalo,“ odpovedal princ. „Ale, otec môj, to by som sa predsa nebol ponazdal, že so mnou také žarty budete vystrájať.“

Darmo sa kráľ tak i tak vyhovárал, že on o ničom nevie, princ sa nedal upokojiť a len vtedy uveril, keď mu otec na kráľovskej korune prísahu zložil.

Ako sa to stalo, princ naskutku ochorel a uľahol.

Tá princezka, ktorá v noci pri princovi bola, bolo tiež tak vyžiadaná jedinko dieťa bohatých kráľovských rodičov. Keď už dorástla na vydaj, pýtali ju na všetky strany bohatí princovia, ale sa jej ani jeden nepáčil.

Naveľa sa otec pohneval a dal ju tiež do samotnej izby s jednou starou slúžkou zatvoriť.

Po tej noci, akonáhle sa prebudila, hneď sa spytovala za toho princa. Tu keď jej o ňom nikto nič nevedel povedať a napokon sám otec na kráľovskej korune prísahu zložil, aj ona naskutku ochorela a obľahla.

Kráľ s kráľovnou, v strachu veľkom za princezku, dali hneď zavolať doktorov a každý radil, čo vedel. Ale to všetko nič nespomáhalo a princezke bolo zo dňa na deň horšie.

Na šťastie tá stará slúžka mala jedného syna vojaka. Ten sa chytil rozumu a prosil kráľa, aby ho prepustil, že vraj on, čo hneď na kraj sveta pôjde, musí vynájsť takého doktora, ktorý princezku vylieči. Dobré. Hneď na druhý deň vybral sa na cestu.

Už sedemdesiat šesť krajín prešiel — a ešte po vôli doktora nenašiel. Tu v sedemdesiatej siedmej príde do toho mesta, kde ten chorý princ ležal.

„Čo tu,“ vraj, „za novina?“ spytuje sa ľudí.

„Smutná novina!“ dostal odpoveď, „kráľov syn je na úmor chorý.“

I vyrozprávali mu celú vec. On naradovaný pobral sa hneď do kráľovského zámku a ohlásil sa, že je on taký a taký zo sedemdesiatej siedmej krajiny doktor a sľuboval, že princa vylieči.

„Daj si pokoj,“ povedal mu kráľ; „dost' tu bolo už doktorov a žiaden nemohol spomôcť.“

Naveľa mu ale predsa len dovolil, aby proboval šťastie.

„No, dobre,“ vraj, „len sa teraz odstúpte málo a nechajte ma samého s chorým!“

Všetci odišli z izby a on sa posadil k posteli princovej. Tu začal rozprávať o tej princezke, a čo len vedel, vyrozprával všetko.

Ako to princ vypočúval, nebolo mu treba inšieho lieku, naskutku zmocnel tak, že mohol sedieť. Vtom sa kráľ s kráľovnou vráti a tu vidia, že im syn už sedí. Od veľkej radosti plakali ako deti. O týždeň bol princ chlap celkom na mieste.

Tu povie doktor princovi, že je už čas, aby sa na cestu dali, lebo že by medzitým princezka od veľkého žiaľu ľahko aj zomrieť mohla. A hneď sa medzi sebou uradili, čo a ako spravia?

Prichystali si oni ukradomky po páre šiat a pýtali sa od kráľa na poľovačku. Potom dali osedlať kone; vzali so sebou jedného sluha, a šli do najbližšej hory. Keď už hodne hlboko zašli, skočili dolu a kone priviazali o strom. Tu sa princ obráti k sluhovi a povie mu, aby šiel nazbierať suchého dreva, že si budú oheň klásť.

Ako sluha odišiel, rozsekali jeho koňa, chytro preobliekli šaty a tie, v ktorých z domu vyšli, pofrkali krvou. Posadali zase na kone a cválali ďalej. Tu príde sluha s drevom, vidí rozvláčeného koňa a zakrvavené šaty. Zdesil sa prenáramne, lebo sa nazdal, že ich divá zver roztrhala. I bál sa vrátiť domov a len sa hore-dolu potíkal.

Príde poludnie, princa s doktorom doma čakajú. Príde i večer — tu ešte nič. Kráľ s kráľovnou prestráchaní, celú noc nemohli oči zažmúriť, a ledvaže sa brieždiť počalo, hneď vyslali dvanásť chlapov, aby šli princa hľadať. Chlapi sa vrátili skoro a vyrozprávali, čo videli a čo našli. Tu bol plač a smútok v celom kráľovskom meste.

Ale princ s doktorom leteli deň i noc, až prišli do zámku, kde chorá princezka ležala. Vojak šiel popredku do izby sám. Tu princezka na posteli, viacej už mŕtva ako živá a kráľ s kráľovnou plačú, nariekajú nad ňou.

„No, nič vraj, neplačte,“ ohlásil vojak, „už som našiel doktora, ten ju istotne vylieči.“

„A kdeže je? Čo si ho hneď nedoviedol?“ kráľ s kráľovnou razom sa spytujú.

„Tu je, nebojte sa,“ povie na to vojak; „ale vás prosí, aby ste sa trochu odstúpili, lebo že vraj musí skorej samotný s princezkou hovoriť.“

Kráľ s kráľovnou sa odstúpili do bočnej izby a vojak zavolať princa.

Ako princ dnu vkročil, princezka ho naskutku poznala, vystrela proti nemu ruky a preriekla slabým hlasom:

„To je on! To je on! Ach, vitaj, vitaj! Dobré, že si prišiel. O hodinu bolo by už pozde!“

Ej, bol to za doktor! Chorá pri ňom okrievala na vidomoči, a keď sa rodičia vrátili, nevedeli od radosti, čo robiť, že ich dcéra za tak malú chvíľku k sebe prišla.

Princ sedel jednostajne pri svojej milej, ale sa rodičom do známosti nedal, a aj princezke povedal, aby bola ticho. Len keď už celkom ozdravela, vyjaviť svojim rodičom, že je to on, po ktorom sa dovedovala, — a on sa im predstavil ako kráľovský syn. O krátky čas bola svadba rovnopeknému páriku!

A keď sa tu dakoľko pobavili, vybrali sa všetci, starí i mladí, k princovým rodičom, ktorí ho dosiaľ ako mŕtveho oplakávali. No, a tu len ešte potom bolo radosti, víťania, objímania, hostiny, hudba, tanec, a čo len všetko nie!

Po smrti starých kráľov pripadli obe krajiny na mladého princa.

Na vŕbe zvonec, rozprávke koniec.

Hrdá panička

Podali: Ľud. Reuss z Gemera a Ondrej Srenka z Liptova; rozpráva A. H. Škultéty.

Bolo, bolo, ale neviem kedy. Stará Ťapa o tom znala. Ale keď som sa jej spytovala, riekla, že zabudla, až od mlčania aj na tŕň vychudla, aj umrela, o tom mi predsa povedať nechcela.

Pri zelenom háji stál malý drevený domček a v tom domčeku bývala chudobná vdovica s jedným jediným chlapčekom. Jej nebohý muž býval horárom, a kým ten žil, nevedeli, čo je to psota. Ale po jeho smrti všakovak sa im krútilo. Nevoľná mati chodievala do hája, to na jahody a maliny, to na hríby a lieskovce a dobrí ľudia jej nadávali za to tu kus strovičky, tam kus múčičky, omasty a mliečka.

Kým ona takto hore-dolu chodila, chlapček sa pekne sám bavil v izbe, alebo vyšiel na dvor a tam sa ihral.

Raz tiež ostal takto samotný a matka mu bola naručila, aby kým sa domov vráti, nalámal suchého rážďa na oheň, čo vo dvore na hromade ležalo. Ako to rážďa začal lámať, tu sa spopod neho vytiahol jeden veľký had a plazil sa chytro ku jednej rozpuknutej skale i skryl sa tam. Chlapcovi sa ten had veľmi zapáčil a bol by sa chcel s ním pohrať. I šiel a sadol si pred tú skalú, že sa mu azda ukáže, ale veru milý had nechcel vykuknúť. Od tých čias chodieval každý boží deň vyzeráť ku tej skale a kládol popred diery zo svojho jedla, len aby toho hada vyvábil.

V jedno ráno mu nechala mať za tanier sladkého mlieka. On chytrý, odniesol tanier pred diery a zastal si obďaleč. Hadovi to mlieko zavoňalo. Vyliezol von a pomaly sa priplížil ku tanieru. Ako chlapec hada zazrel, od radosti dobre z kože nevyskočil a díval sa, díval na neho, kým len všetko to mlieko nevypil. Keď bol tanier prázdny, had sa skrútol a šuchol zas do diery. Náš chlapec ale bol rád, že našiel spôsob hada vyvábiť, a kedykoľvek mu matka mlieko nechala, naraz bežal s ním ku diere a sám radšej o hlade býval.

Keď sa takto častejšie vídali, had ostal celkom krotkým a napokon už aj zo samej chlapcovej ruky jedával. Toto kamarátstvo trvalo medzi nimi za mnohé roky. Pod tým časom chlapec vyrástol na hodného šuhaja, ale neborák had ostarel veľmi a ostatná hodina sa mu blížila. Ako ho zas v jedno ráno išiel navštíviť, už sa ledva vytiahol von z diery a takto smutným hlasom k nemu prehovoril:

„Janko, Janko! Rád by som ešte s tebou aj ďalej tuto žiť, ale darmo — mne je už raz koniec. Ale aby si mal odo mňa pamiatku, chcem sa ti napokon za tvoju lásku odslúžiť. Tu máš tento klobúčik, túto pišťalku a túto sekerku. Keď si ten klobúčik na hlavu položíš, dostaneš strieborné vlasy. Keď na pišťalke zapíšeš, musí každý tancovať, kým ju len od úst nevezmeš. A keď sekerke zavolaš: „Sekerka, rúbaj!“ bude rúbať, kým jej len nepovieš: Dost’!“

Ako to had doriekol, bolo po ňom.

Jankovi šlo do plaču za starým kamarátom, ale keď videl, že už inak nebude, odniesol ho do jeho diery a tam ho skalami zamuroval.

No ešte to nebol ostatný smútok pre neho. O krátky čas mu zomrela aj dobrá mati a on ostal samotný ako palec. Už ho tu teraz zhola nič netešilo. Tak len vzal k sebe tie tri veci, čo mu starý had poručil, a pustil sa do sveta, že si ide dáku službu hľadať.

Chodil on dlho sem i tam a prešiel nejednu dedinu, nejedno mesto, ale nikde nič nemohol vybadať. Naveľa, naveľa dostal sa na jeden briežok, a tu sa mu zďaleka zablyšťali strieborné makovice veličizného zámku. Zradoval sa nad tým veľmi a vzdychol si zhlboka:

„Azda sa mi, azda, podarí nájsť tuto dávno hľadaný pokoj!“ Ale to bol nešťastný zámok, v ktorom už sila ľudstva pohynula. Lebo kto sa ta raz dostal, viacej sa živý nevrátil. To, pravda, náš šuhaj nevedel a on sa pustil veselo dolu briežkom, rovno ku samému zámku. Ako ku bráne prišiel, hneď sa dal ohlásiť u pána a ponúkol sa mu do služby. Pán ho veľmi vďačne videl a povedal mu:

„Dobre, syn môj, dobre! U mňa sa ti nájde služba. Môžeš moje ovce pásť. Ale ti popredku musím povedať, že je to nie ľahká vec. Ak si nie šuhaj smelý a mala by ti dajedna skapať, radšej sa ani na to nedávaj!“

„Ej, čože by tam skapala,“ ohlásil sa Janko, „ja ich budem vedieť zavarovať.“

A kráľ mu na to:

„Dobre,“ vraj, „keď sa tak úfaš; môžeš ich vyhnať trebárs hneď ráno. Na každej visí strieborný zvonček a ony ťa samy povedú na pole, kde sa majú pásť. Ty všade len za nimi chod! A keď ich statočne zavaruješ, v nájme nemáš mať krivdy, ja ti za službu dobre zaplatím.“

Tak už mal Janko istô miesto a bol rád. Hneď mu ukázali, kde bude bývať, aj dobrú večeru mu dali. Po dobrej večeri skoro si ľahol spať, lebo z dlhej cesty bol ustatý veľmi a zišlo sa mu vydýchnuť. Ale len čo zdriemol, hneď ho zobudil strašný sen. Potom už celú noc nemal pokoja, bo sa jednostajne zo sna strhával. Ešte sa len brieždiť počalo, už bol na nohách. Postavil si na hlavu ten klobúčik a vyšiel von, že sa dookola poobzerá.

V zámku ešte všetci spali, iba pánova dcéra bola už hore a kukla práve von oblokom. Tu jej do očí padol Janko, šuhaj švárny ako kalina a strieborné vlasy sa mu len tak jasali. Temer ani vlastným očiam neverila a dívala sa, dívala na švárneho šuhaja, kýmkoľvek sa na druhú stranu neuchýlil. Tu ju prenikol žiaľ a vzdychla zhlboka.

„Ach, škoda ťa, šuhaja, škoda! I ty si sa musel sem dostať, aby si na večné veky zahynul!“

Odvrátila sa od obloka a bielou šatkou si utrela slzy.

Janko sa vrátil dnu. Klobúčik skryl do kapsičky a obliekol sa do pastierskych šiat.

Po chvíli vypustil ovce so striebornými zvonci a šiel za nimi pomaly, ako mu kráľ bol rozkázal.

Sotva dakolko sto krokov prešiel s nimi, už zďaleka videl široko rozprestrenú rovinu, ktorá všetkým činom tak vyzerala, akoby ju na medeno zafarbil. To sa volalo pole medenô.

Ovce sa obrátili v tú stranu, a keď prišli na to pole, začali sa pásť. Janko sa oprel o svoju sekerku a díval sa, ako si chutne šklbkajú tú medenú trávku. Ale tu zrazu počne vietor fúkať, čo ďalej, to

horšie. Ovce sa do hĺby zbíjajú, krútia a bľačia a v poli sa všetko vetrom hýbe. Janko nevedel, čo to má znamenať, a ledva sa už na nohách držal. Tu zazrie od východu veľký čierny oblak sa valiť.

„No, to bude za príval,“ myslí si; „kdeže sa tu, hriešny človek, skryť?“

Ale nebol vám to oblak ani príval. Len zrazu, kde sa vzal, tu sa vzal, zatrepoce nad ním šarkan so šiestimi hlavami a strašne zavolá:

„Kto ti to dovolil do tohoto pastviska ovce hnať? Nevieš, že som ja pánom tohoto poľa, a kto sa mi opováži škodu robiť, že ten tu musí skapat?“

A vtom už natíčal pazúry, že ho ide roztrhať.

„No len, no,“ ohlásil sa Janko, „lenže sa tak veľmi nenáhli! Ale mi dovoľ, aby som ti na tejto píšťalke ešte aspoň raz zapískal.“

„To môžeš,“ zadudral šarkan a Janko začal na píšťalke preberať.

Ako prvý raz zapískol, šarkan sa strhol. I počne sa pomaličky z boka na bok kývať, a čo ďalej pískal, tým väčšmi sa musel natriasať. To sa mu vonkoncom nepáčilo, ale čože robiť, keď žily v ňom ihrali? A Janko mu s tým väčšou chuťou len pískal a pískal. Keď už bol celkom vykonaný a už len tak jachtal, zavolať na Janka:

„Dost' už, dost'! Veď vidíš, že sa ledva prevaľujem. Ja ti už nič neurobím, len ma nauč na tej píšťalke písať.“

„No, veď je nič,“ povie na to Janko. „Ale tvoje pazúry sú nesúce na to, iba ak ich dáko na tenšie spravíme.“

„Rob, čo chceš s nimi, len ma nauč prepletať,“ privolil šarkan.

„Dobre.“ Stál tam neďaleko jeden peň. Do toho Janko svoju sekeru zaťal, takže sa hodne nadštiepil.

„No, sem si vopchaj tvoje drapľavé pazúry.“

Čo keď šarkan urobil, šuhaj chytro vytrhol sekerku a pazúry ostali v klepci.

„Ej, kýho čerta ty to so mnou chceš vystrájať?“ zavolať nahnevaný šarkan.

A Janko mu povie:

„Len pozhovej málo, hneď to bude. Ale mi skorej povedz, čo mi dáš zato, keď ťa naučím písať?“

„Ej, čert tam po písaní,“ metal sa šarkan, „len moje laby oslobod'.“

A Janko mu zas povie:

„To nejde tak ľahko, ešte si trochu musíš povýskať.“ Šarkan už nemohol ďalej od bolesti:

„Pust' ma,“ povedá, „radšej ti dám jedno medenô jablčko a jeden prútik, ktorým keď ho uderíš, hneď sa ti ono obráti na medený zámok, a tam nájdeš, čo len budeš chcieť.“

„A kde máš to jablčko,“ spýtal sa Janko.

„Hľa, tamto leží v kríku i s prútikom.“

Šuhaj pobehol ta a hneď šibol prútikom jablčko i v tom okamžení stál pred ním utešený medený zámok. Vnišiel do brány, tu hneď všetka čel'ad' okolo neho a spytuje sa:

„Čo rozkážete, mladý pán?“

On im nerozkázal nič, len sa pobral rovno hore schodmi, poprechodil všetky izby, popozeral, kde aká drahá vec, a nechal všetko na mieste, iba si jedno pero vzal, čo na stole v medenom pohári stálo. Potom vyšiel von, šibol na zámok prútikom a ten sa zas premenil na jablčko.

„No, to je dobre,“ povedal šarkanovi; „ale ty mne ešte viacej musíš dať. A ty, milá sekerka, rúbaj!“

I hneď sekerka začala rúbať a stínala do radu hlavy. Len keď už na ostatnú mierila, zavolať šarkan:

„Všetko toto pole ti dám, len mi aspoň túto jednu hlavu nechaj!“

Ale Janko i tej jednej neveril, teda sekerke nezabránil ďalej ťať. Keď bolo po šarkanovi, obrátil sa zase ku svojim ovciam. Tie sa už teraz pokojne pásli a okolo večera samy sa skrútili nazad. Šuhaj si zapál to pero z medeného zámku za klobúčik, a tu od veľkého blesku zasmial sa celý kraj. Tak podperený stúpaj veselo domov. Ale keď už neďaleko zámku boli, ten klobúčik a to pero zase skryl.

V zámku nevedeli pochopiť, čo to za príčina, že ovce tak dlho nejdú, keď predtým ešte ani obed nebol, už pribehli domov. Tu keď sa Janko s ovcami ukázal, vyvalili oči, ako sa to mohlo stať, že tento tam nezahynul. Ale kráľ bol veľmi rád, že takého chlapa ku svojim ovciam dostal, pri ktorom mu ani len jedna nescapala.

Keď už ovce pozatvárali, pribehla panička k Jankovi a takto ho osloví:

„Hej, pastieru, kdeže máš to pero, čo sa od neho všetko tak jasalo? Dajže mi ho, daj!“

„Oj, veď som ja žiadne pero nemal; veď som ja v takom poli pásol, kde žiaden kvietok nebol,“ vyhovárať sa Janko.

Ale tá sa tak ľahko odpraviť nedala.

„Ej,“ povedá, „dobré som ja oblokom videla, čo sa máš tajiť. Len mi ho ty daj!“

I neprestala ho dotedy dopierať, až jej to pero dal. A tá mu bola veľmi rada.

Janko si chutne povečeral a potom šiel na odpočinok. Ale horkýže jeho odpočinok; nemohol vonkoncom usnúť, čo mu ten strašný šarkan vždy pred očima stál. Ešte len svitalo, skočil na nohy; postavil si na hlavu klobúčik a vyšiel von. Panička i teraz zazrela striebrovlasého šuhaja a tešilo ju, že sa mu nestalo nič. Ale keď si pomyslela, že ešte všetko nepreskočil, bolo jej ho ľúto.

Janko sa vrátil dnu a po chvíli vypustil ovce. Teraz si kráčal pyšno za nimi, lebo už poznal moc svojej píšťalky a sekerky. Ale ho trochu predsa omínalo, že čo to vraj bude zase dnes? Vtom zodvihol oči a dobre že hneď neoslepol, taký blesk ho zarazil. To sa blyšťalo striebornô pole, na ktorom sa teraz ovce mali pásť.

Sotvaže počali striebornú trávu šklbkať, zaduje vietor a všetko z koreňa vyvracia. Ovce nebožiatka bľačia a do hĺby sa zbíjajú. Na nebi sa dvíha ťažká mrákava. V huku strašnom prihrmí deväťhlavý šarkan a z celého hrdla zareve:

„Ký čert ťa sem dovliekol, že mi nedáš pokoja a smieš škodu robiť na mojom poli? Aby si vedel, stadiaľto viac živý nepôjdeš.“

A už natrčal pazúry, že ho na márne kusy rozdriape.

„Ej, nieže tak strmo, nie. Azda sa len dajak pokonáme,“ ohlásil sa Janko a píšťalku priložil k ústam.

Ako raz zapiskol, šarkan sa hneď začal nadfdať a potom čím ďalej mu pískal, tým väčší sa metal a lúčal, až ho už celkom sila nechávala. Tu sa voľky-nevoľky začal prosiť:

„Prestaň, chlapče, prestaň! Neurobím ti nič, len ma nauč na tej píšťalke písať.“

Dal si aj tento pazúry zakvečiť a potom, aby sa oslobodil, ponúkol mu striebornô jablčko s prútikom.

Janko hneď dobehol preň. Šibol jablčko prútikom a v tom okamžení stál pred ním utešený strieborný zámok. Poobzeral i tu všetko, ale nevzal nič, iba zase jedno pero, čo na stole v striebornom poháre stálo. Zámok premenil na jablčko a jablčko skryl. Potom povedal šarkanovi:

„No, to je dobre; ale ty mne ešte viacej musíš dať. A ty, milá sekerka, rúbaj!“

Sekerka začala hneď rúbať a už zoťala šesť hláv. Šarkan sa prosil, aby mu aspoň tie tri hlavy nechal, že mu dá toto celô striebornô pole. Ale Janko volal:

„Len rúbaj!“

Tak odrkli aj ostatné tri hlavy. Ovce sa už teraz pokojne pásli a okolo večera samy sa skrútili nazad. Šuhaj zapál to pero za klobúčik a celý kraj sa od blesku zajasal. Tak si veselo vykračoval domov. Ale keď sa ku zámku blížili, to pero a ten klobúčik zase skryl.

Kráľa tešilo, že sa mu ovce i teraz bez chyby vrátili, a Janka veľmi chválil. Ale panička zase sa prikradla k nemu a pýtala si to pero, čo sa celá dolina tak od neho jasala. Šuhaj by sa darmo bol tajil, nuž jej ho len dal. A ona mu bola rada.

Po večeri si Janko ľahol spať. Ale ani teraz nemal pokoja, lebo celú noc bol v bitke s tými šarkany a nevedel sa rána dočkať. Pred východom slnka si postavil klobúčik na hlavu a vyšiel na slobodnô. Panička ho zazrela i teraz, ale sa naskutku odvrátila preč, lebo ju veľký strach pojal, že ten švárny šuhaj pri treťom raze akiste tam zahynie.

Janko vyhnal ovce, ktoré si bystro a veselo poskakovali, lebo cítili, že teraz majú dobrého pastiera. A šuhaj za nimi idúci si premýšľal, akého dnes host'a bude mať. Tu zrazu do očí mu

udrel náramný blysk, všetko sa pred ním zažltelo. To bolo zlatô pole, v ktorom sa dnes ovce mali pásť. I došli na to pole a s veľkou chuťou začali šklbkat' zlatú trávičku.

Ale hneď na to zahvižd'al náramný víchor, na nebi sa ťažké čierňavy dvíhajú a v huku strašnom prihrmí dvanásťhlavý šarkan. V letku vytrhol z koreňa jedného duba, tak ako nič, a rovno na Janka letí.

„Kto ti dal slobodu v mojom poli škodu robiť?“ zaručal strašne a chcel ho tým dubom zahlušiť. Ale v tom okamžení ozvala sa píšťalka. Šarkan sa spätil a počal sa i s tým dubom od zeme nadhadzovať, takže s ním hodnú jamu do zeme vypral. Tak musel tancovať, kým sa len celkom umorený na zem nezvalil.

„Dost' už, dost',“ zavolal ťažko odľukujúc; „neboj sa, už ti nič neurobím, len ma nauč na tej píšťalke písať.“

„Dobre,“ povie na to Janko, „ale si musíš dať skorej tie tvoje krivé pazúry naprosiť.“ I zarážštipcoval mu ich tak tuho, že hen na tri siahly krv vysíkla. Šarkan zreval od náramnej bolesti a Janko sa usmechoval:

„Nič to,“ povedá, „nič, veď to ti skoro prejde; ale by som rád vedieť, čo mi dáš, keď ťa naučím tak pekne písať?“

„Ej, čert ma tam po písaní,“ kričal ten v klepci, „len mi laby pust'! Radšej ti dám jedno zlatô jabĺčko a jeden prútik, ktorým keď ho udrieš, hneď sa ti obráti na zlatý zámok. Hen v tom kríku si ho hľadá!“

Janko našiel to jablko a hneď ho na zlatý zámok premenil. V zámku sa poprechodil, všetko poprezeral, ale nechal všetko stáť, iba si jedno pero vzal, čo na stole v zlatom pohári stálo. Zámok premenil zas na jablko a šarkanovi povedal:

„No, to je dobre. Ale mne ty ešte viacej musíš dať. A ty, milá sekerka, rúbaj!“

Sekerka hneď a zaraz začala rúbať a už deväť hláv ležalo na zemi. Tu sa šarkan veľmi prosil, aby mu aspoň tie tri hlavy nechal, že mu daruje toto zlatô pole. Ale Janko na to nepočúval; rozkázal sekerke aj tie ostatné hlavy zoťat'.

S tým sa vrátil ku ovciam, ktoré sa pokojne pásli po zlatej tráve, a keď sa večer blížil, samy sa obrátili nazad. Janko si podperil klobúčik tým perom a celá dolina sa zaligotala ako od slnka. Ale keď k zámku dochádzali, pero s klobúčikom zase skryl, takže o tom nikto nezvedel, iba panička, ktorá sa i teraz oblokom dívala.

Keď pán videl, že mu ovce šťastlivo domov prišli, hneď dal Janka pred seba zavolať a povedal mu:

„No, ty si hodný chlap, z teba budem mať potešenie. Lebo si ty vykonal, čo doteraz päťdesiaty vykonať nemohli. Do tých čias, kým sa ti samému bude páčiť, môžeš pri mne ostať a nájom budeš mať, aký ešte žiaden pastier nemal.“

To počula aj panička a tešilo ju veľmi, že ten švárny šuhaj i naďalej ostane v zámku. Ako od pána odišiel, hneď vybehla za ním a povedala mu:

„Dajže mi to pero, daj, čo sa celá dolina od neho tak ligotala.“

I neprestala pýtať, kým jej ho len nedal. Tak už mala aj zlatô pero a naradovaná položila ho ku tamtým dvom.

Teraz sa už Janko nemal čo báť a slobodne pásaval hneď v medenom, hneď v striebornom, hneď v zlatom poli. Ale ako sa mu vodilo po tie prvé dni, o tom nikomu nepovedal ani len slovo.

*

Onedlho zatým mala sa tá panička vydávať. A tu ten poriadok nastavili, že dali vystaviť jednu vysokú vežu s viacej oblokmi, jeden ponad druhý. Do jedného z tých oblokov kázala panička pripraviť to medenô pero, a že kto vraj na koni tak vyskočí a to pero schytí, že za toho pôjde.

Ako sa o tom chýr rozletel, tu na ustanovený deň zišli sa zo všetkých strán kniežatá, rytieri a páni, ktorí by radi boli paničku dostať, lebo bola veľmi pekná. Medenô pero stálo pripravenô v obloku; pán s paničkou sa dívali zo zámku.

Dali znak a skákanie sa započalo. Tu kniežatá, rytieri a páni popchýnali svoje najvybranejšie kone a vyskakovali za radom. Ale neboráci nič nemohli zdolať, iba čo si ruky, nohy a druhé údy pokaličili.

Janko, ako inakedy, pásol i teraz svoje ovce. Jedna žena, ktorá bola do poľa vyšla, zastavila sa pri ňom a vyrozprávala mu, čo sa v zámku deje.

On si pomyslel hneď, čo má urobiť. A keď ho tá žena nechala, vyňal medenô jabĺčko, šibol ho prútikom, i v tom okamžení stál pred ním medený zámok. Vnišiel dnu a rozkázal, aby osedlali koňa a pre neho aby doniesli rytiersky oblek. Naraz naskutku zadupotal pri ňom medený tátoš a pre neho bol hotový medený oblek. Chytrý sa pristrojil; vysadol na tátoša a letel do zámku.

Všetci sa zadívali na toho švárneho rytiera a každô sa mu klaňalo. Ale on sa neveľa obzeral, len popchol svojho tátoša, vyskočil popod samý oblok a schytil medenô pero. Zatľapkali mu všetci diváci, a on pod' rovno ku paničke. Uklonil sa pekne a podával jej to pero.

Ale sa paničke nepáčil ten medený oblek. Ona hrdá viacej čakala a nechcela vziať to pero z rytierovej ruky. Ako to tento videl, zvrtol sa, sadol na tátoša a zmizol. Pána, pravda, mrzelo, že to jeho dcéra spravila, ale už bolo darmo.

Prešlo dakol'ko mesiacov a tu panička prosila otca, aby dal poznovu vyhlásiť, že kto ku striebornému peru na koni vyskočí a schytí ho, ten dostane jej ruku. Ale to pero bolo o jeden oblok vyššie pripravenô. I teraz sa zhŕkla sila kniežat, rytierov a pánov, čo by radi boli tú peknú paničku dostať. Ale darmo sa chlapili, darmo popchýnali svoje cifrované kone; bo ani jeden nemohol k tomu striebornému peru vyskočiť.

Janko bol pri ovciach a dopyčul, čo sa zase v zámku vystrája. Šibol prútikom striebornô jabĺčko: strieborný zámok stál pred ním. Rozkázal, aby mu osedlali koňa a pre neho aby doniesli rytiersky oblek. Naskutku zadupotal pri ňom strieborný tátoš a pre neho bol hotový strieborný oblek. Chytrý sa pristrojil, sadol na tátoša a preletel do zámku.

Tu všetci dobre si oči nevyhľadeli na tom švárnom rytierovi a každô sa mu vystupovalo. On popchol svojho tátoša, ten do skoku a Janko mal v ruke striebornô pero.

Díval sa na to pán, dívala sa i panička. Ale keď jej to pero podával, nechcela mu ho z ruky vziať. Ten strieborný oblek primálo sa jej videl: ona hrdá ešte viacej čakala. Janko si z toho neveľa robil, sadol na tátoša a zmizol.

Pán sa na dcéru veľmi nahneval a dlho sa nechcel udobriť. Ale tá ho dotedy unúvala, dotedy prosila, kým sa len zas po jej vôli nestalo. Do najvyššieho obloka pripravili zlatô pero a pustili ešte raz chýr, že kto k tomu obloku na koni doskočí a to pero schytí, že panička už naiste toho bude. Aj na tento chýr prišli mnohí probovať šťastie; ale keď pozreli do tej výšavy, prešla každému chuť a nikto sa neopovážal skákať.

Tu priletí Janko v zlatom obleku na zlatom tátošovi. Lebo bol dopyčul, čo sa v zámku deje, a chytro sa v zlatom zámku takto pristrojil. Diváci od veľkého blesku dobre neoslepli a každô híkalo nad tou nevídanou krásou rytiera. Ale Janko sa im nedal dlho prizerať; ale vyletel na svojom tátošovi ako vták a schytil zlatô pero. Pán a panička sa na to dívali a táto len tak rástla od veľkej radosti, že sa jej taký rytier dostane.

Dobre, lenže sa raduj! Ale si ho ešte trochu počkáš!

Rytier predstúpil so zlatým perom v ruke a netrpezlivá panička už sama čiahala po ňom. Medzitým si Janko dať bol premyslel a nepodal jej ho. Len sa pekne uklonil a povedal:

„Dovoľte, krásna panička, aby toto pero pri mne ostalo. Ale ak mi dáte na to ruku, že chcete za mňa ísť, tak vám ho o dva mesiace donesiem a odvediem vás so sebou.“

Pán milerád privolil k tomu a panička tiež vďačne dala ruku. S tým sa zlatý rytier Janko odobral, vysadol na tátoša a preletel do zlatého zámku.

*

V pánovom zámku sa konali veľké strojby ku svadbe a už len čakali, kedy tie dva mesiace prejdú. Najmä paničke sa to videlo byť dlho a každô ráno, každý večer čítala na prstoch, koľko je ešte dní, kým jej zlatý rytier príde. Tu predsa raz svitol deň, na ktorý sa bol mladý zať sľúbil, a vytešená hrdá panička dobre z kože nevyskočila.

Slnko už bolo hodne vysoko — zlatý rytier nejde. Čakajú, vyzierajú. Bude blízko poludnia — ale doteraz nič. Len pred samým poludním hlási sa jeden žobráčik na talige s jedným chudým zodraným koníkom a pýta sa do zámku. Pustili ho dnu a on vo svojich starých poplátaných hábách hybaj rovno do tej izby, v ktorej panička bývala. Stúpil až blízko nej a podával jej ruku:

„Boh daj šťastia, krásna panička, prišiel som si pre vás.“

Panička nastráchaná i nahnevaná vykrikla:

„Hybajte mi z očí, tu nemáte čo hľadať, ja vás nepoznám.“

„Ach, ach, že ma nepoznáte,“ usmial sa žobráčik; „len sa mi dobre prizrite! Ja som ten medený a strieborný rytier, z ktorého ruky ste vy hrdá nechceli vziať pero. A ten zlatý rytier, ktorému ste pred dvoma mesiacmi ruku dali, tiež nebol druhý, iba ja, to všetko vám dosvedčia tieto tri perá.“

Tu položil na stôl medenô, striebornô i zlatô pero a pri tom povedal:

„No, a teraz ani slova viacej, vy musíte ísť so mnou, náš hintov stojí vo dvore.“

Panička sa pustila do hrozného plaču a na ten plač pribehol sám otec. Keď sa presvedčil, čo je vo veci, zarmútil sa, pravda tiež, ale nič nedal znať na sebe, len sa obrátil k dcére:

„Tak, hrdá panička, bolo ti toľko nepreberať, čo si dostala, to máš. Teraz sa obleč tak, aby si rovná vyzerala tvojmu mužovi, a poručenobohu chod!“

Čože bolo robiť? Plačúci sa preobliekla do dávkych starých šiat, plačúci sa odobrala od otca, a tak vysadla na tú taligu.

Janko pošibal chudého koníka a viezol svoju mladuchu dlho, dlho, až prišli ku jednej hore. Tu zosadol a povie hrdej paničke:

„Hľa, v tomto kraji my budeme bývať. Tu môj pán má jeden zámok, tam budeme slúžiť. Ja bežím oznámiť pánovi, že veziem moju nevestu, a spýtam sa ho, že či prijme aj teba do služby. Ty zatiaľ len tu počkaj, veď sa ja hneď vrátim.“

Ako na kuse prešiel, šibol medenô jabĺčko prútikom a naraz sa postavil v medenom poli medený zámok. Vnišiel dnu a takýto poriadok spravil:

Rozkázal sluhom, aby sa do panských šiat poobliekali a ako hostia v zámku sa držali. On a jeho pani, že im budú slúžiť.

Keď toto a inšie usporiadal, vrátil sa ku hrdej paničke a takto ju oslovil:

„No veru, môjho pána nieto doma, včera odišiel na druhý zámok. Tuto ale prišlo veľa host'ov, skorej teda nemôžeme za mojím pánom, akoby sme týchto odbavili. Nuž pod' chytro so mnou!“

Hrdá panička so sklopenou tvárou voľky-nevoľky kráčala za Jankom. Ako do zámku prišli, najskôr ju voviedol do jednej malej izbičky a tam sa obliekli ako sluha a slúžka. Potom šli do tej svetlice, kde boli tí prestrojení hostia.

Tu hneď jeden z nich rozkázal zakrývať stôl, Janko aby natočil čo najlepšie víno a ona aby nosila z kuchyne jedlá.

Ej, nebolo to hrdej paničke po vôli. Ale čože bolo robiť, musela poslúchnuť. Hostia sa najedli, napili a pobrali sa preč. Tu si naši mladoženisi sadli a zajedli si z toho, čo na stole ostalo. Na to sa ohlásil Janko:

„No, moja drahá, teraz pôjdeme za naším pánom do druhého zámku.“

Posadali na taligu a zase ju len kadekde vozil. Naveľa sa dostali do jednej utešenej dolinky a po stráni sa zelenal háj. Janko vypriahol koníka a svojej mladuche povedal:

„To hľa, za týmto hájom je druhý zámok môjho pána; ale sa idem skorej prezvedieť, či ho doma nájdeme. Ty zatiaľ len tu ostaň, veď sa ja vrátim hneď.“

Ako na vrch toho hája došiel, šibol prútikom striebornô jabĺčko a naraz sa postavil v striebornom poli strieborný zámok. Vnišiel dnu a tu hneď jedného sluha spravil pánom a prikázal mu, aby sa poriadne držal. On a jeho pani že po chvíli prídu a budú sa do služby ponúkať. Ale aby im tu službu odoprel a do susedného zámku ich upravil.“

Janko sa vrátil do doliny a ešte zďaleka zavolať:

„No, moja drahá, stúpajme skoro, pán je doma.“

Prišli teda do toho strieborného zámku a ona sa nevedela dosť prenačudovať tej velikej kráse. Prestrojený pán ich veľmi pekne prijal, ale veru, že sa tu pre ňu služba nenachodí. Medzitým v susednom zámku, že potrebujú práve jednu slúžku, a jej k vôli, že i jej muža prepúšťa tatam.

Ale hrdá panička s plačom sadala na taligu, že ju v tom krásnom zámku ani len za slúžku prijať nechceli. A Janko ju tešil, aby už len toľko neplakala, že im aj v tom treťom zámku dobre bude. Ale ona len plakala a plakala. Tak prešlo dakoľko hodín a za ten čas sa dostali pod jeden vršok.

„No, tu musíme postáť,“ povedal Janko; „za týmto vrškom je ten tretí zámok môjho pána. Ja sa bežím popredku podívať, čo ako je tam; ty len počkaj málo tu, hneď sa zase vrátim.“

Ako sa cez ten briežik prevážil, šibol prútikom zlatô jablčko a naskutku sa postavil v zlatom poli zlatý zámok. Tu ho hneď všetka čelaď obhľkla a on vydal rozkaz, čo a ako majú robiť. S tým sa poponáhľal nazad a po chvíli priviedol svoju milú ku zlatému zámku. Tá zhĺkla nad tou nevídanou krásou a on jej povedal:

„No, moja drahá, tu my budeme slúžiť. Pod' teda za mnou dnu!“

Ona nepovedala nič, len si vzdychla, že nemôže byť paňou v takom utešenom zámku. Ako jedny schody prešli, upravil ju do jednej izby a chytro za ňou dvere privrel. Tu hneď priskočili k nej štyri komorné s najkrajšími šatami, čo sa len tak od zlata a drahých kameňov blyš'ali, a počali ju obliekať. Ona od divu nevedela, či to má byť naozaj, či sa jej len tak sníva? Ale komorné nedbali na jej divenie, len sa obracali, aby čím skorej bola od päty do hlavy pristrojená. Tak stála už tu v tej najkrásnejšej ozdobe.

Vtom sa roztvorili dvere, zlatý rytier vstúpil dnu a hneď ju za ruku chytil.

„No, moja drahá, odteraz si nie slúžka, ale pani vo troch zámkoch. To som ti len trochu naučenia chcel dať, aby si nebola prihrdá.“

Medzitým sa zlatý rytier zvrtol a postavil si na hlavu ten svoj klobúčik, podperený troma pery. Len teraz sa milej paničke otvorili oči: Po tom klobúčku a po strieborných vlasoch poznala, že je to ten Janko, ktorý jej bol tie perá daroval.

Tu jej vyrozprával všetko, čo sa mu so šarkany povodilo, ako k týmto zámkom prišiel a rytierom sa stal. Ona pri všetkom tom od veľkého divu a neslýchanej radosti i plakala i odpytovala ho i bozkávala.

No, ale teraz už bolo všetko dobre. Nechybelo im iba vtáčacie mlieko. Keď sa už za jeden čas medzi sebou natešili, išli navštíviť mladej paninho otca. Ten neborák sa veľmi smútil za svojou dcérou i za Jankom, o ktorom nevedeli, kde sa tak zrazu podel. Ale teraz len zaplakal od radosti, keď sa mu Janko ako zať ukázal a pri ňom videl dobre zaopatrenú dcéru.

Potom si už žili po vôli hneď na jednom, hneď na druhom, hneď na treťom zámku. A z tej hrdej paničky sa stala tichá, dobrá a statočná pani.

Kraľčík, Kucharčík, Popelčík

Podali: Ondrej Chriaštel' zo Zvolenskej, Karol Venich z Malohontu, Adolf Ghillányi z Liptova a dľa mena neznámy pisateľ v Levočskom zábavníku. Porovnal P.Dobšinský.

Bolo to za onoho blahoslaveného času, keď svine črieviky nosili a žaby v čepcoch chodili a straky klobúky nosili; keď somári¹ po ulici ostrôžkami čerkali a zajace na psov trúbili. Vtedy bolo dobre dievkam: psi im riad umývali, svine pece mazali, husi izby vymetali, ryby — podustvy im handry na Hrone prali a raci ich plákali. Nebojte sa dievčatá! Už začínajú zase svine črieviky nosiť, žaby v čepci chodiť, straky podperené klobúky nosiť; somári zase po uliciach ostrôžkami čerkajú a zajace na psov trúbia. Budú ešte časy!

Za onoho blahoslaveného času bol teda jeden kráľ a mal veľmi peknú ženu. Ale tá jeho pekná žena nemala žiadnych detí. Tu kráľ dal po krajine vyhlásiť, že kto by sa taký našiel, kto by jeho žene poradil, od čoho by dieťa dostala, ten že dostane veľkú odmenu. Radili kráľovnej všeličo, ale nadarmo.

Napokon prišla jedna stará baba a priniesla jej jednu ryбку², aby tú zjedla, ale aby nikomu z nej ani len okúsiť nedala. Hneď bežala kráľovná do kuchyne a kázala tú ryбку usmažiť a prihrozila kuchárke, aby to jedlo ani len neprivoňala.

„Ej, čerta ja budem jedlo variť a ani len neokošťujem, či je slanô, alebo neslanô!“ hovorila kuchárka pritom jedle a okoštovala ho.

Keď už bolo jedlo hotovô, zanesla ho kráľovnej a tá hneď tú ryбку zjedla. Kuchárka vyniesla tanier von do kuchyne a tam sa obšmietala popelka, čo pece podkurovala. Tá ten tanier od ryбки oblízala. Tak teda kráľovná, kuchárka a popelka ostali odrazu ťarchavé a razom aj porodili na istý deň a mala každá z nich hodného chlapčeka.

Tých chlapcov nazvali potom po matkách Kraľčíkom, Kucharčíkom a Popelčíkom, a kráľ ich dal všetkých troch rovnako vychovať a vyučiť. Lenže tu Popelčík bol zo všetkých najmúdrejší a najinakší.³

Traja chlapci pomaly dorastali, už aj vyrástli na hodných šuhajov. Tu sa razom predstavili všetci traja pred kráľa a prosili ho, aby ich pustil sveta skúsiť. Kráľ ich pustil, len im prihrozil, aby sa jeden druhého nespúšťali a dobre sa držali.

Posadali si teda na tátoše a ešte v ten deň pekný kus sveta prebehli, až sa v jednej velikej doline stavili a tam prenocovali. Na svitaní sa zobudili a Popelčík vzal do ruky budzogán a zahodil ho, ako najďalej mohol.

„No,“ povedá, „tam my budeme fruštikovať, kde ten budzogán padol!“

¹ osli

² podľa iných bieleho hada

³ Ad. Ghillányi nazýva ich Biroň, Duboň a Vševed. Rozprávka jeho má názov „O Pipapendi Gorošovi“, len škoda, že jej koniec voľakde sa stratil, takže v počiatku, ktorý pri rukách máme, o Pipapendi Gorošovi ani zmienky nie je. Ghillányi rozpráva tiež, že ich kráľ sám vypravil do sveta a kráľovstvo tomu prisľúbil, kto najväčnejší poklad donesie zo sveta, bo kráľovstvo na troje deliť a zoslabiť nechcel. — A zase O. Chriaštel' menuje týchto troch synov takto: Pesúčin, Kucharčík, Kraľčík. Ten prvý bol od sučky, čo šamotiny zo zeme polízala, keď kuchárka pri varení bieleho hada zapomenula, že ani šamotiny z toho jedla žiadno zviera nesmie zjesť.

Šli a trvalo to dobrú chvíľku, kým k tomu budzogáňu prišli; tam fruštikovali. Po fruštiku vzal Popelčík budzogáň a zahodil ho ešte ďalej:

„No,“ povedá, „tam budeme obedovať!“

Šli a okolo poludnia dobehli na to miesto, kde budzogáň padol. Hneď zosadli, kone pustili popásť sa a naobedovali sa. Po obede vzal Popelčík budzogáň a zahodil ho čo najďalej:

„No,“ povedá, „pri tom budzogáni budeme nocovať!“

Budzogáň padol zrovna k železnému mostu. Večer dotiahli všetci traja tatam a urobili si taňu, že tam budú nocovať.

„Ale,“ povedá Popelčík, „tu tento železný most voľáč značí. My musíme strážiť, čo to bude. Ktože je z vás smelého srdca, že tento môj meč do rána na tom moste zavaruje?“ a hneď zapäl svoj meč naprostred mosta.

„No, ja som ten!“ povie Kralčík. „Vy si spokojne spíte, veď ja dobrý pozor dám na všetko.“

A v sebe si myslel:

„Len vy usnite, ľahnem si i ja. Blázon by ja bol nevyspať sa!“

Tí dvaja si ľahli ku ohníku a Kucharčík hneď chrápal. Len Popelčík nespál; ale urobil sa, akoby aj on už chrápal. Keď i toho Kralčík chrápať počul, ľahol si ku vatre a fučal ako mech. Popelčík len na to čakal. Pozbieral sa potíšku hore a strážil na tom železnom moste.

O polnoci zaduje povíchrice, voda hučí a most sa trasie. Tu trojhlavý šarkan na tátošovi sem letel. Šarkanov tátoš potkol sa pred mostom.

„Hoj, čo sa bojíš, tátošík?“ ozve sa šarkan. „Veď je Popelčík dobrý chlap, ale ja som lepší. Hneď sa budeš v jeho krvi kúpať.“

„Budeš, nebudeš!“ povie Popelčík, vytiahne šabl'u, pretiahne ju tri razy po ociel'ke a pritiahne sa k drakovi.

Šmyk! Razom boli tri hlavy dolu! Telo šarkanovo sa skydlo do vody a tá ho preč odniesla. Potom už aj Popelčík pokojne spal až do rána.

„No, čože bolo cez noc?“ spyujú sa ráno tamtí Kralčíka.

„Čože by?“ povedá. „Nič!“

„No, keď tu nič, tak poďme ďalej,“ vraví Popelčík; „azda tam dač bude.“

I tak sa pobrali a navečer prišli ku striebornému mostu. Zase zapäl Popelčík svoj meč naprostred mosta a povedal:

„No, ktorý sa dáte na to, že mi tento meč do rána tu zavarujete?“

„Ja sa dám na to!“ ozval sa Kucharčík a pri tom ostalo.

Kralčík a Popelčík chrápu si sladko pri vatre, ale Popelčík len naoko. To im Kucharčík závidel a ľahol si tiež ku ním a hneď zaspal.

Popelčík sa teraz podvíhal a stal si na strieborný most. O polnoci zaduje povíchrica, voda hučí a most sa trasie; bo šesťhlavý šarkan letí proti mostu. Pred mostom sa šarkanovi tátošík potkol.

„Hoj, tátošík, čo sa bojíš?“ vraví drak. „Vari ťa to straší, že Popelčík môjho brata zabil? Neboj sa, hneď sa budeš v jeho krvi kúpať!“

„Budeš, nebudeš!“ povie Popelčík, vytiahne šabl'u a pretiahne si ju po ociel'ke.

Bili sa. Drakove hlavy popadali do vody a za nimi sa skydlo i telo jeho; voda všetko preč odniesla. Popelčík sa dobre vyspal do bieleho rána.

„Čože si vyvartoval tej noci?“ opytujú sa bratia Kucharčíka, ktorý sa pred ránom zase bol podvíhal a na moste stál ako statočný.

„Nič!“ povedá tento.

„No, keď nič,“ rečie Popelčík, „tak poďme ďalej!“

Šli a navečer prišli ku zlatému mostu.

„Teraz už ja budem na varte,“ hovorí ostatným Popelčík, a títo pristali, najmä že tam neďaleko videli jednu chyžku, a tá bola prázdna.

„Len si ty vartuj,“ mysleli si: „my sa aspoň dobre v posteli vyspíme; jednako sme sa už dosť po tvrdom napotlkali.“

Ale Popelčík vedel, že keď dosiaľ zle bolo, bude teraz horšie. Nuž im zavesil v tej chyži nad posteľ svoje zápäske⁴ a povedal im:

„Hľaďteže vy, nespíte aspoň do polnoci, a ak z týchto zápásiek potečie krv, tak mi prídte na pomoc, ak potečie voda, tak môžete pokojne spať.“

Bratia sľúbili a Popelčík šiel na vartu.

Vartuje, vartuje a od dlhej chvíle číta si hviezdy. O polnoci zadunie zem, víchor zarachotí, voda zahučí a most sa trasie. To dvanásťhlavý drak letel proti nemu. Pred mostom sa drakov tátoš potkol a zastal.

„Čože stojíš, tátošík?“ povie drak. „Neboj sa preto, že Popelčík mojich dvoch bratov skántril, mňa ale neskántri; skoro sa budeš v jeho krvi kúpať.“

Ale tátošík sa nepohýnal.

„Pusť ma, Popelčík, cez ten most!“ zareve drak.

„A veď si poď!“ víta ho Popelčík s naostrenou šabl'ou.

Drak sa pustil do bitky a tu prvých šesť hláv sfŕklo len, ako sfŕklo. Ale tamtie padali len s biedou. Popelčík sa mocne rúbal a zo zápásiek začala krv kvapkať, ale bratia sa nezobudili. Po biede zronil drakovi ešte tri hlavy a zo zápásiek už cidlíkom krv tiekla. Ešte mu nik neprichodil na

⁴zápäsťky (rukavice, aké na ruke hneď za päst'ou i obecný ľud niekde nosí)

pomoc. Pozbieral ostatnú silu a sťal drakovi aj pokonné tri hlavy. Vtom sa ale i on ako omdletý vyvalil na zem a spal tam.

Milô slniečko zobudilo bratov za rána. Tu sú oni cele krvou zatečení.

„Hop,“ povedá, „s naším bratom je zle!“ Poskákajú na nohy, poberú šable a bežia mu ako na pomoc. Tu na jednej strane mostu spí ich brat a po druhej strane rozváľanô telo šarkanovo. Báli sa Popelčíka zobudiť, až sa tento sám prebudil a vysmieval ich, že ako mu prišli na pomoc. Títo mlčali, bo mlčať museli. Telo drakovo hodili do vody, ktorá sa náramne spenila a preč ho odniesla. Potom si posadali na kone a šli ďalej.

Už boli pekný kus cesty ubehli, keď Popelčíkovi zide na um, že si tie zápäsky v tom domčeku zapomenul.

„Počkajte,“ povedá, „bratia! Idem si pre tie zápäsky, veď sa ja hneď vrátim.“

I tak šiel k tomu domčeku. Tu ale začul už teraz, že sa tam dnu voľakto zhovára. Hneď si on ulapil koňa o stroma na stranu a sám sa ťahal na prstoch pod oblôčok a načúval, čo sa tam dnu robí. A tam sedela za stolom stará striga aj s troma dievkami a takto sa radili:

„No, už my tých musíme z toho sveta znieť za to, čo nám Popelčík mužov pobil,“ ohlási sa jedna z tých dievok.

„Keby aspoň Popelčíka nebolo, tých dvoch by sme ľahšie skazili,“ rečie stará.

„Aj tak ich my obriadime. Premením sa ja na hrušku. Budú hladní, a keď si zo mňa odtrhnú, nuž ich otrávim,“ hovorila najstaršia.

„A ja sa urobím na studnicu, a keď sa zo mňa napijú, roztrhám ich,“ riekla stredná.

„A keby tak neskapali, ja sa spravím na slnce a spálím ich,“ doložila najmladšia.

„No, to dobre bude!“ vravela im stará a ešte si v jedno-druhom trkotali.

Vtom sa Popelčík tuvon premenil na čiernu mačku a vyskočil hore na oblôčok.

„Aha, mamó, aká to pekná mačka na obloku; pust' te mi ju dnu,“ hovorí najmladšia dievka.

Stará striga otvorila oblok a mačka skočila dnu a bežala najmladšej rovno na lono. Najmladšia sa poihráva s tou mačkou, toľko sa poihráva, až raz mačka skočí na zem a začne popod lavice mriavkať. Raz ti vyskočí nad posteľ, uchyťí zápäsky a dva skoky, bola už von oblokom.

„Hej,“ povie stará striga, „toto je zle. To sám Popelčík tu bol. Len sa skoro za nimi, kým bratov nedohoní.“

Ale Popelčík ako Popelčík už vtedy sedel zase na koni a bratov hneď a hneď dohonil.

Putujú si oni traja pekne tými horami. Okolo poludnia boli už hladní aj smädni, lebo slnce statočne pripekalo. Tu prídu na jednu zelenú lúku a naprostred lúky stojí hruška a na hruške plno ovocia, dobre sa konáre nelámali.

„Toto ti je práve pre nás,“ hovorí Kralčík, „tu sa nám aj kone popasú, aj sa najeme, aj smäd si tými hruškami zahasíme.“

„Neopováž sa mi týkať ničoho!“ rečie Popelčík. Priskočil k hruške a zatne nakríž šablou do nej. Hneď striekala krv na všetky strany z tej hrušky.

Idú ďalej, prídu zase na zelenú lúku a pokraj lúky studnica a z nej vyteká čerstvá voda. „No, ale sa už aspoň napijeme!“ rečie Kucharčík a zosaduje z koňa, že si príľahne.

„Dočkaj si trocha!“ volá Popelčík, skočí z koňa a zatne tri razy kríž nakríž šablou do tej studne. Hneď sa valila zo studne číra čistá krv.

Idú zase ďalej a neprešli ani len dobrých sto krokov, tu sa dostali na čistiny a slnce začalo páliť, ani čo by rozžiareným železným šinom pripekalo.

„Toto je tu zle na nás; nieto sa ani kde ukryť,“ hovoria tí dvaja.

Popelčík im naručil, aby urobili z kepeňov šiatrik. Pokryli sa pod ten šiatrik, ale to nič neplatilo. Tu raz Popelčík vyskočí spod šiatrika a švihne tri razy kríž nakríž šablou ponad šiatrik. Krvavý šiatrik ho obsypal a bolo po horúčosti.⁵

Bezpečne si už potom kráčali ďalej a prišli na jedno miesto, kde sa cesta na troje delila.

„Bračekovci!“ povie im tu Popelčík, „už som sa ja s vami dosť nachodil, teraz už pôjdeme každý druhou cestou. Vy choďte jeden naľavo, druhý napravo a ja pôjdem tou prostrednou cestou rovno, sľaby strihal. O rok sa zase tu zídeme a rozpovieme si, čo ktorý z nás vykonal.“

To sa všetkým páčilo a tak sa pustili každý svojou cestou.

Milý Popelčík ako povedal, tak šiel rovno doprava, sľaby ste strihali. Raz večer prišiel do jedného domu. V tom dome býval kováč a ten kováč bol vlkolak a kováčka striga, tá istá, čo jej Popelčík aj dcéry aj zaťov zmárnil.

„Počkaj, vtáčik,“ myslela si baba, „už si mi v klietke; tak ľahko mi neuletíš.“

„Či by ste ma,“ povedá Popelčík, „neprenocovali aj s mojím tátošom?“

„I veľmi vdľačne!“ vrtila sa stará baba okolo neho.

Tátoša mu kázala uviazať do staje, jeho zaviedla do chyže, počastovala ho dobre a uložila do posteľe. Ale ráno, keď vstal a tátoša si pýtal, bola to už baba cele druhá.

„Ty taký a taký,“ vyškierala zuby pred ním, „čo si mi zaťov aj dcéry pomárnil! Ved' ja tebe dám tátoša! Treba tebe starô trlo, nie tátoš. Ale keď si taký chlap, dones mi paničku so zlatými vlasami, zlatú kačku s dvanástimi zlatými vajcami a zlatú kozu, tak si dostaneš tvojho tátoša, ale inak nie, aby si vedel! Bežkaj si teraz pešo tam a tam do toho mesta, tam sú ti.“

„No, ved' je nič,“ rečie Popelčík; „ved' si ja zájdem aj do toho mesta.“

Ale to nebolo tak ľahko, ako si on myslel. Nachodil sa neborák dlho po horách, po kadejakých pustatinách, kde ani vtáčika ani letáčika vídať nebolo, nerečiem, že dákeho človečika. Raz už potom prišiel na jednu veľmi starú cestu a šiel tou cestou dlho dlho. Tu sedel pri ceste jeden starý človečik a Popelčík sa mu poklonil:

⁵Podľa rozprávania O. Chrištofa premieňali sa tieto tri dcéry na lúku, vodu a posteľ. Na lúke mali traja bratia kone popásť, na vode napojiť a navečer na posteľ sa uložiť, aby ich tá zadusila, keby pri lúke a pri vode neboli skapali. Popelčík, rozumie sa, to všetko porúbalo.

„Pamodaj šťastia, staručký!“

„Pamodaj i tebe, synček zlatý! Kdeže ideš, kde?“

„Hja, veru tam a tam, do toho mesta pre zlatú paničku, zlatú kačku a zlatú kozu. Či by ste ma nenaradili, kade ja to mám ísť a ako ja to dostanem?“

„Chod' len, syn môj, touto starou cestou, už skoro ta dôjdeš. Dávno tie veci na takého víťaza čakajú, ako si ty. Keď prídeš k mestu, tam bude nad bránou jeden bubon visieť. Neboj sa nič! Zosním si ten bubon, udri naň a bubnujúci id' cez mesto pred tú najvyššiu palotu. Tam si zastaň a bubnuj, kým ti len všetko nevydajú.“

Podakoval sa Popelčík za dobrô naučenia a príduc do mesta, všetko tak robil, ako mu starký prikázal. Bubnuje pred tou palotou, pošle sa ho kráľ opýtať, že čo chce.

„Nič,“ povedá, „len paničku so zlatými vlasmi, zlatú kačku s dvanástimi vajcami a zlatú kozu,“ a bubnuje ďalej.

Zase sa pošle kráľ opýtať, že kto je on, keď si to smie žiadať.

A on odpovie:

„Ja som Popelčík!“

Hneď mu vydali i zlatú paničku i zlatú kačku i zlatú kozu. S veľkou radosťou išiel už teraz naspäť ku kováčovi.

Za ten čas sa aj kováč pousiloval, ako by Popelčíka zmárniť mohol, ak by sa ešte aj z toho mesta navrátil. Vykopal si v tej stajni, kde Popelčíkovho tátoša držali, hlbokú, hlbociznú jamu a naplnil ju vodou, že ho tadnu strčí, keď si pre koňa pôjde. Príde Popelčík s tou zlatou pannou, aj s kačkou a kozou a oddá všetko kováčovi a ježibabe, že aby mu už teraz tátoša vydali.

„A veď ti ho my,“ povedá, „dáme, len si chod' preňho! Tam ti je v tej deviatej stajni.“

A ten kováč šiel zápäť za ním, že mu ako tú stajen ukáže. Ale Popelčík už šípil, že to zase dáky figel' bude. Otvorí dvere na stajni a zbadá hneď tú jamu. Len sa mu bolo zvrtnúť a už kováč ležal v jame a zatopil sa. Tu ježibaba oddá sa doňho, povedá:

„Ty taký a taký, čo si mi muža zabil! Továrišia zahrievajte kliešte, že ho na kusy roztrháme. Dám vám po dukáte!“

A tovarišia už leteli s rozpálenými kliešťami na neho. Popelčík chytro zavolá:

„Továrišia, chyťte tú babu! Dám vám zlatú kozu!“

Títo, že sa i tak na ňu hnevali, chytili milú babu a na kusy ju tými horúcimi kliešťami roztrhali. Popelčík im oddal tú zlatú kozu a sám si vysadol so zlatou pannou a so zlatou kačkou na tátoša a tak sa hrdo poberal preč.

Tam na tých troch cestách čakali ho už jeho bratia a hanbili sa veľmi, že oni nič nevykonali a on že sa s takými peknými vecmi navracuje.

„Ani,“ povedá, „otcovi na oči nejdeme.“

Ale ich on prehovoril, aby len šli. Tak šli. Ale tých dvoch to deň a noc škrelo, že sa tak bez ničoho domov navracajú. Len sa ti oni Popelčíkovi za chrptom zhovorili, že ho zabijú a jeden že si prisvojí pannu, druhý kačku. Tak aj urobili: Popelčíkovi v noci na spaní hlavu zoťali a sami ťašli slávne domov. Pri mŕtvom Popelčíkovi nezostal nikto, iba jeho tátošík.

Smutný pásaval sa tátošík kolo mŕtveho na lúčke a spomôť mu nemohol. Raz vidí jedného hadíka so zelinkou v pysku, ako sa cez tú lúčku ponáhlal.

„Kdeže sa ponáhláš, kde, hadík môj, s tou zelinkou?“ opytuje sa tátošík.

„Kdeže by,“ odpovie hadík, „otcovi mi hlavu rozmiaždili, nuž ho idem kriesiť.“

„Daj mi,“ povedá, „naraz tú zelinku! Či nevidíš, že tu človek zabitý!“

„Ej,“ povedá hadík, „hľadať si, keď chceš mať.“

„Nuž ale nedáš?“

„Nedám!“ povedá.

Len raz dupol tátošík nohou, hneď hadovi zelinka z pysku vyfrkla. Tátošík ju vzal, potrel pánovi hrdlo, hneď sa mu hlava prirástla a on ožil.

„Ej,“ povedá, „čiže som dobre spal!“

„Veď by si ty bol spal na večnosť,“ rečie tátošík. „Len sadaj a poď!“

Letí si Popelčík na tátošíkovi a doletuje k rodnému mestu. To bolo spolovice červeným a spolovice čiernym súknom potiahnutô.

„Čože tu nového?“ spytuje sa ľudí.

„Čože by,“ povedá, „i radosť i žalosť. Radujeme sa, že Kralčík zlatú pannu doniesol a ide s ňou na sobáš a Kucharčíkovi zlatá kačka zlaté vajcia nesie; smútime sa zase, bo nám Popelčík, ktorý býval zo všetkých najinakší, dakde vo svete zahynul!“

Viac mu nebolo treba. Len popchol koňa a stavil sa rovno pred kostolom, kade na sobáš šli. Ako ho zlatá panna zazrela, hneď priskočila k nemu a pred všetkými ho objala, že je to jej Popelčík, čo si ju zaslúžil. Keď sa kráľ o všetkom dozvedel, oddal hneď Popelčíkovi aj zlatú pannu aj zlatú kačku aj kráľovstvo. Mesto dali hneď cele červeným súknom potiahnuť a slávili svadbu, akej viac nebude, kým svet svetom bude.

Tí dvaja ale museli za pokutu vždy Popelčíkovi slúžiť, lebo Popelčík bol najinakší víťaz.⁶

⁶Podľa Chrištofovho rozprávania končí sa poviestka tak, že napokon títo traja bratia (Pesučin, Kucharčík a Kralčík ako ich on menuje) išli pomedzi veľa žobrákov, ktorí zo všetkých strán na nich volali a ktorým peniažky hádzať museli, ale obzrieť sa na tých žobrákov nesmeli. Kucharčík a Kralčík sa ale obzreli a tam skapali. Jediný Pesučin (Popelčík) domov sa navrátil. Doma podľa tohto rozprávania už len kráľovná žila a tá dala polovicu mesta čiernym súknom obvinuť, na znak, že sa spolovice raduje, spolovice smúti za jej synmi. Najmladší teda potom sám kraloval.

Piatko a Pustaj

Podali: Jonatan Čipka a Karol Venich z Malohontu, Ľudovít Reuss, Ľudovít Michalovič a Pavol Dobšinský z Gemerskej, rozpráva tento posledný.

Išli vám raz jedni vozári¹ z ďalekej krajiny do domu. Vozy mali síce ťažko naložené, bo veľa drahého tovaru viezli, ale im šlo všetko dobre, cesta sa im míňala, ani sami nevedeli ako.

Len ti tu raz tomu prednému zastanú kone na rovnej ceste. Paholok ich pošibal bičom, ale tie ani na krok, len sa spáli. Gazda skočí z voza a začne kone z boku obšívajť papekom; ale tie ani vtedy nepohli.

„Nuž kýho Paroma, že sa tie ani hnúť nechcú?“

Pozrie pred kone a tu leží v prachu malý chlapec a pretiera si oči.

„Nuž, chlapče, čože ty tu robíš?“ povie mu gazda.

„Ved’ ja neviem,“ ozve sa chlapec.

„A odkiaľže si?“

„Ved’ ja neviem.“

„A kdeže ti otec alebo mat’?“

„Ved’ ja neviem.“

„A akože ťa volajú?“

„Ved’ ja neviem,“ rozplakalo sa chlapča.

„No neplač! Vezmem ťa sebou, či prídeš?“

„Ved’ ja nedbám,“ prisviedčal chlapec.

I tak ho vzal ten gazda sebou, položil ho na voz, zaviezol do domu a že sám nemal detí, prijal ho za svoje.

Ešte raz sa ho vypytovali, kto by bol, čo by bol. Ale keď ani to nevedel povedať, ako ho volajú, nuž sa ho ďalej neypytovali a nazvali ho Piatkom. Lebo to bolo práve v piatok, keď ho na tej ceste našli.

Milý Piatko vyrástol na hodného šuhaja a ako taký chodieval už potom sám na furmanky: skupúval zbožia, privážal a rozvážal a kupčil sám miesto otca, ktorý už teraz len doma sedával.

Ako si tak furmančí náš Piatko, príde raz do jedného veľikého mesta a že bola práve nedeľa, išiel aj on s druhými ľuďmi do kostola Pánu Bohu sa pomodliť. Tu v bránke kostola ležal mŕtvy a po jednej strane mŕtveho hromada palíc. Každý, kto do kostola šiel, vzal z tej hromady jednu

¹furmani

palicu, udrel toho mŕtveho a hodil zase palicu na druhú stranu. Prišiel rad aj na Piatka, aby toho mŕtveho udrel.

„Nuž ale, dobrí ľudia, čože vy toho mŕtveho tak bijete, veď vám ten už neublíži?“ spytuje sa Piatko.

„Neublíži, neublíži,“ odpovedajú mu ľudia, „ale za života nám veľa ostal dlžen, a tak teraz po smrti toľko palíc vytrpieť musí, koľko zlatých dlžen ostal.“

„A či by to veľa bolo?“ spýtal sa zase Piatko.

„Len tridsať tisíc,“ hovoria mu; „pätnásť tisíc sme mu už vysádzali, ešte mu toľko odbiť treba.“

„No, nebite ho! Zaplatím ja zaňho.“

I tak vyplatil dlžoby za toho mŕtveho a dal ho pekne zachrániť.² Jednu paličku z tých, čo ho nimi bili, vzal sebou na cmiť a zapichol do hrobu koniec hlavy mŕtveho a tak odišiel zbohom. Peňazí mu síce málo ostalo, ale to málo Pán Boh požehnal a Piatko nakúpil ešte zbožia dosť a šťastne sa navrátil domov z tej cesty.

Takto doma, najmä cez zimu, nemal čo robievať. Chodieval teda na poľovačku. Raz ako tak poľuje a chodí namrzený po hore, po poli celý boží deň, že nič nemohol dostať, vidí jedno malô vtáča na konári sedieť. Prásk, vystrelí a vtáča padlo na sneh. Piatko príde na to miesto a ako vtáča hore dvíha, tu vidí na snehu tri kvapky krvi z neho. Zamyslel sa, zahľadel sa na ten sneh a na tie tri kvapky krvi, až napokon prerečie:

„Moja žena musí byť biela ako sneh a červená v lícach ako krv!“

Ako to povedal, pobral sa domov a tam vyrozprával, ako sa mu vodilo, aj čo si on to umienil. Otec a mať proti tomu nič nemali, jednako ho už oženiť chceli; len aby si tedy prezrel takú ženu, čo by bola biela ako sneh a mala červené líca ako krv.

Dlho on prezeral medzi dievčatmi, ale v tom vidieku takého dievčaťa nebolo. Napokon si on vec tak rozhútal, že si pôjde do širého sveta takú ženu hľadať.

Ešte v ten deň povedal domácim, čo on to zamyslel a tí na to:

„Veďže,“ povedá, „len choď a urob si po vôli!“

I tak sa vybral aj s jedným sluhom na cestu. Idú, idú, putujú z kraja do kraja, z vidieka do vidieka, prizierajú sa každej paničke do tváre, ale žiadna nebola biela ako sneh a červená ako krv. Pekne prešli aj to mesto, v ktorom Piatko toho mŕtveho spod tých palíc bol vykúpil a Piatkoví to už ani na um nezišlo. Za mestom, ako idú vedľa cmiť, kukne nevdojak ten sluha tadnu a povedá:

„Ej čiže sú to pekné tri paličky v tom kruhu³ tamto na tom hrobe. Boliže by nám do cesty!“

Piatko pozrie tiež v tú stranu a vtedy mu ešte len napadne, ako on tam dal toho mŕtveho pochovať a že tu just na tom hrobe tie paličky rástli. Skočí sám dnu do cmiť a odreže si jednu, že mu bude pamiatka na toho mŕtveho. Sluha si tiež odrezal tú druhú a s tým sa chceli preč poberať.

²pochovať

³kriku

„Veďže ešte aj tú tretiu odrežte! Tá bude pre mňa!“ ozve sa hlas za nimi.

Obzrú sa a tu ti stojí chlap ozruta, za takých dvoch, ako boli oni.

„A ktože si ty?“ opýta sa ho Piatko.

„Ja sa volám Pustaj a ďalej sa nič nespýtaj, len mi káž odrezat' tú tretiu palicu a sluhu pust' domov, keď chceš, aby si dostal ženu bielu ako sneh a červenú ako krv.“

Piatko si pomyslel:

„Keď nešlo dosiaľ tak, azda pôjde takto!“ a pristal na tom, ako mu Pustaj kázal. Sluhu prepustil domov s heslom, že sa mu na ceste dobre vodí.

*

Piatko s Pustajom putovali ďalej. A ten Pustaj bol len tak po žobrácky oblečený. Okolo poludnia ohlásí sa Pustaj:

„No Piatko, už by si si voľáč aj zajedol?“

„Ej veru by som si!“ rečie Piatko.

„No, či vidíš tamto ten zámok? Tam my budeme dnes obedovať.“

„Ale choď, ty žobrák, veď nás tam ani nepustia takých otrhaných.“

„Ej, čoby tam nie! Len ty, hlad'že, pod' za mnou a mňa pust' napred!“

Šiel Pustaj⁴ dnu na bránu, tu brána zavrená. Zavolať:

„Otvorte!“

„Kto to?“ ohlásí sa mu strážnik.

„Ja som Pustaj, len rúče otváraj!“

„Ale veď sme my počuli, že Pustaj dávno umrel.“

„Ej, čo tam umrel! Keby som bol umrel, nebol by som tu.“

„A načože ideš?“

„Veď vy viete, načo Pustaj chodí. Prichystajte pre sto chlapov obed a pre sto koňov sena i obroku!“

Pustaj býval predtým pánom pri vojsku. Preto tak i teraz rozkazoval; a tí mu na to:

⁴Čipka a Venich menujú ho Umrlym Fil'kom. Podľa ich rozprávky bývali v týchto zámkoch, do ktorých najprv prišli, čerti. Umrly Fil'ko čertov pobil a odňal im šabličku, kepeň a mešec. — Podľa Reussovho rozprávania bývali v týchto zámkoch kráľovské dcéry a Pustaj, ktorý sa tu zase Čiernym chlapom volá, poslal do zámku kráľovského princa (ako ho Reuss menuje), aby si pýtal od nich tie zázračné veci. Keď mu ich nechceli vydať, len povedal: „Janko (Pustaj) je tu!“ A hneď mu ich vydali, bo Janka (Pustaja) znali a báli sa ho.

„Ej, Pustaj, neurob nám to! Vidíš, bol suchý rok, neurodilo sa nám, nemáme ti z čoho dať. Len choď ďalej! Radšej tebe dačo podhodíme.“

Na veľa prosenia Pustaj utíchol a povedal:

„No, keď už tak ničoho nič nemáte, aspoň pre mňa a pre môjho kamaráta obed pripravte.“

Čo sa i stalo.

Po obede, keď odchodili, opýtali sa Pustaja v tom zámku, že čo žiada. A on, že bol v chatrnom obleku, vyžiadal si len jeden starý kepeň, čo tam za dvermi na klinci visel. Ten mu dlho nechceli dať, že tak a tak, nač by mu bol ten starý, že mu radšej dajú nový.

„Vy blázni!“ rečie Pustaj, „ba načo by mi bol nový? Veď vidíte, že by ma ľudia vysmiali, keby videli pod novým kepeňom otrhané šaty.“

Naveľa, naveľa dali mu ten starý kepeň. Keď vyšli za bránu, povedal Pustaj Piatkovi:

„Vidíš, Piatko, tento kepeň sa nám zide. Bo je to taký kepeň, že kto sa doňho zakrúti, toho nikto nevidí.“

A zakrútil sa doňho.

Na druhý deň okolo obedu začne zase Pustaj:

„Ej, Piatko, už by sme si aj zajedli.“

„Veru by sme si, keby len voľač bolo.“

„No,“ povedá, „vidíš ten zámok? Tam my budeme dnes obedovať.“

„Choď mi z očí, žobrák! Veď ťa tam ani nepustia.“

„No, len pod' pomaly za mnou! Všet' uvidíš.“

Búcha Pustaj na bránu:

„Otvorte!“

„Kto tam?“ spyujú sa ho.

„Pustaj prišiel!“

„Pustaj? Veď sme my počuli, že ten dávno zomrel.“

„Ej, keby som bol zomrel, nebol by som tu!“

Hneď ho pustili a opytovali sa ho, že čo im doniesol.

„Všet' vy viete, čo ja nosím. Nahotujte pre dvesto chlapov jediva a piva a pre dvesto koňov sena a obroku!“

„Ach, Pustajko, preboha ťa prosíme, neurob nám to! Neurodilo sa nám ničoho nič, nemáme ti z čoho dať. Radšej tebe miesto toho dačo podhodíme, len nám teraz pokoj daj!“

Na veľa prosenia udobril sa Pustaj a kázal len pre dvoch dobrý obed pristrojiť. Najedli sa, napili sa aj s Piatkom a po obede, keď odchádzali, opýtali sa ich ešte, že čo žiadajú na cestu.

„Len mi,“ povedá Pustaj, „tamto tú zahrdzavenú šabličku dajte, čo tam na stene visí.“

„Načože by ti tá bola? Veď ti my radšej novú dáme.“

„Netárajte, blázni! Starý kepeň, nová šabl'a - ako by to bolo? Veď by ľudia na mňa prstom ukazovali, že som šialené huby pojedol!“

I tak museli mu tú starú šabličku dať. Keď boli za bránou, povedal Pustaj:

„Vidíš, Piatko, to sa nám zide. Táto šabl'a sama od seba všetko zrúbe, čo jej len rozkážeš.“

Idú, idú dlho, už bol druhý deň a ešte nejedli nič. Až sa naostatok približovali k jednému zámku.

„Či vidíš, Piatko, tamto ten zámok?“ povie Pustaj.

„Vidím,“ rečie tento.

„No, tam my budeme dnes obedovať.“

„Ale taže sa dakde skry, ty žobrák, veď teba tam ani nepustia.“

„Ešte že nepustia! Len pod' pomaly za mnou, ja idem vopredok.“

Príde Pustaj pred bránu a volá:

„Otvorte!“

„Kto tam?“

„Pustaj.“

„Id'že si, ty bludár,“ hovoria mu zase, „veď Pustaj dávno zomrel!“

„Keby som bol zomrel, nebol by som tu; len vy otvorte!“

„Nuž a čo nám za chýr nesieš?“

„Veď vy viete, aké chýry Pustaj nosí. Dúškom mi ho nahotujte pre tristo chlapov jedenia a pitia, pre tristo koňov obroku a sena!“

Títo sa mu začali prosiť:

„Nežiadaj to od nás, Pustajko! Neurodilo sa nám ničoho nič. Chod' len d'alej! Radšej tebe dačo podhodíme.“

Naveľa dal sa im uprosiť, kázal len pre dvoch dobrý obed prichystať. Obed bol hneď na stole a dvaja cestovníci sa napukali. Po obede vravia v tom zámku Pustajovi:

„No, čože takto žiadaš od nás?“

„Len mi tamto ten uvláčený meštek dajte, čo sa to tam pod pecou povaluje, aby som si mal kde grajciar, kde dáky groš odložiť.“

„Ej,“ povedajú mu, „načože by ti ten deravý meštek bol, veď by ti z toho všetky grajciare vypadali? Radšej ti my dáme novučičký nový.“

„To by bolo naopak sveta: starý kepeň, zhrdzavená šabl'a a nový meštec! Len sem s tým starým meštekom.“

Či chceli, či nechceli, museli mu ho napokon dať. Keď vyšli zo zámku, hovorí Pustaj:

„Vidíš, Piatko, ten meštek sa nám zide. Lebo je to nie meštek ako meštek. Ale je to taký meštek, že keď ho potrasieš, kopu dukátov ti nasype.“

Keď už tieto tri zámky obchodili, tak prišli ku jednému mestu a Pustaj hovorí:

„Či vidíš to mesto? Tam býva tvoja milá: biela ako sneh, červená ako krv. Ale ty len tu za mestom ostaneš a ja pôjdem sám tadnu. Veď sa ja skoro vrátim pre teba.“

I tak šiel Pustaj sám do mesta a zasadol si v krčme za vrch stola.

„Krčmár, nalej vína!“

„Ba či by si mal odkiaľ zaplatiť, ty žobrák?“ povie krčmárka.

Ale krčmár sa zľakol ozruty chlapa, nuž natočil tam dákych zlievkov a doniesol mu ich. Pustaj mu za to víno vylepil dukát na stôl. Hneď ho obsluhovali ako dákeho magnáša.

Tu si Pustaj rozkázal zlatý koč priviezť, ešte aj na kolesá zlaté ráfy pribiť a štyri paripy do koča zapriať. Tak letel von z mesta ako víchor.

Piatko za mestom len vyzeral a vyčkával, kedy Pustaj príde. Tu vidí zlatý koč so štyrmi paripami, ako proti nemu beží, a vzdychne si:

„Ej, Bože ti môj milý, či som sa ja nemohol doma voziť a teraz tu chodím s Pustajom, dobre si po kolená nohy nezderiem a ani sám neviem, kde som!“

Vtom ho koč prebehne, obráti sa a zastane pri ňom.

„No, sadaj hore,“ povie Pustaj z koča, „ideme tadnu.“

Tu Piatko ani nevedel, kde sa má podiet' od radosti. Vysadol ku Pustajovi a leteli do mesta.

Kým tak bežali, Pustaj ustavične len sypal z toho starého mešca dukáty do koča, kým len plný koč nenasypal. Keď už do mesta prišli, kázal Pustaj Piatkovi na jednu i na druhú stranu koča tie dukáty po uliciach rozhadzovať a Piatko ich rozsypal plnou hrst'ou. Na to zosadli v hostinci a jedli, pili po pansky.

Skoro sa dostalo kráľovnej do uší, že čo sa po meste robilo, že tam taký a taký pán zosadol. Ešte v ten večer dala kráľovná Piatka ku sebe zavolať. Piatko sa dobre opatril dukátmi a tašiel.

Ako kráľovnú zazrel, hneď poznal, že je to tá, ktorú hľadal: biela ako sneh a červená ako krv. Chutne si s ňou zavečeral a po večeri hrali sa v karty.

Kráľovná obvyčajne každého obhrala. Ale Piatko si z toho nič nerobil, bo meštek slúžil vždy dukátmi, čo by koľko bol prehrával. Ako sa tak zabávajú, zhovárajú, opýta sa jej Piatko, že či pôjde za neho. Kráľovná vzala striebornú lyžičku a vyhodila von oblokom do mora a riekla:

„Ak mi zajtra večer tú lyžičku donesieš, teda budem tvoja!“

Smutný odišiel Piatko preč, lebo nevedel, ako by on tú lyžičku z toho mora dostať mohol. Ale Pustaj stál pod oblokom a vedel o všetkom, čo sa robí. Keď tá lyžička dolu letela, rozkázal kepenku:

„Kepenček, prestri sa nad more!“

A ten zachytil lyžičku a doniesol mu ju.⁵

Piatko bol na druhý deň veľmi smutný a tým smutnejší, čím viac sa približoval večer, keď mal zase ísť ku kráľovnej.

„Čože si taký smutný?“ spytuje sa ho Pustaj.

„Akože by som nebol smutný, keď kráľovná včera striebornú lyžicu do mora hodila a riekla mi, že ak jej ju nedonesiem, nikdy nebude moja.“

„Ak je len to, nesmúť sa ani za okamženie,“ hovorí Pustaj. „Dnes ráno som sa prechodil po rínku a tam just jednu veľkú rybu na poly pretínali, v nej sa našla strieborná lyžička. Odkúpil som ju a — tu ju máš!“

Podával mu tú spravodlivú lyžicu, ktorú večer kráľovná von oblokom vyhodila.

Uradovaný šiel Piatko ku kráľovnej a podal jej lyžicu. Veselo večerali a hrali sa. Pri zhovorke opytuje sa zase Piatko, že či už pôjde zaňho.

„Pôjdem,“ povedá, „ak mi zajtra večer tento prsteň donesieš.“

S tým sňala zlatý prsteň a vyhodila von oblokom ďaleko do mora. Pustaj stál i teraz pod oblokom a na jeho rozkaz kepenček zachytil prsteň a doniesol mu ho.

Smutný poberal sa Piatko od kráľovnej a smutnejším vyzeral ešte, keď na druhý deň prsteňa nikde nebolo. Žaloval sa Pustajovi a chcel sa už radšej domov navrátiť, ako s hanbou pred kráľovnú predstúpiť.

„Oj, nebojže sa, neboj!“ vraví mu Pustaj. „Čo len prsteň, ten je tu. Prvej predával tu jeden chlapec ryby, odkúpil som mu ich a v jednej z nich našiel som prsteň. Choď len a zabávaj sa s kráľovnou! Ved' uvidíš, čo ti zase povie.“

⁵Reuss rozpráva, že kráľovná mala ešte otca, a keď sa Piatko ako vohľač u otca hlásil a otec dcéru k obеду volal, táto dala odkázať, že príde, ak jej ten vohľač toľko dukátov pošle, koľko kvapák vody jej na zem odpadlo, keď sa ráno umývala. Piatko nevedel, koľko by to bolo, lebo už boli kvapky obschlí, nuž si dal doniesť umývač a plný jej ho dukátmi nameral. Na druhý deň sa mu len tak sľúbila len tak sľúbila ukázať, ak uhádne, kde ona tej noci bude. Pustaj potom šiel za ňou do pekla, atď. — Podľa Čipkovho rozprávania dala kráľovná Piatkovi zlatý prsteň, aby ho po tri dni na prste zavaroval a nezaspal. Piatko, trebárs ho od toho Pustaj veľmi varoval, napil sa zakaždým pri večeri vína a po všetkých tri noci zaspal. Kráľovná každú noc prišla sama ku spiacemu, zosňala mu prsteň a kázala ho slúžkam prvú noc na smetisko, druhú do mora a tretiu noc do studne hodiť. Ale kepenček vždy doniesol prsteň.

Tašiel vytešený Piatko i s prsteňom ku kráľovnej, šiel aj múdry Pustaj za ním vo svojom kepienku tak, čo ho nik nevidel. U kráľovnej veselo večerajú, hrajú sa, zhovávajú sa a medzi rozprávkou oddá Piatko prsteň a pýta sa kráľovnej, že či už pôjde zaňho.

„Pôjdem,“ povedá, „keď uhádneš, kde ja tej noci budem a koho mám frajera.“

Ej, to by Piatko nebol čakal, ale čože mal robiť? Horko-ťažko mu padalo od nej odísť a ešte mu svet bol otupnejší, keď doma ani Pustaja nenašiel.

Ale Pustaj dobrý pozor dával na všetko, čo sa bude robiť. Ako Piatko od kráľovnej odišiel, stala si táto naprostred chyže a zavolala do tretieho razu: „Zem otvor sa! — Zem zatvor sa!“

Vtom sa zem otvorila a ona tadnu skočila. Zem sa zase zavrela a kráľovná sa pri pekelnej bráne stavila. Za ňou ale v kepeni svojom letel všade Pustaj.

Pred pekelnou bránou čakal na kráľovnú čert⁶ s hintovom. Kráľovná si vysadla do hintova k čertovi a Pustaj v kepeni utajený na bak ku kočišovi. Bežia tým peklom, bežia, prídu do medenej hory. Pustaj sa načiahne z boku a odlomí si medenú halúzku a skryje razom pod kepeň. Zahučala treskom medená hora. Kráľovná sa preľakla a zvolala:

„Hľadajte, hľadajte, tu za mnou dáka pohona.“

Čerti hľadali na všetky strany, ale nič nenašli.

Bežia ďalej, prídu do striebornej hory. Pustaj sa načiahne a odlomí si striebornú halúzku. Zahučala strieborná hora a preľaknutá kráľovná hovorí:

„Tu za mnou pohona. Hľadajte, hľadajte na všetky strany!“

Čerti poprezerali všetko, kde len zamysleli, ale nevideli ani ducha.

Bežia ďalej a prídu do zlatej hory. Načiahne sa Pustaj a odlomí si zlatú halúzku. Zahučala hukom zlatá hora a kráľovná kričí:

„Hop! To je už zle, za mnou musí pohona byť!“

Čerti zastali, poskákali z hintova, prezerali každý kútik, každú dierku. Ešte len aj lôniky z osiek čert povyberal, či tam dačo nebude. Ale kde nič, tu nič.

Tak prišli do čertovho zámku, ktorý bol zo samých človečích hláv a kostí vystavený. Tu bola hostina. Čerti si pripíjali z košťalových pohárov. Kráľovnú posadili za stôl a navečerali sa s ňou. Po večeri skákali čerti s kopyty po britvách a dvanásti rad radom pojímali kráľovnú do tanca. Ona po tých britvách za každým tancom pár črievic zodrala a pod stôl hodila. Tam sa bol učupil v kepienku Pustaj a zbieral všetky tie črievice. Dvanásť tancov tancovala, dvanásť tých črievic podrala, a keď dvanásta hodina odbila, šla domov tou istou cestou a Pustaj tiež.

„No, Piatko, akože si spal?“ spytuje sa Pustaj Piatka, keď tento ráno oči pretieral.

„Horkýže tvoje spal,“ vraví Piatko, „keď ti mi kráľovná kázala zvedieť, kde ona tej noci bola a koho má frajera a večer ani teba tu nebolo, čo by si mi bol voľáč poradil!“

⁶podľa iných dvanásťhlavý šarkan

„Netráp sa ty už toľko,“ vraví mu Pustaj. „Bo vidím, že by si od samého trápenia na triesku vychudol. Nebola by to cesta pre teba bývala. Bol som ja s kráľovnou miesto teba. Len ber tieto halúzky a tieto črievice a choď razom k nej!“

S tým mu oddal medenú, striebornú a zlatú halúzku i tie rozcapartené črievice a rozpovedal mu všetko a napokon mu povedal, že už aj on ide s ním ako dobrý priateľ.

Prišli do zámku a kráľovná ich víkala:

„No, čože mi nového nesiete tak zavčas rána?“

„A,“ povedá Piatko, „bola si tej noci tam a tam; máš čerta frajera. Musí to pravda byť, lebo áť, tu sú tieto halúzky z medenej, striebornej a zlatej hory a tu sú aj tie črievice, čo si pri tanci podrala.“

Kráľovná nemohla ďalej, musela sa im poddať. Tu kázal Pustaj nahotoviť tri korytá a posadil kráľovnú do prvého a ťal čerta tou paličkou, čo si na tom hrobe odrezal, kým len plnô koryto penami nebolo. Potom vzal druhô koryto, posadil ju do toho a bil zase tou paličkou, kým i to druhô plnô krvou nenatieklo. Vzal aj tretie koryto a bil ju do tretieho razu, kým ho len plnô slzami nenaplakala. Keď bolo koryto plnô slzami, vtedy sa kráľovnej vzdychlo a prvý raz v svojom živote povedala to slovo: „Bože!“

„No už teraz môžeme bezpečne s ňou domov ísť. Lebo som už všetky čertovské figle z nej vybil,“ povedal Pustaj.

Tak si teda viezol Piatko nevestu bielu ako sneh a červenú ako krv do domu. Len ti tu prídu raz na jeden most a Pustaj povedá:

„Piatko, my sme sa oba za touto nevestou ustávali a to mi len uznáš, že som ja viac urobil ako ty, ale ja viac nechcem, len koľko na moju čiastku príde. Roztneme si ju na spravodlivé polovice a tebe bude jedna, mne druhá.“

Plakal Piatko, že či by to ozaj tak muselo byť.

„Veru tak,“ rečie Pustaj; „ani ináč nepristávam.“

„Urobže si teda, ako chceš; ja ti nebránim, bo si si ju ešte lepšie zaslúžil ako ja.“

Milá nevesta si musela ľahnúť na ten most a Pustaj vzal tú starú šabličku, čo ju v tom druhom zámku dostal a zaťal, ale len opakom, že sa neveste nič nestalo. Tu vyskočia spod toho mostu všetci čerti akoby na obranu a na predku ten najväčší, jej frajer, z pekla. Pustaj chytro zavolá:

„Šablička rúbaj!“

Hneď rozsekala toho najväčšieho čerta na kusy a ostatní, ako šabličku videli, razom sa poprepadávali.

„Vidíš, Piatko,“ rečie teraz Pustaj, „len som ťa chcel skúsiť, či mi vďačný budeš, a od týchto čertov ešte napokon oslobodiť. Ja od teba nežiadam nič. Teraz je nevesta celá tvoja.“

Ako prišli k tomu cmiteru, kde sa Pustaj k Piatkovi pripojil, povie zase Pustaj:

„Či sa pamätáš ešte, koho si dakedy tu dal pochovať?“

„Veru mi prichodí na um, že som dakedy, kým som po cestách chodieval, tu jedného človeka dal zachrániť.“

„No vidíš, ten človek som ja a za ten dobrý skutok som sa ti hľadel odslúžiť. Teraz ti ešte ďakujem, že si ma vtedy od tej bitky oslobodil a pekne ma zachrániť dal.“

Vtom sa Pustaj premenil na bieleho holuba a odletel preč do svojho hrobu. Piatko ale šiel domov a slávil nádhernú svadbu s nevestou bielou ako padlý sniežik a červenou v líčkach ako krv.

Zlý brat

Povešť túto podávame doslovne tak, ako ju napísal Janko Kalinčiak v Bratislave r. 1842 do Prostonárodného zábavníka v podnárečí liptovskom.

Bola raz jedna mať a tá mala dvoch synov. Keď starší syn mau dvanásť rokov, nuž mu mamička povedala:

„Ach, syn môj drahý, úprimný, nože si už choď dade do sveta niaku službu hľadať! Lebo vás vaša mamička už ďalej živiť nemôže.“

A starší syn sa rozžehnau s matkou i bratom a išiou ta deľako do sveta.

A keď už i ten mladší dorástou, nuž mu mamička povedala:

„Nože, syn môj drahý, choď i ty dade do sveta! Lebo ťa ja už ďalej živiť nemôžem.“

A upiekla mu mamička na cestu tri posúšky, a on veľmi zaplakau a rozžehnau sa s dobrou matkou i išiou ta deľako cez hory, cez lesy do šiereho sveta. A tak išiou za dlhý čas; už sa mu aj posúšky minuli; išiou, a už ništ nemau, hyba sa korienkami na ceste za dlhý čas živiu.

Raz bou už veľmi hladný. Šadial' na šetkých stranách hľadau, obzerau sa; ale nič nevideu. Hyba raz vidí voľačô takô veľkô ako dom sa pred sebou hýbať — a to bou taký veľký mravec. Nuž tuná sa hned' dau doňho i volau:

„Mravec, zjem ťa!“

A mravec odpovedau:

„Ach, nezedzže ma, Janičko, nezec! Veď ti ja budem na dobrej pomoci ako vo dne tak i v noci.“

A Janko pokrútiu hlavou, pokrútiu, i povedau:

„No, keď sa tak prosíš, dobre, ja ti darujem život; ale mi povedz, kade ja tu von vyndem z tejto hory.“

A veľký mravec mu ukázau jeden chodníček, a potom mu povedau, kade sa má obrátiť.

Šiou potom Janičko za dlhý čas, išiou, a nevideu ani ftáčka, ani vrábka, hyba pustie hory, do ktorých ani len božie slniečko prejsť nemohlo. Raz voľačo takô zazrie ako dom, — a to bola veľiká, veličizná fčela. I hned' na ňu zakričau:

„Fčela, zjem ťa!“

A fčela mu odpovedala:

„Ach, nezedzže ma, Janičko, nezec! Veď ti ja budem na dobrej pomoci ako vo dne tak i v noci.“

Ale Janko nechceu dlho upustiť. Ale keď sa už tak veľmi tá fčela prosila, nuž poviedau:

„No, ja nedbám. Ale mi aspoň dačo jest' daj, lebo som veľmi hladný.“

A fčela nič nemohla dať, lebo nič nemala; hyba mu ukázala chodník, ktorým by mohli najskorej z hory vynst'. A Janko si utreú slzy, šiou ďalej.

Išiou, išiou horami, dolami a nevideu ani fľáčka ani vrábka. Len raz voľačo na strome zakrákorilo. Ozreú sa, a tam v hniezde jedna straka svoje mladie kŕmila. Nuž sa hneď zaraduvau a vyšiou hore na strom a zavolau:

„Straka, zjem ťa!“

A straka odpovedala:

„Ach, nezedzže ma, Janičko, nezec! Veď ja ti budem na dobrej pomoci ako vo dne tak i v noci!“

Ale Janko ništ, ani počuť nechceú, len kričau:

„Zjem ťa, zjem ťa, zjem ťa!“

A straka volala:

„Nezedzže ma, Janičko, nezec! Veď sa ti ja odslúžim.“

Nuž potom on pokrútiú hlavou, pokrútiú hlavou, pokrútiú, i povedau:

„No, teda mi aspoň tieto tvoje mladie daj; lebo sa dobre oblakov nechytím od hladu.“

Straka len prosila:

„Ach, nieže, Janičko! Nože im len odpusť neboriatkom! Veď sa ešte maličké. Ach, veď už skoro z hory vyndeš a tam ti všetko dajú, čo len budeš chcieť.“

Nuž tak sa dau nahovoriť, i nehau tak straku i išiou voliakosi biedne horami, lesami, až sa mu pekná utešená krajina otvorila.

Uzreú potom jedno velikô mesto, nuž hneď prosto doňho išiou ku kráľovi a prosiu ho, aby mu dau niaku službu. Kráľ mu odpovedau:

„Dobre, syn môj! Mám moc husí, nuž ich môžeš pásť. Beztého je to moc už na jedného husacníka.“¹

A Janko sa odobrau husi pásť. Ale ako sa veľmi začuduvau, keď tam svojho brata husi pásť našieu. Tento privítau veľmi chladne Janíka; lebo mu to nebolo po srsti, že tento jeho polovic husí pásť bude. Ba tak sa naňho nahnevau, že si umieniu svojho brata skaziť.

Raz išieu kráľ na prechádzku. Len veru uvideu v kúte staršieho husacníka stáť. Nuž sa ho opýtau:

„Huncút, čo chceš?“

¹pastiera husí

A ten odpovedau:

„Veru môj brat povedau, že keď mu vašu najmladšiu dcéru dáte, že on cez jednu noc šetko zbožia, čo len máte, i pokosí, i poviaže, i do stodôl popraxe. Nuž som vám to prišieu povedať.“

A kráľ dau zavolať Janička, a povedau mu:

„No, syn môj, čo si to povedau, že ty šetko moje zbožia cez jednu noc i pokosíš, i poviažeš, i popraxeš, ak ti moju najmladšiu céru dám?“

„Ach, veď ja o tom ništ neviem, veď som ja ništ nepoviedau!“

„No, čis' poviedau, čis' nepoviedau, teraz to urobiť musíš; lebo si to neslobodno s kráľmi fač-kuvať.“

A chudiak Janičko vyšiou si von z mesta pod humná a tam plakau, plakau, až mu srdiečko usedalo. Už sa i stmievalo, on len veľmi horekuvau, nuž prišiou k nemu ten veľký mravec a opýtau sa ho:

„Čože ti je, Janičko? Prečože tak veľmi plačeš?“

Janko odpoviedau:

„Ach, akože by som ja neplakau, keď môj brat na mňa kráľovi nacigániu, že keď mi on dá jeho céru, že mu ja všetko jeho zbožia cez jednu noc i požniem, i poviazem, i do stodôl odnosím.“

Mravec mu na to poviedau, aby sa nesmútiu; aby si len spať ľahou, že on to všetko porobí. A Janko skoro zaspau.

Vtom mravec zatrubiu na sriebornej trúbce (lebo bou kráľ všetkých mravcov na svete), nuž tu z celieho sveta mravce sa počali hrnúť. Jeden niesou kosák, druhý povriesla, tretí koľky na snopov viazania, štvrtý kone vo voze zapriahnutie poháňau, a tak potom sa šecky chytili do priace: Jedni kosili, druhí viazali snopy, tretí zväžali do stodôl — a za niekoľko hodín bola priaca hotová.

Už ráno svitalo, Janko ešte spau. Kráľ pozreu z obloka na pole, a aj všetko zbožia bolo vo stodolách, a čo sa ta nepratalo, nuž celie stohy pred nimi stáli. Obliekou sa chytro a bežau ta do poľa. I veľmi sa začuduvau, keď Janka ešte spať našiou. Nuž ho zadrmau po pleci i zavolau:

„Syn môj, stávaj!“

Janko sa prebudiu a kráľ mu povedau:

„Syn môj, hodný si chlap!“

Potľapkau ho po pleci, dau mu pohár vína a okruh chleba a zasek ho pustiu ku jeho húskam.

O dakoľko dní potom zase išieu kráľ na prechádzku. Len veru v pitvore v kúte zase stáu starší husacník, nuž mu kráľ poviedau:

„Čo chceš, huncút?“

„A veru môj brat povedau, že keď mu dáte vašu najmladšiu céru, že on cez jednu noc ešte krajší kaštieľ vystavia, ako je váš; čo budú také stromy okolo neho, čo budú vždy kvitnúť a vždy na nich flácatá spievať. Nuž som vám to prišiou povedať.“

Kráľ dau Janka zavolať a zase mu kázau taký kaštieľ stavať.

A Janko vyšiou do záhrady a tam plakau, až sa večer priblížiu. Tu prišla k nemu tá fčela a opýtala sa:

„Čože tak plačeš, Janičko?“

„Ach, akože bych ja neplakau, fčelička moja, keď môj brat na mňa kráľovi nacigániu, že keď mne on dá jeho najmladšiu céru, že ja cez noc taký kaštieľ vystaviam, čo mu nebude páru v celej krajine.“

„No, neboj sa nič, syn môj! Chod' spať! Veď ja to už všetko vykonám.“

A keď to povedala, nuž zatrúbila na zlatej trúbce (lebo bola šetkých fčiel na svete kráľovná) a šetky fčely z celieho sveta šireho sa zišli. Potom jedna maltu robila, druhá skaly vláčila, tretia múrala, štvrtá dachy pobíjala, — a tak im tá priaca spod rúk ako voda išla. Keď už šetko vymúrali, potom začali voskom šetko rúce zdnuky i zvonky lepíť. A tak, keď šetko hotovô bolo, zase sa rozišli do šireho sveta.

Kráľ ráno stau, pozreu oblokom — a aj, divy sveta! Kaštieľ utešený, krásny, akoby ho z vajíčka vylúpiu, stáu v záhrade, povlač viedla pekne do kráľovho zámku a šadiaľ kvitnúce stromy okolo boli, flácatá si na nich prespevúvali ako milá vec. Nuž sa kráľ veľmi zaraduvau, vzau pantofle na nohy a hneď utekau ta do toho novieho kaštieľa. Janko ešte spau. Nuž ho kráľ potriasou i povedau:

„Hodný si chlap!“

Potľapkau ho po pleci, dau mu pohár vína a okruh chleba a zase ho prepustiu husi pást.

Zas na to o niekoľko dní išieu kráľ na prechádzku. V pitvore v kúte stáu zase starší husacník, nuž sa ho kráľ opýtau:

„Ale huncút, čo ty tu chceš?“

„A veru môj brat povedau, že keď mu dáte vašu najmladšiu céru za ženu, že bude mať s ňou do rána takô dieťa, čo bude vedieť ešte v to ráno i chodiť, i vraveť.“

Dau kráľ Janka zavolať, i povedau mu, čo brat naňho žaluvau. Tento sa vyhovára; ale to mu nik nemohou dať ani rady ani pomoci; lebo kráľ na tom stáu, aby sa to tak stalo.

Keď prišiou večer, nuž Janka i s mladou peknou princezkou do jednej postele v novom kaštieli uložili. Keď zaspala princezka, Janko vyšiou z postele k obloku a tam plakau veľmi. Raz voľačo zaklepe na oblok; Janko otvorí a straka, čo sem prišla, opýta sa ho:

„Čože plačeš, syn môj?“

„Ach, ako bych ja neplakau, keď môj brat na mňa nacigániu, že ak mi kráľ dá jeho najmladšiu céru za ženu, že budem mať s ňou do rána takô dieťa, čo bude hneď i chodiť i vraveť.“

„No, nič sa nestar, syn môj,“ poveda straka. „Ľahni si pokojne spať a nehaj oblok troška otvorený!“

Janko tak urobíu.

Ráno, keď svitlo, ešte v novom kaštieli oba mladí spali, len kráľ i s kráľovnou už boli hore. Tu sa otvorili dvere a hodný, pekný chlapček dnu veselo skočíu, bozkávau obom ruky i volau:

„Starý tatuško, stará mamička! Dobrô ráno vinšujem!“

A oba stariční sa veľmi zradovali takiemu krásnemu vnúcatku. Išli do novieho kaštieľa, kde oba mladí ešte obejmutí spali. Zobudili ich a svoje požehnania im dali. Tu sa slávila veľiká svadba a Janko po smrti svojho svokra zostau kráľom nad šetkými jeho krajinami.

Pijan

Podal a rozpráva Pavol Dobšinský z Gemerskej.

Kde bolo, tam bolo, ďaleko nebolo, len tu za humny, za vŕškom, v sedemdesiatej siedmej krajine stál na jednej vode jeden mlyn a v tom mlyne býval mlynár aj s mlynárkou a mali jedného syna. Že bol jedináčik, mazníkala sa s ním mamička, až tu z chlapca sa stal hodný corgoň a ešte nič nevedel, len po zvyškách, po zliepkach za vtáčkami sa driapať a pestvá vystrájať. Až ti tu raz povie otec:

„Chlapče, takto z teba nebude nič! Mlynáriť sa ti nechce, musíš na druhô remeslo!“

„A veď keď musím, nuž musím!“ povedalo chlapčisko.

„Či,“ povedá, „budeš hrubým, či tenkým krajcom?“

Chlapcovi sa lepšie pozdalo byť tenkým krajcom;¹ nuž povedal, že bude tenkým. Pri tom ostalo. Mamka napiekla postruhníkov a otec zaviedol chlapčiska do mesta a dal ho na tenkô krajčovstvo.

Chlapčiskovi sa remeslo páčilo, kým postruhníky v kapse trvali; ale keď postruhníky minuli, bolo už uňho po remesle. Pekne-krásne prikvitol do domu. Dali ho teda na druhô remeslo, z druhého na tretie a tak päťdesiat remesiel pochodil a pri každom sa len zatoľko pobavil, kým sa mu postruhníky z kapsy neminuli. Aj to museli byť dobré postruhníky, lebo sa na nich tak vytáľil² a už bol súci aj za vojaka.

„Pôjdeš mi ho do mesta za vojaka, veď ťa tam naučia móres, keď si sa ho dosiaľ nenaučil,“ vravel otec a pojal chlapa a zaviedol ho pred kapitána. Kapitán sa peknému šuhajovi zaradoval a otcovi povedal:

„Netrápte sa oňho nič! Bude z vášho syna dobrý vojak.“

Otec ešte, aby synovi chuti dodal, povedal mu:

„Hľaďže, ak sa mi budeš dobre správať a ostaneš kaprálom, pošlem ti sto zlatých; keď budeš oficerom, dostaneš dvesto, a keď budeš kapitánom, donesiem ti sám tristo zlatých. Len mi potom odpíš!“

A synček mu prisľúbil, že sa tak stane, že mu on to skoro odpíše.

Dobre. Nechajme mi synka tak a poďme len s otcom domov! 0 mesiac dostane otec list, že mu už syn kaprálom, aby mu len tých sto zlatých poslal.

„Ej, veru,“ povedá otec, „predsa len dač bude z neho!“ A poslal mu tých sto zlatých.

0 mesiac zase príde list z mesta, že je syn už oficerom. Uradovaný otec poslal mu hneď dvesto zlatých, tak ako päťák. Neprešli ani dva mesiace a syn píše zase, že je už kapitánom. Vytešená

¹krajčírom

²vykľmil

matka nemala už strpenia, len sadat' na vozík a ísť pána syna, pána kapitána vidieť, a tristo zlatých už bolo vo vrecku.

Prídu do toho mesta hrdí, ani čo by to mesto už ich bolo bývalo, aspoň si mysleli, že je ich syn tam najväčším pánom. Tu ako prejdú bránu, váľa sa tam jeden otrhaný opitý vojak v blate a druhí sa na ňom smejú. Mlynár zide z voza (bo ani prejsť nemohli, čo bol ten ožran krížom cez cestu rozvalený), že sa mu prizrie, aby potom mohol svojmu synáčkovi žalovať, ako sa mu vojaci opíjajú. Prizrie sa — a tu pozná svojho vlastného syna.

„Ej,“ povedá, „nuž či je môj syn nie kapitánom?“

A tí vojaci sa rozchichocú:

„Veru vám je pijanom a niet mu v tom svete páru. Pán kapitán nám kázali von z mesta ho vyviešť, aby sa už nikdy viac dnu nevrátil, čo si už nevedia s ním porady.“

Otec a matka len sa obrátili s vozom a tašli, ani necekli.

Tu sa našiel oklamáný otec doma vo mlyne a pijan syn v tom istom čase za mestom podľa cesty v priekope, kde ho tí vojaci vyniesli a strčili. Milý pijan sa o chvíľu preberá a vytiera oči od blata; nevedel nič, čo sa bolo porobilo. Len to znal, že do mesta nesmie a domov tiež. Pobral sa on do hory a tam sa dakde zatáral ku jednej starej babe, u ktorej drevo štiepal a tá mu za to dávala piť; lebo kúsok chleba nezjedol za svet, ale piť, to už pil ako dúha. Raz už potom povie ti mu tá baba:

„Ej, Maco (či už ako ho tam volali), ja by som tebe poradila, kde by si sa dobre mohol nadúchať.³ Či by si ma poslúchol?“

A on do všetkého hotový, aj do ohňa, keď sa len narezat'⁴ mohol, povie jej:

„Čože by som vás neposlúchol, len či sa do chuti napijem!“

„Nuž, vieš ty čo! Pôjdeš ustavične len, týmito horami, až napokon prídeš k jednému pustému zámku. Kľúče tu máš, pootváraj si ho! Ale nenájdeš v ňom nič. Len napokon prídeš ku jedným železným dvierkam, tie si otvor týmto kľúčikom a choď dolu schodami makajúci po ľavej strane, kým len neprejdeš dvadsaťpäť ráz dvadsaťpäť schodov. Tam natrafíš na jedny dvere, otvor ich smelo, bude tam i pitia i peňazí. Napi sa, naber si peňazí, a mne len to kresivo dones, čo tam na košku⁵ nájdeš.“

„Dobre,“ povedá; „veď vám ja to vykonám, len či sa tam napijem.“

Ďaleko, ďaleko vprostred tých hôr stál pustý zámok. Náš pijan sa len voliak dobakal ta hore a otvoril si s tým najmenším kľúčikom tie železné dvierka. Ide, ide potme dolu tými schodami, až kým sa nenamakal na tie dvierka. Otvorí, tu izba pustá. Len naprostred izby dubový stôl a na tom stole päť pintí vína. Na každom rohu po jednej a na prostriedku piata — a za dvermi stojí ozrutný medený husár s medeným kyjom v ruke. Poklonil sa mu pekne: „Bože, daj šťastia!“ ale ten nič, ani sa nepohol. Osmelil sa tým lepšie, sadol k stolu a vydúchol prvú pintu vína, ani tvár nepremenil. Tu sa mu ukáže za pecou plný sud červencov.

³napit'

⁴doťat', napit'

⁵kozub

„Budemže ja mat za čo piť!“ zavzdychne si a naberie si plnú kapsu tých červencov.

„Ale,“ povedá, „ešte na cestu jednu pintičku!“ a vytrúsi ju.

Tu sa mu ukáže druhý sud dvadsiatnikov. Vysypal července a naplnil kapsu dvadsiatnikmi. Vylial do seba i tretiu pintu. Tu zase pred ním za sud toliarov.

„I z dvadsiatnikov je nič, keď toliare jesto!“

Tak si húta a naberie ich plnú kapsu. Ale gágor ho páli i za tou štvrtou pintou vína a na jeden glg už bola pochovaná. Tu sa mu zablysknú v štvrtom sude dukáty.

„Len sem s nimi a toliare preč!“ myslí si a načiera plnou hrst'ou do kapsy.

„A túto piatu pintu tu nechať, to by už bola hanba!“

Vyglgal ešte aj tú. A hľa, na košku vidí starô kresivo,⁶ na ktorô už bol aj zabudol.

„No, to si môžem aspoň v hore ohňa rozklásť!“ a berie kresivo do ruky.

Vtom ale aj medený husár dvíha ten kyj na neho. On vrtký vyskočí aj s kresivom, zavolá: „Zdraví budúť!“ a zachlopí dvere za sebou. Utekal, koľko mu para stačila, a tak sa aj šťastlive dostal na biely deň.

K starej ísť a drevo rúbať, to sa mu už teraz nechcelo, keď mal zase za čo piť. Išiel on rovno do mesta, kde kráľ býval. Tam bol práve na predaj dom naproti kráľovmu domu, všetkým činom taký, ako kráľovská palota. Ten dom si kúpil, ale doňho nič, iba stolík a stolce, kde si s dvoma kamarátmi od svitu do mraku a od mraku do svitu ustavične pil, až kým dač v kapse očul. Ale vraj, niet takej pesničky, čo by konca nemala — ani v jeho kapse sa na veky dukáty nepresúšali, raz už len bol aj s tým koniec. Ešte naposledok vytriasol kapsu, či ešte z nej dáky dukát nevypadne. Ale bolo už po dukátoch, len to kresivo z nej vypadlo na zem.

„No veru dobre,“ povedá, „aspoň si zakrešem.“

Zakreše — a medený husár stojí mu za dvermi aj s kyjom:

„Čo rozkážeš, pane?“

Milý pijan sa veru zľakol toho kyja, čo ten husár v ruke držal, ale v strachu povedal ešte:

„Vyval' mi za sud tých dukátov tam z toho zámku!“

Hneď mu stál sud dukátov za dvermi. I od divu i od ľaku nevedel pijan, ani kde sa na svete podel, len keď sa ráno triezvy prebral a za sud dukátov ešte tam bolo. Prvý raz sa na svete triezvy prebudil od toho času, ako bol tak začal piť.

Tu si on začne všeliak hútať, že takto pri tej pijatike predsa len nič z neho nebude, a bola sa mu aj kráľova dcéra popáčila, čo tam naproti nemu bývala a on ju tu i tu v obluku vídal. Keď kamaráti prišli, že či treba zase vína doniesť, odpravil ich preč, že aby len šli, kade ktorý vie, že sú mu už viac netreba. Večer, ako sa zmrklo, zakresal na husára a vydal mu tento rozkaz:

⁶kremeň, ocieľku a práchno či trúd

„Tej noci mi kráľovu dcéru aj so všetkými jej výslužnicami do môjho domu prenesieš; ale tak, aby o tom ani kráľova dcéra, ani jej komorné, ani žiadna živá duša neznala!“

A on už bol dal svoj palác všetkým činom cez deň tak pripraviť, aby ako kráľovský bol. Keď u kráľa všetko zaspalo, urobil medený husár, ako mu jeho pán bol prikázal.

Na druhý deň zobudí sa kráľova dcéra a začne si všetko tak rozkazovať, akoby doma bola; aj komorné sa všetko nazdali sprvotky, že sú doma. Iba keď sa poobliekajú a milý pijan príde ich k fruštiku volať a vraví, že by sa nehnevali, že uňho všetko tak, ako u kráľa. Tu sa kráľovská dcéra nahnevala, lebo ho videla predtým neraz opitého sa tackať, a taký krik narobila, že to až naprotivia do kráľa počuli.

Kráľ iba vtedy zbadal, že mu cez noc dcéra skapala. Razom poslal celú rotu vojska, aby pijana poviazali a dcéru mu domov doviedli. Tí sa začnú na zatvorenú bránu dobíjať a pijan im povedá, aby šli v pokoji domov, ak im život milý, že on sa iba tak s kráľom udobrí, keď mu dcéru dá za ženu. Tu títo na rozkaz kráľa počnú šturmom hnať.

Ale pijan len zakresal na medeného husára a tento len raz zvrtol medeným kyjom — a vojaci ležali mŕtvi na hŕbe. Nahneval sa kráľ a poslal proti pijanovi dve roty vojska. Ale i tieto tak pochodili. Vypravil kráľ celé húfy, aby udreli na pijanov palác. Všetko padlo pod husárovým kyjom.

Kráľ napokon videl, že nič nezdolá proti pijanovi a oddal mu svoju dcéru za ženu, najmä keď aj ona privolila, bo sa jej šuhaj medzitým bol popáčil.

Ale ešte len teraz bolo, čo bolo! Tá kráľovská dcéra bola veľmi pekná a mala predtým veľmi veľa pytačov. Ale každému ruku odoprela, hoc aj boli všetko kráľovia. Tu sa tí všetci sprisahali proti tomuto kráľovi, že im takú neúctu urobil, ich zapovrhol a dcéru jednému pijanovi ta dal. Len sa ti raz všetci prihrnú s neslýchaným vojskom pred mesto a začnú ho šturmováť, a že ho na popol obrátia, jestli kráľ toho svojho nového zaťa nedá zmárniť a dcéru za dajedného z nich nevydá.

Kráľ sa už aj strachovať začal; ale jeho zaťko sa len úsmechúval a dal tým kráľom odkázať, že kedy chcú s ním na poriadok prísť.

„Že,“ povedá, „hneď.“

„No, keď hneď, tak hneď!“

Zakreše a medený husár stojí pred ním aj s kyjom:

„Čo rozkážeš, pane?“

„Nič,“ povedá, „len to vojsko za mestom pobi! Iba samých kráľov nechaj nažive!“

„Ej, toto,“ rečie husár, „to bude pre mňa hostina!“

Tu začne svojím kyjom mlátiť a chlapi sa váľajú ako snopy na zem. Nikoho nenechal nažive, iba samých kráľov. Títo sa už teraz s kráľovským zaťom pomerili, on ich zavolať k sebe na svadbu a boli hody.

Takto už potom, pri pohári, začali tí istí kráľovia banovať, že tak nič po nič o všetko vojsko prišli, že keby sa to ešte všetko vzkriesiť dalo.

„Uvidíme!“ povedá kráľovský zať a odíde do svojej izby.

Vezme kresivo a zakreše:

„Čo rozkážeš, mocný pane?“ ozve sa husár.

„A veru, či by si ty nemohol to vojsko zase dákym činom k životu priviesť?“

„To ja nemôžem, mocný pane! Ale zakreš tri razy a príde ti jeden krivý čert. Bo ty máš teraz celô peklo v svojej moci.“

Stalo sa tak a krivý čert postavil sa na rozkaz.

„Ta mi,“ povedá kráľovský zať, „tých pobitých vzkries, aby mi tí kráľovia tu na svadbe už toľko nebedákali.“

„Stane sa, mocný pane!“ povedal ten krivý a bežal za mesto.

Tu naporad tým mŕtvym chuchol do úst a každý, ktorému chuchol, vstal zase čerstvý a zdravý. Len vtedy otvárali kráľovia veľiké oči, keď ich vojsko dnu do mesta maširovalo. Mladý kráľ ale dal všetko vojsko častovať.

Potom si už aj otca aj matku udobril, poslal pre nich, aby i oni prišli na tú svadbu a potom len bola radosť nad radosť. Ale on potom viac nechcel s peklom nič mať a hodil to kresivo do jednej studne, o ktorej sa tiež vravelo, že až na dno pekla siaha, aby ho nikto viac mať nemohol. So svojou žienkou žil šťastlive a pijanom ho viac nepozvali, lebo sa od tých čias nikdy neopil.

Tri zlaté hrušky

Podal i rozpráva Pavol Dobšinský z Gemera.

Dakedy, dakedy, ale to veru mohlo už dávno byť, lebo tomu pamätníka nieto, žila jedna čarodejnica, pekná a bohatá, že jej na tom svete rovnej nebolo. Pýtali ju mnohí kráľovia a pánovia, ale ona ani za jedného ísť nechcela.

Naostatok, keď ju už pytači domrzeli, dala vyhlásiť, že ona len za toho pôjde, kto sa jej do tretieho razu tak skryje, že ho ona neuhádne, kde sa skryl, a že čo by to už potom aký žobrák bol. Tu sa ešte len potom hlásili mladí páni; ale ona každého uhádla, kde sa skryl. Tak sa už potom aj na skryčky prestali s ňou hrať.

Len ti tu raz prikvitne šuhaj mladý v jednej gubke, ktorého, že tú gubku nosil, len Gubčíkom volali. Ten sa jej predstaví, že či si, povedá, v slove stojí.

Tá gubka na tom šuhajovi akosi sa nepozdávala hrdej čarodejnici. Ale len privolila, bo sa nazdávala, že ten Gubčík hádam len nebude väčší čarodejník, ako je ona čarodejnica.

Ale Gubčík bol majster. Tu sa ti jej po prvô premení na rybu a zide naprostred na samô dno mora. Ona to vždy zavčas rána hádala a tak i teraz, keď sa naspala, vyjde zo svojho zámku naprostred záhrady, obzrie sa okolo a zaháda:

„Na zemi ťa nieto, na nebi ťa niet; kdeže si? V mori si, na dne si, ryba si — pod' von!“

Či chcel, či nechcel, musel von a tak z jeho prvého skrytia nebolo nič.

Ale aj ona si voľač pomyslela, že Gubčík, nebodaj, ešte inakší figliar bude, ako je ona.

Na druhý deň sa jej urobil na vtáka a vyletel vysoko do povetria nad oblaky. Ona si vyjde na záhradu, zastane si, obzrie sa okolo a zaháda:

„Na zemi ťa niet, vo vode ťa niet. Kdeže si? V povetrí si, vták si, pod' dolu!“

Či chcel, či nechcel, musel dolu a tak jeho skryčky neplatili nič.

Do tretieho dňa milý Gubčík neprestajne si hlavu lámal na tom, kde sa jej on má ukryť; ale veru nevyhútal nič. Na tretí deň zavčas rána prechodil sa po záhrade, v samých myšlienkach aj zabudol, načo vlastne myslí. Až ti ju tu vidí, že ona už ide na dvere do záhrady, aby hádala. Skoro sa opamätá a postaví sa ako klinček¹ do hriadky vedľa chodníka. Ona ide tým chodníkom a vidí krásny klinec.

„Ej,“ povedá, „kdeže sa mne tento krásny klinec tu vzal, to var cez noc taký utešený vykvitol?“

A s tým si ho odtrhla a privoniavala. Zastane si potom naprostred záhrady, obzrie sa okolo a zaháda:

¹karafiát

„Na zemi ťa niet, na nebi ťa niet, vo vode ťa niet, — neviem kde si, povedz mi!“

„Tu som ti, moja milá!“ A nájde sa jej v rukách na raz krajšieho mládenca premenený, ako bol predtým.

„Či už,“ povedá, „budeš moja?“

„Nebudem ešte, nebudem, ak mi do zajtra rána zo siedmej krajiny nedonesieš múky na svadobné koláče!“ zavolala mu utekajúci od neho; vbehla do zámku a pozamykala sa dobre.

Ku nej už teraz prístupu nebolo, tak on len o tom rozmýšľal, ako by jej tej múky doniesť mohol. Nebola to tak ľahká vec; lebo siedma krajina bola ďaleko a tam zbožie ešte vtedy na koreni stálo.

Mal on kdesi jedného strýka, strigôňa veľkého, a ten mal taký fúrik, čo keď si naň sadol, zaviezol ho fúrik v okamžení kdekoľvek. Šiel k tomu strýkovi, vypýtal si ten fúrik, sadol naň a v okamihu sa stavil v siedmej krajine. Dal zbožia nažať, naviazať, namlátiť, cestou ho v jednom mlyne pomlel a ráno už stál pred čarodejneším zámkom s hotovou múkou.

„Či už teraz pôjdeš za mňa?“ volá na ňu do zámku.

„Nepôjdem, nepôjdem, len ak mi do rána z toho hrozna vína natlačíš a donesieš, čo za čiernym morom rastie!“

To mu zavolala von oblokom a ešte lepšie sa pozamykala.

Až za more tájšť, to nebol žart! No, ale mu fúrik i teraz spomohol a za chvíľku ho ta zanesol.

Gubčík vína natlačil, do sudov natočil a ráno ešte čarodejnica spala, už jej búchal na vráta.

„Či už,“ povedá, „pôjdeš za mňa? Víno tu!“

„Blázon by ja bola ísť za takého trhana!“ ozvala sa ona. „Nepôjdem, kým zo sedemdesiatej siedmej krajiny tri zlaté hrušky nedonesieš, že taký bohatý budeš, ako som ja!“

Zatým sa ešte lepšie pozamykala.

Gubčík vedel, že už teraz fúrik nič nespomôže. Pustil sa teda sám horami-dolami do tej sedemdesiatej siedmej krajiny. Ide si on, ide tými horami. Tu raz príde k jednému človeku, čo už bohvie od koľko rokov okolo jedného stromu na lúke behal a ešte sa nemohol dosť nabehať.

„Pamodaj šťastia! Čo tu robíš, človeče?“ opytuje sa Gubčík.

„Čože by som robil, behám; bo ma nik do služby nechce, čo by som sa uňho dosť nabehať mohol!“ povie tento.

„No, pod' teda so mnou; ved' sa tam dosť nabeháš.“

Ten na to pristal; už boli teda dvaja a šli.

Idú, idú; prídu zase ku druhému kamarátovi: deväť veľkých chlebov bolo pred ním na kope a ten ešte kričal:

„Jedol bych!“

„Nuž čože,“ povedá, „neješ, veď pred tebou hromada chleba?“

„Jaj, to mne ani za toľkô nebolo ako psu mucha!“

„No, pod' s nami, tam sa naješ!“

Dobre; boli traja a šli.

Idú, idú; prídu ku tretiemu kamarátovi. Ten sedel pred veľikou vatrou v deviatich gubách a kričal:

„Rata, ľudia, zima mi!“

„Nuž ale, preboha, veď si pri vatre a dobre oblečený?“ povedia mu títo.

Ale ten na to len lepšie drkotal zubami, že, povedá, dobre nezamrzne.

„No, pod'že teda s nami; veď sa tam zohreješ!“

Už boli štyria a šli.

Idú, idú; nájdu zase jedného pri jednej studni, a za ním celý Dunaj tiekol, a ten ešte volal:

„Pil bych! Pil bych!“

„Veďže sa,“ povedá, „len napi! Môžeš tu piť.“

„To je pre mňa všetko málo! Dobre, že mi už pípet' nenarastie!“

„No, hybaj i ty s nami do sedemdesiatej siedmej krajiny; veď sa tam nachlopceš!“

Šiel i ten piaty s nimi a nezdĺho už potom prišli do tej sedemdesiatej siedmej krajiny; ale to tam boli samé hory, len vprostred hôr stál kráľovský zámok. Tak ako boli piati, všetko hostia dobrí, predstavili sa pred kráľa a žiadali od neho tri zlaté hrušky.

„A ktože ste vy,“ povedá im kráľ, „že tak nič po nič odo mňa tri zlaté hrušky žiadate?“

„Mňa,“ povedá Gubčík, „tá a tá čarodejnica poslala pre ne, a títo sú takí a takí moji kamaráti!“ (Rozpovedal mu všetko, akí sú to kamaráti.)

„No, keď ste vy takí kamaráti,“ ohlási sa na to kráľ, „tak si vy musíte najprv tie hrušky zaslúžiť a potom ich dostanete! Just teraz strojím svadbu môjmu synovi. Už od týždňa pečú moji pekári a kuchári a veru už všeličoho dost' nahotovali, len hostia chybujú. Nuž ak mne vy mojich hostí z deviatich krajín do rána sem pozvolávate, tak tri zlaté hrušky dostanete. Ak ale nie, dám za živa z vás kožku párať.“

Hej, stípli tí teraz! Len tak im mravce po chrbte behali, ako čoby už tú kožu z nich boli párali; bo deväť krajín jednu noc obehať, to tak ľahko nešlo ako do susedov prebehnúť!

Iba ten stonoha, čo to okolo toho stromu behal, nič sa nepreľakol; len kázal kráľovi listy vyhotoviť na tých host'ov.

„Listy sú už hotové!“ povie kráľ a oddá mu ich za hŕbu, že ich ani prečítať nemohli, koľko ich je.

A ten behúň sa ešte do večera len tak poneviera po dvore a okolo zámku. Tí v strachu dosť ho durili, ale on im odpovedal, že ved' ešte dosť času. S večerným vetrikom sa pohol a hneď po polnoci aj s odpoveďmi na tie listy s raňajším vetrikom dobehol.

Ráno šli všetci pred kráľa a pýtali si hrušky.

„Ej, dám ich, dám; ale mi hostia píšu, že teraz na svadbu prísť nestačia. Nuž vy, keď chcete hrušky mať, musíte všetko do zajtra rána pojesť, čo moji pekári a kuchári nahotovali; ináčej vás dám zmárniť.“

Tam ich krem toho tak chovali ako mladé vrabce; nuž akože tu mali vyjesť plné komory chleba, koláčov a pečieň? O toľkom jedení nikdy ani nesnívali, ako tam nahotovanô bolo, ale sa im už všetko tak marilo, ako čoby ich už zajtra zmárniť mali.

Len ten jeduch sa nestráchal. Kým sa ostatní len tak namádlali pri pečienkach a pri koláčoch, on pojedol všetko. Do večera ešte hladní boli. No ale aspoň ten jeden z nich sa trocha nasýtil.

Na druhý deň predstúpia zase pred kráľa a pýtajú si tie hrušky.

„Hrušky ako hrušky,“ povedá kráľ, „boli by vám ačak? Ale ja som dal pre vás už od troch dní železnú pec cerovým drevom kúriť; ak v tej do zajtra rána obspíte, tak si ich pôjdete sami odtrhnúť“ a s tým ich prepustil od seba.

No bolo že ti im!

„Už tu,“ povedá, „zahynúť musíme.“

Lebo k tej peci pre veľký, tuhý plameň nebolo možno ani len pristúpiť. I tak sa jeden druhému do vlasov dali, bo ten tomu a ten tomu na oči nadhadzoval, že ho sem vyvolal a tu že sa nič po nič upiecť musia ako kurence na ražni.

Iba ten guboš v tých deviatich gubách povie im:

„Čože sa máte uhaňat? Podťte si radšej na dvor triesky na ohník zbierať; lebo ináč tej noci tam pomrznete.“

Tí ho nepočúvali, len sa harkali medzi sebou. Príde večer, tu ich vedú pred pec a tiskajú:

„Len sa,“ povedá, „tadnu, len!“

A tu ich už zďaleka opekalo, ožihalo, dobre sa koža na nich nepukala.

Len milý guboš skočí raz do pece, zchiavne² deväť ráz tými gubami: hneď všetku teplotu pobral do nich a zima sa strhla taká na zamrznutie.

Keď bolo po ohni, tamtí tiež dobrovoľne šli do pece, ale sa predsa len opálili³, lebo mali pomrznuť. A ten v tých gubách rozloží si ti v jednom kútku ohníka a hreje sa a týchto nedajbože

² zachveje

³ oklamali

ani pripustiť k ohňu. Tu tí taký curnaj a štabarc a krik robili, čo sa od zimy po tej peci naháňali, že kráľ v svojej izbe spať nemohol.

Ráno sa opytuje kráľ, že čo to bol za hurt a za krik tej noci. Povedia mu, že to tí v tej peci taký curnaj robili. A ten zase veriť nechcel, žeby tí ta neboli zhoreli na uhlík. Iba keď sa ti mu predstavia všetci piati, takí ako boli, a ešte sa štyria z nich aj vtedy od zimy triasli.

„No,“ povedá kráľ, „už vidím, že proti vám nič nezdolám. Podťte si tie hrušky odtrhnúť.“

A tu ti ich vedie tými horami dlho, dlho, až ti ich raz dovedie k jednému veličiznému jazeru.

„Tu je,“ povedá „naprostred jazera lúka a v tej stojí ten strom, čo na ňom v samom vrchovci tie tri hrušky rastú. Ak toto jazero vypijete, tak si ich berte! Ináč ich ale nedostanete, bo táto voda nikoho na tú sihoť neprenesie.“

„No, môžeš tu piť!“ vzdychli si prví štyria a už sa rozžehnávali s hruškami; bo to jazero bolo tak velikô, že tú hrušku na prostriedku ani vídať nebolo, a žeby toľko vody dakto vypil, to už len možná vec nebola.

„No, piteže!“ povie ten, čo ho pri tom Dunaji boli našli.

„A veď si pi, keď si sa na to narodil!“

„Aby ste vedeli, že sa teraz napijem!“ rečie pijak, priľahne si k jazeru a vydúcha ho ako dáku hoľbičku vína. Vstal hore, utrel si ústa rukávom a povedal:

„No ale som sa narezal!“

Potom už prešli po suchom na tú lúku k tým trom zlatým hruškám a tie Gubčíkovi samy od seba dolu odpadli, len mu bolo klobúk nadstaviť. Ako hrušky odpadli, hneď sa ten strom aj tie hory prepadli a stála okolo nich odkliata oživená krajina. Kade šli, všade vítali ľudia Gubčíka ako svojho osloboditeľa a kráľa, a tá pekná čarodejnica vďačne mu už potom podala svoju ruku. A boli všetci spokojní: i ten, čo sa to vybehal, i ten, čo sa najedol, i ten, čo sa zohrial i ten, čo sa napil, i Gubčík ako kráľ so svojou mladou ženou.

Bračok vtáčok

Podali: Samuel Ormis, Ľud. Reuss a P. Dobšinský z Gemera; Jonatan Čipka z Malohontu; rozpráva Janko Botto.

Kdesi v pustých horách bývali dve deti so strigou macochou, ako dve vtáčence s mačkou, v jednej malej chalupke. Otec im len niekedy prišiel z rúbane¹ domov, aj vtedy sa mu biedne siroty neopovážili požalovať, ako ich mať bije a hladom trápi; bo si pomysleli: Bolo posiaľ zle, ale potom by bolo ešte horšie!

A tak len mlčali a trpeli. Macocha gazdovala sama pre seba, pre svoj gágor, ako len znala, kým pekne-krásne nevygazdovala. Tak raz, keď sa jej hladný muž mal z roboty domov vrátiť, nebolo už ani v rajnici, ani v truhlici. Začala čepiec to napravo to naľavo na hlave pomykovať, ako skade mužovi dačo pripraviť. Tu jej napadne nešťastná myšlienka! Práve ako chlapček s triesočkami, predbehujúci svoju sestričku, dnu vbehne, ona zamkne dvere a dlhým nožom šmyk! milému chlapcu odrezala hlavu! Potom ho posekala, pokrájala, do hrnca postavila a nakyslo uvarila.

Keď otec prišiel, už ho večera na stole čakala. Chytil sa teda hneď po chlapsky do nej, nič nebadajúc. Ba čo by mu priam starého čerta bola predložila, i toho by bol zjedol, taký bol hladný. Dievčatko len tak z kútika smutne pozeralo na nešťastného otca; ale čo znalo, povedať nesmelo.

Ono len tie košťaliky, ako ktorý pod stôl padol, každý hneď hore zodvihlo, a keď ich všetky pozbieralo, vykradlo sa chúďa von a zahrabalo ich popri ceste pod jeden zelený šíp.²

Na ráno za svitu už na rozvitom šípe šteboce jedno peknô vtáča — šteboce tak prenikavo, jak by srdce krájal:

*Mamička ma zarezala, otecko ma zeu.³
A sestrička, nebožtička,
košťaliky pozbierala
a pod šípik⁴ zahrabala:
Vyrástol z nich vtáčik,
malý neboráčik, d'eu, d'eu!*

Šefraníci, čo práve tadiaľ išli, zastali a počúvali pekného vtáčka. Tak ich to dojalo, že mu pri odchode za tú pieseň ten najkrajší hodvábný ručník na šípik, na hrob nešťastnej siroty, zavesili.

Za nimi nezadlho zase idú klobúčnici a vtáčok zase len skacká po zelenom šípe a spieva:

¹z hory

²podľa druhých pod lieštičku

³zjedol

⁴inde: pod lieštičku

Mamička ma zarezala atď.

Klobúčnickí majstria ostali ako pribití — ani sa pohnúť nemohli, kým len ten spev neprestal. Potom vyňali ten najkrajší klobúk:

„Ej,“ povedá, „keď si nám ty tak pekne spieval, i my ti za to dačosi dáme!“ a na šípik mu ho zakvačili.

Po malej chvíli vtáčik zase začne:

Mamička ma zarezala atď.

Kamenári, čo tade tiahli, nemohli sa dost' napočúvať toho prenikavého spevu.

„Ej,“ povedá, „keď si nám ty tak pekne zaspieval, to ti na ten zelený hrobček i my musíme pekný kameň dať!“

A ako riekli, tak aj vskutku urobili: zvalili pod šíp ten najväčší kameň.

Cez noc — ako, ako nie, to Boh zná — to peknô vtáča si všetky tie dary na vrch otcovho dachu vynosilo a včas ráno začalo spievať:

*Mamička ma zarezala, otecko ma zeu,
a sestrička, nebožtička,
koštialiky pozbierala
a pod šípik zahrabala.
Vyrástol z nich vtáčik,
malý neboráčik, d'eu, d'eu!*

Vybehla von sestrička za milým hlasom, že kto to, čo to? Obzrie sa na všetky strany — len, ani nezvie, iba keď jej pekný hodvábný ručník do rúk zletí.

Zápäť za ňou išiel aj zadivený otec. Tomu nový, novučičký klobúk padol na hlavu.

„Čože je to, pre Pána Boha?“ beží na to aj macocha von naradovaná, že sa jej ešte dačo ujde. A tu sotva spod strechy vykročí — prask jej dolu kameň na hlavu!

Tu vtáčok prestal spievať a letel — letel ďaleko až na koniec sveta! Kto chce ďalej o ňom vedieť, nech si ide ta.

Baláž

Podľa rozprávania Terézie Michalovičovej napísal A. H. Škultéty.

Jeden pastier mal štyri kozy a tie tak boli vyučené, že keď im zapískal, hneď sa na zadné nohy postavili a tancovali okolo neho.

Každô ráno, keď stádo vyháňal, zastavil sa pri kráľovskom zámku, zapískal na píšťalke, a milé kozy sa zvrkali dookola. Tu raz kráľova dcéra vyzrela oblokom a videla ten tanec. To sa jej veľmi páčilo a hneď sa poslala spýtať, za čo by jej tie kozy predal.

Pastier jej na to odkázal, že ich za inšie nedá, len ak ona za neho pôjde. A princezka neveľa rozmýšľala, dala mu znáť, že dobre, len si vraj otec k tomu privolí. Lebo aby ste vedeli, ten pastier bol veľmi krásny šuhaj a vyhlásený na moc.

Ako sa z poľa vrátil, prvô mu bolo na jazyku:

„Mamo, ja by som sa rád ženil.“

A matka mu na to povie:

„Dobre, syn môj, dobre, len si prezri dajednu, ktorá by sa ti páčila.“

„Ja som si už prezrel,“ chytro sa ohlásil šuhaj. „Ja vám druhú nechcem, iba kráľovu dcéru.“

„Jaj, syn môj,“ zdúpnela matka, „kdeže to myslíš? Akože by kráľ dal princezku za jedného pastiera?!“

„No, keď dá, dá. Keď nie, nech si ju tríme. Ale vy ju už len choďte pýtať!“

I nepopustil a nepopustil, kým ju len nevyduril. Ona šla. Ale nebolo jej to po vôli, nuž sa len tuvon pomotala a po chvíli sa vrátila.

„No, mamo, čože vám tam povedali?“

„Ach, syn môj, čože by mi povedali? Veď ma tam ani dnu nepustili.“

Šuhajovi sa to nezdalo:

„Mamo, vy ste tam,“ vraj, „neboli. Len stúpajte znovu!“

?Voľky-nevoľky musela poznovu stúpať. Ale i teraz sa len pomotala tuvon a po chvíli prišla zase dnu.

„No, mamo, akože je tam?“

„Ach, syn môj, akože by bolo? Kráľ sa iba vyvadil na mňa, a dal ma vyviesť von.“

To mu vonkoncom nešlo do hlavy a namrzený povie:

„Mamo, vy ste zase neboli. Len stúpajte dúškom a nenadávejte ma toľko!“

Čože bolo robiť? Vybrala sa tretí raz, a to síce už naozaj.

Ako do zámku prišla, dala sa u kráľa ohlásiť, a ten rozkázal, aby ju pustili. Poklonila sa, ako vedela, a kráľ sa ju pekne spýtal, že čo chce?

„Ach, srdcko moje, čože by som chcela! Môj syn by sa rád ženil. Ale mi tak povedal, že on druhú nechce, iba vašu princezku. Ja mu na to: Ach, syn môj, kdeže to myslíš? Akože by princezku dali za jedného pastiera? Ale on nič, len aby som mu ju išla pýtať, že keď ju dáte, dáte, keď nie, aby ste si ju trímali. Nuž tak, srdcko moje, prišla som k vám na pytačky.“

Kráľ sa pri tých rečiach len usmechoval a k pokonu rečie:

„Dobre, starká, dobre. Ten váš syn musí byť hodný šuhaj, keď smie moju dcéru za ženu pýtať. Ale viete, že mačku v mechu nekupujú. Tak povedzte vášmu synovi, nech on sám príde sem, aby som ho skorej videl.“

Starká vytešená bežala domov a rozpovedala synovi, čo mu kráľ odkázal.

„No, mamo,“ ohlásil sa šuhaj, „teraz vám už verím; teraz ste už boli!“

Hneď si obliekol, čo mal najinakšie šaty a ponáhlal sa do zámku.

„No, syn môj,“ privítal ho kráľ, „či si to ty, čo by si chcel moju dcéru za ženu?“

„Veru ja, najjasnejší kráľ.“

„Akože ti je meno?“

„Moje meno je Baláž.“

Kráľ už to meno bol počul a začne milého šuhaja od päty do hlavy očima merať. Potom sa ho spýta:

„Či si to ty ten mocný, o ktorom ide chýr, že na pasy každého prevládze?“

„To som ja,“ smelo odpovedal šuhaj a postavil sa, akoby ozaj za pasy mal ísť.

„No, keď si to ty,“ potľapkal ho kráľ, „dám ti moju dcéru za ženu, ale si ju musíš skorej zaslúžiť. Či si dakedy počul o zlatej hviezde, o zlatom mesiaci a slnku a o zlatej muzike?“

„Počul som,“ prisvedčil Baláž.

„No, keď si počul, tak keď mi tie štyri veci vystanoviš, dostaneš moju dcéru. Akože povieš? Či sa dáš na to?“

Šuhaja trochu zasvrbelo:

„Ej, najjasnejší kráľ, to je,“ vrazil, „nie žart. Ale keď je nie inak, poručenobohu, už len probujem šťastie.“

„No, dobre,“ povie na to kráľ, „keď sa úfaš, probuj! Na cestu ti peniaze ja dám. Aj vojakov si vezmi, koľko chceš.“

Ale on nechcel ani peniaze ani vojsko.

„Len mi,“ povedá, „jedného kamaráta dajte vybrať, aby mi cestou veselšie bolo.“

To sa mu stalo po vôli a tak samodruhý pustil sa do sveta.

*

Zaveľa chodili sem-tam starými horami, pustými poľami, až prišli na jednu lúku a na tej lúke stál nevelký domček. Vnišli dnu, ale v izbe nenašli nikoho, iba stôl s jedlami a vínom stál zakrytý pre dvoch a naľavo ležali karty. Najedli sa, napili sa do chuti a potom sa začali kartovať. Tu sa opamätá Baláž a zahodí karty:

„Ej, bratku, nie nám tu len jesť, piť, karty hrať, ale nám treba ísť šarkana vartovať.“

Kamarát mu na to povie:

„No, len choď popredku! Ja si trochu oddýchnem a po chvíli prídem za tebou.“

„Ale aby si dák nezaspal!“ prihrážal mu Baláž a medzitým nalial do pohára vína. „Hľadže,“ povedá, „keď toto víno počne zovierať, vtedy už pôjde šarkan; a keď to bude ozaj vrieť, už vtedy bude bitka stáť; vtedy že už prídi!“

S tým sa zachytil von dvermi a kamarát si ľahol. I veru pekne-krásne zaspal.

Ned'aleko toho domčeka bol jeden most. Baláž prišiel tatam a zastane si s valaškou v ruke. Po chvíli sa stane hurt pod mostom a spod neho vyskočí na tátošovi trojhlavý šarkan a na pravom pleci mu sedel sokol. Ako tátoš Baláža zazrel, späť sa a sokol zakvílil. Tu šarkan zareve strašne:

*Hio, mrcina, čo tak pätiš?
A ty sokol, čo tak kvíliš?
Hoc aj by hneď Baláž tu bol,
len hybaj!*

„Aby si veril, že ti je tu!“ ohlásil sa Baláž a postavil sa pred šarkana.

„No, dobre, keď si ho tu,“ povie na to šarkan. „Sprobujeme sa za pasy.“

Vtom už bol dolu z tátoša a hneď sa oddali do seba. To víno v pohári aj zvrelo, aj do tretiny vykypelo a kamarát len spal. Baláž mykol šarkana o zem a odťal mu jednu hlavu. Tu priletí havran a zakríka nad Balážom:

„Kr, kr, hneď sa najem z Balážovej hlavy a nie zo šarkanovej.“

Ale mu Baláž zavolať:

„Ej, nie tak, havránku, nie! Radšej choď môjho kamaráta zobudiť! Viacej sa zo troch hláv naješ ako z jednej.“

Havran poslúchol i letel hneď k tomu domčeku. Švihol pravým krídlom a vytrepal oblok. Kamarát sa zo sna schytí a tu vidí, že víno už do poly pohára vyvrelo. Skočil na nohy a bežal na pomoc Balážovi.

Už vtedy aj druhá hlava šarkanova ležala na zemi. Potom ešte tú tretiu obidvaja doriadili a spopod jazyka vyňali zlatú hviezdu. Tak už jedno mali v rukách a naradovaní stúpali ďalej.

Prišli zase na jednu lúku a tam stál neveľký domček. I tu našli všetko pusto, iba stôl bol zakrytý pre dvoch, a na strane ležali karty. Najedli sa, napili sa a potom chytili karty. Ale čosi-kamsi zahodí Baláž karty a povie:

„Ej, bratku, nie nám tu len jesť, piť, karty hrať, ale nám treba ísť šarkana vartovať.“

Kamarát ho i teraz posielal, aby len šiel popredku, on že si ešte trochu oddýchne a po chvíli príde za ním.

„Len aby si zase tak nespravil ako skorej,“ povedal mu Baláž a nalial do pohára vína. „Hľaďže, brat, keď toto víno začne zovierať, vtedy sa šarkan pohne, a keď bude ozaj vriieť, už vtedy bude bitka stáť, a vtedy aj ty nemeškaj, lebo aby si vedel, dnes budeme mať čertovskejšiu robotu.“

S tým sa zachytil a ešte zo dverí mu zavolať:

„Aleže ho nezaspi!“

To všetko nič nestálo. Kamarát sa zvalil na lavicu a po chvíli zaspal.

Baláž s valaškou v ruke stojí pri moste a čaká. Zrazu sa strhne pod mostom hurt a spopod neho vyskočí na tátošovi šesťhlavý šarkan. Na pravom pleci mu sedel sokol. Len čo tátoš Baláža zbadal, späť sa a sokol zakvílil. Šarkan sa nahneval a zareval strašne:

*Hio, mrcina, čo tak pätíš?
A ty sokol, čo tak kvíliš?
Hoc aj by hneď Baláž tu bol,
len hybaj!*

„Aby si veril, že ti je tu,“ ohlásil sa Baláž a postavil sa pred šarkana.

Šarkan skočil dolu:

„Dobre,“ povedá, „keď si tu, pôjdeme za pasy.“

Naraz naskutku sa chytili cez poly a začali jeden druhého zvrcať. To tak za hodnú chvíľu trvalo, i jeden i druhý sa mocne trímali. Tu sa Baláž pochlapí, stisne a podvihne šarkana i otrepe ho o zem. Potom schytil valašku, odťal mu dve hlavy. Vtedy zas priletel havran a zakríkal:

„Kr, kr, hneď sa najem z Balážovej hlavy a nie zo šarkanovej.“

„Ej, nie tak, havránku, nie,“ zavolať mu Baláž, „radšej choď môjho kamaráta zobudiť. Viacej sa zo šiestich hláv naješ ako z jednej.“

Milý havran letel hneď k domčeku a vytrepal krídlom oblok. Na to sa kamarát prebral a tu vidí, že víno už vyše polovice z pohára vyvrelo.

Keď ku mostu pribehol, vtedy už boli štyri hlavy dolu. Tie ostatné dvaja ľahko sfaklili a vyňali spopod jazyka šarkanovho zlatý mesiac. Boli radi, že mali už aj druhô v rukách, a šli vo meno božie ďalej.

Prišli na tretiu lúku k tretiemu domčeku. I tu si sadli ku zakrytému stolu. Najedli sa, napili sa do dobrej chuti a potom chytili karty. Ale sotva sa pár ráz prehrali, vyskočil Baláž a zahodil karty.

„Hej, bratku, nie nám tu len jesť, piť, karty hrať, ale nám treba ísť šarkana vartovať.“

Ale sa kamarát i teraz nepohýnal z miesta.

„Chod' len,“ povedá, „popredku sám; po chvíli aj ja prídem za tebou, len si ešte trochu oddýchnem.“

„A potom sprav zase tak, ako si už po dva razy spravil,“ povie mu Baláž; „si mi ho ty za chlapa!“

Medzitým nalial do pohára vína:

„Hľaďže! Keď toto víno bude zovierať, vtedy sa šarkan pohne; a keď bude ozaj vriet', vtedy sa už budem biť, a vtedy mi už bež na pomoc; lebo aby si vedel, teraz budeme mať s deviatimi hlavami robotu.“

„No, nič sa,“ vrah, „neboj, teraz už dám lepší pozor!“ Ale horkýže jeho pozor, len čo Baláž vykročil, prevalil sa na lavicu a už drichmal.

Baláž sa postavil k mostu a čakal. To víno v pohári začalo vriet'. Pod mostom sa stane strašný durk, deväťhlavý šarkan vyskočil na tátošovi a na pravom pleci mu sedel sokol. Ako tátoš Baláža zazrel, späť sa a sokol zakvílil. Šarkan sa na to rozpajedil a zaručal strašne:

*Hio, mrcina, čo tak pätíš?
A ty sokol, čo tak kvíš?
Hoc aj by hneď Baláž tu bol,
len hybaj!*

„Aby si veril, že ti je tu!“ ozval sa Baláž a postavil sa pred šarkana.

„No dobre, keď si ho tu,“ povie na to šarkan a skočí dolu. „Nazdáš sa, že keď si mojich bratov prevládal, že aj mňa prevládzeš? Naraz ty zvieš, kto som ja!“

A naskutku sa chytil do Baláža. Tento tiež nebol lenivý a ulapil šarkana. Ale obadal hneď, že v takých pazúroch doteraz ešte nebol. I veru už len málo chvbelo, že ho šarkan neprevládal.

Na šťastie, ako tak jeden druhého zvrkali, prišla na um Balážovi kráľova dcéra a hneď raz toľkú silu v sebe pocítil. Podvihol šarkana dohora a mykol ho o zem, že sa len tak rozčapil. Potom ulapil valašku a odťal mu tri hlavy. Tu priletí havran a zakfka:

„Kr, kr, hneď sa najem z Balážovej hlavy a nie zo šarkanovej.“

Ale aj tomu zavolať Baláž:

„Nie tak, havránku, nie; radšej choď môjho kamaráta zobudiť; viacej sa naješ z deväť hláv ako z jednej!“

A milý havran zaletel hneď k domčeku i vytrepal krídlami oblok. To kamaráta zdurilo a videl, že víno už temer celkom vyvrel. V strachu, či sa už zle nepovodilo, pobral sa v nohy. Keď k mostu dobehol, bol rád, že je Balážovi nič. A vtedy už šesť hláv ležalo na zemi. Teraz sa ešte oddali do tých troch ostatných a potom vyňali spod jazyka šarkanovho zlatô slnko.

„No, chvalabohu,“ vzdychol si Baláž, „už máme aj tretie; ale neviem, ako ešte to štvrtô dostaneme.“

Motali sa sem-tam do samého mraku. Už bolo hodne tma, keď sa dostali do jednej hory a tu na šťastie zablyšťalo sa im svetlo. To tam stála malá chalupa, v ktorej jeden staručký býval. Hneď sa za tým svetlom obrátili, a keď do chalupy prišli, poklonili sa tomu staručkému:

„Bože daj dobrý večer, pán otec!“

„Bože daj i vám,“ zaďakoval starý; „kdeže ste sa vy tu vzali, kde?“

„Kdeže sme sa vzali,“ povie na to Baláž, „chodíme svetom po svojej práci.“

A potom mu vyrozprával všetko, ako sa im doteraz vodilo. Tu ten starý naskočí na nich:

„No, vy takí a takí, už ste mi ho v rukách! Vy ste mojich troch synov zabili.“

„A už čokolvek budete s nami robiť, už sme my raz tu!“ povie na to Baláž.

Ale starý skrotol hneď a obrátil inak:

„No, nič sa nebojte! Tým ste dobre spravili, že ste ich pobili. Tí nikdy dobrí neboli, ale mi všetko len napriek a na zlosť robili. Naostatok ma obkradli a ušli mi aj so zlatou hviezdou, zlatým mesiacom a slnkom. Dobré, keď sa to dostalo do vašich rúk. Tomu som rád. A ešte čo hľadáte, zlatú muziku, tú majú moja žena a dievka. Pred tými som tiež nemal nikdy pokoja a aj tie ma zbehli. Teraz bývajú za tamtým vrchom, dvanásť míľ odtiaľto, na jednej pustatine, v samotnom dome. Ja vám dám dvanásť párov koní. Z tých za každou míľou necháte jeden pár a hľadte tak ulahodiť, aby ste sa na pravô poludnie ta dostali. Lebo moja žena tú muziku naveky pri sebe má, len po obede zvykla aj s dievkou spať. Vtedy vyletí muzika ponad dom a tam vyhráva.“

Takto vykladal starý a potom sa ešte spýtal, že či dajeden z nich zná strieľať.

„Ja znám,“ ohlásil sa Baláž, „ale nemám pušku.“

„No, nič to,“ povie zase starý; „veď ti ja pušku dám, a takto spraviš: Keď ta prídete a počuješ tú muziku vyhrávať, tak len vedľa nej strelíš, aby si jej neublížil, ale ju len ohlušil. Tá hneď

spadne dolu. Vy ju schytíte a utekajte cvalom, trebárs všetkých dvanásť párov vystavíte. Lebo vás tie dve budú naháňať. Vráťte sa rovno sem a vbehnite tu do tejto komory! Tam za dvermi visia dva kantáre. Tie dve sa budú pchať za vami kľúčovou dierkou. Ale vy len tie kantáre na ne zahodíte, a potom uvidíte, čo bude.“

Pocestní sa za radu poďakovali a tie veci dali do rúk starému.

„Toto si,“ vrazil, „len tu pri vás necháme, načo by sme to so sebou nosili.“

Potom posadali na kone a leteli. Za každou míľou nechali stáť jeden pár. Keď prišli na tú pustatinu a k tomu samotnému domu, bolo práve po obede a muzika utešene vyhrávala. Tu Baláž natiahol pušku a vystrelil vedľa muziky. Tá hneď spadla na zem; schytili ju a leteli nazad.

Ale tie tamdnu zbadali, že muzika nehrá, skočili ako besné, vybehli von a hneď sa pustili za nimi. Ale tí, ako len mohli popchýnali kone, že sa len tak v znoji zvárili. Keď doleteli na míľu, presadli chytro na druhý pár a tam tie vykonané odrazu podochli. To sa stalo aj pri každej druhej míli, a keď ku chalupe starého dobehli, odkapal dvanásť pár.

Tu ich už tie dve mali dolapiť, ale oni chytro vbehli do komory a zapreli za sebou dvere. Ako sa strigy kľúčovou dierkou dnu pchali, Baláž s kamarátom hodili na ne kantáre, a hneď sa obrátili na koboly.

Na to sa starý ohlásil:

„Posadajte teraz na ne!“

A keď vysadli, podal im po žúpe slamy a pri tom povedal:

„Kým tieto župy zhoria, hľadajte obehnúť celý svet, lebo len tak budete mať z nich dobré paripy!“

Na to podpálil župy, a tu milé koboly do skoku! Ale kým tá slama horela, neobehli len tretinu sveta a vrátili sa nazad.

„No,“ zavolá starý, „to dák skoro idete. Ačak ste neobehli?“

„Veru nie,“ prisvedčil Baláž; „tá slama nám skoro dohorela.“

Zase im dal po žúpe, a žeby vrazil lepšie pripekali tie koboly. Tí pripekali dost, ale predsa neobehli ani teraz iba polovicu sveta.

Ešte im dal po žúpe slamy a tu pri treťom raze obehli už celý svet.

„No, deti moje, či ste raz predsa obehli?“ privítal ich starý.

„Ej, veru obehli celý, celučičký svet,“ odpovedal Baláž; „ale by sme už ďalej nechceli tak behať; dobre už tam dušu z nás nevytriasli.“

„Nič to,“ povie zase starý, „to som len týmto mršinám chcel dať priúčok, aby vedeli, čo je to muža a otca si zbehnúť. No, ale už budete mať z nich driečne paripy!“

Potom im dal nazad tie veci, čo si u neho boli nechali.

„Toto si,“ povedá, „vezmite! To je už teraz vaše a choďte zbohom! Ale cestou dajte pozor, aby ste sa niekomu nepoklonili.“

Pocestní sa od starého pekne odobrali a mysleli si, že už teraz pôjdu rovno domov.

*

Prešli veľa míľ zeme a nič najmenšie ich negalibilo. Tu neďaleko jednej hory stretne ich jeden maličičký človečik s dlhou šedivou bradou, a to bol Laktibrada.

Keď Baláž videl, že je to taký biedny staručký, vystúpil sa z cesty a pekne sa mu pokloní:

„Bože vám daj šťastia, staručký!“

Neprišlo mu dák na um, že to nemal urobiť. Tu Laktibrada naprostred cesty zastane s podporetými bokmi a:

„Hľa, hľa, ako sa mi klania; hľa, hľa, ako sa mi klania“ len všetko volal.

Baláža to namrzelo:

„Ja sa mu,“ vrazil, „pekne pokloním a on sa ti mi bude ešte posmievat’.“

Skočil z koňa a chcel Laktibradu ulapiť. Ale ten chytrý vyhodil sa na koňa.

„Či ho ideš dolu?“ zavolá na neho Baláž.

A Laktibrada mu nazad, že veru on nejde, ani že nepôjde, kým mu toho a toho kráľovu dcéru za ženu neprivedú. Čože mali robiť? Zabrali sa o jednom koni tú princezku pýtať.

Ako tak idú, len vidia jedného, ako hneď hore, hneď dolu krížom-krážom behá.

„Čo tak beháš?“ spýtajú sa ho.

„Len,“ vrazil, „behám a behám a nemôžem sa dost’ vybehať.“

Baláž si pomyslel, že sa im ten dobre môže zísť, a povie mu:

„No, poď s nami, veď sa ty vybeháš.“

Ten poslúchol a šiel s nimi.

Po chvíli vidia druhého, ktorý stál na jednom mieste hor hlavou a očima na všetky strany vetril.

„Čože tak vyzeráš?“ opýtali sa ho.

„Len vyzerám a vyzerám a nemôžem sa dost’ navyzerat’.“

„No, poď,“ vrazil, „s nami, veď sa ty navyzeráš.“

Prišli k tretiemu, ktorý jednotajne skaly zbieral a lúčal dovysoka.

„Čože,“ vrazil, „tie skaly tak vo svet lúčaš?“

„Ach, lúčam, lúčam a nemôžem sa dost' nalúčať.“

„No, pod',“ vrazil, „s nami, ved' sa ty nalúčaš.“

Zas videli štvrtého, ako chyce skaly a pchá do seba.

„Čože,“ vrazil, „tie skaly tak do seba pcháš?“

„Ach, len pchám a pchám a neviem sa ich najesť,“ povedal ten.

„No, pod' s nami,“ zavolať aj tomu Baláž, „ved' sa ty naješ.“

Potom sa dostali k piatemu, čo z jedného rybníka vodu do seba dúchal, že už len na samom dne stála a ešte volal:

„Jáj, ako by som pil!“

„Ved',“ vrazil, „máš vodu pred sebou, napi sa!“

„To mi málo, to mi všetko málo,“ odpovedal ten.

„No, keď ti to,“ vrazil, „málo, pod' s nami, ved' sa ty napiješ.“

Zase došli k šiestemu. Ten sedel v dvanástich bundách ukrútený pri vatre, a predsa jednotajne volal:

„Jáj, zima mi, jáj zima mi!“

Baláž mu povie:

„Akože by ti bolo zima v toľkých bundách a ešte sa pri vatre hreješ?“

„Jáj, hrejem, hrejem, ale sa nemôžem zohriať,“ bedákal ten.

„No, pod',“ vrazil, „s nami, ved' sa ty zohreješ.“

Naostatok videli ešte siedmeho, čo sa chrptom o stromy opieral a vyvracal ich.

„Čože tak tie stromy vyvraciaš?“ spýta sa ho Baláž.

„Ach, nuž len vyvraciam a nemôžem dost' navyvracať.“

I tomu zavolať:

„No, pod' s nami, ved' sa ty navyvraciaš.“

Tak šli všetci deviati spolu a ešte v ten deň dostali sa do toho mesta, kde ich Laktibrada upravil. Tu sa postavili pred kráľa a Baláž ho pýtal, aby prepustil svoju dcéru jeho kamarátovi za ženu. Ako to princezka počula, zľakla sa veľmi a začala kričať:

„Ja nepôjdem, ja nepôjdem, lebo ma to za Laktibradu pýtajú.“

Ale kráľ nevedľa slúchal na jej krik:

„Dobre,“ povedá, „ja ju prepustím, len si ju musíte zaslúžiť. A síce takto: Mám ja tu jedného behúňa a vy tiež vyberte spomedzi seba jedného. Oba pobežia s listy do tretej krajiny. Keď váš skorej príde s odpoveďou ako môj, tak dostanete princezku.“

Nato hneď napísal listy; jeden dal do ruky svojmu behúňovi a druhý Balážovi.

„No, kdeže si ty, čo si sa tak nevedel vybehať?“ zavolať Baláž.

„Tu som,“ povie ten a postaví sa.

„Akože,“ vrah, „myslíš, či obeháš skorej?“

„Že či obehám? Veru obehám! Ale si musím skorej kus pospať.“

„Ej, čože by si teraz spal, veď kráľov behúň už tašiel.“

„No nič,“ povedá, „skorej prídem, keď si pospím.“

I veru si za hodnú chvíľu pospal a len potom sa zachytil. Ale boli vám to za nohy! Keď sa z tej tretej krajiny vracal, stretol kráľovho behúňa, čo ešte len ta išiel. Dal Balážovi list, a ten ho zanesol kráľovi.

„Chlapi ste!“ pochválil ho kráľ.

A Baláž sa spýtal:

„No, či nám ju dáte?“

„Ej, skoro by ste chceli,“ povie na to kráľ. „Ale pred dakol'ko rokmi spadol z neba jeden znak a zastavil sa na veži. Doteraz ho nikto nemohol vyzrieť a dolu dostať. Ak ten znak bez chyby dostanete, dám vám ju.“

„Kdeže si ty, čo si sa nemohol dostať navyzerat?“ zavolať Baláž.

„Tu som!“ povie ten.

„No, vyzerajteže ten znak na tej veži!“

Tu ten zodvihne hlavu a namieri dohora okáľe:

„Aha,“ povedá, „tam je na samom vrchovci!“

Nato sa Baláž zase ohľási:

„No, kdeže si ty, čo si sa nemohol dostať nalúčať? Zalúč, ale aby si znaku neublížil!“

Ten zalúčil, znak bez chyby spadol a Baláž ho zanesol kráľovi.

Ale kráľovi sa nevidelo ešte princezku prepustiť.

„Mám,“ vrazil, „v sklepe napečeného chleba pre dva regimenty. Ak ten všetok do rána nezjete, tak nič nebude z nás.“

A hneď na to ich do toho sklepu zatvoril.

„No, čože myslíš ty, čo si sa nevedel tých skál napchať, či tento chlieb do rána zjeme?“ spýtal sa Baláž.

„Ej, veru zjeme, len by nám ešte málo nebolo,“ odpovedal žrút. „A vy si,“ vrazil, „vezmite popredku, koľko vám vďaka. O ostatné bude moja starosť.“

Ráno prišiel kráľ opáčiť, tu sklep prázdny!

„Pojedli ste to všetko?“

„Ved,“ vrazil, „vidíte!“

„No, veru ste chlapi!“

Ale keď Baláž znova princezku pýtal, zase im len odsekol:

„Ej, ešte by vám skoro bolo.“

Teraz ich zaviedol do pivnice, kde tristo sudov vína stálo. To aby, vrazil, do obedu vypili. Tí ôsmi vypili, koľko chceli, a to zvyšné ten logaj do ostatnej kvapky vydúchal. Ešte by aj na viacej bol pristal.

Potom rozkázal kráľ do železnej pece za deväť dní jednotajne kúriť, a na to zavolať tých kamarátov.

„Ak,“ vrazil, „do rána v tejto peci vysedíte, tak dobre, dostanete princezku.“

„No, čože myslíš ty, čo si sa nevedel zohriať? Či vysedíme?“ spýtal sa Baláž.

„Oj, vysedím,“ odpovedal zámrzliak, „len by nám ešte do rána zima nebolo.“

Keď už dnu mali ísť, povie zámrzliak:

„No, bračkovci, akože chcete? Či na zimno, či na teplo?“

„Ej, len radšej na zimno,“ odpovedali kamaráti.

Tu ten zadúchol do pece, naraz ochladla celkom. Vošli dnu a do rána taká zima sa stala, že čeluste zamrzli. Ráno kráľ príde a zavolá:

„Či žijete?“

„Žijeme, žijeme!“ ohlásili sa z pece, „ale nemôžeme von.“

Kráľ musel dať čeluste vyrúbať; tak sa dostali von.

„No,“ povedá, „teraz vám už princezku istotne dám, len si ju vyzrite a nájdite.“

Baláž zavolá:

„Kdeže si ty, čo si sa nevedel dost' navyzerať? Vyzerajže teraz!“

Ten skrčí čelo a hľadí, hľadí:

„Veru je,“ vrah, „tam za tými deväť múrami.“

„A ty si kde, čo si sa nevedel tie stromy dost' na vyvracať? Vyvracaj tie múry!“

Tu ten, len sa do každého zaprel chrptom a všetkých deväť múrov sa vyvrátilo.

Tak už kráľ nemohol ďalej od pravdy, prepustil im princezku. Tá plakala, nariekala, že či sa ona má za pľuháka Laktibradu vydať? A Baláž ju tešil:

„Neboj sa, nejdeš za Laktibradu, ale tu za tohoto; a už len toľko nenariekaj.“

Posadili ju do koča a tí deviati šli za ňou.

Už boli blízko Laktibradu, ktorý sa z toho istého miesta ani len nepohol. Ako ich zazrel, že už idú, začal sa trmosiť a tľapkal rukami:

„Už mi ženu vezú! Už mi ženu vezú!“

Ale ako to princezka počula, hneď sa spravila na kačku a vyletela z koča. Baláž sa obráti a povie:

„Kdeže si ty, čo si sa nevedel dost' navyzerať? Vyzeraj, kde odletela.“

„Aha, tam je,“ povedá, „za vodou, na jednom strome sedí!“

„No, ty, čo si sa nevedel dost' nalúčať, zalúč do nej, ale aby si jej neublížil! A ty, behúň, pobežiš pre ňu.“

Ten ju pekne zronil dolu a behúň ju priviedol.

Teraz sa Baláž obráti k Laktibradovi a povie:

„Ty starý pes, keď sme sa my pre teba museli toľko natrápiť!“

Schytí ho za bradu, a otrepal ho z koňa na zem. Tu sa naraz na kolymaz¹ rozlial.

Keď sa to stalo, princezka bola rada a všetci sa vrátili k jej otcovi. Tu kamarátovi vystrojili svadbu s peknou princezkou, a pristál tam.

Ale Baláž hneď po svadbe sa odobral a idúci ponechával aj tých siedmich. O dva týždne prišiel šťastlive domov a naskutku sa pobral do kráľovského zámku.

„No, akože je,“ spýtal sa ho kráľ, „či dač nesieš?“

„Tu je všetko,“ odpovedal Baláž a vyložil na stôl zlatú hviezdu, mesiac, slnko aj muziku.

¹kolomaž

Keď to kráľ videl, potľapkal ho po pleci a pri tom povedal:

„No, predsa si len chlap! Budem mať z teba hodného zaťa.“

Čo sľúbil, to aj splnil: Baláž dostal princezku za ženu. Tu neborká mati bola rada, že nechodila darmo na pýtačky do kráľovského zámku. A tie kozičky tancovali od tých čias pri zlatej muzike.

Zlatovláska

Podal a rozpráva dr. Gustáv Reuss.

Bol raz jeden veľmi, ale veľmi chudobný kováč. Voľakedy sa aj dobre mal. Ale čože, keď remeslo zaseklo sa mu, časy prišli zlé, žena a drobné deti pýtali len jest? Vyšiel celkom na mizinu, že už na celom bydle nemal iba sedem grajciarov. A vyhľadované, vyziabnuté deti ešte len teraz počali mravčať, že by ony jedli. Osanoval sa a pod! Kúpil si za tých ostatných sedem grajciarov povrázok, že voľakde v hore zaň zavesí sa.

Príde do tej hory, vyhladá si miesto a zahadzuje ten povrázok na mocnú haluz vysokého stromu, aby ho to zdržalo. Vtom, kde sa vezme, tu sa vezme jedna čierna panička a odhovára ho, aby nevešal sa, že to hriech, aj mrzko že je. Zarazil sa milý kováč, keď tu tak nič po nič objavila sa mu tá panička, a pobral sa ďalej.

Len čo niekoľko krokov urobil, zase sa oželel a zahadzoval už povrázok na haluz. Akoby z neba bola spadla, zas tu tá panička. Odhovárala ho. Pokrútil hlavou, videlo sa mu to i tak i netak; ale teda nezhodil ten povrázok a zostal tam ako prikovaný. Keď panička zmizla, jemu zase len celá jeho bieda postavila sa pred oči. I veru pripravil povrázok na haluz, že si ho už zakosí okolo hrdla a odvisne z neho.

Panička postavila sa už teraz pred neho samého a rečie mu:

„Nevešaj sa, kováč, nevešaj! Spomôžem ti v biede, dám ti bohatstva, koľko chceš; len či mi sľúbiš, o čom dosiaľ doma nevieš.“

„Ej, nuž čože to môže byť, o čom by som v mojom pustom dome nevedel? To bude akiste dáka pletka!“ hútal si kováč a prisľúbil paničke, čo žiadala, len či ho z biedy vypomôže. Hned mu nasypala peňazí a zlata plnú kapsu.

„Tu máš,“ povedá, „čo som ti sľúbila. A pre to, čo si mne sľúbil, prídem si o sedem rokov!“

Vtom zmizla, akoby jej ani nebolo bývalo, a kováč, obohatený, pobral sa domov.

Celý vytešený prišiel a rozložil bohatstvo po stole. Tu radosť nad radosti! Milá žena len tak usmievala sa na ten cink-blink a bežala hneď jedenia nakúpiť. Vyhľadované deti skákali od radosti a chválili sa, ako najedli sa až po hrdlo. Ale tu už potom prišla reč aj na to, ako otec k tomu bohatstvu prišiel.

„Pletka, nestojí ani za spomenutia,“ hovoril kováč, „sľúbil som len to, o čom dosiaľ doma neviem.“

Niet vypovedanej veci, ako na to slovo žena preľakla sa; lebo cítila sa, a len čo bola občula dieťa pod srdcom.

„No, veď si mi urobil,“ rečie mu, „veď si ty vlastné dieťa zapredal skôr, ako narodilo sa!“

Zľakol sa aj kováč; ale čo bolo robiť? Slovo dal, od slova už teraz nemohol!

Dobre. Kováčka onedlho porodila krásne, utešené dievčatko, so zlatými vlasmi na hlave a so zlatou hviezdou na čele, prečo ho nikdy inak ani nepozvali, len Zlatovláska. Ako najlepšie mohli, tak opatrovali a vychovávali si ju rodičia; iba vtedy im vždy voľač srdce stislo, keď si na to pomysleli, že je ani ich, ani nie ich.

O sedem rokov, na minútku na tú hodinu, ako narodila sa, zahurtoval čierny koč pod kováčovými oblokmi a z koča čierna panička vystúpila, kováčovi nač prišla, oznámila, a to dievča k sebe do koča posadila. S plačom a horekovaním vyprevádzali ich všetci domáci až po cinter¹. Chceli ešte aj ďalej ísť, ale im tá panička nedovolila, lebo že im vraj porobí. Nariekajúci vrátili sa domov a smútili za utešeným dievčaťom, akoby ho nikdy viac vidieť nemali.

*

Čierna panička a to utešené zlatovlasé dievčatko leteli na tom čiernom koči pustými poľami, hustými horami, až naostatok v jednom krásnom veľkom zámku zastali. Panička pekné dievčatko voviedla do zámku, povodila ho po deväťdesiatich deviatich izbách a potom takto k nemu preriekla:

„Ty tu budeš, dievka moja, prebývať. Týchto deväťdesiatdeväť izieb mi budeš opatrovať a riadiť; máš kde prechodiť sa po nich, po všetkých, a bývať, v ktorej zapáči sa ti. Ale že mi tamto do tej tej izby ani nenakukni, lebo zle pochodíš! O sedem rokov vidíme sa zase; do tých čias dobre sa maj!“

Ako to vyriekla, zmizla. Za celých sedem rokov nebolo o nej ani chýru ani slychu!

A za tých celých sedem rokov prebývala si naša Zlatovláska v tom zámku pokojne. Prechádzala sa po deväťdesiatich deviatich izbách, vymetala, riadila a čistila si ich, že všetko v nich ligotalo sa ako len to zlato; ale do tej tej ani nenakukla, trebárs ju to vždy pomrzievalo a tu i tu jej spať nedalo. Keď sedem rokov prešlo, vrátila sa panička.

„No, či si do ostatnej izby nenakukla?“ spýtala sa Zlatovlásky; a Zlatovláska odpovedala, že nie.

Panička bola spokojná, lebo vedela, že Zlatovláska tú ostatnú izbu naozaj nevidela. Potom jej zas len to isté naložila a na sedem rokov skapala.

Prechodí sa naša Zlatovláska po deväťdesiatich deviatich utešených svetliciach, prechodí sa a riadi ich, aby boli čisté jak tie zrkadlá. Rok za rokom mína sa jej ako vo sne. Raz už pri konci týchto sedem rokov, ako tak prechodí sa a myslí si, ako ju panička za krásne svetlice pochváli, počuje utešenú hudbu, ktorá vyhrávala v tej ostatnej izbe. Ako srnka si poskočila a bola už tam pri dverách, a hudba ešte len teraz milo, utešene zaznela. Pritlačila kľučku a šuch! už bola tamdnu.

V tejto tej izbe sedeli za stolom dvanásť ľudí zakliati; sedeli práve tak, ako boli si zasadli vtedy, keď ich tam zakliali. Za dvermi stál ešte jeden a ten ku Zlatovláske preriekol:

„Zlatovláska, pre večného Boha, nevyjavže ty, čo si teraz v tejto izbe videla! A čo by tá panička čo s tebou robila, taj do hrdla! Lebo ak len slovo mukneš, na večné veky i sama nešťastná budeš i my tu zakliati ostaneme!“

¹Cinter (cimiter, coemeterium) znamená tu len toľko, čo kraj, hranicu dediny, bo ako známo, cintery bývajú na kraji dedín a miest a to obyčajne vedľa cesty.

S tým všetko zanemelo a Zlatovláska zjašená, nastráchaná vybehla von.

A tu ti ani nezbadala, iba keď čierna panička postavila sa pred ňou; a táto už vopred vedela, že Zlatovláska tú ostatnú izbu videla. Iba jej prstom pohrozila a riekla:

„Zlatovláska, Zlatovláska, čože si to urobila? Veď si ty do tej izby nazrela! Povedz teraz, čo si tam videla?“

Ale milá Zlatovláska, že nič a nič, tajila do hrdla. Keď podobrotky nešlo, hrozila jej panička i tak i tak; ale Zlatovláska len tajila a tajila. Naostatok povie tá panička:

„Ak mi nepovieš, čo si videla v tej izbe, hodím ťa do studne a nemou ostaneš!“

I veru hodila ju do hlbokkej studne a tak jej porobila, že nemohla zhovárať sa s nikým inším na svete, len s čiernou paničkou.

Keď Zlatovláska trochu spamätala sa v tej studni, našla sa tam na piesočine. A div, popod zem ukázal sa jej akýsi priechod. Šla za tým priechodom, až vyšla pekne na jednu utešenú lúku. Potom tam na tej lúke ostala, jahodami a korienkami živila sa. A tá čierna panna aj tam častejšie ukázala sa jej a zavše ju len prosila, aby vyjaviť, čo v tej ostatnej izbe videla. Ale Zlatovláska nikdy nič nepovedala!

*

V tom vidieku, kde bola tá lúka, poľoval raz mladý kráľ, a ako tak poľoval, prišiel až na lúku a našiel tam krásnu Zlatovlásku na pažiti uloženú spať. Díval sa na ňu, díval, a nemohol sa naprediviť, kde vziať sa mohla tam taká nevídaná krása. A čím viac divil sa a díval, tým väčšími páčila sa mu; až naostatok umienil si, že ju zobudí, domov dovedie a za ženu vezme, čo by priam čo ľudia na to hovorili.

I zobudí ju potichu a opytuje sa jej, kto je, odkiaľ je. Ale ona nič povedať nemohla. Myslel si, že to len čo naľakala sa ho, alebo že ostýcha sa ho, a preto len ďalej vyspytával a opýtal sa jej, že či by nešla s ním na jeho zámok. Na toto už aspoň hlavou pokývla, že nedbá. Vzal si ju teda mladý kráľ na svoj zámok, dal ju pekne poobliekať a kamsi-čosi, ako bol umienil si, aj zosobášil sa s ňou.

Zlatovláska ešte ani potom hovoriť nemohla; ale mladý kráľ ju aj tak rád mal a žil s ňou šťastne a pokojne. Asi o rok blížila sa k pôrodu, a tu ona akoby nič dobrého netušila, len zarmucúvala a zarmucúvala sa deň po deň. Deň pôrodu aj prišiel a ona porodila utešeného chlapca so zlatými vlasmi na hlave a so zlatou hviezdou na čele. Kto mu bol radšej ako kráľ? Hneď dal všetkých okolitých pánov zvolávať na hostinu, aby radovali sa s ním.

Ale veru jeho veľiká radosť obrátila sa na veľiký zármutok. A to ako? Poviem vám.

V noci zjavila sa Zlatovláske čierna panička zase a začala jej hroziť, že ak nevyjaviť, čo v tej ostatnej izbe videla, zlatovlasého chlapca jej zadrhne. Zlatovlásku prejal mráz, že zatriasla sa na celom tele ako osika; ale mlčala.

„Ešte aj sama pritom zle pochodíš!“ zahrážala sa panička.

Ale Zlatovláska ani slova! — Tu panička utešeného chlapca zaškrtila, Zlatovláske ústa krvou pomazala a zmizla.

Niet vypovedanej veci, ako poľakali sa všetci, keď ráno chlapca mŕtveho našli. Kráľ iba zbledol i od ľaku i od žiaľu. Hľadali potom po celom zámku a prísne dozvedali sa na všetky strany, kto by to bol mohol urobiť; ale dozvedieť sa nemohli o ničom. Zlatovláska mala ústa krvou pomazané, nuž veru začali povrávať, že chlapca nebodaj sama si zadržla. A ona, nevinná, nemohla prerieť ku svojej obrane ani slova. Podruhí ju aj na smrť odsudzovali, že si to vraj zaslúžila. Ale kráľ prehľadel a prepočúval všetko a žil s ňou ako predtým pokojne; lebo ju rád mal.

O rok zatým prišla Zlatovláska zase do pôlohu a porodila dievčatko so zlatými vlasmi na hlave a so zlatou hviezdou na čele. Kráľ zaradoval sa ešte len teraz, a aby nestalo sa nešťastie, dal na noc veľkú stráž postaviť do tej izby, kde Zlatovláska ležala.

Ale to všetko nepomohlo, lebo tá panička najprv všetkým tak počarila, že ako drevá pospali a potom postavila sa sama pred Zlatovlásku.

„Veď ja nahľadím sa,“ hrozila, „či už raz doviem sa a či nie, čo si v tej ostatnej izbe videla! Vidíš, skapať ti už či tak, či tak! Keď ti teraz dieťa zadrhnem, kráľ ťa dá upáliť!“

Ale Zlatovláska aj na tieto hrozby len ako ten kameň, neriekla nič. Čierna panička zadržla dievčatko; Zlatovláske ústa krvou pomazala a zmizla.

Ráno našli dieťa mŕtve a stráž nevedela ani len, či by voľáč v tej izbe bolo zašuchotalo.

Náramne nahneval sa kráľ, že v jeho dvore dejú sa také neprávosti, a dal ešte prísnejšie vyhľadávať, čo ako by bolo mohlo stať sa to, kto by to bol mohol urobiť. Ale s tým k ničomu prísť nemohli. Naveľa začali všetci zjavne hovoriť, že ani niet novej veci, aby dieťa inší bol zadržal ako sama kráľovná, že veď pri nej nebolo nikoho a hľa! — že jej aj ústa krvavé a že veď to čudo nevie ani slova prehovoriť. Takéto reči pohli naposled kráľa k tomu, že Zlatovlásku sám na smrť odsúdil.

Za mestom mali nešťastnú Zlatovlásku spáliť. Už ju boli von vyviedli; už ju aj k stĺpu priviazali; už drevo pod ňou podpaľovali a všetok ľud sa díval na ňu. Vtom zahrmí pomedzi ľudstvo čierny koč a pri Zlatovláske zastane. Z koča vystúpila tá panička a riekla:

„Vidíš, že splnilo sa moje slovo, či tak, či tak na skazu ideš; povedz mi, čo si videla v tej ostatnej izbe na mojom zámku?“

Ale Zlatovláska mlčala, a čo ako panička do nej dotierala, nechcela vonkoncom vyjaviť ničového nič.

Keď už dym a plamene až k Zlatovláske šibať začali, vtedy akoby divom, premenila sa čierna panička a tvár jej obelela. Hneď kázala oheň zaliť, že je Zlatovláska nevinná, a preriekla k nej:

„Tvoje to i moje šťastie, že neprezradila si sa; tým si mňa aj tých dvanástich vyslobodila, čo si ich v tej ostatnej izbe videla. Keby si bola vyjaviť, bola by si na večné veky ztratila aj seba aj nás!“

S tým — ani nevedieť ako — ale tie jej vlastné deti oddala jej živé a sama na tom koči zmizla ako vo víchre.

V tom okamžení i sama Zlatovláska začala hovoriť a vyrozprávala kráľovi všetko, ako vodilo sa jej od samého počiatku. Kráľ si očiam, ušiam veriť nechcel; ale už to raz bolo tak a nie inak. Nevedel, čo má robiť od radosti: či zlaté deti chytať, či svoju Zlatovlásku objímať a prosiť, aby mu len odpustila, že jej i sám toľko strachu narobil. Potom si i ženu i deti zaviedol do zámku a žili si ešte len teraz v pokoji, a to aj s tým jej otcom kováčom, ktorého potom vyhládali a s celou rodinou k sebe prijali.

Mlynček

Podali: Dr. Gustáv Reuss z Gemera, P. Markovič zo Zvolena, Alexander Bizay a J. Kamenár z Banskej Štiavnice.

Kedysi pred veľa rokmi žil jeden sedliačik. Čo tam mal voliaku zemičku, tú pooral a zasial ešte za vidna a na noc zašiel do lesa svoje dva volky popásť. Pasie tie volky, pasie a rozmyšľuje o svojej biede: „Čože si už teraz počneš, biedny človek? Ostatok zbožia si vysial, čo budeš jesť so ženou a deťmi na zimu? Či vari tieto volky zjeme? Ale potom na čom budeme k jari orať a siať?“

Ako tak rozmyšľuje, zakráčie nad ním starý krkavec: krá, krá!

„Čože mne toto tu za host'a?“ ozrie sa sedliak.

„A veru host',“ povie krkavec, „len daj, čo máš; lebo hneď teba zjem!“

„Zješ, alebo nezješ, všetko jedno; veď čože ti dám, keď sám nič nemám?“

„Máš dva voly; či mi dáš jedného, keď ho sám a sám na večeru stovím?“

„Nevôľu stovíš; veď si vychudnutý ako trieska; dosť by bola do teba aj jedna myš!“

„No len či dáš, alebo nedáš?“

„Dám! Ale že ti z neho nezostane ani srsti!“

Tu krkavec spustil sa na vola a o chvíľku nebolo z celého ani srsti. Len kde sa to podelo doňho?! — Rozžialil sa sedliačik, že takto nič po nič prišiel o vola, a povedal:

„No, keď si mi zožral jedného, zožer si ešte aj druhého!“

A krkavec spustil sa zase na vola a o chvíľku nezostal ani z toho čo by len jeden paznecht.

„No veď si ma zriadil! Akože ukážem sa už teraz žene na oči? Ja sa vari radšej tu zmárnim!“ vravel sedliak.

Ale tu nasýtený krkavec zakrákal veselo a povedal:

„Škoda by ťa ešte bolo! Keď si ma len nachoval, neboj sa už teraz nič; ja ti za tie volky zaplatím, len či za mnou pohodíš?“

„Ej, pohodím — noci do pažeráka, veď je tma ako v rohu; bodaj by ma radšej už bola prehltna!“

„Ticho, človečku!“ hovoril krkavec. „Radšej uži mojej rady! Choď domov, uchláchol ženu, že si predal voly bohatému krkavcovi, ktorý ti na ráno zaplatí. Žena nájde spôsob, ako ťa vypraví s dostatočnou potravou za mnou; lebo pôjdeš tri dni a tri noci, čo ja ešte toho večera preletím. Aby si pohodil, budem lámať vrcholce svrčín, kadiaľ poletím; tie ťa z mojej cesty nepustia a zajtra po vidne ich uvidíš. Prídeš do môjho zámku a tam ťa potom trebárs zlatom, striebrom obsypem. No len už nemeškaj a urob, ako ti kážem!“

Krkavec vzal sa na krídla a len čo by klipol, už ho nebolo vidno, iba čo bolo počuť, kadiaľ tie vrcholce svrčín drúzgali. Bedárovi, pripravenému o všetko, nebolo ani sem ani tam; bál sa, že mu zlá žena doma oči vydriape a potom že jednak nebude nič ani z toho ani z onoho. Odvážil sa na to najhoršie — žene na oči. Ale žena keď počula o zlate a striebre, skrotla ako holúbok a hrkútala okolo zlatého mužíčka:

„Netráp sa nič,“ hovorí mu, „hneď to máme. Tam si nechal na panskom dvore ešte voz, čo si drevo privážal, na ten mi tam požičajú ešte za meričku múky; hneď ti napečiem podpopolníkov a pôjdeš.“

Ešte ani nesvitalo, už ho vykúrila s podpopolníkmi z domu, aby len čím skôr prišiel zlatom, striebrom obsypaný.

Sedliačik neboráčik šiel ako šiel, kým trvali znaky na svrčinách a podpopolníky v tanistre. Ale na tretí deň k večeru nebolo už v kapse ničového nič a svrčiny, čo by aj boli bývali oblámané, nevidel ich pre tmú. Nablúdil sa a iba čo nohy ukonal. Zrazu ale ako čo by mu voľač bolo svetlo. Našiel sa na velikej zelenej lúke a kolo neho ako nový svet — leskli sa tri zlaté hradby. Stvorenia tu žiadneho. Iba naprostred lúky stojí bača s vatráľom, chlap vysoký ako tá svrčina.

„Len smelo sem, človečku; čože ty tu chceš?“ zavolá naňho bača.

„Ej, bača môj drahý, veď to, čože ja tu chcem, keď sám neviem, kde som? Ale mi aspoň povedzte, kto býva tamto v tých lesklých zámkoch?“

„Nuž moje krdle, moji krkavci tam bývajú.“

„No veď to hľa, tých ja hľadám!“ zaradoval sa človek, keď počul o krkavcoch. I rozpovedal bačovi celú vec.

Bača len pokrútil hlavou a povedal:

„A či by si poznal toho tvojho dlžníka medzi druhými krkavci?“

„Ešte by aj to bolo, žeby som ho nepoznal; veď bol na jednu nohu krivý a bol starý, už viac šedivý ako čierny! Iba zobák istenky mal tvrdý, lebo mi vola v okamihu zd'obal a hora sa len tak drúzgala, kadiaľ vrcholce lámali.“

„To hneď zvieme, či si ho poznáš,“ riekol bača a zahvízdal na palci, len tak ozvali sa hory.

Priletel prvý krdel' krkavcov a obsadol jeden zámok; ale sedliačik nepriznal sa k žiadnemu. Zahvízdal bača druhý raz; ozvali sa hory. Doletel druhý krdel' krkavcov a obsadol druhý zámok; ale sedliačik zas nepriznal sa k žiadnemu. Zahvízdol bača po tretí raz, hory zahučali, krkavci doleteli zo všetkých strán sveta a obsadli tretí zámok; ale sedliačik nemohol priznať sa ani teraz žiadnemu z nich.

„Či ste všetci tu?“ opýtal sa na to bača krkavcov.

„Všetci,“ odpovedali krkavci, „iba starý Krivuliak ešte dakde kýva sa.“

„No, to bude on,“ povie bača. „Ale už kde sa kýve, tam sa kýve, ty sedliačik, počuj zatiaľ, čo si máš pýtať. Môj sluha Krivuliak zavedie ťa do tohto tretieho zámku a tam by ťa obsypal zlatom,

striebrom; ale to si neber, to by sa ti obrátilo na piesok. Vypýtaj si iba ten starý mlynček tam na stole; veď potom uvidíš, čo to za mlynček, keď mu prikážeš:

*Mlynček, zvrtni sa,
stôl, vytiahni sa,
obrus, prestri sa!
Daj, čo máš jesť a piť!*¹

Vtom už doletúval z tej strany od hôr starý krkavec Krivuliak.

„Kde si ty bol, sluha?“ opytuje sa ho bača.

„Pane môj, hľadal som tohto človeka v hore, aby nezablúdil po noci,“ riekol Krivuliak.

„Teda si aj ty bol, čo si ho o voly pripravil. Daj mu hneď, čo si živo zapýta!“

Ako to bača rozkázal, iba raz kývol vatráľom, hneď krkavci rozleteli sa každý po svojom a starý Krivuliak viedol človeka do toho tretieho zámku. Tu by ho bol zo samej vďačnosti zlatom, striebrom obsypal; ale človek nechcel nič, iba ten starý mlynček, čo tam stál naprostred stola.

„Na čo ti to bude? Nevieš s tým zaobchodiť,“ prevrával ho starý krkavec.

„Viem, neviem, ale inšie nechcem!“ hovoril človek.

Nuž mu krkavec naposledok dal ten mlynček a on strčil si ho do prázdnej tanistry.¹

S tým šiel, bo sa už aj rozvidnievalo. Ale bez chleba vraj na ceste clivo. Zachcelo sa i jemu.

„Ej,“ rečie, „chlieb predsa dobrý kamarát. Skúsmeže my, čo ten mlynček môže.“

Vytiahne ho z kapsy a rozkazuje si:

*Mlynček, zvrtni sa,
stôl, vytiahni sa,
obrus, prestri sa!
Daj, čo máš jesť a piť!*

Len akoby to bolo z toho mlynčeka vyrástlo, stôl vytiahol sa, obrus naň prestrel sa a na tom už jedlá a nápoje: koláče, pečienky, ovocie, víno a čo ja viem čo! Ej, čiže z chuti oddal sa do toho! Hoc toho veľa bolo, mizlo to predsa z toho obrusa, ako by ho bol zametal.

Prizeral sa na to hladovitý ovčiar, čo tam neďaleko po stráni ovce pásol. Ten priklonil sa mu hneď:

¹Podľa Reussovho rozprávania kým sedliak orie zemičku, vyžerú mu holuby z vreca všetko, čo mal. Namrzený hodí do nich stykom a odlomí jednému krídlo. Kým to krídlo lieči, stroví i voly a nemá viac ničoho. Tu holub zavedie sedliaka ku svojim rodičom a naučí ho, čo si má pýtať za vynáhradu. Vypýta si teda divotvorný mlynček, dajú mu ho a ide s ním ďalej. — A t. p.

„Ved'že,“ vraví, „ponúkni aj mňa, keď som tu.“

„A ved' si,“ vraví, „ber a jedz! Vidíš, že je toho tu vyše práva.“

Keď najedli, napili sa, popratalo sa všetko naspäť do toho mlynčeka. A ten ovčiar mu hovorí:

„Ej, ale je to za mlynček!“

„Ej, veru je,“ povie sedliak, „nedal by som ho za celý svet.“

„Ej, ale môj kyjak predsa inakší,“ hovorí ovčiar, „páč ho len!“

Vtedy obzrel sa sedliak a vidí, v ruke ovčiara kyj, ktorým mohol ho ovaliť len raz a bolo by bývalo po ňom. Veru aj predesil sa; ale už len povedal, že čo by to mohol byť za kyjak.

„To je,“ vraví ovčiar, „taký kyjak, keď mu rozkážeš, všetko sám pobije, a čo chceš, to ti donesie. Nechcel by som rozlúčiť sa s ním; ale tebe ho dám za ten mlynček. No, či čaruješ?“

Sedliak si pomyslel, že by to dobre bolo mať taký kyj, čaroval sa a rozišli sa.

Ale o chvíľu začalo ho to domfzať, že vlastne ešte ani nevie, za čo mlynček ta dal a kyj že ho predsa len nenachová. Tol'ko ho to domfzalo, že rozkázal kyju, aby valacha zabil a mlynček mu doniesol. Kyj začal metať sa z konca na koniec a hneď bol pri ovčiarovi, ohlvanil ho, že hneď prestrel sa mŕtvy a kyj pekne rúče doniesol sedliakovi naspäť jeho mlynček.

Mal už aj mlynček aj kyj a hneď bezpečnejšie poberal sa ďalej. Vtom stretne ho vojak, ktorý vyhladený vracal sa domov z ďalekej vojny.

„Ej, človeče,“ povie vojak, „či nemáte hoc len omrvinky chleba v tej kapse; veru by som sa vám hľadel odslúžiť aj za tú.“

A sedliak už teraz hrdo:

„Chleba nemám ani omrvinky, ale mám dačo viac; len si sadnite, hneď sa najete, napijete do-sýta.“

A hneď vytiahol mlynček a ten mlel svoje. Bola zas hostina. Po hostine vraví vojak:

„Ej, ale je to za mlynček! Ale moja šabl'a predsa hádam aj viac stojí.“

„Čo za šabl'a?“ opytuje sa sedliak.

„Táto moja stará škrablica tu pri boku. Keď tej rozkáže, tá hneď všetko na kusy rozseká. Ale ja iste mám už tej vojny a bitky dost', čarujte mi ten mlynček za ňu!“

Sedliak zase čaroval.

Ale vojak nebol od neho ani na tri strelenia, už ho to zase domrzelo.

„Čože by mi, vrah, bolo z toho, čoby som celý svet pobil a jest' by nemal; ba či by som ubránil sa doma mojej ženy aj takto? Kyj, šablica, za vojakom sa, zroňte mi ho a mlynček mi doneste!“

Kyj metal sa z konca na koniec po zemi, šablica len ako v povetrí zacvendžala; v okamihu boli pri vojakovi, zronili ho a mlynček sedliakovi doniesli.

Ide si on ďalej. Prichodí proti nemu delostrelec a prosí o kúsok chleba, že mu už ide na skapanie, ak ho nenachová. Hneď teda bola nová hostina. Strelec ďakoval za hostinu; ale že on, vraví, ešte volač inakšieho má, ako je ten mlynček.

„Čo takého?“ opytuje sa sedliak.

„A veru tento môj trojrohý klobúk na hlave. Keď ja ten obrátim prvým rohom napred a poviem „dbfí“, hneď sa ziskrí a strely len tak vysypú sa, akoby zo štyradvadsať diel zahrnelo. Zvrtnem ho druhým rohom napred, zasypú sa strely zase; zvrtnem ho tretím rohom, zahrnela strely znovu. A tak, koľko ráz ho zvrtnem, toľko ráz vypálím a pred mojimi strelami neobstojí sa nič. Ale,“ vraví, „za ten mlynček čaroval by som ho; len tebe kvôli, že si ma takto nachoval.“

Čarovali sa.

Ale sedliaka aj táto čara domrzela:

„Ved' vraj kohože strieľať budem? Ženu, deti, vari si len nevystrieľam?“

Hneď poslal za strelcom kyjak a šabl'u. Tie strelca zabili a mlynček mu doniesli.

Ide si ešte ďalej, stretne akúsi bielu osobu; vyzerala ako dáka vojankyňa, aj naozaj vracala sa z tábora, kde predtým tuhá bitka stála. I tá ho prosí pre milosrdenstvo božie čo len o kúsok chleba. Hneď mlynček mlel a biela osôbka mala od čoho oblizovať si prsty, aj takto trochu dostalo sa jej pod čepiec. Keď už trocha aj pod tým čepcom mala, začala chváliť sa mu, že takto a takto ona ide z tábora, kde veľa vojska pohynulo; aleže to zahynul iba ten, na koho ona svojou bielou šatkou chujavnula; ale komu oči utrela, každý hneď odžil.

„A,“ hovorí, „zišla by sa táto šatka aj tebe a mne už raz taký mlynček, ako je tento tvoj. Či sa čaruješ?“

Z reči do reči, z jednačky do jednačky, čaroval aj tuná vec za vec.

Ale ho to ešte len teraz dopekalo, čo mu z tej šatky príde, keby nemal čím živiť sa.

„A čo, vraj, jedna vojankyňa? Zmárnim i tú, keď som tamtých zmárnil.“

I hneď kyj a šablica mali zase robotu a doniesli mu mlynček.

Už vychodil von z hory a zazrel poďaleka svoju dedinu.

„Hej, predsa som nepoblúdl a mám všetky veci!“ podskočil si teraz veselo.

Ale ho tu začalo voľač oproti srdcu pichať a len mu jednotaj šepkalo:

„Predsa si ty planý človek, toľkým veci pobrať, toľkých pobit'! Ale veci sem-tam; ale toľké životy!“

Bránil sa ten tomu; ale to jemu predsa pokoja nedalo a nedalo.

„No, veď je nič,“ pomyslel si konečne, „veď ak všetci majú pravdu, nuž mala ju aj tá s tou šatkou.“

Hneď rozkázal:

„Šatôčka moja milá, chod' a tým v hore pobitým poutieraj oči!“

V tom okamžení vyletela mu šatka z ruky a o krátky čas navrátila sa zase a doniesla mu krv a slzy na znamenie, že tých všetkých pekne poutierala a vzkriesila, ktorých tam kyj a šabl'a boli usmrtili.

*

Dosiaľ teda bolo preňho všetko dobre a doma úfal sa najlepšiemu, keď žene len ten mlynček ukáže. Ale tu nastala ešte len kucapaca! Dolámala praslicu na ňom, na starom vraj bláznovi, čo si vybral starý mlynček miesto toho, čoby ho boli zlatom, striebrom obsypali. No ale vraj po búrke aj slniečko krajšie usmieva sa na svet; nuž aj tuná. Keď búrka utišila sa a muž dostal sa k slovu:

*Mlynček, zvrtni sa,
stôl, vytiahni sa,
obrus, prestri sa!
Daj, čo máš jest a piť!*

hneď bolo všetko dobre. Všetci najedli, napili sa dosýta. Žena muža hladkala, že to predsa dobre bude takto sýtiť sa, deti hopkali si po izbe, že ešte nikdy nenajedli sa tak až po hrdlo.

„Ej, ale vieš ty čo, mužičku?“ začala starostlivá žienka po chvíli. „S tým pánom zo dvora, kde sme si voz nechali v zálohu, mala som ja doma celý kríž! Veď ti mne ten každý deň odkazuje, že načo mu bude starý voz, aby sme mu len jeho múku vrátili. Viem, že mlynček tú meričku múky ľahko namelie, ale by toho hundravého pána bolo aj niečím udobriť. Veď by nám to hádam veľa neubudlo, keby sme mu takto z toho mlynčeka k tej meričke múky pridali ešte aj jedného pečeného moriaka a zajaca. Ja by som mu to všetko hneď zanesla.“

„A veru voľač hovoríš,“ riekol muž. „Tak ho najskôr udobríme; len mu ty to zanes!“

Žena to všetko s pekným pozdravením a poďakovaním zanesla do zámku a položila pánovi na stôl. Čakala aspoň na dobré slovo, keď aj nie na dar za dar. Ale tu pán osopí sa na ňu:

„Ty taká a taká fľandra, kde ste to vzali? Moriaka ste ukradli zo dvora, zajaca ste v mojej hore lapili! Počkajte si, za to si odpokutujete.“

Ani nečakal, čo tá na to, len ju dal sotiť do temnice a po muža poslal hajdúcha, aby hneď s hajdúchom ustanovil sa pred pánom.

Spurno postavil sa hajdúch s rozkazom pred sedliaka. A náš sedliačik sprvu len ticho hajdúchovi:

„Ale človečku, vari sa vám rozum čistí, že by ste mňa aj moju ženu mali do temnice dávať za to, čo sme zavďačili sa pánovi?“

Ale keď hajdúch vždy spurnejší bol a naposledok chcel ho aj chytať, tu namrzol sa a zavolať:

„Kyjačik, šablička, bráňte ma!“

Kyj skákal hajdúchovi po chrbte a šabl'a blýskala mu popred oči. Ušiel hajdúch a vrátil sa s obnôškou do zámku. Škrabal sa po chrbte a ledva vyjajkal pánovi, čo to stalo sa s ním.

„Ty si baba, keď si sa dal nabiť,“ povedal pán a poslal hneď druhých dvoch mocnejších pre sedliaka.

Ale tí vrátili sa ešte s väčšou obnôškou a spolu s tým chýrom, že tu ide za nimi sám sedliak a že ich všetkých pobije, ak mu ženu nevypustia z temnice. A veru sedliak už tam bol s kyjom a šabl'ou na dvore a robil veľký krik, že ich všetkých hneď tam domláti, doseká ak mu ženu nevypustia. Nahnevaný pán obkrikne sa na hajdúchov a na čel'ad':

„Nuž vy daromníci, načože vás chovám, že mi ešte aj tohto krikľúňa sem pripustíte?! Hneď mi ho poviažte a hod'te do temnice!“

Všetka čel'ad' oborila sa na sedliaka. Ale tento už teraz nežartoval, ale rozkázal:

„Kyj, šabl'a moja, pobite ich všetkých, iba pána nechajte!“

Hneď bola všetka čel'ad' pobitá, iba sám pán triasol sa tam ako osika pred tým kyjom a mečom.

„No, veríš už teraz, že ja mám teba v moci a nie ty mňa?“ povedal sedliak pánovi. A tento už len bedákal:

„Ach, verím, verím; ale čo si počnem už teraz bez čel'adi? Nebude mi mať kto robiť, tu ja od hladu zahyniem!“

„Zahynieš nezahynieš, ako príde. Ale aby som ťa presvedčil, že som nič z tvojho nevzal, ešte teba aj s čel'adou vychovám, teda ťa povolám so všetkým domom o hodinu na obed. Neboj sa, títo všetci ti vstanú a z tejto hostiny pôjdu na inakšiu hostinu, len či moja žena tuná bude.“

Tak vravel sedliak a pán hneď vypustil mu ženu z temnice.

Keď už bol sedliak i so ženou doma, rozkázal svojej šatôčke:

„Šatôčka moja, choď a poutieraj tým tam vo dvore pobitým oči.“

Šatôčka vyletela a doniesla mu naspäť krv a slzy, na znak, že ich všetkých vzkriesila.

Uveličený pán, že mu čel'ad' zase na nohách, rozkázal naložiť ten založený sedliakov voz plný jedivom, dal zapriahnuť štyri voly a poslal mu všetko, aby vraj mal z čoho ten obed pripraviť. Sedliak poslal mu všetko naspäť, že on toho nepotrebuje, aby len prišli sedať za stôl. Pán tomu nedôveroval, ale zo strachu pred kyjom a šabl'ou, aby niečo horšieho neporobilo sa, bez meškania ustanovil sa i s čeliadkou u nášho sedliachika.

Dobre si oči nevyočili, keď tu nikde nič a len čo sedliačik postavil mlynček a rozkázal mu mlieť, už stôl vytiahol sa, obrus prestrel sa a každý vyberať si mohol, aké jedlá a nápoje živo zažiadali sa mu. Bola hostina nad hostiny!

Po hostine poďakoval sa pán a vrátil sa domov. Doma ale jednoducho iba na tom rozmýšľal, ako by sedliaka o všetko pripraviť mohol. Videl dobre, že z toho nič nebude, kým sedliak kyj a šabl'u má; nuž si umienil, že najprv tieto veci od neho vyklame. Aj dosť dobre si to nasnoval. Zobral všetko vojsko svoje a šiel ku sedliakovi, že takto a takto, musí do vojny, lebo že traja susední králi stroja sa proti nemu a že so svojím vojskom netrúfa si oproti trom odrazu, aby mu požičal toho kyjaka a tej šable. Sedliak sa iba smial a požičal mu ich.

Pán nevedel, ako má rozkazovať kyjaku a šabli, ale už len či ich mal pri sebe, postavil sa so všetkým svojím vojskom pred sedliackym domom a žiadal, aby mu teraz aj mlynček vydal, lebo že ho hneď so všetkým zo základu vyvráti.

„Ale či to naozaj, môj pane?“ opytuje sa sedliak.

„Naozaj!“ rečie pán.

„No, keď naozaj, nechže bude naozaj; ale nie mne, ale vám!“

S tým skrútol sedliak svoj trojrohý klobúk na hlave a povedal „dbfť!“ Ziskrilo sa, vysypali sa strely a bolo po pánovom vojsku. Skrútol ho druhý raz a ako vypovedal „dbfť“, už bol pánov dvor na prach zmetený. Skrútol ho tretí raz a ako vypovedal „dbfť“, už bol pánov zámok zo základu vyvrátený!

Pán iba teraz videl, do čích rúk dostal sa a ako chytil sa sám do pasce. Začal na kolenách prosiť sedliaka, aby mu len odpustil, že mu radšej slúžiť bude.

„No veď takej podvodnej babe, ako si ty, inak ani nenačím!“ povedal sedliak a pri tom ostalo.

Ale aby takto sami tuná bez ľudí neostali a sedliakovi už teraz ako pánovi vždy mal kto slúžiť a ten mlynček, aby vždy mal pre koho mlieť, teda sedliak ešte raz rozkázal svojej milej šatôčke, aby tých pobitých vzkriesila a tá to aj urobila. Keď zas boli všetci na nohách, sedliak ešte raz rozkázal kyju a šablíci, aby všetkých dobre vymastili, ani pána nezašanovali, na príučku. A na to doložil:

„Takáto vám bude hodina, keď proti mne budete. Ale aby ste aj to vedeli, ako vám bude, keď mi verne slúžiť budete, teda sem sa na hostinu!“

Vtom i rozkázal ešte raz:

*Mlynček, zvrtni sa,
stôl, vytiahni sa,
obrus, prestri sa!
Daj, čo máš jest a piť!*

A bola ešte len teraz hostina nad všetky hostiny!

Či jesto pravda na svete

Podali: Samo Ormis z Gemera, Adolf Ghillányi z Liptova, Štefan Daxner z Malohontu.

V jednej dedine vychoval raz jeden otec dvoch synov a potom umrel. Len čo otcovi oči zatlačili, chceli synovia hneď každý robiť po svojom, preto ihneď podelili sa so všetkým, čo po otcovi ostalo. A podelili sa ako rodní bratia narovno; dostalo sa im po tisíc zlatých. Podelení pustili sa svetom.

Idú, idú jeden vedľa druhého a ustavične dohadujú sa medzi sebou hneď o jednom, hneď o druhom; až ti im pride dohadovať sa o tom, či jesto pravda na svete.

„Brat môj zlatý,“ povie mladší, „už je to raz darmo, pravda musí byť na svete; lebo inakšie rozpadol by sa svet!“

„A už či rozpadol, či nerozpadol,“ povie starší, „ale pravdy nemáš; lebo tá dávno zahynula.“

„Nezahynula!“

„Ba zahynula!“

„Ba ver nezahynula!“

„Ba veru zahynula!“

Tak šlo to medzi nimi čím ďalej, tým tuhšie. Napokon povie mladší, keď ho to už dopáľilo:

„No počkaj, veď ešte aj krem nás jesto ľudia na svete, opýtame sa tých. Ale ak pravda zahynula, hneď ti dám tých mojich tisíc zlatých!“

Staršiemu nebolo viac treba, hneď pristal na stávkku.

Tu ide za nimi v bohatom koči veľký pán s červenými bajúzmi, s červenou bradou ako plameň.

„Ach, pán veľkomožný, prosíme vás ponížené len na jedno slovo,“ volajú bratia.

„No, čože by ste radi?“

„Oj, nože nám no, ako múdry pán, povedzte: Či jesto pravda na svete?“

„Škoda vám o tom aj dohadovať sa. Mali ste už dávno vedieť, že viac pravdy nieta. Oj, bračkovci, to celý svet vraví, že tá už dávno zahynula!“

Tu starší brat hneď odobral mladšiemu tých tisíc zlatých a skryl si do vrečka.

Idú ďalej ticho, akoby to už ani tí neboli. Starší len tak poťuťme usmieval sa za chrptom mladšieho, že ho tak nič po nič pripravil o otčizeň.¹ Mladší len krútil hlavou a hrabal sa za ušima; lebo mu nijak nešlo do rozumu, že by pravda bola zahynula. A preto zas len začal dohadovať sa.

¹otcovizeň, otcovské dedičstvo

„Sem,“ povedá, „tých tisíc zlatých; lebo pravda nemohla zahynúť!“

„Ej, ba veru tie nemáš,“ riekol starší; „lebo pravda dávno zahynula!“

„No, už tá nezahynula; veď azda viem!“

„Ba veru tá zahynula; veď si počul, veď by azda páni tak nevraveli.“

„Zahynula!“

„Nezahynula!“

Šlo to medzi nimi vždy horšie, až zase ten mladší zavolať:

„No, ak pravda zahynula, dve oči mám, aj tie ešte vykať si dám za ňu!“

„Nuž teda dobre,“ povie starší brat, „opýtame sa ešte koho-toho.“

Sotvie že zatíchli — kde sa vzal, tam sa vzal — ale šiel po ceste jeden páter.² I ten mal červené vlasy.

„Ach, pán prevelebný, prosíme vás ponížene, lenže nám povedzte: Či jesto pravda na svete?“

„Jah, deti moje,“ vzdychol si pán páter sťažka, „ani si na tom hlavy nelámete! Pravda dávno zahynula, my ju už len po chýre známe.“

Pán páter zašiel za vŕšok a starší brat vyňal spoza opaska nôž a vylúpil mladšiemu bratovi obe oči. A keď mu ich vylúpil, začal ešte aj posmievať sa mu:

„Ty škriepnik taký a taký, či ti to bolo treba? Teraz ťa tu nechám!“

A to bál sa už, že ho chytia a do chládku posadia; ale práve preto zas o chvíľku začal:

„Chod' si ty pravdu hľadať, kde chceš - a ja si pôjdem svojou cestou!“

A len nasilu odísť a odísť, a toho neboráka že tam nechá.

Ale mladší brat chytil sa mu za šaty a nespúšťal sa ho. Prosil sa mu, že by vari ten kameň bol mohol obmäkčiť, nie to ešte srdce ľudské:

„Brat môj, brat môj, keď si ma už takto aj o peniaze aj o svetlo božie pripravil, nože ma už teraz aspoň zaved' dakde pod panskú stenu, kde by mi ľudia hoc len od hladu skapat' nedali!“

Na veľa prosenia zaviedol ho, ale miesto pod panské steny, ta pod viselnice.³ Myslel si, že ho tam cez noc čerti uchytia — a to aj s tou jeho pravdou.

*

Už opustenejšieho na svete nebolo, ako tohto tu pod tými viselnicami. Vedel, že je noc, lebo svrčky svrčkali okolo neho; ale nevedel, kde je, či je ozaj dakde medzi ľuďmi a či Pánu Bo-

²kňaz, duchovný otec

³šibenice

hu za chrptom. Myslí, počúva, nastfca uši na všetky strany, ale nikde nič. Raz okolo polnoci zaslúchne nad sebou akúsi vravu. A to vám tam boli čerti, čo na tie viselnice schádzali sa zo všetkých strán sveta, aby vyrozprávali si, čo kto skúsil, alebo vykonal.

„Hej,“ ozve sa prvý čert, „ja som si zarobil dneska pečienku. Dohonil som dvoch bratov, dohadujúcich sa, či jesto pravda na svete. Pomáhal som staršiemu, lebo ten s nami držal. A pomáhal som mu dovtedy, kým len mladšieho neolúpil o otčizeň a nevyklal mu oči.“

„Veru zaslúžil si si dnes večeru,“ povie druhý čert, „už je ten starší náš! A ten slepý že čo robí?“

„Neviem; zunuje dakde život, odpraví sa zo sveta a bude aj ten náš!“

„A jak ľahko pomohol by si!“ ozve sa tretí čert. „Nič by mu nebolo treba, iba čoby potieral si tou rosou jamky, ktorá tu na tieto zeliny padá, nuž by mu druhé oči narástli.“

Vtom doletelo druhé hajno⁴ čertov a jeden z nich začal chváliť sa, že v tom a v tom meste pozapchával všetky studnice tak, že tam ľudia za kvapku vody budú jedno druhé zabíjať a do pekla posielat’.

„A akože si to urobil?“ opytujú sa tamtí.

„Akože som urobil? Tak som to urobil, že na sedem míľ dovôkola pozháňal som všetky pramene na jedno miesto a prichlopil som veličiznou zápoľou, ktorú ani tisíc chlapov z miesta nepohne.“

Vtom uderila hodina a všetci čerti prepadli sa dakde do horúceho pekla až na dno. Ale ich rozprávku vypočúval ten slepý a pomyslel si:

„I čert môže dať dobrú radu; dakedy keby aj nechcel.“

Sotvaže na úsvite dopadla rosa, tu on hneď na rukách, na nohách pustil sa po zelenej pažiti a potieral si jarou rosou prázdne jamky očné a hneď mu začali aj oči rásť. Kým slniečko na prvé ráno obsušilo rosu, už ich mal ako trnky; na druhé ráno už mu boli ako hodné hrachy a na tretie ráno doplnili sa mu jamky krásnymi očima a videl dobre.

Hneď poberal sa do toho veľikého mesta, čo čerti v ňom zahatali pramene. Veľa mu nebolo treba dopytovať sa na cestu; chýry o tom šli ďaleko a viedli ho ako za nosom ta, kde to ľudia bijú sa o každú kvapku vody. Keď ta doputoval, hneď dal vyhlásiť sa, že on prišiel tak a tak z ďalekej krajiny, aby to mesto oslobodil od tej skazy, aby mu len dali tisíc chlapov na pomoc.

Ľudia ako ľudia! Jední tak, druhí inak vraveli o ňom: Jedni ho držali za blázna, že ako by on to vykonal, čo nikto nemôže; druhí hrozili sa mu, aby neposmieval sa im v biede, lebo že ho zabijú. Ale našli sa aj takí, čo si pomysleli: Nádeja je u človeka a pomoc u Pána Boha. Títo hneď hotoví s ním — a nazbierala sa ich pekná čiastka — že ho vo všetkom poslúchnu.

Tu on obliekol sa najskôr do kňazských hábov, vzal si svätenú vodu, a tak išiel za mesto ku tej zápoli. Príde tatam, pomodlí sa najskorej Pánu Bohu za dobré darenie, pokropí zápoľu zo všetkých strán svätenou vodou a rozkáže chlapom do roboty! Chlapi podkopú zápoľu, založia kolíky,⁵ zaprú sa — ale nič!

⁴křdeľ

⁵páky

„No len, chlapi, ešte raz!“ zavolá im. Ale zase nič!

„Ej, lenže len, zaprite sa, poprúžte sa!“ volá na nich. Chlapi zaprú sa, poprúžia sa — a zápoľu nadvihnú! Tu hneď začne valiť sa krásna čistá voda a valí sa taká, že temer všetky mlyny mala pozaberať, - len akoby ju bol z Dunaja narazil. Ale akoby aj nie, keď to zo všetkých prameňov tu bola voda zohnatá a teraz už sama podmývala si zápoľu!

Teraz by ste už boli mali vidieť, čo dialo sa tuná! Čo len nohy malo, bežalo k vode na ruvačky-mačky. To s hrnkom, to s debničkou, to s kupou, to s vedrom, to so šaflom, to i so džbarmi a so sudmi prichodili ľudia a načierali a naberali si; druhí len tak dobehli piť; tretí doháňali hneď aj statok napojiť. Lebo nazdávali sa, že to len za chvíľku tak potečie a potom prestane. Iba keď vždy viac vody pribúdalo, vtedy opamätali sa, že ich ten človek predsa len neoklamal. Tu už potom mladí, starí, malí, veľkí, chudobní, bohatí, všetci zhýkli sa okolo neho a od radosti nosili ho na rukách ako dieťa. Naznášali mu aj darov a peňazstva hrúzu, že aj sedem ráz mohol odvážiť sa samým zlatom, a chceli ho aj pánom ustanoviť nad sebou.

Ale on nič! On nechcel byť veľkým pánom. Jemu najlepšie páčil sa kremä stav kňazovský. A že ešte bol šuhaj mladý a mal pri rukách spôsob, vyučil sa na to kňazovstvo a stal sa v tom istom meste kňazom.

*

Dobre lebo nebárs! Bol on už teda tým kňazom — slávnym a rozhláseným po celej krajine i pre svoju múdrosť i pre svoju pobožnosť. Kde len aký hriešnik, každý k nemu chodil na spoveď; kde len aký chudobný človek, každý poberal sa k nemu, keď mu bolo tesno, o pomoc a poradu. A všetky deti, čo on krstil, boli vraj tie najlepšie a manželstvá, ktoré on spojil, najšťastnejšie. Takto on kňazoval za mnohé a mnohé roky, až ho napokon i šedivá staroba doháňala. Ale čím väčšími beleli jeho vlasy, tým viac a ďalej šli o ňom chýry. Planí ľudia báli sa aj jeho mena a dobrí spomínali ho zakaždým a nedajbože prestúpiť jeho porady a naučenia; bo on nikdy nič takého nepovedal, ani nič takého neurobil, čo by nebolo bývalo po pravde a spravodlivosti.

I veru žil tam dakde akýsi veľmi starý, pritom aj veľmi hriešny žobrák a stenal od mnohých rokov na veľké bolesti. Lebo vraj všetky hriechy, čo za živa spáchal, obrátili sa mu na hmyz a hrýzli ho po celom tele do živého. Oddávna už ani nežil, ani neumieral, a hoci⁶ ho už sedemdesiatšedem kňazov spovedalo, predsa ešte nemohol dokonať.

Tu ľudia, čo im už ľúto bolo starého hriešnika, zmilovali sa nad ním a sami prišli k tomuto nášmu spravodlivému kňazovi prosiť sa, aby mu spomáhal, lebo že tomu ani sedemdesiatšedem druhých kňazov nespomohlo. I vybral sa spravodlivý kňaz ku starému hriešnikovi.

Milý, mocný Bože! Kohože on tu videl? Svojho staršieho brata, čo mu bol dakedy oči vyklal! Ale nedal sa bratovi naraz do známosti; bo chcel, aby napred vyspovedal sa mu zo všetkých hriechov. Spovedá ho, spovedá zadlho — veľmi dlho; lebo koľko hmyzu na žobrákovom tele, toľko hriechov na jeho duši. Napokon prestal žobrák vraviť.

„No, či si už viac hriechov neurobil?“

⁶hodsí, hod'as

„Nie!“ vraví žobrák.

„Ej, ba veru si ešte nie čistý. Ešte si dačo zatajil; lenže len vyspovedaj sa zo všetkého!“

Že už nie a nie, tajil starý hriešnik zle-nedobre a nebol by ani kliešťami vytiahol z neho čoby len slova. Naveľa, naveľa začne kňaz:

„A či ty vieš, keď hádal si sa o tú pravdu; keď olúpil si brata o otčizeň, aj oči vyklal si mu a zaviedol si ho pod viselnice, — akože povodilo sa s tým tam? Ačak ty to nevieš? Ale ja viem, čo si ty porobil. Lebo aby si vedel, ja som ten istý tvoj brat, čo chcel skaziť si ma, ale Pán Boh nedal! Či už teraz veríš, že jesto pravda na svete?“

Tu ožila v starom hriešnikovi duša ako na ostatné okamženie a poznal svojho brata a zavzdychol:

„Ach, verím, verím!“

V tom okamžení i dokonal a bolo po ňom.

Ale spravodlivý kňaz žil ešte aj potom a len potom ešte vedel ľuďom vyložiť, ako pravda nezhynula, ako pravda jest a bude na svete po všetky časy a veky!

Keď konečne zaľúbilo sa Pánu Bohu povolať ho k sebe, tu všetko: malé, veľké, mladé, staré, bohaté, chudobné plakalo a vykladalo na jeho hrobe; lebo každé vedelo voľač o ňom povedať: „Toto a toto — toto a toto dobrého mi urobil!“

Janko Hraško

Podal Janko Kalinčiak zo Sv. Jána v Liptove, hovorom tohože kraja.

Bola raz jedna žena. Len nemohla mať žiadnych detí. Nuž vždy Pána Boha prosila, aby jej predsa raz njakô to dieťa požehnau. Raz oberala hrach, nuž si tak sťažovala:

„Ach, keby mi Pán Boh kceu požehnať aspoň takô detiatko, ako jeden hraštek, nuž by sa predsa môjmu srdcu obľahčilo.“

Raz, keď už bola od toho času hodná chvíľa, išieu jej starý do poľa orať a ona doma varila jiesť. Keď prišlo poludnia, ustavične z kuchyne a do kuchyne behala, oškúbala sa a beduvala:

„Ach, Bože môj, ktože môjmu stariemu jiesť zanesie?“

„Ja, mamó!“ zavolalo voľačo spoza pece.

Žena sa obzerala, ale nič nevidela. I hovorila popod nos:

„Ale ktože si, kdeže si, aby ťa porantalo?!“

„I — či ma nevidíte?“ odpovedalo to a skočilo spoza pece na nálepok,¹ z nálepku na lavicu — a tam začalo tancovať.

Bolo to takô malô ako hraštek a malo očká ako lepáriky, len sa mu tak ligotali ako milá vec.

„Ja som to, váš Janko, váš synáček!“ kričalo.

A keď sa mať dobre poprizerala, poprizerala, nuž videla, že ju Pán Boh vyslyšau, že je to ten ako hraštek, jej spravodlivý synáček — Janko Hraško.²

„No, mamó, len mi dajte skoro jiesť; potom zanesiem otcovi,“ volal Hraško.

Mať mu doniesla plnú misu halušiek a on neodišiou od nej, iba keď dno vykúkalo. Potom mu matka pekne na chrbát do plachtičky uviazala misu halušiek pre otca, vidličky a lyžicu pod pazuchu zastrčila; hrniec s polievkou vzau do ruky a išieu preč do poľa otca hľadať.

¹pripecok

²Poviestku o Jankovi Hraškovi alebo Hraščokovi podali ešte: Ad. Ghillányi a Jožko Bela z Liptova i P. Dobšinský z Gemera. Lenže u týchto kremä začiatky podobné sú s Kalinčiakovým podaním, ostatok povesti prejde potom do dejov Lomidreva či Valibuka (viď: I. kniha Slovenských povestí str. 87 — v tomto vydaní I. zväzok, str. 149). Ako teda tam rodí sa Lomidrevo čo neobyčajne veľiké dieťa, tak podľa týchto rodí sa čo maličičký a iba potom premení sa na šuhaja pekného a silného. — Zrodenie sa Hraška či Hraščoka i Hrašteka podľa týchto zaslúži tiež vypočúť: Podľa A. Ghillányiho: Žena žiadostivá dieťať čistí truhlicu, nájde v kútiku hraštek a povie: „Keby som aspoň takého syna mala ako tento hraštek, nuž by dobre bolo.“ Hraštek položila na kozub, a keď navarila obed pre muža, zavzdychla si: „Ach, Bože, ktože mi zanesie tento obed do poľa mužovi.“ Len tu odkiaľ kričí, odtiaľ kričí: „Mamó, dajte sem! Veď ja to otcovi zanesiem.“ I vyskočí spoza pece chlapík málo väčší ako hrach. Hraško bol preto, že sa z hrašku vykotúlil. Hrniec síce bol veľiký ako kotál a Janko — leďvou ho bolo od zeme vidno. On ale nič, len pochyť kotál čiže hrniec, vyhodí na plece a zanesie otcovi do poľa. Potom hneď ide na zárobky, na mlatbu a t. p. ako Lomidrevo. Jožko Bela rozpráva: Ako matka, užialená nad tým, že jej dvoch deťu hľadájúcich synov zožral drak, šla poradiť sa baby, ako by ešte mohla mať syna. Baba jej poradila, že doma nájde si medzi šatami hraštek, ten aby zjedla. Žena onedlho s tým porodila chlapca, malulinkého Hrašku. Nadávala ho ale po trikrát deväť rokov, až zrástol na chlapa, ktorý tie najhrubšie duby ako najtenšie konope trhal zo zeme. Potom šiel do sveta — podobne Lomidrevovi. Podľa P. Dobšinského: Otec, keď nevidel na svojom stole do roka ani kôrky chleba, v žiali, že mu už žena s deviatym zľahnúť mala, šiel do poľa orať. Vtom deviaty syn šťastne príde na svet, ale maličičký ako hraštek. Hneď ale ukazuje, kto je on, čo je on. Opatrí jalovicu na krštenie pre kmotrov a kmotričky, otcovi zanesie jesť a poháňa mu voly pri oračke. Zatým s otcom a s bratmi šiel k pánovi na mlatbu, opatril im živnosť a sám šiel do sveta, kde ziduc sa s Mejskalom a s Mejželezom, vyslobodzoval s nimi kráľovské dievky — ako to v povesti Lomidrevo čítame.

Išieu si on v dobrej myšli, hvízdajúci; až prišieu k jednému jarčeku. Tu začau škrabať sa v hlavu, nevediac si rady dať, ako cez vodu. Naposledy vytiahou lyžičku a vidličky spod pazuchy, sadou si do lyžičky ako do člňa, zaveslúvau vidličkou a šťastlivo preplaviu sa na druhú stranu. Potom vzau nohy na plecía a utekau, ako čoby ho hnau. Len tu voliakosi prevážiu sa a potkou sa na jednu hrudu; nuž tu pác! spadou do hrádze; hrniec sa mu zabiú a on začau sa topiť v polievke. Skoro ale vytiahou vidličku a tak ako na žrd' podopreu sa a dočkau, až polievka preč odtiekla. Potom ale najhoršô nastávalo nešťastia, lebo sa nemôhou z hrádze hore vydriapať. Čo neurobiu? Vystaviu si z halušiek most a tak vyslobodiu sa z hrádze a zase tie halušky pozbierau a išieu vo meno božie.

Uvideu otca. Zdeľaka už kričau:

„Ňaňo, Ňaňo, Ňaňko môj, nesiem vám jiesť!“

A sedliak sa veľmi začudúvau, keď len misu videu a nikoho, čo by ju bou niesou. I zavolau:

„Kdeže si? Čože si?“

„Ej, nuž či ma nevidíte? Ja som to, váš synček, váš Janíček!“

Zadiviu sa otec tým rečiam, lebo doma žiadneho syna nenahau. Ale ako je, tak je: keď sa mu Janíček ukázau, nuž ho ustískau, ubozkávau, ako čoby ho kceu zadrhnúť.

Keď natešili sa do dobrej vôle, Janko dau otcovi jiesť. Otec sa ho ale len to opýtau:

„A či si mi žiadnej polievky nedoniesou?“

A milý synček rečie:

„A veru nie, Ňaňko; lebo prišieu pes a rozbiu materi hrniec, nuž vám nič neposlala.“

?Potom začau otec halušky jiesť; ale tie mu veľmi pod zubami chrapčali, nuž sa opýtau, že čo sa to za halušky. A Janko chytrý skočiu mu do reči:

„A veru to mak zle utĺkli, nuž sa to preto takie.“

Ale otec spozorúvau cigáňstvo, lebo videu piesok a zem na haluškách; nuž začau remeň z nohavíc odpasúvať a Janka ním mastiť. Ale tento nečakau dlho, pobrau nohy na plecía a utekau k volom, lebo zavoňau že by ho to bolelo.

Sedliak, keď sa najiedou, pribrau sa zase ku svojej práci a nedbau nič na to, že mu syn utiekou. Iba keď začne orať, nuž Hraško volovi v uchu začne kričať:

„Hejsa, ne, hejsa!“

Vtedy ho otec zbadau. Nuž prišieu k nemu a hodne ho vyšticúvau, že mu voly zduriu. Ale Janko na to nič nedbau; rád bou, že sa mu to s týma haluškami prepieklo.

Potom Hraško dobre poháňau voly otcovi, nuž si ho otec zaľúbui.

Vtom išieu tadiaľ jeden pán, ktorý sa veľmi začudúvau, keď počuu hlas, ale pohoniča nevideu, a prosiu sedliaka, aby mu povedau, čo to tak kričí. Sedliak mu všetko vyrozprávau a ukázau

mu svojho syna volovi v uchu. Pán sa veľmi diviu na chlapcovi a umieniu si, že ho na každý spôsob dostať musí, lebo keď z domu odchádzau, prislúbiu svojej panej, že jej voľač takieho prinesie ako ešte nikdy. Začau sa tedy so sedliakom jednať, aby mu toho chlapca prepustiu. Ale tento ani za šetky poklady svoju krú predat' nekceu. Vraveu:

„Veď je to dar boží a celô moje potešenia v starosti.“

I vrteu hlavou a len nepredá a nepredá. Ale keď mu Janko pošepou do ucha: „Len ma predaj, ňáňo, veď mu ja ujdem,“ a keď mu pán sto dukátou sľubuvau, nuž ho vo meno božie len predau.

Pán zapreu Hraška do škatule do jedného fijočka³ medzi samie dukáty; škatuľu strčiu do visáh,⁴ vysadou si na koňa a popchou. Hraško o krátky čas vyňau nožík z halienky a prevrtau dierku na škatuli i na visahách a pospúšťau šetky dukáty po jednom na cestu; potom spustiu sa aj sám. Dobré mu bolo naspäť trafiť, lebo mu dukáty ukazovali cestu; leďvou čo jich stačiu zbierať a domov dovliecť.

„Hľa, ňáňko,“ kričau, „či som ti dobre nepovedau, aby si ma predau; teraz máš i peniaze i synáčka doma.“

A rodičia ho dobre nepoškrtili od radosti.

Raz varila matka halušky. Hraško sa jej prikmotriu a haluštičky z hrnca, čo jedna na vrch vyšla, vyberau. Vtom dnuhá prišli vojaci toho pána, čo mu Janko utiekou, hľadať ho. Leďvou stačiu Janko matierce pošepnúť, aby ho skryla, že to preňho idú. Nuž táto vzala chytro pokrieuku a ako sedeu na uchu hrnca, len ho tam prichlopila. Vojaci poprevracali celý dom, ale Hraška nikde nenašli.

Odišli vojaci a Janko vyliezou spod pokrieuky, ale cele oparený. Len tak chodiac z boka na bok, dobre že sa dade⁵ nevyvaliu. No ale vraj dobrý pes sa vylíže, aj Janko skoro vychrámau sa z toho a ešte sa ako zahartuvau. — Potom predstúpiu pred svojich rodičou a poviedau ím:

„Už máte dost' z čoho žiť, nepotrebujeť mojej pomoci; ja ale nemám viacej čo robiť u vás; lebo by mi tu pokoja nedali. A tak tedy idem ja do sveta svoje štestia hľadať; zdravi sa tedy majte!“

A rodičia ho dost' nekceli pustiť; plakali ako malé deti. Ale Janko sa nedau odhovoriť. Išieu deľako, deľako od svojich rodičou, do šíreho sveta.

*

A tak vo dne v noci išieu, de⁶ ho oči niesli. Dost' natrpeu sa i hladu i smädu. Až ho to naposledok zunovalo. Išieu do krčmy; tam sa napiu, čo nevládu na nohách stáť a rozmýšľau o svojom lóse. Naposledok si premysleu, že pôjde po zboji; ale de? — to sám nevedeu — a ako, keď nemau ani najmenšieho kyjačka!

Dobre si túto vec prežuvau a len potom sa pustiu svojou cestou ďalej.

Raz prišieu k jednému vršku, pod ktorým bola hradská cesta. Nuž on šetek ten vršok prevaliu na tú hradskú. Po malej chvíli išli tadial furmani, ktorí ťažkô železo viezli; nuž sa veľmi zarmútili,

³prieprava, priečinok

⁴visahy i bisahy, t.j. vak pripravený k sedlu na koni

⁵dakde

⁶kde

keď videli, že im je nemožno hradskou preísť. Beduvali veľmi, lebo sa im nekcelo nazad vracať; škrabali sa za ušima, bohuvali a páňbohvie čo robili i od hnevu i od žiaľu.

Priplichtí sa im tu náš Hraško, smeje sa a zavolá:

„Chlapi, čo mi dáte, keď vám ten vršek preč odnesiem?“

A furmani zavolali:

„Nuž ale ty? Sto bohov sa ti do matere! Nuž veď ťa nevidno od zeme!“

Ale Janko sa nezľakou. Začau sa s nimi jednať, že ak mu dajú toľko z toho železa, čo si na pleci unesie, že im on ten šetek vršek preč odváľa. Chlapi sa tomu len smiali. Ale jeden z nich potom zavolau:

„Chlapi, čert nespí, sľúbte mu; hádam už len dačo urobí, keď toľko sľubuje!“

Nuž mu potom sľúbili, čo žiadau.

Hraško iba zašieu za vršek, opreu sa doňho plecom a odrazu ho čím hore tým dolu prevaliu. Furmani iba oči vytreštili a začali sa už teraz o svoje železo obávať. I povedali:

„Vitaj, chlape, čo budeš piť?“

„Nič piť,“ povedau Hraško; „ale mi dajte moje železo.“

Čo mali robiť? Iba sa poškrabali za ušima a dali mu brať železo. A Hraško pekne rúče zabrau železo zo všetkých dvanásť vozov na plece a hvízdajúci pobrau sa preč.

Furmani za chvíľku iba hľadeli za ním ako teľce; potom ho už i preklínali i skalami hádzali za ním. Ale on nič nedbau, len si išieu svojou cestou, až sa pri jednej šmikni zastaviu a keby sa mu táto nebola nadhodila, bou by sa iba dade v sedemdesiatich siedmich krajinách zastaviu. Tuná hodi železo na zem, ktorá sa tak zatriasla, že obloky na kováčovom domku len tak zabrinkli. Vybehou sám majster von z chalupy do šmikne a tam začau tovarišou kliat':

„I bist'u prabohu, chlapci, čo robíte?“

A bou by ich vari aj biu. Ale Janko to nemôhou strpieť, aby sa dakomu kriuda robila; nuž išieu ku kováčovi a povedau mu, že on to narobiu ten buch so železom, čo si sem doniesou do roboty. Kováč sa dookola zobzerau a zasmiau sa Hraškovi:

„I — do pekla, cigáňska žaba! Čože by si ty mohou toľko železa uniesť, veď si nie ani na človeka podatô!“

Nuž tu na tie slová rozpáliu sa Hraško, zau šetko železo a na malom prste ľavej ruky zvrta ho ako nič, a potom začau sa hroziť na kováča. Tento padou na kolená a prosiu ho, aby mu prepáči. Janko zavolau:

„Nech ti bude; ale mi dáš z toho železa kyjak ukovať — či vieš?“

A kováč na šetko privoliu.

Štyriadvacať tovarišov kuvalo potom kyjak. Hraško s kováčom piu ako dúha, čoby ím ani Ľurek nelapiu; kričali, spievali, vadili sa; ba dakedy dali sa i do vlasou, ale vždy zase spriatelili sa. Keď sa kováč veľmi opiu, nuž Janko zavše robiu si z neho žarty. Raz, keď na nohách stáť nevládau, pribiu ho za vlasy na stenu; druhý raz ho ako medveďa vodiu po izbe za nos a s ním všelinejakie pletky vyvádza.

Štyriadvacať dní minulo a štyriadvacať tovarišov dorobilo kyj, čo vážiu deväťstodevät'desiatdeväť centov. Janko zaplatiu za robotu aj za šetky dlhy, čo s kováčom a s tovarišmi napili, a išeu do sveta, kyjom nad hlavou krúťac, až tak povetria cvendžalo.

Šieu už dlho horami po skalách; zodrau si šetky krpčky, takže ho veľmi omínalo. Hodiu kyj na zem; sadou si pod jeden hrib, čo mu tôňu robiu; vytiahou z vrecka šidlo aj dratvu a začau si krpce plátať. Medzitým išieu tadiaľ jeden človek a bou ustatý. Teda si kceu sadnúť práve na to miesto, kde Janko sede. Janko zavolau:

„Nesadaj sem, tu sa ľudia!“

Ale človek sa len poobzerau, poobzerau, a keď nikoho nevideu, nuž si len zase kceu sadáť. Janko zase zavolau:

„Nesadaj sem, tu sa ľudia!“

Ale ten človek nič na to nedbau a kceu si len sadnúť. Janko nadstavíu šidlo a toto človekovi až po rúčku do tela uviazlo. Človek od veľkej boľasti iba zajačau a utekau preč odtiaľ; lebo sa nazdau, že to tam dačo máta. A Hraško volau:

„Tak ti treba, prečo nepočúvaš porady múdrych ľudí!“

Keď si krpčky poplátau, ľahou si spať a driemau do samieho rána.

Ráno, keď sa zobudiu, išieu ďalej, hlbšie do hôr. Tu odrazu vidí veľiký oheň. Okolo ohňa jedenást' zbojníkov stálo a piekli si celieho vola. Hraško sa preľakou a vyšieu na hustú vysokú svrčinu. Potom zbojníci jiedli a začali si popíjať. Ale Hraško každému, čo si začau pohár k ústam prikladať, vyrazíu mu ho spopred nosa šušskou svrčinovou. Zbojníci sa veľmi najedovali, začali kričať a hľadať toho zlieho človeka, čo jim takie pletky vystrája. Ale nič nájst' nemohli.

„Ale viete vy čo, chlapci,“ poviedau Janko, keď zo stromu zišeu a k nim pristúpiu, „ja som to ten zlý, ktorieho hľadáte.“

„A ktože si ty? Čože si ty?“

„Zbojník, tak ako i vy!“ zavolau Hraško.

A tí šeci do smiechu:

„Ľaľat', páčteže ho! Že vraj zbojník ako my a nevidno ho od zeme!“

On na to nič, len pochytiu svoj kyjak a začau ím tak ponad hlavy vyvíjať, že cofať museli.

Videli teda, že tu neide na žart a prijali ho pekne medzi seba ako svoju roveň.⁷

⁷sebe rovného

„I bist’u svete! Ved’že ma už aj ponúknete z toho mäsa, keď ste ma prijali,“ povedau Hraško.

„Nuž odrež si; ved’ ti tu nik slúžiť nebude,“ povedali mu títo.

Tak už boli celí kamaráti. Aj napili sa spolu a tí jedenásti popili sa ako číci, len Janko bou celky triezvy.

Postavili ho tedy na vartu. Janko cele ubezpečený, že tu v tých ďalekých horách nič takô ku nim nepríde, ani kyjak sebou nezau, len tak postaviu sa na miesto, prechodiu sa ako vojak poza hlavy zbojníkov a prehvizdúvau si. Len tu raz beží tadial vlk a prehltnie ho odrazu ako pes muchu. Tam ten bou vari už na večnosť pochovaný!

Ale jeho múdra hlava aj tu si pomohla. Vytiahou nožík z halienky a začau vlka zdnučky rezať. Vlk zavíjau a zvíjau sa od bolesti. Janko len rezau, až kým nepobadau, že vlk naspäť obráti sa s ním; potom mu trocha menej zarezávau do živého. I tak potom vlk doniesou ho nazad až na miesto varty a tam ho vykašlau von. Vlk potom zaberau preč, až mu tak päty cvendžali a Janko sa tešiu, že takto i vlkovi prešieu cez rozum.

Ráno sa mu zbojníci iba smiali, keď im vypravuvau, ako znenazdajky a kde staviu sa. A jemu ešte iba teraz behau mráz po kostiach, keď si pomysleu, ako drhou sa vlkovi v bruchu.

„Počuješ Hraško,“ hovorili mu potom zbojníci, „ak kceš, aby sme ťa naozaj medzi seba vzali, musíš majstrovský kus vykonať. Vieš ty čo? V Trhanovej má jeden gazda peknie štyri voly; prived’ ich sem a vezmeme ťa medzi seba.“

Janko mau srdce zo železa; pomysleu si, že pokiaľ jeho kyjak žije, že potiaľ aj on žije a pokiaľ on sám žije, že sa nemá ničoho na svete čo obávať. I podvoliu sa na všetko. Akonáhle sa zmrklo, vybrau si štyroch najhodnejších chlapcou a šiou do Trhanovej. Tam na kraji dediny stáu dom vychýreného bohatieho gazdy. Maštale stáli voľačo ďalej od domu, Hraškovi i s kamarátmi ľahko bolo dostať sa do nich. Ako ale dnu vošieu, začau štabarc robiť. Zbojníci kričali naň, že čo myslí, že ich zlapať môžu. Ale Hraško im odpovedau:

„Dajte vy mne pokoj! Preto ja to robím, aby nepovedali, že sme zlodeji, ktorí si len potajomnou krádežou poctivý chlieb zarábäť kcejú.“

Ale smelosť jeho nič dobrieho nenarobila; lebo gazda, počujúc lármu, vzau sekeru na plece, zapáliu do lampáša a šieu pozrieť svoje voly. Tí štyria uskočili a Hraško si stáu naprostred maštale. Gazda vošieu dnu, kecu ďalej ísť; ale mu tu voľačo zakričalo:

„Stoj!“

Zadiviu sa i zvolau:

„Kto si, čo si?“

A to zase zavolalo:

„Stoj! Nuž zbojník som, keď chceš vedieť!“

A Janko nelenivý pochytiu gazdu za prsia, striasou ho ako planú hrušku a soti ho do kúta. Sedliak nikoho nevideu. Nazdau sa tedy, že to máta. S velikým strachom ušieu tadnu a medzitým Hraško pekne rúče odvedou mu voly.

Keď prišieu do hory ku zbojníkom, títo ho začali chváliť, že je hodný chlap. On povedau:

„To verím. Ale dobrý chlap sem, dobrý chlap tam, lebo ma ten žart iba život mau stáť; ved' ma mau ten sprostý sedliak nohou zadláviť, či bou slepý, či bou hlúpy, že ma nevideu!“

Dali sa šeci do smiechu; ale Hraškovi nebolo do smiechu, lebo mau protiveň, že ho len ako njakieho chlapca majú. Ale si aj pomysleu: Počkaj, príde na psa mráz!

Práve dokiaľ Hraško voly kradou, boli druhí peniaze zbíjať a doniesli ich veľmi moc; nuž sa začali s nimi deliť a Jankovi kceli cez rozum preísť. Nuž práve keď sa vôl dopekau na ohni, poslali ho na potok droby vymývať, aby zakiaľ z Jankových mozoľov najjedli sa, aj peniaze si rozdelili. Ale on nebou tak hlúpy, ako vyzerau; premysleu si šetko. Zau droby na plece a keď prišieu s nimi ku potoku, hodiu ich na vodu a začau hrozne biť na ne palicou a kričau:

„Jaj, ved' som to ja nie, ale tamto tí! Jaj, ved' som vám ja nič neurobiu, ale tamto tí!“

Zbojníci sa nazdali, že ich to hajdúsi chytať prišli a že to už na Hraškovi tak mláťa. Schytali sa a utekali, koľko im nohy stačili. Janko im vedeu na žilu trafiť. Potom prišieu k ohňu, najiedou sa pečenky ako chlap, pobrau zbojnícke peniaze do vreca a išieu domou ku svojim rodičom, že ich ešte len teraz obsype peňazmi.

Ale tu našieu otca i mater na doske. Plakau, kričau, dávau im svoje peniaze; ale tí sa mu viac neprebudili. Darmo toho volať, kto je už raz na Božom súde. Dau ich teda pekne pochovať, ako sa na dobrô dieťa svedčí.

Po pohrabe odišieu kňaz aj s rectorom z cmitera, odišli i ľudia; iba hrobár a Janko tam ostali. Tento ešte raz kceu pozrieť na svojich rodičou, nachýliu sa nad jamu, prevážiu sa — a čľup! spadou do jamy. Hruda zletela za ním a prichlopila ho na večnie veky! Ale on nekceu svoj mladý život tak hocijak dokončiť; kričau, plakau, prosiu hrobára, aby mu išieu k pomoci, že mu dá i zlata i sriebra.

Hrobár bou dakedy vojakom, mau teda srdce tvrdo. Nuž mu len zavolau:

„Lež, keď ti je dobre!“

Hej, bouže tu Janko náš v súrke! Jediný jeho kamarát na cestách bou kyjak a toho teraz tu nemau. Spomenuu si ešte na jedinô materino dedictvo, na svoj nožík. Tento vytiahou teda z vrecka a porozrezávau hrudu na kusy. Keď raz bou von spod hrudy, už mu to bolo ako nič vyskočiť z jamy, trebas nové hrudy zeme leteli na neho, keď to už ten hrobár jamu zahrabúvať začau. Teraz ale hrozne pomstiu sa na ňom. Hodiu ho do jamy a živieho zahrabau tam, kričiac:

„Aha, strela ti v materi — lež, keď ti je dobre!“

*

Bou už od tohoto času sám na svete, ako ten prst. Nemau ani otca ani matere, netešilo ho už nič. Oddau sa teda do márností svetských. Piu ako Ľurek, biu sa s každým, koho stretou — a takto iba samie šarapaty robiu. Potom keď sa už i tohoto zasýtiu, nesladilo sa mu nič. Vybrau sa tedy zas po zboji.

Dlho sa túlau veľkými horami a nikoho nevideu ani vtáčka ani vrábka. V noci museu na stromách spávať, aby ho zvierence nezedli. Raz večer sedeu tiež tak na strome. Iba uvideu zďeľaka svetlo. Zaráduvau sa tedy veľmi a hneď ta bežau. Bolo to tam jedenásť zbojníkov, čo sa pri ohni opekali. Priplichtiu sa Janko k nim pomaly a zavolau:

„Pán Boh daj šťastia!“

„Pán Boh daj aj tebe!“ odpovedali jemu.

Potom sa pomalíčky spriatelili a nastala rada; lebo si mali na druhý deň kapitána voliť a pretože ich bolo len jedenásť, zali i Janka medzi seba a nahovárali ho, aby aj on šťastia probuvau.

Radili sa tedy, ako si majú toho kapitána voliť. Jeden radiu tak, druhý inak; až naposledy Janko Hraško sa ohlásu:

„Čo sa máte veľa dohadovať? Nech každý svoj kyjak do hora hádže a komu najneskoršie dolu spadne, ten bude kapitánom.“

Pristali šeci na múdru radu jeho a hneď na svitaní chystali sa k práci. Šeci hádzali do hora svoje kyjaky. Hraško naposledok zakrútiu pár ráz okolo hlavy svojim veľkým budzogánom, až povetria cvendžalo. Potom ho vyhodiu vysoko, ale vysoko! Zbojníci dosť čakali, pokiaľby spadou, ale nemohli sa ničoho dočkať. Iba na druhý deň na poludnia spadou Jankou kyjak dolu a tak sa do zeme vryu, že po ňom ani vidu ani slychu nezostalo.

Bou potom za vudcu vyvolený; ale vše len bou smutný za svojim kyjakom a kamarátom vraievau:

„Dotedy je z nás nič, kým my ten kyjak von nedostaneme.“

Naposledy dau ho i kopat' svojim chlapom. Tí robili tri dni a ešte predsa len koniec kyjaka vykúkau. Ale Jankovi viac nebolo treba. Chytiu koniec do hrsti a na jeden myk bou kyjak vytiahnutý.

V tom kraji bou utešený kráľovský palác. Jeho steny boli zlatom a sriebrom obité; v kasniach i v pivniciach bolo mnoho pokladou skrytých. A kráľ zámku predsa nemuseu nikdy obávať sa zlodejov, ačpráve pri tom nikdy strážnika na mury nepostaviu. Lebo, ľad' teže, to nikde na svete nebolo, čo tu! Na jeho dome sedávau taký kohút, čo hneď a hneď zaspievau, keď njaký zlodej na mľ'u zeme priblíži sa ku zámku. Hraškovi kamaráti už mnoho ráz kceli ten zámok vyzbijať, ale ten kohút ich vždy prezradiu. Mnoho ráz nič na kohúta nedbali a prišli ku palácu; ale tam už stáli chlapi prihotovení a iba čo im krvavej polievky na uvítanku pripravili. Ale že to už často dosnádzali sa do zámku, kráľ im to nekceu ďalej trpieť a sľúbou svoju dievku za ženu, kto by tých smelých zbojníkov pobiu. To sa i Hraškovi do uší donieslo.

Medzitým zbojníci, keď dostali takieho hodnieho kapitána, prosili ho, aby išieu s nimí ten zámok vyzbijať, aby njako popredku toho kohúta zabiu. Hraško sa dau nahovoriť a hneď rozkázau, aby mu desiati kyjak na plecيا zali a niesli. On sám sadou si jedenástemu do vrecka, lebo sa mu nekcelo peši ísť. Cestou si kceu Hraško smiech urobiť a tedy vždy vyskočiu z toho vrecka a kde aká skala bola po ceste, každú tomu jedenástemu položi tu. Bolo plnô vrecko skála a Hraško sedeu na ňom na vrchu. A keď tento hmatau, čo to tam tak ťažkieho, vždy mu ruku odrazu, aby sa ho vraj netýkau. A keď už potom pre veľkú ťarchu nevládu a podlamovali sa mu kolená, vyskočiu Hraško na jeho čiapku a smiau sa mu, akoby ho bou najau.

Prišli tak blízko, že im už k zámku nechýbalo iba míľa a krok. Tu zastali. Janko zau svoj kyjak, vyhodil ho — a kohúta zrazu zo strechy zámku, že viac ani neškrkou. Zbojníci nezbadaní prišli ku komorám zámku. Kapitán sa prepchau cez kľúčovú dierku do sklepu, otvoril oblok a zbojníci začali sa ťahať cezeň dnu po jednom. Ale Hraško každému nožom odrezal hlavu a telo vtiahol dnu. Potom i jazyk každému vyrezal. Jazyky skryl do kapsičky a išiel s Pánom Bohom.

Ráno prišiel kráľov kľučiar do sklepu po voľjakej práci. Iba oči vytreštil nad mŕtvymi telami, čo sa to tam porobilo! Predsiedu sa, dobre z nôh nespadol. Iba keď si lepšie pretrel oči a videu, že to šetko chlapi ozbrojení, že to voľakto tých dobrých vtákov z hory tuná skántri. Zaraduvau sa veľmi, lebo mu prišiel na um kráľov sľub. Hneď to aj mau rozmyslenô, ako si to navlečie.

Predstúpi potom pred kráľa a povedau, že on to v noci tých zbojníkou skántri a pýta si hneď aj svoju odmenu. Kráľ v radosti, že už bude mať pokoj od tých hôrnich chlapou, sľúbil mu priam svoju céru a kázal robiť prípravu k svadbe.

Už mali ísť na sobáš. Kde sa vezme, tam sa vezme medzi nimi náš Hraško a narobí krik lármy do pová, trebárs len tak popod nohy obzerať sa museli, aby kričacieho nepridľavili.

„Čô?“ rečie, „vari by tento chumaj tuná dvanástich zbojníkou bou pobiu?“ ukazuvau na mladieho zaťa.

„Áno, tento statočný človek preukázal hlavy jedenástich zbojníkou,“ povedau kráľ; „teda ty tuná už len čuš!“

„Hej, čušať budem, keď aj tú dvanástu hlavu preukáže. A z tých jedenástich jazyky kdeže sa?“ kričau Hraško a nadávau miliemu zaťkovi do svetských klamárov.

Hneď rozkázal kráľ hlavy pozbierať a poprezeráť. Jazyka v žiadnej nebolo.

„No, najjasnejší kráľ,“ hovoril už teraz Hraško, „hlava bez jazyka byť nemôže. Opýtajteže sa už teraz toho hlavného mladieho zaťa, kde podeu jazyky?“

A milý hlavný zať onemeu a triasou sa ako osika. Tu Hraško vytiahol spravodlivie jazyky z kapsičky, prirovnal ich k hlavám a hneď šeci uhádli, čo je vo veci. Spravodlive bou Hraško za muža princezny vyhlásený a toho svetského klamára vyšibali von, aby im viac ani na oči nešiel.

Nechcela princezná za Hrašku ísť, pretože ho nebolo ani vidno od zeme. Ale kráľ dal svoje slovo a tak od toho ani sám ani nik odstúpiť nesmeu. Janka s princeznou zosobášili.

Po sobáši premýšľau Janko o svojich hriechoch. I zaveril sa, že sa dá na pokania. Dal sa kňazovi spovedať. Len tu, ako ho kňaz už rozhrešil a vypovedal „amen“ — praslo voľač, akoby hrom bou uderil. A to rozprasa⁸ sa na Jankovi koža, ktorou bou stiahnutý. Zo spovedi navrátil sa domou šuhaj pekný, utešený ako ruža a vysoký ako jela.⁹

Princezna svojim očiam veriť nekcela, čo sa to porobilo s jej Hraškom. Potom už div od radosti z kože nevyskočila, že si dostala tak veľmi pekného muža. Ešte len zatým bola svadba, akež

⁸rozpraskla

⁹jedľa, jadrá; abies, die Tanne

nikdy na svete nebolo, ani nebude. Šetko sa to tam veselilo, raduvalo, spievalo, tancuvalo, holduvalo. A mladý Janko i s tou jeho žienkou dlho, dlho žili; — hádam až do týchto čias žijú, ak nepomreli.

Stará dievka a čert

Podal nemenovaný pisateľ v zbierke Važeckej z Liptova a Ján Hajšo z Dúžavy pri Rimave.

Chlapci, sadnite si dolu, budem vám rozprávať jednu hádku. Kde bolo, tam bolo - bola raz jedna stará dievka! Rodičia by ju boli vydali za mladi aj desať ráz, ale vtedy nechcela ísť za nikoho; keď ostarela sa ako hrib, bola by už pristala vydať sa za hockoho, ale vohľáči viac neprichodili.

„Chod' si už teraz sama muža hľadať, keď si ho chceš mať!“ povedali jej rodičia.

Zabrala sa a šla. Stretol ju Kristus Pán:

„Kdeže ideš, dievka moja, kde?“ opýtal sa jej.

„Idem si hľadať muža!“ riekla dievka.

„A ved', keď je tak, pod' za mňa! Jednako mne každá duša nevesta.“

„A ktože si ty?“

„Ja som Kristus Pán!“

„Teba nechcem, ty si Boh a Boh je svetský dlžník; na toho každý len to volá: „Bože, daj, daj!“ I dáva a nemôže uhovieť. No, a ty sám nemal si na svete kde hlavu skloniť, nemal by si ani ženu kde prikloniť.“

„Nuž idi ďalej!“ povedal jej Kristus Pán.

Šla ďalej. Stretol ju čert.

„Kdeže ideš, dievka moja, kde?“ opýtal sa jej aj tento.

„Idem si hľadať muža!“ riekla dievka.

„A ved', keď je tak, pod' ty za mňa! Jednako ty naposled prídeš len na moje chodníky.“

„A ktože si ty?“

„Ja som čert!“

„Za teba pôjdem, bo tebe dá sa každý a vraví: „Nech ma čert vezme!“ A ty vraj máš peňazí ako pliev; nuž by to bolo do Paroma, ak by si nemal z čoho ženu vychovať!“

Ani dobre nedoriekla, len hodila sa mu na chrbát.

„Počkaj, babo, ved' ty zvieš, čo je čert!“ pomyslel si tento a začal ozaj po čertovsky dievku hore-dolu vláčiť, natriasať a sepkat' ju a na každú hrudu potkýnal sa s ňou. Hej, ale zvedel ten priam, čo je stará baba, keď takto zrovna do štice nanosila sa mu, vyzauškovala ho z jednej i z druhej strany, vynadala mu do kadejakých loptošov a nakliala sa ho, že by to celému peklu dosť

bolo bývalo počúvať. A čo raz chcel si ju z krku striasť, to tuhšie chytila sa mu okolo hrdla. Nuž veru starý čert zunoval starú dievku nosiť!

Nuž ale už len uhyboval sa pod ňou a ozaj neveselo kráčal ďalej. Stretol ich jeden žiačik.

„Čože tak kl'uckáš?“ opytuje sa žiačik čerta.

„A veď vidíš, čo mi plece tlačí!“ stenal čert.

Čo ale dievka nezbadala, pošepol žiačikovi, aby ho voľajak od tej starej dievky obránil, že mu dobre zaplatí.

Nuž išli spolu a prišli k vode — ku hľbokej. Nemohli nijako prejsť. Žiak podvolil sa, že ich prevedie, ak mu oba budú pomáhať lesicu uplietť. Keď ju už dopletal, zavolať na dievku:

„Bež tamto ešte po to prúťa, nech ju dopletiem!“

Počím tá bežala, pojal žiačik čerta so sebou na lesicu a preplávali. Ostala dievka za vodou — za hľbokou!

Šli tí dvaja preč. Opýtal sa čert:

„No, braček, čože ti za to dám, čo si ma oslobodil od tej dievky starej?“

„A veď ja neviem, čo mi dáš!“ povedal žiak.

Čert ho zachytil so sebou do jedného mesta na krčmu a dal naliať holbu vína a povedal:

„No, braček, ty tu sed' pri víne a ja idem a vnídem do toho najväčšieho pána v meste, že na smrť ochorie. Ty potom daj oznámiť sa, že ho vyliečiš. A dáš mu kremä odvarok z tejto zelinky, priam ozdravie a tebe dobre zaplatia. Tak budeme oba na pokoji!“

Čert pošiel po svojich a ten tu upíjal si svoje vínko. Raz stane sa burovisko po celom meste, že ten najväčší pán ochorel na smrť a že kto by mu spomohol, tomu dobre zaplatia.

„Čo len to, tomu ja spomôžem,“ hovoril žiak hostinskému.

A hostinský bežal hneď a zaraz oznámiť ho, bo dostal i za to plnú hrst' dukátov. Priam pribehli po žiaka.

Žiak dal vypiť odvarok z tej zeliny; priam pánovi nebolo nič, keď čert z neho vybehol. Žiaka obsypali striebrom a zlatom.

Ide vonka, stojí čert tam:

„No, braček, či ti zaplatili a či si na pokoji?“

„Na pokoji!“ odpovedal žiačik.

„No ale vidíš, ja nemôžem ešte byť na pokoji,“ hovoril čert. „Bo mňa neposlali z pekla starej dievke za muža dávať sa, ale tohto pána skaziť, bo ten už dosť žil. A ty, hľad'že, utekať, aby ťa nedohonili; lebo zle prejdeš, ak ešte raz stretneme sa pri tom pánovi.“

Žiak utekal, ale ho hneď dohonili, aby vrátil sa k tomu pánovi, že mu je zas horšie. Nepopustili ho, kým nevrátil sa. Ako ide dnu, zavolať čert na žiaka:

„Či som ti nepovedal, aby si nechodil, že zle prejdeš? Teraz ty tu skapeš!“

„No veď je nič, braček!“ hovorí žiak. „Veď som ti len prišiel povedať, že tá stará dievka tu pred bránou na teba čaká!“

Nečakal čert ani chvíľku, vyskočil z pána a sám Boh vie, kde už teraz prepadol sa. Pán ale zase ozdravel a žiaka ešte len teraz obdarovali, že mu na celý život bolo dosť!

Červenkráľ a Žltovláska

Podali: Zuzana Mydielková z Liptova, Pavol Križko zo Zvolena a Pavol Dobšinský z Gemera.

No, ale toto, čo vám idem rozprávať, už naozaj bolo! Bolo ono iste ešte za tých dobrých časov, keď, hľadáte, - ale nezľaknite sa!

„No, čože? Kedyže?“

Nuž hľa, keď svinčičky nosili črievičky a žabky chodili v čepčekoch; keď somáriky po uliciach ostrôžkami čerkali a zajačky samy na chrtov trúbili. Hej, a bolože vtedy dobre dievčatám! Vtedy im psi riad umývali a mačky im ho utierali; husi izbu vymetali; ryby-podustvy im handry na Hrone prali a raky ich plákali. Vtedy každá so založenými rukami iba pri teplej peci vysedávala a predsa nebála sa, že nedostane sa pod čepiec! — Nebojte sa, dievčatá! Začínajú už zase kušíky nosiť črieviky a žaby chodiť v čepcoch; aj somáre už čerkajú po uliciach ostrôžkami. Príde ešte aj to, že vám nebude treba riad umývať, izby vymetať, šaty prať; budete len vysedávať a každá dostane sa pod čepiec, za koho jej len duša zažiada, — tak, akokoľvek stalo sa to aj so Žltovláskou!

„No ved' to, akože bolo s tou Žltovláskou?“

No, ved' to vám chcem rozpovedať. A keby ste boli čušali, bolo by skôr bývalo. Počúvajte len!

V sedemdesiatej siedmej krajine, za skleneným vrchom, za drevenou skalou, za slameným stĺpom býval bohatý kráľ a mal dcéru, Žltovlásku, čo jej vlásy leskli sa ako zlaté slnce a oči ako modré nebo, mohol podívať sa do nich ako do zrkadla. Pýtačov mala na každý prst desať, lež nechcela ísť za žiadneho. Lúbil sa jej jediný Červenkráľ a otec by ju tiež najvd'áčnejšie bol dal za tohto. Ale čože? Červenkráľ bol preto Červenkráľ, že mal bradu ako plameň červenú a poktorúc Žltovláska na tú bradu pozrela, vždy jej všetka chuť odpadla zaňho ísť.

Darmo hrkútal okolo nej Červenkráľ ako holúbok, darmo dohováral otec, že čo z toho bude, keď za najväčšieho boháča a kráľa nepôjde a k tomu i za najkaľavnejšieho šuhaja, mimo trocha tej brady. Ale Žltovláska len nechcela a nechcela ísť ani za tohto ani za žiadneho iného. Naposled jej povedal otec:

„A už, dievka moja, neostarieš sa mi v dome, lebo by mi šlo o hanbu; za voľakoho ísť musíš. Dám ti ale na vôľu, vydaj sa, za ktorého sama chceš; ved' vieš, že ich máš na každý prst desať, čo aj mňa aj teba každý od Boha deň unúvajú.“

Tu Žltovláska vyprosila si, že ešte aspoň do roka podievči si a zatiaľ že namyslí sa alebo za toho alebo za onoho.

Raz zavolá si ti komornú:

„Ty,“ povedá, „ískaj mi!“

Komorná íšte, íšte, až naozaj vyíšte. — Čo? Nuž veru len to, čo v hlave býva. Pekná Žltovláska to nikdy predtým ani potom pri sebe neobadala; ale na tento raz bola to ozaj poriadna hnida.

Iným časom Žltovláska bola by zapálila sa až po uši nad takým dačím, ale teraz jej čosi zcela inšieho zišlo na um a povedala:

„Vieš ty, komorná, čo? O tomto nesmieš pred nikým ani ceknúť, lebo by ti bolo jajbeda! Ale keď je už tu toto zvieratko, ono nič nezavinilo, a preto budeme ho chovať.“

I veru chovali ho krvou cele potajomky v jednej škatuli, až aj zrástlo — no ale na veliké! Potom dali kožu z neho stiahnuť, vylúžiť, vyrobiť a z toho črievicu ušiť. Žltovláska ešte len teraz prihrozila komornej, aby bola na všetko i hluchá i nemá, čokoľvek bude robiť sa.

Rok minul, akoby len dlaňou pľasol, a otec vzal dcéru pred seba, aby už teraz povedala, za koho pôjde.

„Pôjdem, otec môj, za toho, kto uhádne, z čoho je táto črievica, ktorú som tuná zhotoviť dala. Na prvé nech hádajú len samí kráľovičovia; potom, ak tí neuhádnu, trebárs aj samí žobráci.“

Ako vyvolila si sama, tak bolo. Hádali najprv samí kráľovia, hádal i sám Červenkráľ, ale nikto nič neuhádol. Otec vyhlásil, že už dá dcéru trebárs i za žobraka, len či hádku uhádne. Hádali teda všelinejací zo sveta pozbieraní; ale tiež nič neuhádli. Medzitým Červenkráľ pomyslel si voľač a už znal, ako má zaobrať sa. Nasľuboval komornej hory-doly - a tá mu aj vyzradila, čo to za črievica.

Raz ti potom vtiahne do kráľovho dvora voľajaký žobrák na voľajakom trakači o jednom chudom koníku. Čelad' ho chcela vyhnat', že kde rediká sa tam s takým riadom do kráľovho dvora. Ale ten postavil sa všetkým do očí, že ved' on prišiel vyhadať si nevestu, a ak Boh dá, hneď aj odviezť. Aj tak bolo. Žobrák len čo pozrel na tú črievicu, priam uhádol a riekol len toľko, že keď to bolo dakedy na hlave, prečo by nemohlo byť aj na nohe! Hneď milá Žltovláska začervenala sa až po uši a sama prosila ho, aby len ďalej nevravel, že poručeno Bohu, pôjde s ním. A otec tiež tak odhádol už teraz:

„Koho si si vyvolila, ten s tebou!“

Musela i obliecť sa hneď len tak po sprosté. A hneď ako sobáš odštal, žobrák posadil si nevestu na trakač a „hijó, končo, kým si živý - a keď zdochneš, bude druhý!“ liezol z nohy na nohu a kolimbal sa preč. Ľudia zbehúvali sa na diváky a Žltovláska len oči si zakrývala.

*

Lezú, lezú, dovlečú sa na šíre pole. Tam pásol sa kŕdel' bielych oviec. Opytuje sa Žltovláska:

„Hej, pastieru, čieže to ovce?“

„Čieže by boli? Červenkráľove! Ved' je to najbohatší pán a dobrý, niet mu páru pod slnkom!“ rečie pastier.

„A ja hriešna, prenešťastná, kdeže som rozum podela, keď som zaňho ísť nechcela?!“ vzdychá si ona. „Mohlo ma toto všetko paňou volať — a teraz veziem sa s biednym žobrákom!“

Lezú, lezú, dovlečú sa na široké nivy! Tam páslo sa stádo kráv a volov. Opytuje sa Žltovláska:

„Hej, pastieru, čieže to statky!“

„Čieže by boli? Červenkráľove! Ved' je to najbohatší pán a dobrý, niet mu páru pod slnkom!“

„A ja hriešna, prenešťastná, kdeže som rozum podela, keď som zaňho ísť nechcela? Toto všetko mohlo ma volať paňou — a teraz veziem sa s biednym žobrákom!“

Lezú, lezú, dovlečú sa do ďalekých hôr! A tam prehánajú na hole čriedu žrebcev. Opytuje sa Žltovláska.

„Hej, pastieri, čieže to žrebce?“

„Čieže by boli? Červenkráľove! Ved' je to najbohatší pán a dobrý, niet mu páru pod slnkom!“

„A ja hriešna, prenešťastná, kdeže som rozum podela, keď som zaňho ísť nechcela?! Toto všetko mohlo ma volať paňou — a teraz veziem sa s biednym žobrákom!“

Ako prešli cez tie hory, ukázalo sa im mesto veľiké.

„Čieže je toto mesto,“ opýtala sa Žltovláska.

„To je mesto Červenkráľovo!“ odpovedal žobrák.

„Ale ma vari len doňho nevezieš?“

„Nuž veru tatam veziem ťa, ženička moja. Tam ja mám pod Červenkráľovým zámkom chalupu; tam my budeme prebývať a pekne spolu nažívať. Ja budem chodiť po svojom remesle — po pýtaní; teba pošlem na deň dakde do roboty. Ja donesiem, čo mi dobrí ľudia nadelia, ty voľač zarobiš a z toho pripravíme si vždy chutnú večeru. Tak nám bude ako dvom holúbkom na zelenej ratolesti. Či nie, dušička moja?“

Žltovlásku už iba slzy zaliali a nemohla ani slova prerieť.

On ale z toho nerobil si nič; doviezol ju a zložil v tej chalupe. A ráno vzbudil ju ešte na svitaní a hneď jej prikazoval:

„Ako som ti už hovoril, ja idem po svojom, po pýtaní a ty pôjdeš do zámku. Robotu prestaral som ti ešte večer. Dajú ti ľan pliet' v záhrade. To je robotička ľahká. Iba to ti povedám, abys mi takto niekoľko mrkvičiek a trochu petržlenu pichla do vrecka. Vidíš, neomykaj sa tak! I toto prislúcha tak trocha k nášmu remeslu. No, len už id'; ja si chalupu zamknem. Ach, ale na večer, budeže to polievčička s tou mrkvičkou a s petržlenom! Ačak mi už bude hotová, čím ja dôjdem?“

S tým ju vyštuchal von, chalupu zamkol a šiel ako po tom pýtaní do mesta.

Čože mala robiť? Nevoľná nevoľnica pobrala sa do toho zámku. Tam už pri vrátach čakali druhé robotnice na ňu a hneď ju vzali medzi seba do záhrady riadiť a pliet'. A všetko tak dovrávali sa, že nebodaj mladý Červenkráľ ide ženiť sa, keď vraj ako po dvore a po záhradách, tak aj tamdnu v palotách všetko dá upratúvať a riadiť. Žltovláske iba čo niekedy zavzdychlo sa zhlboka a nevravela nič. Plela ako plela — a popri pletí, že bála sa príkazu mužovho, nuž veru pichla naozaj niekoľko tých mrkvičiek a trocha toho petržlenu, čo nik nezbadal. Ale večer, ako išli z

roboty, už tam stál záhradník pri bránke a každá robotnica musela vrecká vyvrátiť, či dačo v nich nemá, či dač takého nepizla.¹ Nenašli nič u žiadnej, iba u Žltovlásky mrkvičku a petržlen. Hneď záhradník zle-nedobre do nej, že ani za robotu nič nedostane a že ak nechce hneď rovno do chládku,² musí prísť na zajtra to odrobiť. Chtiac nechtiac, sľúbila sa do roboty.

A doma! Tam ešte muž vynadal jej do daromnic, ktorá nijak nerozumie sa do svojho remesla; že ako vyžijú, keď ona ani trocha toho zeleného nevedela piznúť a že kedy dočká sa on pri nej trocha tej chutnej polievky. A doložil:

„Zajtra že mi prvá tam budeš v robote, aby som neprišiel i sám do temnice pre teba; bo Červenkráľ nežartuje. Čo previnila si, to odpokutuj si sama!“

Ráno, ako postavila sa Žltovláska do dvora, prišiel k nej ku prvej záhradník a ako na žart pojal ju za ruku:

„Nože,“ hovorí, „ty, čo máš tie dlhé prsty, ukáž ich, či sú také súce do roboty ako do inšieho.“

A keď prizrel sa jej na tie pršteky, iba ako čo by bol chcel posmešky vystrájať, smial sa:

„Páchte len, táto dáva sa do roboty! Nuž veď tá nemá nič ruky zrobené! Nuž veď to rúčky iba za sklo!“

Išla tadiaľ jedna komorná, tej povedal, aby si ju vzali tadnu do roboty, aby jej tam dali páperia do duchien³ nasýpať, ale jemu aby také robotnice neposielali.

Vzali Žltovlásku komorné do zámku a tam jej dali čosi upratúvať po svetliciach. Vzdychla si ešte len teraz Žltovláska, aká to tam nádhera, akej ani doma nevidala. O chvíľku ju ale zavolali, že idú strihať šaty pre mladuchu a že ich budú merať na tú, ktorá bude medzi nimi najšumnejšia a najšvihlejšia. Musela postaviť sa do radu a hľa! Žltovlásku uznali všetky komorné za najšumnejšiu a najšvihlejšiu. Nuž na ňu všetky šaty merali, strihali a zlatom vyšivali a sladovali robiť o dušu; bo že nazajtra má v nich mladucha kráľova tancovať. Pozde večer prepustili Žltovlásku domov.

Doma muž:

„Kdeže si tak dlho? Čože si tam robila? Čože si mi doniesla?“

„Kdeže som, keď ma nepustili! Čože som doniesla, keď mi nič nedali!“ rozplakala sa Žltovláska.

„No, dobre sme!“ homral, šomral žobrák. „Mám ja ženu zárobnicu! Nuž či my takto vyžijeme, čo ty už po druhý deň nič nedonesieš!“

Ale keď videl, že od žiaľu dobre dačo nestane sa jej, hľadel ju udobriť a vrael:

„Netráp sa mi už toľko! Vidíš, veď je to so všetkým nie tak zle aj po pýtání chodiť. Bol som dnes i ja v zámku v kuchyni, kde piekli koláče na svadbu. Nadelili aj mne; z toho zavečeriame si pekne spolu.“

¹neukradla

²do väzenia

³do perí

A veru ozaj chutných koláčov vyložil z kapselky za plný tanier. Pochutili samej Žltovláske, bo boli také, ako doma jedávala. Aj lepšie naspala sa teraz, keď videla, že muž udobril sa.

Hja, ale ráno počne ti jej zase:

„Inde nemáš kde, musíš zase do zámku do roboty. Aj pripovedal som ťa tatam do kuchyne; povedal som im, aká si šikovná, za to mi hneď viac nadelili a lepšieho. Veď vieš, že ti večer chutilo. A tam dolezie sa ti toho ešte viac; bo tam celú svadbu stroja, keď to už navečer tam bude Červenkráľ so svojou mladuchou. Len vieš, nepojedz všetko sama! Tu máš tento hrnčiček! Aby ti ho nik nevidel, priviaž si ho hneď pod zásterku a už trebárs mi len z toho odleješ, čo tebe nadelia; za to ti aspoň nikto nič nesmie riečiť, ak by to aj u teba našli. Ale hľaďže, ja som dávno nič teplého neužil; aby si mi teda neprišla bez trocha tej teplej polievky!“

S tým ju zas vyštuchal von a sám šiel do mesta ako po tom pýtání.

Žltovláske bolo dobre v zámku, v kuchyni. Radi ju mali; bo vedela najlepšie poradiť, ako čo majú k večeri strojiť a variť. Deň minul sa jej ako nič a k večeru mala aj trocha tej polievočky v hrnčičku pod zásterkou. Aj poberala sa už domov. Ale tam, že ako by to bolo, žeby nepodívala sa ani na prvý tanec. Nepustili ju, vnútkali ju dnu do svetlice aspoň ku dverám na to podívanie.

A vo svetlici bolo už panstva plno a práve vtedy začínali prvý tanec. Tu ako pochyťajú sa páni a paničky do párov, každý má svoju tanečnicu pri boku, jediný mladý zať ostal voliakosi bez páru; ani tam medzi panstvom nebolo viac žiadnej, ktorú by si bol pojal. Mladý zať, šuhaj vrtký, pochyťí od dverí milú Žltovlásku a zvrta sa s ňou o milých päť! Vtom polievka vychlostne sa jej z hrnčeka a zaleje všetky šaty. Hanbila sa náramne a hneď aj porobil sa krik:

„Jaj, jaj, kráľova tanečnica zaliala si všetky šaty!“

Hneď prestalo všetko tancovať a trma-vrma a behanie na všetky strany!

V tej trme-vrme Žltovláska ani nezvedela, ako ju otočili všetky komorné, viedli do bočnej izby a tam začali vyzliekať z nej sprosté šaty a obliekať ju do tých zlatých, čo to predtým na ňu pristihli a tak ušili. Dost' ona, že čo to s ňou robia. Ale tam na to nič nedali, len ju obliekli a pricipkali, že vyzerala, ako čo by hviezda bola z neba padla.

Iba keď už bola oblečená, otvorila sa dvere a dnu príde sám Červenkráľ a smeje sa jej — ale tak srdečne — v ústrety a vraví:

„No, duša moja, či si ešte poznáš svojho muža z chalupy? Ja si teba dobre poznám ako v sprostých, tak aj v týchto kráľovských šatách.“

Hneď uhádla ona tiež, koľko bilo! Iba mu pohrozila tým prštekom, čo jej dal ním plieť, usmiala sa a zakvačila sa mu na ruku. Červenkráľ predstavil takto všetkým hosťom svoju milú žienku a ich kráľovnú — a bola svadba až do bieleho rána.

A potom ešte len bolo dobre. Keď prišiel Žltovláskin otec navštíviť ich a ona už cele bola navykla na svojho muža aj na jeho červenú a medzitým už trocha počernejšiu briadku. Bála sa vraj len, aby mu skoro nezačala oblievať.

Černovlasý princ

Podal J.Rimavský z Malohontu, rozpráva A. H. Škultéty

Bola raz jedna veľká krajina. Všetci ľudia v tej krajine mali červené vlasy, iba jeden jedinký kráľov syn mal čierne. Po otcovej smrti mal on kráľovať; ale ho poddanstvo pre tie jeho vlasy nemohlo vonkoncom vystáť a starý kráľ popredku obával sa, ako to bude s krajinou aj s jeho synom, keď ho všetci v takej nenávisti majú. I začal premýšľať, či by sa nedalo dáko spomôcť v tej veci a dobadoval sa na všetky strany, ako by sa mohli tie synove vlasy na červené obrátiť. Tu hneď jeden radil toto, druhý zase inšie, tretí tak a štvrtý inak, a pozháňali kde len akú masť, kde len aký olejček od výmyslu sveta a mastili, treli, šúchali, plákali nevoľnú hlavu princovu, až tak z nej tieklo. Ale to všetko nič neosožilo. Vlasy predsa len ostali, ako boli, čierne. Keď videli, že je všetko daromné, napokon dali biednej hlave pokoj. Ale starý kráľ zo dňa na deň smútil i mrzel sa väčšmi a ten syn mu už nesmel ani na oči. To tak trvalo za hodný čas.

Tu raz — ani by nikto nebol pomyslel — priletí do kráľovského zámku chýr, že tam a tam, v tom a v tom meste znajú vlasy obrátiť, na aké len človek chce; ale pri kom sa to má stať, že musí na dlhší čas tam prísť bývať. Ako sa to kráľovi do ušú dostalo, naskutku vypravil syna do toho mesta na päť rokov a prikázal mu veľmi, aby navlas všetko zachoval, čo mu tam budú radiť.

Dobre lebo nebárs. Milý princ šiel do toho mesta a tam, bohvie, čo s ním všetko vystrájali. Dost na tom, po piatich rokoch poslal preňho otec sluha a milý princ mal ešte vždy len čierne vlasy, že sa aj okúňal domov; ale len šiel.

Ako už na hodnom kuse prešli, princa začalo veľmi smädiť. I opýtal sa sluha, či nezná tu naokolo o dákejšej vode.

„Ba znám,“ povie na to sluha, „hneď sme pri nej.“

A čosi kamsi dostali sa ku studničke. Ale tá studnička bola taká hlboká, že sa inakšie napíť nemohli, iba keď jeden druhého za nohy držal a tak dnu pustil. Tu oplán sluha začal figle zbierať a povie princovi:

„Počkaj málo, idem ja popredku dnu, aby som ti vedel povedať, aká je; len ma mocne drž!“

Princ ulapil sluha za nohy a tento napil sa do chuti.

„Eh,“ povedá, „či je dobrá!“

Prišiel rad na princa. Ale keď už dolu hlavou visel, zavolať na neho ten oplán:

„No, teraz si mi v moci! Alebo tu zahynieš, alebo mi prisahaj, že mi naveky ostaneš sluhom a mňa za princa uznáš.“

Čože mal neborák princ robiť? Zapisahal sa oplanovi a potom celou cestou i doma držal sa tak ako sluha. Keď do kráľovského paláca prišli, tu otec a matka veľmi sa tešili, že syn vrátil sa s červenými vlasmi a poddanstvo falošného princa dobre na rukách nenosilo.

Ale ten oplan nemal v sebe pokoja; lebo mu šupelo, že by ho predsa nejak mohli poznať, kto je, čo je. I veru začal nové figle zmýšľať a urobil sa chorým. Tu kráľ a kráľovná v strachu okolo neho, čo mu je. Dali mu zavolať lekárov a tí mu ponúkali všelijaké lieky i všelijaké zelinky. On, šelma, nič nechcel do úst vziať, že je to vraj všetko daromné; ale aby vypravili toho sluhu k tej a tej studničke, o ktorej on dobre vie; že keď napije sa z nej, lepšie mu bude. A tú studničku chodil vartovať jeden šarkan; nuž sa nazdal oplan, že princ tam príde o život a nebude mu viac na závade.

Neborák princ voľky-nevoľky naraz naskutku musel stúpať po tú vodu a aj šťastlive prišiel k tej studničke. Ale tu zalomil rukami:

„Ach, Bože, Bože! Ja nešťastný, prenešťastný človek!“

A pustil sa do plaču, až mu slzy do studničky padali. Tu jedna z tých slz kvapla šarkanovi rovno do slepého oka a to mu naskutku ozdravelo. I spýta sa ho ten šarkan, že čo tak narieka.

„Ach, tak a tak,“ žaloval sa princ, „keď neviem, ako by som si mohol vody nabrať.“

„No neplač,“ ohlásil sa zase ten zo studničky, „len si spust' dnu džbánček, ja ti naberiem.“

Princ spustil dnu prázdny džbánček a šarkan podal mu ho plný von. Tak sa vrátil domov a falošný princ, keď sa napil tej vody, skočil na nohy, že mu je už nič.

Lež onedlho urobil sa zase chorým a povedal, že iba tak ozdravie, ak mu sluha zo skleneného zámku Floriánu dovedie. Princ sa musel poznovu na cestu schystať a prihrozili mu veľmi, aby sa ponáhľal, ako len môže, a bez tej paničky aby ani domov nechodil.

Išiel on neborák, išiel a idúci všakovak premýšľal, čoho sa on to dožil a čo to s ním ešte bude. Ako si tak premýšľal, zrazu vidí pred sebou veľkú silu mravcov cez cestu prechádzať. Šli pekne za radom ako dáke vojsko. On zastal a čakal hodnú chvíľu, kým prešli, lebo sa mu ľúto videlo po nich šliapať. Na samý pokon kráčať jeden veľký mravec a mal korunku na hlave. Ten mu ďakoval veľmi že jeho poddaným neublížil a sľúbil mu, že keď bude potrebovať pomoc, aby si len naňho pomyslel. S tým sa pobral za druhými mravcami a princ šiel tiež svojou cestou.

Po chvíli sa dostal do jednej brezinky a tam zazrel, ako sa dva vtáčky lapili do sídla a krídlami trepotali. On hneď pobehol ta, vymotal ich zo sídla a pustil po slobode. Vtáčky veselo zaspievali a sľúbili mu tiež, že mu budú na pomoci.

Ako sa dostal von z tej brezinky, prišiel k jednému potôčku a tam na brehu prplila sa v piesku rybka a mala perlovú korunku na hlave. Len čo ju zazrel, hneď ju zdvihol a hodil do vody. Tá najprv bystro začľapotala, potom ale vystrčila hlávkou s korunkou a ďakovala mu veľmi, že jej nedal na tom piesku zahynúť.

„Veď sa ti,“ povedá, „ešte odslúžim,“ sčľapotala zase a zamorila sa pod vodu.

Milý princ zadlho potom ešte putoval sem a tam, až navela zabľýšťal sa mu v očiach sklenený zámok a on sa poponáhľal, aby ešte za vidna došiel doňho. Ako príde k bráne, tu ti stojí ježibaba s holým mečom na varte. On sa jej pokloní pekne, ale ona ani neďakuje, len zle-nedobre do neho, ako sa opovážil sem prísť a že mu hneď hlavu zotne. Tu ten neboráčik začal sa vyhovárať, že veď by on nikdy nebol sem prišiel, ale že tam a tam ochorel jeden princ, ktorý povedal, že neozdravie, len keď Floriánu dostane; nuž že ho pre túto poslali.

„To je inšie,“ povedala na to ježibaba. „Tak si ty v ničom nie vinový!“ a voviedla ho do zámku. „No,“ vrah, „teraz si len vydýchni, zajtra sa budeme ďalej zhovárať.“

Dala mu dobrú večeru a ukázala mu, kde má spať. Princ si chutne zavečeral, uložil sa a spal ako v oleji.

Ráno prišla k nemu ježibaba s holým mečom v ruke a riekla mu:

„Synak, nie si ty prvý, čo chceš Floriánu odvieť. Dost' tu už bolo takých, čo ju pýtali a ja som ju každému prisľúbila, kto sa mi podvolí do roboty. Ale vidíš tento meč? Každý pod ním nechal hlavu. A tak povedám i tebe: Prepustím ti Floriánu, prepustím, ak mi vykonáš, čo ti poručím; ale si popredku rozmysli, bo ak nevykonáš, tu hlavu položíš.“

Princ videl, že toto nie žart, ale čo mal robiť? Bez Floriány nesmel sa domov vrátiť. Nuž len, poručeno Bohu, chcel skúsiť šťastie.

„No dobre, synak, dobre,“ pokývala ježibaba hlavou. „Tak sa len chystaj do roboty!“

S tým poslala do komory a vyniesla kilo maku, kilo prosa a dobre všetko zmiešala.

„Tu máš,“ povedá, „toto mi do jedného zrnka povyberáš a do večera aby si bol hotový s robotou!“

Vtom sa zvrtila a šla s mečom pod bránu.

„No, už si mi ho dala,“ hovoril princ sám k sebe; „len kto to dakedy slýchal takúto robotu!“

A už bol v strachu o svoju hlavu. Ale našťastie prišiel mu na um ten veľký mravec s korunkou a ten ti už stojí pred ním a za ním valí sa sila drobných mravcov.

„No,“ ohlásil sa kráľ mravcov, „neboj sa nič; my sme ti prišli na pomoc. Ty len choď, poobzeraj sa po zámku; my to už pooberáme.“

Neprešla hodina, mravce už boli hotové, a keď princ sa vrátil, ani znaku po nich, len jedna hromádka maku a druhá prosa pekne okremite. Keď slnko zapadalo, prihrmela naježená ježibaba s holým mečom v ruke. Šla ako na isté po princovu hlavu; ale ako zazrela dve hromádky pekne okremite, priam skrotla a obrátila na pekné:

„Dobre,“ vraví, „dobre; vidím, že si sa pousiloval. Teraz si už len zavečerať a oddýchni! Lebo aby si vedel, toto je ešte málo, zajtra dostaneš druhú robotu.“

Neborák princ nazdal sa, že na ráno už Floriánu povedie. Ale keď toto počul, odnehcela sa mu večera a celú noc nemohol oka zažmúriť, len sa tak z boka na bok obracal.

Ešte len slnko vychádzalo, už ježibaba prikvitla a položila dve sklenice na stôl:

„Tu,“ povedá, „do týchto skleníc donesieš mi živej a mŕtvej vodv, trebárs len po jednej kvapke. Ale do večera musíš tu byť s ňou, síce ti doista hlavu zotnem.“

S tým sa zvrtila zase a išla pod bránu vartovať.

Milý princ si lámal hlavu, čo je to za živá a mŕtva voda, kde a ako ju má opatrit'. Vtom počuje zaklopať na oblok. Obzrie sa a tam vidí dva pekné vtáčky. To boli tie isté, ktoré zo sídla bol vyslobodil. Chytrý otvoril oblok a jeden z tých vtáčkov zaštekotal:

„Netráp sa nič, my sme ti prišli na pomoc a donesieme ti živú i mŕtvu vodu. Okolo večera budeme tu.“

Vtáčky sa schytili na krídla a leteli, leteli do ďalekej krajiny, kde sa zastavili pri jedných šibeniach, na ktorých visel obesenec a pod ním plakal jeden človek.

Princ vyšiel do záhrady a prechádzal sa tam celý deň. Keď sa vracal, práve doletúvali vtáčky dnu oblokom a pustili z pyštekov po kvapke vody, jeden do jednej, druhý do druhej sklenice a riekli mu:

„Tu máš, čo ježibaba žiadala, a keď sa ťa opýta, kde si to vzal, povedz, že mŕtva voda je slza z oka obeseného syna a živá že je slza plačúceho pod ním otca.“

Vtáčky vybrnkli, a keď nahnevaná ježibaba prišla, princ jej ukázal živú a mŕtvu vodu a rozpovedal, čo od vtáčkov počul. Ježibaba vzala sklenky a pochválila princa, že sa dobre zadržal. Ale mu Floriánu ešte nechcela prepustiť, že iba ak ešte jednu robotu vykoná a tú že mu oznámi zajtra.

Princ i teraz len málo večeral a veľmi plno spal, čo ho ten zajtrajšok trápil.

Ešte len slnko vychádzalo, už sa ustanovila ježibaba a chytila ho hneď za ruku.

„Pod“, povedá, „za mnou!“

Tak ho viedla, až prišli na morský breh. Tu ježibaba postála a oslovila ho:

„Hľad'že, do tohto mora padol mi zlatý prsteň, ten mi do večera vystanoviš, sice prídeš o hlavu.“

S tým ho nechala tam a šla striežať pod bránu.

Smutný princ prechodil sa hore-dolu po tom morskom brehu. Nevedel, či má dnu skočiť, či čo urobiť. Vtom voľač sčľapotalo a on sa chytrý obzrie. Tu práve jedna rybka vystrčila hlávku z mora a perlová korunka zaligotala sa na nej. Bola to tá istá, čo ju z toho piesku do potoka hodil.

„No netráp sa nič,“ preriekla rybka. „Prišla som ti na pomoc. Ten prsteň ti vystanovím.“

Hneď dala rozkaz všetkým rybám, aby po celom mori hľadali. I hľadali ho, hľadali od rána do poludnia, od poludnia do večera, ale milý prsteň nikde nemohli nájsť. I princ i kráľovná rýb počali byť už v starosti. Napokon ho predsa jedna len našla a priplávala s ním ku kráľovnej. Tá ho vylúčila¹ na breh a zmizla. Princ s veľkou radosťou zodvihol prsteň a ponáhlal sa k ježibabe.

„No, či ho máš?“ zavolala táto proti nemu a natiahla ruku s mečom.

„Tu je!“ odpovedal princ a dal jej ho do ruky.

„Tvoje šťastie,“ zadudrala stará, „tvoje veľké šťastie! No, a čo som sľúbila, to sa aj stane. Lež ešte len tu prenocujete.“

¹vyhodila, vyšmarila

Princovi chutne padla večera a spal zase ako v oleji.

Ale ježibaba nespala celú noc. Zakúrila do pece a piekla im koláče na cestu. Ráno zavčas zobudila Floriánu, aby všetko sporiadala. Tá sa zobrala razom a vzala so sebou aj tie skleničky so živou a mŕtvou vodou. Pred zámkom stáli už zapriahnuté štyri kone v hrdom koči. Floriána a princ vysadli si a preleteli šťastlivo do kráľovského paláca.

Tu ten oplan, ako tú krásnu paničku zazrel, priam ozdravel a žilky len tak ihrali v ňom. Ale Floriána ako raz pozrela na neho, tak ho viacej ani len vidieť nechcela, lebo sa jej kremä ten jej osloboditeľ páčil. Keď to ten falošný princ zbadal, nahneval sa veľmi, a aby jeho pestvo ešte dajak nevyzradilo sa, zavolať kráľovského syna do záhrady a tam ho zabil. Ale po chvíli šla tadiaľ Floriána, a keď toho mŕtveho tam zazrela, frkla mu do očí tej živej vody — i ožil naskutku. A čo viac, v tom okamžení premenili sa mu aj čierne vlasy na červené. Tu jej princ vyrozprával všetko od počiatku, kto je a ako sa s ním vodilo.

Vtom nadišiel ten oplan a chcel sa oboriť na kráľovského syna. Ale Floriána frkla mu do očí tej mŕtvej vody a bolo hneď po ňom.

No a teraz len bola naozajstná radosť! Rodičia objímali svojho opravdivého syna i svoju krásnu nevestu. Bola svadba a všetko poddanstvo radovalo sa s nimi.

K#O krásnej Ibronke#-K#

Podali: Janko Kaderiak z Asódu pri Pešti a Eudo Reuss z Veľkej Revúcej.

Chodili v jednej dedine dievky na priadky, všetky do jedného pokrajného domu. Každá už mala frajera, kremä krásna Ibronka nie. Lúto jej bolo, že ona jediná nemá s kým ani prerieť, počím druhé dievčence žartovali sa, nazabávali sa do dobrej vôle so svojimi záletníkmi. A tie druhé ju aj domfzali, žeby si ho trebárs zo slamy uplietla, keď tak nemá žiadneho záletníka. A raz čo ti neurobili? Vzali snopok zo strechy, pripravili do kabanky, klobúk na to zastrčili a tak postavili ku nej na lavicu, že to vraj jej záletník.

Namrzená Ibronka len tak prehodila:

„Ved' keby už len prišiel voliaky, čo by priam čert bol!“

A páč ti ho len! Ešte toho večera prišiel šuhaj driečny na priadky a zasadol si vedľa krásnej Ibronky. Prichodil potom každý večer, držal sa ako pán, všeličo na preslinky rozdával, aj sviece na svetlo prinášal pre všetky; ale iba okolo Ibronky točil sa a pekne jej dvoril. Dievčence počali jej ho už závidieť. Ibronka rástla až do neba od samej radosti, kedykoľvek pozrela na driečného šuhaja. Kremä jedno nezdalo sa jej pri ňom, že nikdy nemohla vyvábiť z neho, kto by bol, odkiaľ by bol a že čo raz vyprevádzal ju z priadok, vždy pred polnocou zmizol jej z očí, ani nezbadala ako a v ktorú stranu.

Radila sa ona jednej starej ženy, ako by to bolo navliecť, že by dozvedela sa, kto je, skade je ten jej frajer. Stará žena poradila jej, aby nakrútila hodné kľbko pradiva, a keď frajer bude odchodiť, pripála mu koniec niti o šaty, a kadiaľ niť za ním zbrúsi sa z kľbka, tatam aby šla.

Ibronka urobila tak hneď na druhý večer, keď ju milý záletník vyprevádzal. Počím zbrúsenú niť namotala zase v kľbko za ním, priviedlo ju to na cmíter ku samým dverám kostnice. Kľúčovou

dierkou nazrela sa tadnu. A tu čo ti nevidí? Jej premilený záletník, kde čo ešte našiel trocha umrelčiny na kostiach, tú driapal dolu a robil z toho sušienky a čo také na preslinky a z kostí vytáčať sviece. Preľakla sa náramne a ušla domov. Nikdy viac potom neukázala sa na priadkach!²

Ale jej už raz darmo bolo ukrývať sa pred frajerom. O polnoci raz postavil sa jej on sám pod oblôčkom na komôrke a zavolať:

On:

„Čože si videla, čože si videla,
keď si za mnou do cintorína bežela?“

Ona na to:

„Čože by som povedala,
keď som ja nič nevidela?!“

On:

„Keď nepovieš, umrie ti brat!“

Ona:

„A keď umrie, ležať bude.“

Ešte v tú noc do rána umrel jej brat a pochovali ho. Po pohrebe na polnoc postavil sa frajer zase do oblôčka.

On:

„Čože si videla, čože si videla,
keď si za mnou do cintorína bežela?“

Ona:

²Podľa Kaderiaka i podľa mojej matkinho rozprávania doviedlo kľbko dievčinu ku kostolným dverám, kde cez kľúčovú dierku videla, ako čert, ten jej frajer, piekol si dieťa na oltári nad zažatými voskovicami. Ona zariekla sa navždy ísť do kostola. — Názov tejto povesti podľa Reussa: Čertu oddaná panna. P. Dobšínský.

„Čože by som povedala,
keď som ja nič nevidela?!“

On:

„Keď nepovieš, umrie ti sestra!“

Ona:

„A keď umrie, ležať bude.“

Ešte v tú noc do rána umrela jej sestra a pochovali ju. A tak umrel potom krásnej Ibronke otec, umrela i mať. Ostala na tom svete sama opustená ako tá bylina v poli.

Ibronka už potom iba susedov zvolala a poručila im ako naposledok:

„Hľad'teže, moji milí susedia, keď ja umriem, neprenášajte vy moju truhlu ponad prah cez dvere, ani nedajte udrieť truhlou tri razy o prah, ale dajte popod prah jamu vykopať a tou dierou vytiahnite moju truhlu von z domu. A zapriahnite do kočička toho koníčka, čo ešte v staji máme a pochovajte ma tam, kde ten koník so mnou zastane!“

Stalo sa, čo stať sa malo. Ešte naposledok ustanovil sa frajer pod oblok.

On:

„Čože si videla, čože si videla,
keď si za mnou do cintorína bežela?“

Ona:

„Čože by som povedala,
keď som ja nič nevidela?!“

On:

„Keď nepovieš, umrieš i ty!“

Ona:

„A keď umriem, ležať budem!“

Ešte v tú noc do rána dokonala aj krásna Ibronka. Susedia ju poobliekali, ako si sama kázala. Potom ju vložili do truhly³ a truhlu popod domový prah prevliekli i vyložili na kočík a pustili toho koníčka s ňou, kadiaľ sám ísť chcel. Koníček zaviezol truhlu na krížne cesty a tam zastal, akoby ho bol prikoval. Tam teda na krížnych cestách zahrabali krásnu Ibronku.

A to bolo v zimný čas.

*

Keď otvárala sa jar a kvietky vykviatať počali, vyrástla aj Ibronka z hrobu. Vyrástla ona v krásnu ľaliu a veľmi utešene zakvitla krásnym bielym kvetom. Viezol sa tadiaľ na koči mladý pán a zazrel tú krásnu ľaliu.

„Hej, pohonič, zastaň! A ty, Miško,“ volal na svojho mládenca, „skoč dolu z koča a odtrhni tamto tú ľaliu!“

Mládenec skočil k hrobu, ale ako chcel odtrhnúť ľaliu, tá mu spopred očí zmizla.

„Pane,“ povedá, „tuná už kvetu niet!“

„Čo, vari sa ti marí a či si vlčiu tmu dostal?“ hovorí pán. „Veď odtiaľto vidím tú ľaliu. Pohonič, ty mu ju ukáž! A zrezka sa majte!“

Ale tu aj pohonič darmo skočil z kozlíka. Len ako čo by mu bolo mrklo v očiach, tak nič nevidel, keď k hrobu kročil. A pánovi ešte vždy tam pred očima bežela sa tá ľalia. Skočil si teda sám po ňu a odlomil ju hneď, len akoby sama bola dala sa mu do ruky. Položil si ju za klobúk, a keď prišiel domov, zavesil klobúk so všetkým na klin; navečeral sa dobre, ani nič nezvýšil a ľahol si spať.

Okolo polnoci strasie sa ľalia za klobúkom a urobí sa z nej krásna panna a začne po stole i po skrini hľadať a hovoriť:

*„Tu jedli, tu pili;
mne nič nezvýšili.“*

A keď nič nenašla, zatriasla sa znovu a bola ľaliou ako prv za klobúkom.

Na ráno vstane pán a tu mu po stole aj v skrini všetko sprevracané. Hneď vzal mládenca na prísnu otázku, že kto mu to v noci chodil po svetlici. Ale ten, čo by ho bol zabil, ale ani nikto druhý nevedel nič.

„No, veď ono vykvitne, čo je to!“ hovoril pán mládencovi. „Ale ak by to ešte aj na druhú noc takto malo byť a ty o tom nič nebudeš vedieť, nuž o hlavu kratší budeš!“

³do trúny

Na tú druhú noc pozoroval už mládenec z bočnej izby kľúčovou dierkou na všetko. O polnoci vidí, ako okolo toho klobúka robí sa svetlo, ľalia sa strasie a premení v krásnu pannu. Všetky skrine zdulovala, a keď naposled kus koláča našla, nuž preriekla:

*„Tu jedli, tu pili;
i mne dač zvýšili.“*

Zajedla si chutne. Potom nahla sa nad spiaceho pána a tri razy ho bozkala. Len čo striasla sa, bola zasa ľaliou ako prv za klobúkom.

Ráno mládenec vyrozprával pánovi všetko. Pán pokrútil hlavou, ale neriekol nič; iba potom večer kázal kuchárovi nahotoviť na stôl dobrých jedál a dobrého vína. Pomyslel si: „Sám presvedčíš sa najlepšie.“ V noci robil sa, ako by spal, ale nespál. Keď prišla polnoc, zasvitlo to, z ľalie urobila sa krásna panna, čo celá svetlica ožiarila sa od nej. Keď videla jedlá, nápoje na stole, uradovaná preriekla.

*„Tu jedli, tu pili;
ver aj mne zvýšili.“*

Najedla sa, napila sa do chuti a šla rovno k pánovej posteli. Ako nahla sa nad neho, pán ju uchytil cez poly a nepustil viac. Dost' ona premieňala sa mu na žabu, na jaštericu, na hada, na všakové tvory na svete, on si ju nepustil a povedal:

„Nepustím ťa, duša drahá, nepustím; kým zase takou pannou nebudeš, akou si prv bola a kým mi nesľúbiš, že pôjdeš za mňa!“

Naveľa, naveľa stala sa z nej znovu krásna Ibranka; ale kremä pod tou výminkou sľúbila sa mu, ak nikdy nepôjde s ňou do kostola. Aj zosobášit' sa dali len doma.

*

Žili oni pekne spolu, tak ako to Pán Boh prikázal. A mali aj dieťa — krásne dievčatko, len akoby matke z oka bolo vypadlo. Prečo ho inak ani nepozvali, iba po matke, krásnou Ibrankou.

Ale milá mater v kostole len nebola a nebola. Naveľa, naveľa počal jej muž dohovárať, prečo ona kostol ešte zd'aleka obchodí. A že vraj každá statočná matka vedie si dieťa sama do kostola pred Pána Boha, kremä ona nikdy. Nuž na veľa dohovárania raz potom sama povedala:

„Poručeno Bohu, už len pôjdem i ja!“

Ako modlila sa v tom kostole — ale nemohla ani dobre modliť sa od strachu —, zazrela toho svojho dávňajšieho frajera, ako kukal na ňu a zaryhotal sa jej spoza oltára. Hneď vedela, že to so všetkým dobre nebude! I veru, keď vychodila z kostola, tam postavil sa jej k boku, ako keď dakedy z tých priadok odprevádzali sa, a pošeptal jej:

„Už po sedemdesiatich siedmich krajinách vo všetkých kostoloch zhľadal som ťa; konečne viem, kde si. Vidíme sa na večer!“

Ako prichodila polnoc, postavil sa jej do obloka a opýtal sa:

On:

„Čože si videla, čože si videla,
keď si za mnou do cintorína bežala?“

Ona:

„Čože by som povedala,
keď som ja nič nevidela?“

On:

„Keď nepovieš, umrie ti dieťa!“

Ona sa preľakla, dobre hnedé srdce v nej nepuklo. A teraz vyrozprávala mu všetko, čo tam v tej kostnici videla. Ako dorozprávala, priam dušu pustila a ten frajer zmizol, ani nikdy viac nebolo o ňom chyrovať nič. Ibronka leží zas na krížnych cestách pochovaná. Kto tadiaľ ide, vzdychne si za ňou. Ale doma teší malá dievčinka utrápeného otca, že keď dorastie, nezahanbí sa, veru, za svoju mamičku, ale bude aj z nej taká hodná krásna Ibronka.

O sirote

Podal a rozpráva Jonatan Čipka z Malohontu

Opustená ako prst ostala Hanka na širom svete. Pred troma rokmi zomrela jej dobrá matka. Otec oženil sa znovu, a to bolo jeho nešťastie, lebo mu zlostná žena hrýzla srdce, takže pod rokom vyschol ako trieska. Otec, matka, braček, sestra, všetko vymrelo; len Hanka ostala, aby trpela krivdu od ukrutnej macochy. Neborkej ústa boli spuchnuté od zauškovania, chrbát očernetý od palice, ruky doškriabané od roboty, oči červené od plaču, tvár bledá od žiaľu, líca vpadnuté od hladu. Kto ju len videl, zaplakal nad ňou. Miesto múky popol, miesto kaše piesok, miesto chleba skalú dávala jej mrchavá macocha. A k tomu nebolo toho hniliaka, toho žráča, toho daromníka, do ktorého by jej nebola nadávala.

I zabrala sa nevoľná sirota na cintorín, aby zaplakala nad hrobom matkiným a vyžalovala biedu svoju otcovi. Jasne svietil mesiačik na vysoké topole, ktoré povyrastali z hrobov a Hanka stojí pred bránou cintorína. Rada by dnu, ale nemôže; lebo sú dvere mocne zamknuté. Tu zalomí rukami a počne žalostne nariekať. Ako tak narieka, postaví sa pred ňou jeden staručký žobráčik a pekne sa jej opýta:

„Kdeže, kde, dievka moja, tak pozde?“

Vyžalovala Hanka krivdu svoju a prosila, aby jej otvoril bránu, že ide žalovať sa matke, otcovi, sestre, bratovi.

„Ach, dievka moja,“ povedal jej ten staručký, a to bol Pán Kristus — „veď ťa tvoji rodičia nepočujú; ale na ti tento šípový prútik, šibni tri razy ním na hroby tvojich milých a v tom okamžení otvorí sa!“

Brána rozletela sa a Hanka kráčala ponad staré i nové hroby k svojim milým. Príde k sestrinmu hrobu, šibne prvý raz šípovým prútikom naň a z hlbokého hrobu ozve sa hlas sestry:

„Kto to klepe na môj hrob?“

„Ach, sestrička moja, otvorže mi, otvor!“ zaplače Hanka.

Šibne prútikom druhý i tretí raz a sestrin hrob otvorí sa.

V bielej plachtike ukrútená sedí v ňom sestra. I žaluje Hanka svoju biedu a umrelkyňa plače s ňou. Po chvíli jej slabým hlasom povie:

„Obzriže sa, sestrička, obzri, kde ti braček leží!“

Hanka sa obzrie, sestra zmizne, hrob zavrie sa.

Ide ďalej k bračkovmu hrobu; šibne naň prvý raz šípovým prútikom a z hlbokého hrobu ozve sa hlas brata:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach, braček môj, otvorže mi, otvor!“

Šibne prútikom druhý raz i tretí raz a hrob bratov otvorí sa. V bielom kepeni ukrútený sedí v ňom brat. I žaluje Hanka svoju biedu a umrlec plače s ňou a po chvíli slabým hlasom povie:

„Obzriže sa, sestrička, obzri, kde ti otec leží!“

Hanka sa obzrie, brat zmizne, hrob zavrie sa.

Nevoľnica kráča k otcovmu hrobu; šibne naň šípovým prútikom prvý raz a z hlbokého hrobu ozve sa otcov hlas:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach, otec môj drahý, otvorteže mi, otvorte!“

Šibne prútikom druhý raz i tretí raz, hrob rozletí sa a v ňom sedí umrlý otec. I rozpráva Hanka krivdy svoje, žaluje na macochu a umrlec plače s ňou a o chvíľu slabým hlasom povie:

„Obzriže sa, dievka moja, obzri, kde ti matka leží!“

Nešťastná dcéra sa obzrie, otec zmizne a hrob zavrie sa.

Slzy ju od žiaľu zaliali a tak sa pobrala na matkin hrob; ale si umienila, že už viacej neobzrie sa. Šibne šípovým prútikom na zarastený matkin hrob prvý raz a z hlbokého hrobu počuje volať matku:

„Kto to klope na môj hrob?“

„Ach, matka moja drahá, otvorteže mi, otvorte!“ plače Hanka.

Šibne prútikom druhý raz i tretí raz, hrob rozletí sa a v ňom sedí umrlá matka. I rozpráva Hanka krivdy svoje, žaluje sa na macochu a dobrá matka plače s ňou. Po chvíli prerečie žalostným hlasom:

„Obzriže sa, dievka moja, obzri, aký tam mládenec stojí!“

Hanka ale odpovie: „Veru sa ja, matka moja, neobzriem; lebo by ste sa mi skryli!“

I objíme dobrá matka opustenú sirotu; zem strasie sa a zasype matku i dcéru! — Hanka leží pri vlastnej materi!

Divostvorný lovec

Podal Anton Klein

V hľbokej doline býval starý lovec, ktorý jedine divinou živil sa. Neďaleko svojho domku mal jazero, po ktorom sa na plťke vozieval, a kde čo zočil, všetko ulovil. Priletela mu raz hrôza kačiek na to jazero. Po jednej ich strieľať, to by nebolo nič, chcel ich mať odrazu všetky. Čo ti nezmyslel? Ved', vraj, keď kačka hlce hada, ten celý prevlečie sa cez ňu a z druhej strany zachytí ho druhá, a keď i cez túto prevlečie sa, zachytí ho aj tretia, a tak visia a morcujú sa na ňom. Ušúľal on teda mastný motúz dlhočizný, zatiahol s plťkou do šašiny, pustil motúz na vodu a striehol na kačky. Kačky prileteli, rozkrákorili sa a lapali si hláčky. Tu nadhodili na ten mastný motúz a hneď ho prvá zhltna, a keď cez ňu prevliekol sa, zhltna ho i druhá, a tak zachytila ho i tretia i štvrtá, a že dlhý bol, navliekli sa naň všetky, a lovec mal ho druhým koncom pevno oviazaný okolo pása.

Vtom postrčil plťku naprostred vody a stľapkal rukami. Kačky splašili sa a schytili vozvyš. Ale že ich bolo moc, uvládali aj lovca a unášali preč. Boh zná, aká by mu bola bývala hodina, keby kačky neboli leteli ponad jeho dômok. Ale z domku vyčnieval komín, nuž milý lovec ešte za prva času zachytil sa zaň a spustil sa dolu komínom zrovna na kuchyňu. I veru milým kačkám hneď krky vykrútil, ošklbal si ich, vypitval, upiekol — a pojedol všetky odrazu, lebo boli chutné.

„Ej, ale by som ja doma ešte aj vyhladol,“ pomyslel si, keď už bolo po všetkom. Radšej teda sýty, ako hladný pustil sa svetom na výkusy.

Ide si on horami vrchami večer pri peknom mesiacu. Vidí tam jedného, čo do mesiaca mieril.

„Čože toľko mieriš do mesiaca?“ opytuje sa ho.

„Čože by som mieril,“ odpovedá tento; „či vidíš v tom mesiaci tú skalú, tam má sova hniezdo. A šelma nechce hlavu vystrčiť, čo by na ňu strelil.“

„Daj si s tým pokoj; nech tá sova aspoň svoje mladé vysedí. Pod' radšej so mnou voľač sveta skúsiť.“

Prehovoril ho a šli dvaja spolu.

Idú, idú, vidia tam jedného, čo mal oči upreté na jednu lúku pod horou a tá lúka bola aspoň na desať míľ vzdialená.

„Čo tak hľadáš? Ved' si oči vyočíš!“ opytujú sa ho.

„Čože by hľadel,“ odpovedá, „chcem mať pečienku. Tamto na tú lúku vychodia jelene popásať sa. Kade prvý z hory vykročí, vidím ho; na jeden skok som tam a uchytím si pečienku.“

„Nestrež na daromninu, pod' s nami sveta skúsiť!“

Prehovorili ho; šiel aj ten.

Idú, idú, stretnú jedného majerníka; samé reťaze boli navešané na ňom.

„Kdeže ideš s tými reťazmi?“ opytujú sa ho.

„Kdeže by šiel, nemám tamto pri majeri žiadnej hory, nuž chcem si aspoň jeden celý háj reťazami opantať a preniesť bližšie k majeru, aby mi paholkom nebolo ďaleko chodiť po drevo.“

Pomohli mu ten háj preniesť a on uhostil ich mliekom a maslom. Potom prehovorili aj tohto, aby šiel s nimi.

Idú, idú, vidia starca na skale sedieť, ktorý mal jednu nosovú dierku prstom zatkatú a druhou nozdrou neprestajne fúkal.

„Čo tak fúkaš?“ opytujú sa ho.

„Čo fúkam? Veď vidíte tamto ten veterný mlyn na tom vršku? Na ten fúkam, aby mlel. A ak by som otvoril ešte aj druhú dierku na nose, nuž by ho roztrieskalo.“

„Nezabávaj sa ty s mlynčekmi, pod', kde dačo ešte aj roztrieskaš!“

Pristal aj ten a šiel s nimi.

Keď už boli všetci piati vo vedne, vyhlásili sa za svetských kumštárov a pochodili všetky krajiny, a čo všetko navysťtrájali, to by ani na seňaný voz nepobral. Naposledok zašli veľmi ďaleko do tureckej krajiny a tam pred tým najväčším pánom svoje kúsky stvárali. Baša pozval ich za to k obedu. Pri obede zachcelo sa bašovej žene, čo len na jazyk pustiť tej tokajčiny, ktorú títo vychvaľovali, že to na nej tak vyrástli a od nej zmúdreli ku všetkým kumštom sveta.

„Čo len trocha tej tokajčiny,“ povie divostvorný lovec, „tej moji ľudia donesú, ešte kým posedíme a pobesedujeme si pri stole.“

„Ej, to by som predsa rád vidieť. Tokajský vrch obehať, to nemožno!“ krútil hlavou baša a lovec len na to, že to veru hneď môže byť.

„No, ak ešte k tomuto obedu vystanovíte sklenicu vína z Tokaja, dám vám zlata, koľko unesiete si. Ale ak nie, pôjde vám všetkým o hrdlo!“ riekol baša a od toho už odstúpiť nemohli.

Isteže ten jeleniar urobil len skok a už bol kdesi hen v Tokaji pre tú sklenicu vína. Ale voliakosi naspäť neprichodil a bašová už hcela od stola vstávať.

„Kukaj za ním, kde toľko mešká sa!“ volá lovec na toho mesačníka.

Ten pozrie a vidí, že milý jeleniar zaspal až tam na Podhore v poli pod hruškou. Razom uchytí mesačník svoju kušu a odstrelil tomu spiacemu nad hlavou hrušku. Hruška padla mu na nos, prebudila ho, a milý jeleniar prikvitol na jeden skok a položil sklenicu samotoku na stôl. Baša i bašová napili sa tokajčiny a vari im trochu udrelo aj z ruky do hlavy, bo vypravili len komorníka s našimi chlapci, aby im otvoril sklad, žeby teda nabrali si toho zlata, koľko ho unesú.

Ale tu komorník dlho neprichodil naspäť. Baša poslal za ním vojaka, že kde toľko mešká.

„Hej, baša môj,“ príde vojak s chýrom, „veď je tam zle! Veď tí zamkli za tvojím komorníkom dvere, ako vstúpil do skladu a potom ten reťaziar opantal reťazmi celý sklad a zanesol so všetkým na loď. Tam tí už po mori plávajú!“

Skočil baša na nohy, skočili s ním vojaci jeho. Sadli na rýchlejšiu loď a doháňali našich kumštárov, len toľko, že ich už nedohonili.

„Kdeže si, starký?“ rečie k tomu fúkavému divostvorný lovec. „Nože, teraz napokon preukáž sa už aj ty, či si darmo kašu nedúchal!“

Starký sadol si hore na loď a jednou nosovou dierkou fúkol na ich vlastnú loď, druhou nozdrou pustil vietor na loď bašovu. Hneď rozstúpili sa lode na desať míľ od jednadruhej.

Bašu mohlo tam puknúť od hnevu!

Títo kamaráti šťastlivo dostali sa do svojej krajiny, so zlatom podelili sa na rovno a žijú až podnes, ak ešte vždy majú z čoho!

Cesta k Slnu

Podal Štefan Marko Daxner od Rimavy.

V jednom kráľovskom dvore bol raz jeden popolvárík. Ale trebárs bol len popolvár, predsa to bol na zrast taký driečny šuhajček, že keby ho bol do panských šiat poobliekal, neviem, či by bolo bývalo aj v celej krajine poriadnejšieho a krajšieho chlapčeka. Mal tam kráľ aj dcérku, voľač mladšiu, ako bol náš popolvárík. A deti ako deti — skamarátili sa spolu, až to natoľko prišlo, že nebolo dňa, čo by neboli bavili sa vovedne a milá kráľova dievčička prechodila sa až milo ruka v ruke s popolvárikom po kráľovskej záhrade.

Kráľovým radcom to hneď nebolo po vôli, že „tak a tak — kňažná jediná, a s popolvárom zapodieva sa!“ Starý kráľ sprvu jedným uchom dnu, druhým von, ale navela prevrávania pomrzelo ho to a dal rozkaz, aby popolváríka preč odprášili. Jaj, ale tu mladá kňažná pustila sa do plaču a narietala zle-nedobre, ak by len boli dotkli sa jej popolváríka. Starý kráľ nechcel počúvať jej narietania, nuž dal jej po vôli:

„Veď je,“ povedá, „ešte len dieťa; časom sama príde k lepšiemu rozumu.“

Ostalo teda všetko, ako bolo: deti hrávali sa spolu a nik im viac neprekážal. Po kuse prestávali byť aj deťmi, ale ich zábavky neprestávali. Po kuse prichodili i do rozumu, ale staré priateľstvo začalo ešte len teraz medzi nimi prevkitať, čo deň to tuhšie, čo ďalej to krajšie a milostnejšie.

Mladá kňažná bola už hodná — na vydaj! Zo všetkých strán prichodili vohľáci, a to samí kráľovskí synovia, a to čo jedni odišli, to druhí hrdší nadišli. Veruže ich mala na každý prst desať; veruže mohla preberať si v nich ako v hnilých hruškách milá kráľovská panička. Ale ona zavše len akoby bola zmizla, tak podela sa od nich; a už ju mohli inde nehľadať, kremä pri jej milom popolvárovi. A kedykoľvek otec tak medzi rečou nadštrkol, že ktorý by páčil sa jej z toľkých hrdých vohľáčov, ona povedala mu zavše doprosta:

„Otec môj, veru by ja darmo inak povedala: najlepšie ľúbi sa mi len náš popolvár, a ak ma máte vydávať, nuž vydajte ma za neho.“

Sprvu kráľ i to prepočúval, ale čo mnoho, to mnoho, napokon namrzal sa. Ale kdeže by aj nie?! Toľko kráľovských synov — a popolvár.

Povolal svojich radcov pred seba a predložil im už teraz, čo tu robiť? Tu títo hneď, aby dal popolvára zabiť, že bude po všetkom! Ale dobrému kráľovi videlo sa zavela, takto nič po nič nevinného šuhaja dať zmárniť.

„No, najjasnejší kráľ,“ povedal už ako ten najmúdrejší z tých radcov, „keď to za veľa pokladáš, pošleme my popolvára dobrým spôsobom na takú cestu, z ktorej nevráti sa, čo by za sto rokov putoval. Pošleme ho k slnku, aby prezvedel sa, prečo ono do poludnia naveky hore ide a vše väčšmi a väčšmi pripeká; od poludnia ale prečo kloní sa dolu a vše slabšie hreje?“

„A veru je to rada múdra!“ dosvedčili všetci radcovia a samému kráľovi pozdalo sa to, že jeho dcéra najskôr odvykne od popolvára, ak ho za dlhší čas nevidí.

Tu hneď zavolali popolvára, dali mu nové šaty, dali mu peňazí na cestu a vypravili ho k tomu slncu na tie výzvedy. Plačúc lúčila sa s ním kráľova dcéra a on tiež s ťažkým srdcom poberal sa na ďalekú cestu. Naučenia si nemal od koho pýtať, nik ho ani len v tom naraďiť nevedel, v ktorú stranu pustiť by sa mal. Ale on sám pohol rozumom. Nepustil sa proti slncu, ale držal sa za slncom — prosto kde ono zapadá.

*

Ide, ide pustými horami, rudnými cestami, až po mnohom chodení príde do cudzej krajiny, kde jeden veľmi mocný, ale slepý kráľ panoval. Ten dopyčul sa o našom popolvárovi, kde ide, nač ide. Hneď ho dal zavolať svoj zlatý trón; bo aj jemu bola dobrá rada potrebná, akej krem slnca nikto nemohol mu dať.

Príde ta — a milý kráľ, ako čoby len svojim ušiam chcel veriť, opýtal sa ho:

„Či to ty, syn môj, ideš k tomu slncu?“

Že veru on, smelo povedal šuhaj.

„No, keď ty ta ideš, opýtajže sa ho, čo je to za príčina, že ja, mocný kráľ, na moje staré dni takto oslepol som. Ak mi to vykonáš, polovinu môjho kráľovstva prepustím ti hneď.“

„Oj, vykonám, vykonám. Čože by nevykonal, keď raz tam budem?“ prisľúbil popolvár. A kráľ kázal mu dať peňazí a čoho mu len bolo treba na cestu.

Stúpал on za tým slncom ďalej. Stúpал hustými horami, pustými dolami, kde ani hlasu človečieho slýchať, ani šľaku vídať nebolo — až prišiel na kraj mora. More bolo široké a hlboké. Neprichodilo mu obrátiť sa ani napravo, ani naľavo; lebo slnce práve za morom sadalo. Ale ako cez more? Chodí po brehu sem i tam a hŕta si: „Čo tu robíš?“ Ako tak chodí a hŕta, príde k nemu jedna veľká ryba. Dopoly bola vo vode a odpoly von z vody, brucho jej bolo svieže, ako druhým rybám, ale chrbát uhorený ani uhlík, a to od slnečnej žiary.

„Kdeže si sa tu vzal, človeče?“ vraví mu tá ryba. „Len kde ty chodíš? Čo ty chceš?“

„Kdeže chodím? Čože chcem? Rád by som ta za more, lebo — tak a tak — idem k slncu na výzvedy.“

„K slncu?!“ divila sa ryba. „Ale veru ty dač povedáš. I mňa len to slnce opeká. Mohol by si sa prezvedieť, prečo ja veľká a ťažká ryba nemôžem nikdy na spodok vody sadnúť ako druhé ryby. No, či prezvieš sa?“

„Ej, prezviem, prezviem,“ rečie popolvár. „Ale akože sa prezviem, keď som tu a slnce hentam za morom?“

„No, veď ťa azda prenesiem; len si sadaj!“ A naradovaný popolvár sedel už na širokom chrbte ryby, ktorá ho šťastne na druhý breh preniesla.

„Aleže zas sem prídi! Tu ťa budem čakať,“ volala ryba za ním, keď on zrezka poberal sa ďalej. A stúpал ešte len teraz pustatinami, kde ani vtáčka ani letáčka vidno nebolo, nieto dákeho

človečika. Už nemusel byť ďaleko od kraj sveta, lebo slnce blízko pred ním k zemi sadalo. Poponáhlal sa, koľko mu len para postačovala.

Keď prišiel ta, už vtedy slnce na lone svojej mamičky oddychovalo si. Poklonil sa pekne, aj pekne mu zad'akovali. Začal rozprávať, a počúvali ho. Spýta sa:

„Ej, moježe ty milé slniečko, povedzže ty mne, ako je to, že ty do poludnia vše hore a hore ideš a vše väčšmi a väčšmi pripekáš a od poludnia dolu sadajúc, už len slabneš a slabneš?“

I povie mu slnce:

„Hja, braček môj zlatý, spýtajže sa ty tvojho pána, ako je to, že on od narodenia vše len rástol na tele a na moci, a teraz na starosť prečože i on schyl'uje sa k zemi a slabne? I so mnou je to tak. Mňa moja mamička každé ráno, ako pekného chlapčeka, znovuzrodí, a každý večer, ako slabého starčeka, do svojho lona prijíma.“

Tu zas ďalej rozprával popolvár, prečo ten a ten kráľ teraz na svoje staré dni otemnel, keď on predtým taký jasný a dobrý zrak mal.

„Hja, prečože ostal temným? Oslepol, keď spyšnel. Bo chcel rovnať sa Bohu a dal vystavať si sklené nebo, posiate zlatými hviezdami, aby tak, sediac vysoko, rozkazy vydával po celom svete. Ak poníži sa pred Pánom Bohom do prachu a dá stroskotať to sklené nebo, hneď vyjasnie sa svet pred očima jeho a bude vidieť ako prv.“

„A tá ryba prečo nemôže ako druhé ryby sadnúť na spodok vody?“

„Preto, že nejedla človečieho mäsa. Aleže jej to nevyjav skôr, len keď budeš za morom a to na hodnom kuse od brehu!“

Pod'akoval sa popolvár za dobrú radu a poberal sa preč. Ale ho slniečko ešte zadržalo. Dalo mu taký oblek, čo spratal sa mu do jednej orieškovej škrupiny. A to boli — hlad'teže, deti moje — slniečkové šaty.

Ide si on už teraz naspäť a príde k tomu moru. Hneď ho ryba začne obracať, aby jej povedal, čo jej slnce odhádlo. Ale on nedajbože vyjaviť jej čoby len slova, kým neprenesie ho na druhý breh.

Sadne na chrbát — ryba pláva s ním, že len tak ostávajú zákruty za ňou. Naprostred mora zastane s ním a vraví mu:

„Tu ťa zvrhnem zo seba, ak mi nepovieš!“

Ale on na to ani neuchol; nuž milá ryba pobrala sa a niesla ho ako predtým. Ale pri kraji skočil on ako strela z jej chrbta, ale tak na tri siahly na breh — a pustil sa v úteky. Keď už bol na hodnom kuse, zavolať jej naspäť:

„Ani ty nikdy nesadneš na dno, kým sa nenaješ človečieho mäsa!“

Ako keby sto čertov bolo do nej skočilo, tak rozpajedila sa tá ryba. Čľapla na more chvostom, takže vyčľapená voda siahala popolvárovi do pása. Ale predsa po takej malej vode nedoplávala ryba až k nemu; bo bola veľmi veľiká.

„Keď ma teraz čert nevzal, už ma viacej nevezme!“ vydýchol si popelvár a zrezka stúpala ďalej — všade už teraz proti slncu, aby z cesty nezablúdil.

Po mnohom putovaní prišiel k tomu temnému kráľovi.

„No, čo si mi vykonal, syn môj, či vieš, prečo som oslepol?“

„Preto si oslepol, že si spyšnel a chcel si rovnať sa Bohu. Ak ponížiš sa pred Bohom do prachu a dáš stroskotať toto sklené nebo, hneď vyjasní sa svet pred tebou a budeš vidieť ako predošle.“

Poslúchol kráľ. Stroskotal to sklené nebo nad sebou, ponížil sa až do prachu. A hneď mu svitlo v očiach, akoby ho z hrobu na boží deň bol vyviedol.

V tom okamžení udelil popelvárovi pol kráľovstva.

Hoc bol náš popelvár už kráľom ako druhý, predsa nepozhovel ani za chvíľku, len ponáhlal sa domov. A dobre, že posporil sa; nech len hodinu zmešká, už ti mu je po všetkom.

Ešte zďaleka počul, že tam dnes na všetkých zvonoch prezvávajú, a keď ku kostolu došiel, otvárali kostolné dvere dokorán.

„Čože to tu za novina?“ opytuje sa ľudí.

Že to veru kráľ svoju jedínú dievku vydáva, že to veru práve teraz zvoní a kostol otvárajú na sobáš; to vravia mu všetci a len toľko, že ho nevysmejú, že on o tom nevie, že veď o tom už aj vrabce na streche čvrikajú.

Hneď si on rozmyslel, čo má urobiť. Vytiahol z vrečka orechovú škrupinku a zo škrupinky slniečkové šaty, obliekol sa a zasadol si do prvej stoličky pri oltári.

Po chvíľke ide bohatý rad kráľovských svadobníkov. Dívajú sa tu každý na bohatého hosta v prvej stoličke a pošepkávajú si: „Kto to? Čo to za jedného?“ Ale nik ho nepozná; nikto nevie, kde sa tu vzal; len ti ho už chvália, že koľkého bohatstvo na ňom, že ten veru aj mladého zatiaľ zatieni.

Vedie tu aj mladú nevestu družba pred oltár. Nebolo tej treba spytovať sa, kto to tam v tej prvej stoličke. Poznala si ona svojho popelvára, ako dakedy upopoleného, tak aj teraz v slniečkové šaty odeného. Vysuchla sa družbovi spod pazuchy, a such — bola už pri svojom milom popelvárovi. A nedajbože viac od neho, nedajbože o sobáši s druhým ani len počuť.

Tú vec leteli hneď oznámiť starému kráľovi. Ten dal hneď slnkového šuhaja pred svoj zlatý trón povolať. A jeho zlatý trón zaligotal sa ešte len teraz, keď slniečkový šuhaj postavil sa pred ním. Vyrozprával popelvár od počiatku až do konca všetko, ako vodilo sa mu.

„Nuž, ako je to, ako s tým slniečkom? Povedzže nám ty to ešte raz, syn môj!“ povie napokon kráľ.

„A veru ho mamička jeho každé ráno ako jarého chlapčeka znovu rodí a každý večer ako slabého starčeka do svojho lona prijíma,“ rečie šuhaj.

„A veru to i ja rástol som a bol som mocný, ale teraz zoslabol som a schýlil som sa dolu. Vy, deti moje, pôjdete hore!“ doriekol kráľ a dal im svoje požehnanie. Popelvár vzal kňažnú

pod pazuchy a viedol ju pred oltár. Bol sobáš, bola svadba, bolo šťastné slniečkového šuhaja kraľovanie!

Mataj

Podali: Štefan Marko Daxner z Malohontu, Samo Ormis z Gemera, Jozef Jančo zo Šariša; porovnal A. H. Škultéty.

Bol raz jeden bohatý mlynár, ktorý mal pod rukou sedem kameňov. Chýr mu šiel d'aleko, lebo ľudia rozprávali o ňom, že dukáty a doliare mýtovnícou meriava. A mal ten mlynár i peknú, driečnu ženu, že jej naokolo nebolo páru. Ale mlynára to všetko neveľmi tešilo pre tú príčinu, že nemohol sa dožiť potomka.

Chodieval on každé tri roky raz na d'alekú cestu, aby si opatril nové kamene, a vždy šťastlivo obchodil. Po jeden čas vybral sa zase. I naložil na voz kameňov, koľko myslel, že ich šesť koní uvládze. Pomaly vracal sa domov. Asi v polceste prišlo mu prejsť jeden strmý briežok.¹ A pred o dňom bol suchol hodný dážď. Len tu veru, ako začal lapať sa do toho briežku, odrazu mu zaviazli všetky štyri kolesá až po samé hlavy do blata. Pošibe kone, ale voz nepohýna sa.

„Bude to,“ povedá, „pekná robota!“ — a skočí dolu.

Tu ak hijo, tak hijo, začne rúbať bičom. A šesť mocných koní vzoprie sa znovu, ale voz ani na piad' d'alej, iba čo hlbšie viazol.

„Nech si kus vydýchnu, potom ho skorej vytrhnú,“ myslel si mlynár.

Kone si vydýchli, vzopreli sa znovu z celej sily, ale všetko darmo. Voz len trčal v blate.

Mlynár šibal kone, až ho navel'a všetka trpezlivosť nechala.

„Vari ťa,“ povedá, „čert drží v tom blate!“

„Ej, veru, aby si vedel, že som tu,“ ozval sa čert spod voza. „Ale čo mi dáš, ak ťa vytiahnem?“

„A čo by si chcel?“ opýtal sa mlynár.

„Ja peniaze nechcem, mám ich ako pliev,“ odsekol čert, „ale daj mi, o čom doma nevieš.“

Mlynár, ako dobrý gazda, nazdal sa, že o všetkom doma zná; nuž mu prisľúbil dať, o čom by neznal.

„Dobre,“ povie čert, „ale mi na to vydaj písmo!“

Mlynár i na to pristal. Tu čert chytrý, pustil mu krv z malého prsta a mlynár musel podpísať si meno tou krvou. Keď čert raz písmo v hrsti mal, zachytil voz za oje a vytiahol ho ako pierce.

„O dvadsaťštyri roky prídem si pre moje!“ zavolať mlynárovi a zmizol ako hmla.

Mlynár vysadol zase na voz a dal koňom po vôli stúpať. Ale čo viac blížil sa k domu, to viac myslel a hútal, čo by to mohlo byť, o čom by on doma nevedel. Darmo si lámal hlavu, nevyhútal nič, až i pekne-krásne pritiahol do mlyna. Naradovaná žena vybehla mu v ústrety, objala a

¹všok

bozkávala dávno nevideného muža — a on v sladkom objatí milej ženy zabudol na čerta, na sľub a na podpis. Ale ako prah na izbe prekročil, zazrel pri posteli kolísku a v kolíske utešeného chlapčeka. Tu akoby mu najostrejší nôž do srdca vrazil, zdúpnel od ľaku a obledol ako stena; iba teraz opamätal sa, že bol nechal ženu samodruhú. Pustil sa do plaču a žena i susedia plakali s ním, lebo nazdali sa, že plače od veľkej radosti nad synom tak dávno vyžiadaným. Po chvíli susedia utreli si oči, i žena prestala plakať. Ale minuli dni, minuli mesiace aj roky, a na očiach mlynárových neobschýnali slzy.

Mlynár býval jednotajne smutný a zamračený, nikomu, ani len vlastnej žene nedal pekného slova a na toho pekného chlapca sa ani len nepodíval. Dost' ho neborká žena všakovak zaobchádzala, dost' naprosila sa mu, len aby jej povedal, čo takého stalo sa mu. Ale on zakaždým odvrátil sa preč a ako skamenený neodpovedal ani slova.

Chlapček z roka na rok rástol a bol z neho hodný, bystrý šuhaj. Chodil on po školách a všade medzi všetkými býval samý prvý; všade ho mali radi, všade ho nemohli ani dost' prenachváliť, že aký to poriadny a múdry šuhaj. Ale čím bol chlapec starší a čím ho viacej ľudia chválili, otec jeho býval tým smutnejší a vyzeral už len ako dajaká tóna.² Keď ho ten jeho syn takého videl, neraz prosil sa mu so zopätými rukami:

„Ach, otec môj drahý, prečože sa, prečo, tak na mňa hneváte? Povedzteže mi, povedzte, v čom by som vám nemal byť po vôli?“

Otca v taký čas zaliali slzy — a to bola všetka jeho odpoveď; odvrátil sa preč a zase len smútil sa a trápil ako drelej.

Po kuse prichodil už dvadsiaty štvrtý rok. To ako tristocentový kameň zaľahlo na mlynárovo srdce a strach ho nadchodil veliký. V noci mu nedalo ani len oka zažmúriť a vo dne vždy marilo sa mu, že už čert ide s podpisom. Nemohol ďalej vydržať; zavolať ženu a syna a rozpovedal im od počiatku do konca, čo za nešťastie postretlo ho vtedy a vtedy a ako nevedomky zapísal syna čertovi. Matka od ľaku dobre tam neomdlela a pustila sa do náramného plaču. Ale syn nepredesil sa ani ako máčny mak.

„Netrápte sa,“ povedá, „otec môj drahý, aj vy, matka, neplačte! Vyberiem sa ja s pomocou božou na cestu, azda pošťastí sa mi to peklo vynájst' a ten podpis z čertových rúk vymôcť! Vari som nadarmo do tých škôl chodil?“

Tu zase nastráchaná matka:

„Božechráň,“ povedá, „žeby si ty bežal samochtiac čertom do pazúrov. Ja ťa ani na krok od seba nepustím!“

„A už, matka moja,“ vraví na to syn, „všetko mi jedno, zhynúť tak alebo inak. Ale poručeno Bohu, azda i z pekla vymôžem sa. Ani za okamženie ma nezdržujte!“

I veru nedal zdržať sa, ale objal otca, objal matku — a šiel vo meno božie hľadať to peklo.

Išiel on, išiel, kde ho oči viedli, a neobzeral sa veľa, či to vrch, či dolina, až dostal sa do jedných velikých hôr. Dlho motal sa sem a tam po tých horách, kým neprišiel na jednu čistinu.³

²tónava, stín

³mýtinu

Naprostred tej čistiny bol dom odspodku dovrchu zo samých človečích hláv, iba navrch štíta ešte jedna chýbala. Predo dvermi domu stál zrutný, ako medveď obrastený strašný chlap, a v ruke držal veľký kyjak. Milý žiak stríp, keď zazrel ten dom a toho chlapa, ale len kráčať bližšie a poklonil sa pekne:

„Pán Boh daj šťastia!“

„Dobre, že ideš, sto hrmených páralo sa cez tvoju dušu!“ zareval zruták. „Práve mi chýba ešte jedna hlava dovŕšiť štít; a tá hlava bude tvoja. Prežehnaj sa, hneď si syn smrti! Lebo aby si vedel, ja som Mataj, a kto dostal sa do mojich rúk, ešte každý dušu vypustil!“

„Ej, nieže tak, nie,“ prosil sa mu žiak, „veď vám z toho lahodný osoh, keď ma zabijete, ale by ste mi radšej mohli ukázať cestu do pekla.“

„Kde? Do pekla?“ opytuje sa zadivený zbojník. „Vari by si ty chcel ísť do pekla? A načo?“

„Tak a tak,“ rozpráva žiak, „otec ma podpísal čertovi, nuž idem, keby som mohol nazad dostať ten podpis.“

„To je inšie,“ preriekol Mataj, „tak ti len darujem život, ale musíš popri svojom aj pre mňa dať vykonať. Dozvedaj sa v tom pekle, aká je tam moja posteľ, a spýtaj sa, ako by som sa mohol od nej oslobodiť. Prisahaj, že mi to vykonáš, a že nazad idúci ohlásiš sa u mňa.“

Žiak bol rád a vd'ačne zložil tú prisahu. Teraz už Mataj celkom inakšie ukázal sa. Zavolať šuhaja dnu, nachoval ho, napojil ho do dobrej chuti, ešte mu aj do kapsy nakládol.

„No a,“ povedá, „vezmi si od príhody aj túto šablicu, môže zísť sa ti dakde. A už len šťastlive putuj!“

Náš šuhaj si šablicu vzal, a keď už na kuse prešiel, Mataj ešte volal za ním:

„Aleže nezabudni na tú moju posteľ! A tadiaľto sa mi vráť!“

*

Ide on zase dlho horami, dolami, až navel'a stretol staručického žobráka. A to bol anjel.

„Pán Boh vám daj dobrý deň, starý otec!“ poklonil sa žiak.

„Pán Boh daj aj tebe!“ zad'akoval staručký. „Kdeže ťa Pán Boh sprevádza, syn môj, kde?“

„Idem do pekla pre úpis, čo tam otec za mňa dal,“ povie na to žiak. „Ale už dlho sem i tam blúdím a nikde nemôžem to peklo nájsť. Či by ste vy, starý otec, nenaradili ma?“

„Naradím, syn môj, naradím ťa vd'ačne; veď ja tu len na teba čakám. Chod' len pravo za touto cestou; prídeš ku jednej skale, čo tak odpoly zo zeme trčí. Pri tej skale je vchod do samého pekla. Na pravej strane od skaly vyviera studnička a nad studničkou uvidíš tri šípové prúty. Na ti túto sväteľnicu, do nej si načrieš z tej studničky. Potom tie tri šípové prúty odlom a šibni každým po raze kdekôľvek okolo tej skaly. Naraz otvorí sa ti zem. Sväteľnicu a šípky drž mocne! Tak vnídeš dnu a zem za tebou zatvorí sa zase. Keď už v samom pekle budeš, diaľ sa tam bude

všeličo okolo teba, ale ty neobzeraj sa na to, aby si dáko do strachu neprišiel a neschytili ťa čerti. Keď oni budú oddávať sa do teba, ty ich len tou svätenou vodou krop a len krop a pýtaj si ten úpis! Neboj sa, veď ti ho oni vydajú; nevydržia oni dlho to kropenie. Keď si vykonáš svoje, vráť sa tou istou cestou k zátvore pekla a udri zas každým šípom po raze, otvorí sa ti hneď a bezpečne vyjdeš von. Teraz choď s Bohom, syn môj, a drž sa, ako som ti prikázal.“

Podakoval sa žiak staručkému a šiel vo meno božie. Tu príde ku tej skale. A hľa! Napravo studnička a nad ňou tri šípy. Načrel do sväteľnice, šípy odlomil, pošibal zem a peklo otvorilo sa hneď. On vstúpi dnu a tu všade strach a hrôza! Na jednom mieste topila sa smola s olovom nad veľkou vatrou, na druhom mieste čerti hádzali zlých ľudí do tej horúcej smoly, na tretom zas druhých žeravými kliešťami trhali a mučili. A na všetky strany krik, plač a škripanie zubov týchto prenešťastných. Žiak ale neobzeral sa na to, len rovno stúpал ďalej.

Ako ho čerti tak idúceho videli, hneď zhĺkli sa zo všetkých strán okolo neho, a že čo tu vraj chce? Aby naskutku poberal sa preč! Ale žiak začal ich mocne kropiť a šibať a pritom jednotajne volal:

„Dajte mi moje, dajte mi moje!“

Čerti zvíjali sa od bolesti ako hady a vrešťali strašne:

„Čo sme ti urobili? Čo nás biješ?“

„Budem vás,“ povedá, „biť, ani vás neprestanem, kým mi nevrátite písmo, čo môj otec na mňa vydal.“

A len ich kropí a len ich šibe. Tu tí zas do kriku:

„Ja ho nemám! Ani ja! Ani ja! Jaj, jaj, jaj!“ — A to tak radom všetci. Ale on na to nič nedbá, len kropí a šibe:

„Dajte mi moje, dajte mi moje!“

Keď už čerti ďalej tú bolesť vydržať nemohli, začali vykrikovať: „To písmo akiste tamten krivý Lucifer má! Pýtaj od neho! Pýtaj od neho!“

Žiak obráti sa k tomu krivému a začne ho kropiť a šibať. Ale veru krivý na jeho kropenie a šibanie nič nedbal a štekal proti nemu ak — „nedám“ — tak — „nedám“. I veru na žiaden spôsob dať nechcel, až žiak počal zase všetkých ostatných dobre kropiť, dobre šibať. Tu tí v hneve vrešťali všetci na toho krivého:

„Dáme ťa na Matajovu posteľ, keď nechceš to písmo vydať.“

Krivý, trebárs bol najväčší v pekle, keď počul, že ho chcú na Matajovu posteľ hodiť, preľakol sa náramne — a hneď to písmo zahodil od seba. Žiak ho uchytil a skryl dobre do pazuchy.

V tej trme-vrme bolo mu zišlo z umu, čo to bol Matajovi sľúbil, ale na šťastie sami čerti upamätali ho na tú posteľ. On si pomyslel, že teraz, priam za horúca, bude najlepšie. Otobôž začne čertov kropiť a šibať. Čerti ak kričia, tak kričia:

„Čože to zase robíš? Prečo nás už toľko biješ?“

„A budem vás ešte biť, kým mi len neukážete Matajovu posteľ.“

„Ej, čo teba do toho?“ zblialkol krivý. „Máš už svoje, chod!“

„Počkaj, veď ju ty ukážeš hneď!“ vraví žiak a kropí a šibe celou silou poznovu.

„Tu ju nemáš, tu ju nemáš, chod' ta ďalej!“ zoškrečali čerti.

Ide, ide, príde ku druhej bráne. A tá bola zo samého žeravého železa, hen na päť siah páliło od nej.

„Otvor!“ zavolá na čerta.

„Kto chce tadnu, nech si otvorí,“ povie čert.

Žiak mu frkol medzi oči svätenej vody a čert zjajkol od ukrutnej bolesti, i vylúčil sa na sto siah do výšky. Keď nazad padol, vyhrabal z popola kľúče a otvoril bránu. Žiak vníde dnu; tu všetko plameňom blčalo, ale spáliť sa nič nemohlo. Iba čerti pražili sa a skučali, až človeka mráz prejímal. Ale kam žiak kročil, tam všade plameň hasol.

„Či tu Matajova posteľ?“ opýtal sa.

„Nie!“ zoškrečali čerti. „Ešte o bránu ďalej!“

Ide zase, ide, príde ku tretej bráne, čo zo samých ohnivých hadov upletená bola. A tí hadi len tak sipeli, jazyky vyplazovali a plameň im blinkal z pyskov.

„Otvor!“ zavolá na čerta.

„Kto chce tadnu, nech si otvorí,“ povie čert.

Žiak mu frkne medzi oči; naraz vylúčil sa na tristo siah, a keď dolu padol, vyhrabal z popola kľúče a otvoril bránu. Žiak vstúpil smelo dnu a spýtal sa:

„Či tu Matajova posteľ?“

Tu mu ju ukázali hneď pri samej bráne. Jeden jej roh ešte von trčal. Mataj mal ešte len jedného človeka zabiť a bola by celá pošmykla sa tadnu. Žiak dobre z nôh nespadol, taká strašná ukázala sa mu tá posteľ. To len tak voľačo na nej ihralo ako oheň alebo voda, ale to nebolo ani oheň ani voda. I vytiahol tú šablicu, čo mu Mataj od príhody dal. A mihne len tak v povetrí ponad tou posteľou, a tu iba rukoviatka z nej ostala mu v ruke.⁴

„Ej, Mataj, Mataj, veru tebe nechýrno bude ležať tuto!“ vzdychol si žiak a potom opýtal sa, ako by Mataj oslobodiť sa mohol od tej posteľe?

„To ti nepovieme,“ stavali sa čerti.

„Nepoviete?“ zavolal žiak a začal ich kropiť a šibať.

⁴Matajovu posteľ opisujú povesti aj takto: Stála na štyroch červených hadoch, ktorí hlavami nad posteľ vystrčenými a na ležiaceho závislými mali ho do prsú štipať. Prepletaná bola ohnivými hadmi, ktorým žihadlá von trčali a tými ho mali pichať. Miesto dosák boli britvy, čo by mu do tela boli rezali, ale by celé telo nikdy neboli rozsekli. Od hlavy stál červík, čo mu mal mozgy piť. A z bokov posteľe stáli dvaja čerti s vidlami, tí mali doňho neústavne pichať.

„Jaj, povieme ti, povieme; len nám už daj pokoj,“ škrečali čerti.

„Nuž akože vyslobodí sa?“

„Nuž akože vyslobodí sa!“ začal jeden čert nasilu a každé slovo viazlo mu v gágore. „Vyslobodí sa, keď — keď — ale či ty to musíš vedieť?“

Žiak mu zahrozil sväteľnicou a čert štekal ďalej:

„Keď na tej vysokej skale, skade na ľudí striehol, holými palcami jamu vyhrabe a zasadí do nej ten kyjak, ktorým ľudí ubíjal. Potom musí z tej studničky, z ktorej najviac píjaval, vodu v ústach holokolenačky a hololakt'ačky na tú skalú nosiť a ten kyj polievať. Ak kyj prijme sa mu a obrodí, nuž oslobodí sa Mataj, ale inak nie.“

Žiakovi viac nebolo treba vedieť; neobzeral sa ďalej po čertoch, ale poberal sa naspäť. Prešiel tretiu aj druhú bránu, a keď k prvej prišiel, šibol zas po raze každým šípom. Brána otvorila sa hneď a on šťastlive dostal sa na biely svet.

Staručký pri studničke čakal a sotvaže zazrel žiaka prichádzať, hneď ozval sa peknými rečami:

„No, syn môj, akože vodilo sa ti?“

„Oj, dobre, starý otec, dobre! Podpis otcov je tu. Aj Matajovi som vykonal, o čo ma žiadal. Tu vám oddávam sväteľnicu aj tieto tri šípy — a ďakujem vám pekne za dobrú pomoc.“

„Nie mne ďakuj,“ povie staručký, „ale ďakuj Bohu, lebo aby si vedel, on sám poslal ma sem, aby som ti bol na pomoci. No, a teraz už choď s Pánom Bohom šťastlive domov!“

A sotva to doriekol, zmizol mu spopred očí. Tu žiak padol na kolená a vzdychol vďačným srdcom k Bohu, že ho vytrhol z večitej skazy! Potom pobral sa a stúpil po tej istej ceste naspäť.

*

Ešte bol na dobré strelenie od Matajovho domu, už tento volal proti nemu:

„No, akože je? Či si vykonal svoje i moje?“

„Vykonal, vykonal!“ ozval sa mu žiak, a keď bližšie prišiel, začal mu rozkladať.

„Tu je, hľa, môjho otcov podpis a aj tvoju posteľ som videl, ale ti tú veru nežičím. To len tak trasie sa na nej ako oheň lebo voda, ale je to ani oheň ani voda. Vidiš, z tvojej šable, len raz mihol som ponad tú posteľ, iba táto rukoviatka tu! Neznám živo, kde šabl'a skapala.“

Tu Mataja prejal strach. Obledol ako stena, kyjak mu z ruky vypadol, ruky zložil a, hádam, prvý raz v svojom živote vzdychol:

„Ach, Bože, Bože!“

Slzy ho zaliali a hodnú chvíľu mlčal. Potom obrátil sa ku žiakovi a opýtal sa ho:

„A dozvedel si sa, ako by ešte oslobodiť som sa mohol od tej postele?“

„Takto,“ začal mu vykladať žiak. „Musíš na tej skale, z ktorej striehol si na ľudí, holými palcami jamu vyhrabať a do nej svoj kyjak, ktorým si ľudí ubíjal, zasadiť. Potom z tej studničky, čo si z nej najviac píjaval, holokolenačky a hololaktáčky budeš nosiť vodu v ústach a kyjak polievať. Keď prijme sa ti a obrodí, tak si od tej postele oslobodený, ale ak nie, zatratený si na večné veky.“

Mataj to všetko pozorne vypočúval, a keď žiak prestal hovoriť, ďakoval mu veľmi, že prisahu splnil.

„A teraz,“ povedá, „pod' máličko za mnou!“

Tu ho viedol chodníkom, až prišli na samý vrch vysokej, mochoh obrastenej skaly. A Mataj ohlásil sa:

„Toto je tá skala. Tuto mám tento môj kyjak posadiť. Ale by som rád vedieť, na aký stav hotuješ sa ty.“

A žiak mu odpovedal:

„Ja posvätim sa len Bohu, — budem kňazom.“

„No, keď je tak,“ ohlásil sa Mataj, „nechže bude tak! Jestli mi to dá Pán Boh, že prijme sa mi tento kyjak, budem vedieť, že po smrti prídem do neba. A ty mi sľúb, že ma ešte prídeš na toto miesto opáčiť, a ak bude treba, aj odpovedať.“

Žiak mu to prisľúbil a s tým rozlúčili sa.

Tu hneď Mataj kl'akol na kolená:

„Ach, Bože, pomáhajže!“ zhlboka vzdychol a začal palcami do skaly hrabať.

Bolaže to radosť, keď žiak prišiel domov, keď otec a mať uvítali syna! Ani nemohli dosť naobjímať a nabozkávať sa ho. Ale on nemeškal dlho doma; šiel dokončiť školy a stal sa kňazom. Ako kňaz, pre svoju múdrosť a pobožnosť, dosť skoro prišiel do chýru a tak dostal sa na hodnosť biskupa.

*

Dávno už rodičia jeho práchniveli v hrobe. I sám biskup bol už šedivý ako holub a mladé časy marili sa mu pred očami už len ako dávny sen. Vybral sa on raz, ako to biskupi zvykli, cirkve prezeráť po svojom biskupstve. Rozumie sa, že na koči. Ale dáko zmýlili cestu a zabľúdili do jedných hôr. Tu ho zarazila utešená vôňa jablák.

„Chod',“ povie si jednému sluhovi, „vyhľadaj tie voňavé jablká a dones mi z nich dakoľko!“

Sluha skočil a po chvíli prišiel k širokej jabloni, na ktorej krásne červené jablká viseli. Ako chcel z nich odtrhnúť, tu počuje volať:

„Netrhaj, nesadils’!“ Ale nikoho nevidel. Sluha v strachu bežal nazad a povedal biskupovi, čo počul. Biskup poslal druhého sluhu po tie jablká. Ako tento načahoval sa, i tomu ohlásilo sa:

„Netrhaj, nesadils’!“

Ale tento bol smelší, horko-ťažko, ale predsa len odtrhol jedno jablko. A tu mu z neho krv dolu rukou tečie. Šmarí⁵ jablko na zem a obzerá sa dookola. Tu zazrie na boku človeka s dlhou šedivou bradou, nohy mal len po kolená a ruky po lakte a bol celkom mochom obrastený. Sluha, udivený, letel ako bez duše ku koču a „takto i takto“ rozpovedal vec.

Len teraz opamätal sa biskup. Zišiel z koča a šiel samotný k Matajovi. Mataj zodvihol hlavu z mochu a biskup opýtal sa ho:

„Nuž, Mataj, či ty ešte žiješ?“

„Ach, žijem, žijem,“ zašeptal tento. „Veď azda vieš, čo si mi bol sľúbil. Ach, ospovedaj ma, ospovedaj!“

Tu zložil dovedna kýptiky a začal vykladať svoje hriechy:

„Zabil som brata!“ Vtom hneď odpadlo jedno jablko, premenilo sa na holúbka a holúbok letel do neba. Tak vyznal sestru a druhých z rodiny i všetkých, čo pomárnil. Zakaždým odpadlo jablko a z jablka vyletel holúbok. A Matajovi odľahúvalo na duši, akoby mu po cente odberal.

Už všetky jablká poodpadúvali, len v samom vrchovci viseli ešte dve najväčšie. Mataj prestal menovať a len díval sa a díval do toho vrchovca. Biskup nazdal sa, že hádam myslí a chce opamätať sa, nuž mu dal za chvíľku pokoj. Ale keď Mataj len nehovoril a nehovoril ďalej, biskup spýtal sa ho:

„No, kohože si ešte zabil?“

„Ah, to už nepoviem, to už nemôžem povedať.“

„Keď nepovieš,“ ohlásil sa biskup, „daromné ti je všetko, lebo kým nepriznáš sa aj k poslednému hriechu, neprijme ťa Pán Boh na svoju milosť.“

„Ach, Bože, zmiluj sa!“ vyriekol sťažka Mataj. „Jeden je otec a druhá mať!“

Tu odpadli aj tie dve jablká a z nich dva holúbky leteli do neba. Biskup dal rozhrešenie Matajovi a tento v tom okamžení skonal. Ešte raz prežehnal ho biskup, a ako riekol „amen“, mŕtvy premenil sa tiež na holuba a letel za ostatnými do neba.

Po skončenej práci biskup šťastlivo vrátil sa domov. Ale ako do izby vkročil, spadol z nôh a dušu poručil aj on Pánu Bohu.

⁵hodi

Ľubka a Kovovlad

Podal Samo Chalupka z H. Lehoty vo Zvolenskej.

Bolo to dávno; tomu už pamätníka niet. Žila u nás jedna chudobná vdova a tá mala veľmi peknú dievku, jedinicu; volala sa Ľubkou. Mater bola samá pokora, ale dievka na mater sa neudala; to bola pýcha, ktorej roveň sotva by sa našla na svete.

Peknô každému sa páči; nie čudo, že k Ľubke dokučovalo dovedačov i pytačov mnoho zblízka i zďaleka. Mať učestila každého, kto sa do jej domu naklonil, ale Ľubka také dávala odpovede, že sa žiaden neopovážil jej materin prah po druhý raz prekročiť.

„Čo robíš, zle robíš!“ napomínala ju mati. „Pýcha peklom dýcha a chodí pred pádom. Chudobnô si dievča a preberáš si medzi mládeňcami ako medzi malinami. — No, no! Len žeby si si kyslú nevybrala.“

Ale čo mati predkladala, to dievka jedným uchom dnu a druhým von; a čím viac záletníkov mala okolo seba, tým väčšia bola jej pýcha.

Jednu noc mesiac jasno svietil a mať i dievka ležali spolu na svojom loži. Ľubka spala, ale materi spať nedalo; ju nepokojila pýcha dievkina. I sadla si na posteli a vyňavši pátriky svoje spod hlavnice, modlila sa. A keď sa pomodlila, pozrela na dievku, i vidí, ako sa tá vo sne usmieva.

„Tomu môjmu dievčaťu sa čosi milô sníva,“ pomyslela mať a prežehnavši dievku, uložila sa ku nej a zaspala.

Ráno, keď sa prebudili, hovorí mati dievke:

„A tebe sa tej noci čosi milô snívalo, lebo si sa vo sne usmievala.“

„Hej mamó,“ odpovedala Ľubka, „keby ste vedeli, mala som vám ja utešený sen. Len sa mi prisnilo, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán, a to na medenej kolimahe, a na záručnô že mi doniesol zlatý prsteň s drahými kameňmi, čo sa ligotali ako tie hviezdy na nebi. A keď som s tým prsteňom do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stala, všetok ľud pozeral iba na ňu a na mňa.“

„Zmiluj sa, Bože, nad nami! Teba, dievča, zlý duch mámi,“ zvolala mať, ale Ľubka obrátila sa ku stene a blúdila myšlienkami svojimi ktovie kade za tým krásnym mladým pánom, čo sa jej prisnil.

Ten deň prišli ku nej pytači a pýtali ju na sedliacky chlieb. Mati sa radovala, že dostane hodného zaťa, pri ktorom i jej dievka dobre bude opatrená. Ale Ľubka pyšne okríkla pytačov:

„Prepadnite sa i s vaším sedliackym chlebom! Nech ten sedliak príde po mňa na medenej kolimahe a na záručnô nech mi donesie zlatý prsteň s drahými kameňmi, čo sa budú ligotať ako tie hviezdy na nebi; potom pôjdem zaň.“

Na druhú noc Ľubka zase spala, ale materi spať nedalo; ju nepokojila pýcha dievkina. I sadla si na posteli a vyňavši pátriky svoje spod hlavnice, modlila sa. A ako sa ona modlí, len Ľubka hlasite zo sna sa zasmieje.

„Čože sa tej zase ukazuje?“ pomyslela mat' a dokončivší modlitbu, prežehnala dievku a uložila sa ku nej. Ale dlho zaspať nemohla, iba nad samým ránom trochu zadriemala.

Keď sa prebudili, pýta sa mati dievky:

„Čože sa tebe zase tej noci ukazovalo? Ved' si sa hlasite zo sna zasmiala.“

„Keď sa vám žiada vedieť, nuž vám len poviem,“ odvetila Ľubka pyšno. „Mala som zase utešený sen. Prisnilo sa mi, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán, a to na striebornej kolimahe; a na záručnô že mi doniesol zlatú partu, čo svietila ako ten mesiac na nebi. A keď som pod tou partou do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stala, ľudia viacej pozerali na mňa ako na ňu.“

„Zmiluj sa, Bože, nad nami! Teba, dievča, zlý duch mámi!“ zvolala mat' a s plačom napomínala dievku:

„Modliže sa, modli, a pros Otca z neba, aby zlého ducha odvrátil od teba.“

Mat' napomínala, mat' plakala, — a Ľubka otvorivši si oblok, dívala sa dolu do svojej kvetnice a vyzerala tam čo najpeknejšie kvety, ktoré by tomu krásnemu pánovi do pera učila, keby sa jej sen zistil.

Ten deň prišli Ľubke pytači a pýtali ju na zemiansky chlieb. Mati nevedela, ako má Bohu ďakovať za to šťastie, ktorô jej dievke preukázal, ale Ľubka pyšno okríkla pytačov:

„Prepadnite sa i s vaším zemianskym chlebom! Nech ten zeman príde po mňa na striebornej kolimahe a na záručnô nech mi donesie zlatú partu, čo bude svietiť, ako ten mesiac na nebi; potom pôjdem zaň.“

Na tretiu noc Ľubka zase spala, ale materi spať nedalo; jej duša celá už bola umučená pre pýchu dievkinu. I sadla si na posteli a vyňala pátriky svoje spod hlavnice, aby sa pomodlila. Ale ani sa ešte neprežehnala, len sa Ľubka začne hlasite zo sna smiať a smiala sa bez prestania, dobre sa tam nezašla.

„Čože túto nešťastnicu prenešťastnú zase pokúša?“ bedovala mat' a budila dievku, aby sa svätý otčenáš pomodlila. Ale Ľubka prevalivši sa na druhý bok, zase zaspala a zaspavši znovu sa smiala. Tak to šlo do bieleho rána; mat' ani oka nezavrela.

Keď sa Ľubka prebudila, pýta sa jej mat':

„Čože teba, ty nešťastnica prenešťastná, zase pokúšalo? Ved' si sa celú noc zo sna smiala ako dáka šialená.“

„Áno!“ odvetila jej Ľubka potupne, „radi by ste mi zase kázeň kázať? — Mne vašej kázne netreba!“

„Už mi len povedz!“ dotierala mati. „Ved' mi je strach o dušu tvoju. — Čože ťa to pokúšalo?“

„Nič ma nepokúšalo,“ odvetila Ľubka, „ale aby ste vedeli, mala som zase utešený sen. Prisnilo sa mi, že ma prišiel pýtať krásny mladý pán, a to na zlatej kolimahe, a na záručnô doniesol mi zlatý stan, čo sa jasal ako len to slnko na nebi. A keď som v tom stane do kostola vošla a pod obraz Blahoslavenej stala, všetok ľud iba na mňa pozerál a na ňu nik.“

„Zmiluj sa, Bože, nad nami!“ zvolala mať, ale Ľubka vylúčila sa z postele, prehodila si letnicu a pleskla dvermi. A mať rozžialená utiahla sa do tichej komôrky svojej, aby si tam uľahčila duši modlitbou a plačom.

V ten deň zadupotalo a zahurtovalo čosi na ulici. Ľubka skočila k obloku, — a čo videla?

Pred ich domom zastali tri kolimahe s bohato odetým panstvom; jedna medená, druhá strieborná a tretia zlatá; v každej kolimahe po šesť koní a každých šesť inej líky. A z tej zlatej vystúpil krásny mladý pán v zelenom dolmáne, červených nohaviciach a bielom kalpaku. A to všetko tak sa blyšťalo na ňom od zlata a drahého kamenia, že Ľubka, dívajúc sa naň, oči dlaňou priclóniť si musela.

Mladý pán zabral sa vopred, ostatnô panstvo za ním a prosto do vdovinho domu. Keď vošli, poklonili sa prívetive a pozdravili mater i dievku. Materi od ľaku viazli slová na jazyku, ale Ľubka pekne ich privítala i uvíjala sa okolo nich a štebotala ani lastovička. A hneď utrela biele lávky okolo stola svojou zásterkou a prosila panstvo, aby si ráčili sadkať.

„Ďakujeme,“ prehovoril starosvat, „ale neprisadneme k tomuto posvätnému miestu, na ktorom Otec nebeský svoje dary domu tomuto podáva, počím neoznámime svoju žiadosť, ktorá nás k Láskam Vaším priviedla.“

„Ráčte rozkázať s nami!“ odvetila vdova s pokornou uklonou, „vďačne poslúžime, v čom budeme možné.“

„Rozkazovať nám nesluší,“ rečnil starosvat ďalej, „ale budeme prosiť. — V tej vašej záhradke, dobrá mamko, kvitne jeden krásny kvietok. Vy o ňom azda ani nevíete, a nás by to úprimne tešilo, keby ste nám dovolili ten kvietok do našej záhradky presadiť.“

„Ach, veď som ja len chudobná vdovička,“ odpovedala na to mati Ľubkina, „chudobná je i moja záhradka. Nečujem, veru, že by sa v nej našiel kvietok, ktorý by takô slávno panstvo tešiť mohol.“

„Ba áno,“ dotušoval starosvat. „Pán Boh dal vám hodnú dievku, a tú — ak by to i vám i jej po vôli bolo — mieni si avde náš veľkomožný pán ku boku svojmu pripojiť ako vernú a úprimnú manželku.“

Reč starosvatova vcele pomiatla myseľ vdovinu, dlho nevedela, čo má odpovedať; napokon riekla:

„Prosím za prepáčenie. Už sa len doviem, ako je obyčaj medzi ľuďmi. Nuž na akýže chlieb tú moju dievku pýtať ráčite?“

„O chlieb sem-tam,“ usmial sa mladý. „Aký si rozkáže, taký si bude mať: či medený, či strieborný, či zlatý. Ja som Kovovlad, pán nad baňami. Komu ja dožičím, ten má, komu ja nedožičím, tomu kopáč nenakope.“

Mať rozmyšľala, čo by tie slová znamenali; ona o takom pánovi nikdy nepočula. Ale Ľubka ani nečakala na odpoveď materinu, lež zbehla do záhrady a nalámavši čo najpeknejšieho kvieťa, uvila pero a podala ho Kovovladovi. A Kovovlad daroval jej na záručnô zlatý prsteň s drahými kameňmi, zlatú partu a zlatý stan. Zrukovali sa, vera bola odbavená a Ľubka odišla do svojej komory, aby sa ku sobášu pristrojila.

Ona nepozvala družice svoje, aby jej prišli rozluky zaspievať, ani nedala poprosiť belušnice, aby ju prišli ku sobášu poobliekať a do domu božieho doprovodiť. Obliekla sa sama, a keď pristojená do izby vkročila, páni skoro tam divom skameneli nad tou nevidanou krásou; ba vlastná mati ju nepoznala. Lež o mater sa ona už ani neozrela. — Nebožká vdova!... Horko-ťažko si ju vypestovala, a teraz nenašla ani toľko statočnosti u tej pyšnej nevďačnice, žeby jej za mate-rinskú lásku aspoň dáko dobrô slovo bola hodila.

Potom išlo sa ku sobášu. Dedina prázdna ostala; starô i mladô, všetko to bežalo do kostola. Kostol celý sa zajasal, keď Ľubka do neho vošla. A keď pod obraz Blahoslavenej stala, všetok ľud iba na ňu pozeral: ku svätici žiaden oči nepozdvihol, modlitba nikomu ani na um neprišla.

Po sobáši sadli mladí do zlatej kolimahy, ostatní svadobníci do striebornej a medenej, a keď popri dome vdovinom sa viezli, kázala Ľubka pohoničovi, aby pošibal kone. Mater vybehla na ulicu, aby sa od dievky odobrala, ale nedostala sa ani do pol cesty, už jej svadba z očí zmizla. — Tam na ulici padla od žiaľu potupená mať; úprimní susedia zanesli ju do domu a uložili na jej lože, z ktorého viac nepovstala.

Nevďaka dievkina ju umorila.

Medzitým uháňali svadobníci cez hory, cez doly vždy diaľ a ďalej. Behom nebežali, letom leteli! — Ľubka, — tá len bola rada, že má muža Kovovlada. Jej bolo tak dobre v tej zlatej kolimahe, že ani nevyzrela na svet, kade ju vezú, až sa našla vo voľajakej tesnej a pustej doline, kde okolo seba nevidela iba holô skália a nad sebou trochu neba. Nazad tej doliny stálo vysokô bralo, vyššie ako najvyššia veža. A ako sa oni tomu bralu blížili, kone zarehotali, bralo sa rozčeslo a doň otvorila sa brána široká. Do tej brány vryzli kone ako strely z kuše vyhodené a bralo zavrelo sa za nimi.

Tu priskočili zo všetkých strán malí ľudíci so svojimi striebornými kahanci a svietili pánom svojim do cesty. Zápäť ale za nimi stúpala Zemotras a zavaloval ozrutné skaliská s náramným hrmotom do úvozu, ktorým sa viezli, a po úvoze neostalo ani znaku.

Ľubka strachom privinula sa k mužovi, ale Kovovlad prívetive si tešil peknú žienku svoju.

„Tu som,“ vrazil, „ja pán; tu iného pána niet. A čoby sa váľal svet, nič sa neľakaj! Len trochu čakaj, rozjasní sa, vykrásni sa!“

A hneď začalo presinievať pred nimi a ľudíci trátili sa jeden za druhým.

Keď sa rozjasnilo, prišli svadobníci ku strašnej priepasti. Dolu tou priepasťou revala divoká riava; luna za lunou metala sa zo skaly na skalú. Tá priepasť premostená bola vysokým mostom, ktorý v sedmorakej kráse rozpínal sa nad vodami ako dúha na nebi. Ale sotva svadba tým mostom prešla, spod mosta vynoril sa Vodník a iba raz zahúkol — a luny vzopáli sa jedna na druhú a začali sa s náramným hukotom cez most valiť; a po moste neostalo ani znaku.

Za mostom rozkladal sa les vysoký a hustý; a ten les bol číro samorastlô olovo. A ako oni do toho lesa vošli, zápäť za nimi priletela Víchorica, zalamovala s náramným treskotom velikánske stromiská do cesty a po ceste neostalo ani znaku.

Keď ale z toho lesa vyšli, razom vykrásnilo sa všetko. Pred nimi otvorila sa utešená krajinka, zaokrúhlená horami vysokými. Prostred tej krajiny na železnom brale svietil zámok Kovovladov, vystavený z čistého krištáľu.

Ľubka málo že si oči nevyhľadela na tej sláve, ktorú v tom zámku našla.

„Čo je moje, to je tvoje!“ takým slovom privítal Kovovlad žienku svoju, a táto nebola by sa teraz dala za žiadnu kráľovnú. Ale skoro bolo po radosti!

V jasnej palote pripravená bola svadobníkom hostina veľiká, a oni sadli za dlhé stoly; jedli, pili a veselili sa. I Ľubka bola veselá; ale nejedla, ani nepila. Tí malí ľudici, prinášali oni na stoly všakovô, čo to ani oko ľudskô nikdy nevidalo, o čom ani ucho ľudskô neslýchalo a čo ľudský jazyk ani pomenovať nevie. Ale čože? Keď to tam nebolo ničoho-nič z tých dobrých vecí, ktorými sa my na tomto svete častujeme.

Ľubka bola už na inom svete.

Napokon naša mladucha pri tej velikej hostine zlačnela a prosila si chleba. Kovovlad rozkázal a ľudici zaraz jej doniesli tri chleby na výber: jeden medený, druhý strieborný a tretí zlatý.

Povedala Ľubka, že ona takô neužíva.

„Nuž, čože ti ja dám, žienka moja?“ bedoval Kovovlad, „veď my tuná iného nemáme.“

Iba vtedy zbadala Ľubka, že sa súd boží nad ňou vykonáva — a pyšnú jej dušu napadol strach náramný. Preklínala svojich pytačov, aby sa prepadli i so svojím chlebom — prepadla sa sama ta, kde chlieb pre človeka nerastie. Žiadala byť veľkou paňou, stala sa; bažila za bohatstvom, mala ho. Ale teraz už vďačne by sa vrátila do počestnej chudoby svojej, ku svojej potupenej materi. Ale darmo! Mat' už ležala v hrobe a cesta spiatočná mocne bola zatvorená.

Len raz do roka — vtedy, keď sa zem otvárala — bývalo jej dovolenô na tento svet vystúpiť. Ale ani vtedy neukázala sa ľudom na oči. Iba vše v noci slýchavali ju, ako narieka na materinom hrobe a vykladá svoju biedu.

Tri dni smela sa na svete pobaviť; potom — voľme či nevoľme — navracovala sa zase ta do tej bohatej biedy svojej. A tam je tá až podnes, — ak Hospodin nezmiloval sa nad ňou.

O dvanástich mesiačkoch.

Podala Božena Němcová z Trenčianskej od slúžky Marky, čo slúžila u nej v Bal. Ďarmotách.

Bola jedna matka a mala dve dievky: jednu vlastnú a druhú pastorkyňu. Svoju veľmi rada mala, ale na pastorkyňu ani hľadiť nemohla, a to iba preto, že Maruška bola krajšia ako jej Holena. Maruška ale nevedela o svojej kráse; nuž nemohla si ani pomyslieť, prečo mater čelo zmraští, kedykoľvek pozrie na ňu. Myslela si, že je azda macoche v dačom nie po vôli. Nuž kým Holena iba fintila a strojila sa, po izbe si povolkovala, alebo po dvore presúšala, alebo po ulici vytŕčala sa, dotiaľ ona v dome všetko riadila, upratúvala, varila, prala, šila, priadla, tkala, trávu nosila, kravy dojila, všetku robotu robila, a iba čo ju macocha za to každý deň kliala a hrešila. Nič neplatilo, že trpela ako tá trpielka; bolo s ňou zo dňa na deň horšie. A to hľadiť, zase iba pre to jedno, že Maruška stávala sa zo dňa na deň krajšou a Holena škaredšou. Tu si mať myslela:

„Načože by mne to bolo, aby si ja nechávala peknú pastorkyňu v dome; keď prídu chlapi na ohľady, zaľúbia si Marušu a nebudú chcieť ľúbiť Holenu.“

Poradila sa o tom aj s Holenou a vymysleli veci také, čo by to statočnému človeku ani na um neprišli.

Jedného dňa, a bolo to hneď po Novom roku, v treskúcej zime, zachcelo sa Holene fialky voňať. I rečie:

„Chod', Maruša, do hory, nazbieraj mi voňačku z fialiek; chcem ju mať za pásom, lebo zažiadalo sa mi veľmi fialôčky voňať.“

„Jaj, Bože, sestro milená, čože ti to prišlo na um! Či to dakto slýchal, žeby rástli pod snehom fialky?“ vraví úbohá Maruška.

„Ty švandro, ty gryňo, ty, čože máš vravieť, keď ti ja rozkážem?“ obkrikla sa na ňu Holena. „Chod' mi zo dverí, a ak nedonesieš z hory fialiek, zabijem ťa!“ hrozila ešte k tomu. Macocha ale vystrčila Marušku von, dvere za ňou zachlopila a zámyk zatisla.

Nariekajúci poberalo sa dievča už len do tej hory. Snehu tu celé múry a nikde ani stupaje ľudskej. Blúdila ona, blúdila dlho; hlad ju moril, zima ju triasla, narietajúc ešte horšie, prosila Pána Boha, aby ju radšej z toho sveta vzal. Tu zazrie pozďaleč svetlo. Ide za žiarou a príde až na vrch hory. Tam horí veľiká vatra, okolo vatry dvanásť kameňov a na tých kameňoch sedia dvanásť mužovia. Traja sú belofúzi, traja sú mladší od nich, traja ešte mladší a traja najmladší. Sedeli ticho, nemo, meravo zahladení do ohňa. Títo dvanásť mužovia, to sú dvanásť mesiačkovia. Veľký Sečeň sedel teraz hore na najvyššom kameni. Ten mal vlasy aj fúzy biele ako sneh a v ruke držal batyk.¹

Uľakla sa Maruška a zostala aj ona ako zmeravená. No, osmelila sa, pristúpila bližšie a prosila sa:

„Dobří ľudia boží, dajteže sa mi zohriať, zima ma trasie.“

¹kyjak

Veľký Sečeň pokýval hlavou a opýtal sa jej:

„Načože si prišla, dievka moja; čo tu hľadáš?“

„Idem na fialky,“ odpovedala Maruška.

„Nie je čas chodiť na fialky, veď je sneh,“ riekol Veľký Sečeň.

„Ej, veď ja viem; ale mi sestra Holena a macocha prikázali doniesť fialiek z hory. Keď ich nedonesiem, zabijú ma. Pekne vás prosím, báčikovia moji, povedzte mi, kde by som ich nazbierala?“

Tu zdvihol sa Veľký Sečeň, popošiel k najmladšiemu mesiačku, dal mu batyk do ruky a povedal:

„Bratku Brezeň, zasadni si ty hore na moje miesto!“

Mesiacek Brezeň sadol hore na najvyšší kameň a zatočil batykom nad vatrou. Vatra rozplamenila sa do výšavy, sneh začal topiť sa, stromky začali pučiť, pod bučkami zelenala sa trávička, v trávičke zabrnali sa púčiky kvietkov; bola jar. Medzi krovím uschované pod lístkami, rozkvitali fialky. A čím obadala sa Maruška, bolo, akoby belasou plachtou bola zastrela sa zem.

„Chytro zbieraj, Maruška, chytro!“ prikazoval mladý Brezeň. Uradovaná Maruška natrhala a uviaľala skoro veľkú voňačku. Potom zaľakovala pekne mesiačkom a popospiechala si domov.

Divila sa Holena, divila sa macocha, keď videli, ako pospiecha si s fialkami domov. Otvorili jej dvere a vôňa fialiek zapáchla po celom dome.

„Kdeže si ich natrhala?“ opytuje sa Holena spurne.

„Nuž vysoko, tam na hore, rastú pod kričkami; dost' ich tam veru,“ ticho odpovedala Maruška. Holena vytrhla jej voňačku z ruky, pripála sebe za pás, voňala sama, dala privoňať i materi, ale sestre neriekla: „Privoňaj si!“

Druhý deň sedela si Holena pod pecou a zachcelo sa jej jahôd. I zvolala:

„Chod', Maruša, a dones mne z hory jahôd.“

„Jaj, Bože, sestro milená, čože ti to prišlo na um! Či to dakto slýchal, žeby pod snehom jahody rástli?“

„Eh, ty švandro, ty gryňo, ty, čo máš vraviť, keď ti ja rozkážem? Chytro chod', a ak mi nedonesieš jahôd, zabijem ťa!“ hrozila Holena.

Macocha vystrčila Marušu von, dvere za ňou zachlopila a zámyk zatisla.

Nariekajúci poberala sa dievčina do hory. Snehu tu celé múry a nikde ani stupaje ľudskej. Blúdila ona, blúdila dlho; hlad ju moril, zima ju drobila; prosila Pána Boha, aby ju radšej z toho sveta vzal. Tu zazrie pozďaleč zase to svetlo, čo predo dňom. Za žiarou prišla zase až k vatre. Dvanásť mužovia — dvanásť mesiačkovia — sedeli i dnes kolo nej; Veľký Sečeň, biely a fúzatý, najvyššie s batykom v ruke.

„Dobří ľudia boží, dajteže sa mi zohriať, dajte! Zima ma celky zdrobila,“ prosila sa im Maruša.

Veľký Sečeň pokýval hlavou a opýtal sa jej:

„A čože si zase prišla, dievka moja, a čo tu hľadáš?“

„Idem na jahody,“ odpovedala dievčina.

„Eh, veď je zima a na snehu jahody nerastú,“ vraví Veľký Sečeň.

„Ej, veď ja viem,“ vraví smutne Maruška. „Ale sestra Holena a macocha prikázali mi nazbierať jahôd; ak im nenazbieram, zabijú ma. Pekne vás prosím, báčikovia moji, povedzte mi, kde by som ich nazbierala?“

Tu zdvihol sa Veľký Sečeň, šiel k mesiačkovi, ktorý mu sedel naproti, dal mu batyk a povedal:

„Bratku Lipeň, zasadniže si teraz na moje miesto!“

Mesiak Lipeň sadol hore na najvyšší kameň a zatočil batykom nad vatrou. Vatra zblkla tri razy vyššie, snehy stopili sa podchvíľkou, stromy rozvili sa do listov, vtáčkovia štebotali a vyspevúvali do kola, kviet'a všade plno — bolo leto. Pod kríčkami vyzeralo to, akoby bol bielych hviezdíček nasial, a navidomočú menili sa biele hviezdíčky na jahody a zreli, dozrievajú. Čím obadala sa Maruška, bolo ich, akoby bol polial zem krvou.

„Chytro zbieraj, Maruška, chytro!“ prikazoval milý Lipeň.

Uradovaná Maruška nazbierala skoro plnú zásteru jahôd. Pekne poďakovala sa mesiačkom a pospiechala si domov.

Divila sa Holena, divila sa macocha, keď videli, ako pospiecha si s plnou zásterou. Otvorili jej — a vôňa jahôd zapáchala po celom dome.

„Kdeže si ich nabrala?“ opytuje sa Holena spurne.

A Maruška len ticho:

„Nuž vysoko, tam na hore rastú; dosť ich tam veru!“

Holena vzala jahody, najedia sa dosýta; najedia sa i macocha; ale Maruške neriekli: „Vezmi si jednu.“

Napačmala sa Holena a na tretí deň zažiadalo sa jej už jablká si uhrýzať.

„Chod', Maruša, chod' do hory, dones mi červených jablák,“ rozkázala si.

„Jaj, Bože, sestro milená, čože ti to prišlo na um! Či to dakto slýchal, žeby v zime jablká zreli?“

„Eh, ty švandro, ty gryňo, ty, čo máš vravieť, keď ti ja rozkážem! Chytro idi do hory, a ak mi nedonesieš červených jablák, veruže ťa zabijem!“ hrozila Holena. Macocha vystrčila Marušu von, dvere za ňou zachlopila a zámyk zatisla.

Nariekajúci poberala sa dievčina do hory. Snehu tu celé múry a nikde ani stupaje. Blúdila ona, blúdila dlho; hlad ju moril, zima ju drobila; prosila Pána Boha, aby ju radšej z toho sveta vzal. Tu zazrie pozd'aleč zase to svetlo a za žiarou príde až k vatre.

Dvanásť mužovia — dvanásť mesiačkovia — sedeli kolo nej, sedeli akoby ich bol prikoval; a Veľký Sečeň, biely a fúzatý, sedel najvyššie s batykom v ruke.

„Dobří ľudia boží, dajteže sa mi zohriať, dajte! Zima ma celky zdrobila,“ prosila sa im Maruša.

Veľký Sečeň pokýval hlavou a pýtal sa:

„A čože si zase prišla, dievka moja?“

„Prišla som po červené jablká,“ odpovedala dievčina.

„Zima je, nezrejú v zime červené jablká,“ vraví Veľký Sečeň.

„Veď ja viem,“ vraví smutne Maruška. „Ale Holena a macocha prihrozili mi, že ak nedonesiem červené jablká z hory, zabijú ma. Pekne vás prosím, báčikovia moji, pomôžteže mi ešte len raz.“

Tu zdvihol sa Veľký Sečeň, šiel k jednému zo starších mesiačkov, dal mu batyk do ruky a povedal:

„Bratku Rujeň, zasadni ty moje miesto!“

Mesiace Rujeň sadol hore na najvyšší kameň a zatočil batykom nad vatrou. Vatra vyšľahla dohora, sneh stratil sa; ale na stromoch nerozvíjalo sa líst'a, ožltnuté tratilo sa už z nich pomaly — bola jeseň. Nevidela už Maruška jarých kvetov, ani nebola by ozerala sa po nich. Ozrela sa už len po stromoch. A naozaj tam jablôň a na nej vysoko na konci konárov červené jablká.

„Ráňaj, Maruška, ráňaj chytro!“ prikazoval Rujeň.

Maruška potriasla jablôň, odpadlo jej jedno jablko; potriasla druhý raz, odpadlo jej druhé.

„Chytaj, Maruška, chytaj chytro a bež domov!“ volal Rujeň.

Uchytila tie dve jablká, mesiačkom poďakovala sa pekne a ozaj popospiechala si domov.

Divila sa Holena, divila sa macocha, keď prichodila Maruška domov. Otvorili jej a ona podala im dve jablká.

„A kdeže si ich natrhala?“ opytuje sa Holena.

„Vysoko na hore rastú a veru ich tam ešte dost,“ povedala Maruška.

No, nebolo tej treba viac povedať, len to, že ich tam ešte dost.

„A ty švandro, ty gryňo, ty, prečo si ich viac nedoniesla? A či si ich vari po ceste pojedla?“ osopila sa na ňu Holena.

„Jaj, sestro milená, nezjedia som ja ani kúštek. Keď som najprv stromom zatriasla, spadlo jedno; keď som po druhý raz zatriasla, spadlo druhé, a viac mi triasť nedali. Volali na mňa, aby išla domov,“ hovorila Maruška.

„Bodaj ťa parom ubil!“ hrešila Holena a chcela Marušku biť. A macocha nelenivá, vzala na ňu papek. Maruška nechcela dať ubiť sa, utiekla do kuchyne a skryla sa tam dakde pod pec.

Paškrtná Holena prestala hrešiť a oddala sa do jablka, podala aj materi. Tak sladké jablká jakživ nejedli. Napačmali sa ešte len teraz.

„Daj mi, mamó, kožušok, idem sama do hory! Tá švandra by nám ich zase pojedla po ceste. Veď ja nájdem to miesto, hoc by v pekle bolo, a zraňam ich všetky, keď ich tam toľko, hoc by priam sám čert volal na mňa!“

Tak Holena kričala a mať ju darmo odvrávala. Vzala kožuštek na driek, plachtu na hlavu, zababušila sa a pustila sa do hory. Matka imä zalamovala rukami na prahu, pozerajúc za ňou, že čo si to dievča zamyslelo.

Šla Holena do hory. Snehu tam celé múry a nikde ani stupaje. Blúdila, blúdila, a chuť na jablká pohánala ju vždy ďalej akoby ju bol honil. Tu zazrela pozdaleč svetlo. Pustí sa k nemu. Príde k vatre kde kolom dokola sedia dvanásť mužovia — dvanásť mesiačkovia —. Ale nepokloní sa im, neprosí sa im, len vystrie dlane proti ohňu a zahrieva sa, akoby to len pre ňu bolo.

„Načože si prišla, čože tu hľadáš?“ rozmrzel sa na ňu Veľký Sečeň.

„Načo sa ma to spytuješ, ty starý blázon, ty? Netreba tebe vedieť, čo ja chodím, kadiaľ ja chodím!“ odsekla mu Holena a pobrala sa do hory, akoby ju už tam hotové jablká čakali.

Veľký Sečeň zmraštil čelo a zatočil batykom ponad hlavu. V tom okamžení zachmúrilo sa nebo, vatra uhasínala, sneh sypal sa hustý, vietor podúval studený. Holena nevidela ani na krok pred sebou; čo ďalej, to do väčších závejov zabrodila. Hrešila Marušu aj Pána Boha. Údy jej krehli, kolená podlamovali sa, sklesla tam.

Čaká matka Holenu, hľadá von oblôčkom, vychodí ju vyzerat' aj pred dvere; čas za časom mína sa, ale Holena len neprichodí a neprichodí.

„Či sa jej od tých jablák nechce, či čo je to? Musím ju opáčiť sama!“ hovorí matka sama sebe, berie kožušok, okruca sa do obrúska a pod' za dievkou.

Sneh sype sa vždy hustejší, vietor podúva vždy studenší, záveje ako múry. Brodí sa cez ne a vyvoláva dievku, ale neozýva sa jej ani duša. Zablúdi, sama nevie kde, a hreší Holenu aj Boha. Údy jej krehnú, kolená podlamujú sa, sklesne tam aj ona.

Doma Maruška navarila obed, opatrla aj podojila kravičku; ale ani Holena ani macocha nepričádzajú.

„Kdeže bavia sa tie tak dlho?“ trápi sa Maruška, sadajúc večer pod praslicu. Sedí pri nej do noci, vretienko jej dávno plné; ale o tých tam ani chýru, ani slychu.

„Jaj, Bože, čože prihodilo sa tým!“ trápi sa dobré dievča a úzkostlivo pozerá von okienkom. Nevídat' tamvon ani duše, len po prestálom víchre ligocú sa hviezdy, svieti sa zem od snehu a dachy práskajú od zimy. Smutná zatvára okienko a modlí sa za sestru i za matku. Ráno čaká s raňajkami i s obedom, ale nedočká sa ani Holeny, ani macochy viacej. Obe zamrzli v hore.

Maruške zostala po nich i chyžka i kravička i záhradka i pole a lúčky kolo domu. Kým otvorila sa jar, našiel sa k tomu i hospodár, šuhaj driečny, ktorý priženil sa k dobrej Maruške — a dobre im bolo obom pri pokoji.

Svätý pokoj a láska je nado všetko!

Plavčík a Vratko čo osúšajú slzy sveta

V Liptove v Železnom počul od valachov na salaši Andrej Krno.

Raz jeden kráľ potajomky, nenazdajky pustil sa po svete vidieť a skusovať, ako majú sa ľudia. Noc zastihla ho v pustých horách, kde len jedna rubárska chalupa stála. Ale čože? V chalupe stenala rubárova žena k pôrodu; ani mu tam miesta nebolo. Rubár vyviedol ho na poval, aby si tam odpočinul, ako bude môcť a sám pobral sa k stenajúcej žene.

Unavený kráľ usnul sladko, a keď prebudil sa z prvého sna, bolo už v dome všetko ticho; iba ako čo by boli dovrávali sa voľač tam-dnu v izbe. Nadložil ucho a cez tenkú poval dobre počul, ako baba vraví:

„Tento chlapec bude veľmi šťastný; dostane susedného kráľovu dievku za ženu, ktorá tiež tej noci narodila sa.“

Kráľovi iba teraz svitlo v hlave, že veru aj on nechal doma ženu samodruhú, a bol by nočnou hodinou letel domov; ale mu zas aj to nedalo len tak nič po nič odísť, že by tu narodený rubárik mal byť dakedy jeho zaťom. Rozhútal si to.

Dočkal rána, a keď všetci povstávali, začal jednat sa s rubárom, zač by mu toho chlapca do opatrovania dali, že takto a takto, dieťa je utešené, zaslúžilo by trocha lepšej opatery, ako v rubárskom dome mať bude; on že aj rodičom pošle, čo len žiadať budú, aj syna im na pána vychová. Títo rodičia tiež už dávno túžili za týmto dieťaťom a nechceli mu ho prepustiť; ale keď im čo ďalej to viac nasľuboval a povedal, že je on kráľ, konečne mu ho sľúbili. Kráľ pobral sa preč a povedal, že si pošle sluhu pre toho krásneho chlapca.

Nezadlho potom dostavil sa v rubárskej chalupe kráľov sluha na peknom malom koči. Donesol rodičom pekný dar a plačúcich tešil tým, že veď si môžu prísť synáčika zapáčiť, kedykoľvek bude ľúbiť sa im, keď už nebudú núdzu trieť a budú mať aj spôsobu aj peňazí na cestu. S tým dieťa vzal aj s kolískou na koč a odišiel. Ale ako bol za vrškom, zabočil inou cestou, pravo k jednej velikej rieke, do ktorej hodil dieťa so všetkým, tak ako bolo, a vrátil sa domov ku kráľovi, že kráľovské rozkazy navlas vyplnil.

Chúďa dieťa plávalo v koči širokou, hlbokou riekou; ale nepotopilo sa. Dostalo sa až k jednému mlynu, kde ho mlynár so všetkým chytil a zaradoval sa mu veľmi; lebo sám žiadnych dietok nemal. Mlynárova žena ešte väčšmi zaradovala sa dieťaťu; nachovala si ho hneď mliečičkom a opatrovala verne, ako vo dne, tak i v noci. Chlapčeka nazvali Plavčíkom, pretože im takto pekne po vode priplával. Z malého Plavčíka vyrástol skoro poriadny čeladník, ktorý svojim novým rodičom dobre odsluhoval sa.

*

Po rokoch stalo sa, že kráľ poľujúci zastavil sa pri tom mlyne a pýtal si vody. Mlynár hneď zavola:

„Plavčík, ty si najrezkejší, dones pohár vody pre jeho milosť pána kráľa.“

Plavčík postavil sa pred kráľom a ponúkal ho vodou. Milý kráľ ak hľadá, tak hľadá na poriadneho čeladníka a všetko zdá sa mu, že do tej tváři už dakde dakedy hľadel.

„Ty mlynár, veď si ty žiadnych detí nemal, kde si vzal tohto čeladníka?“ opytuje sa kráľ.

Mlynár rozpovedal verne, ako chytil chlapca na vode a nazval ho Plavčíkom.

Kráľ trocha zamyslel sa. Zvrelo to v ňom, že rubárske dieťa nezahynulo. Lež akoby nič nebolo, obrátil sa k mlynárovi a prosil ho, aby mu na chvíľku prepustil Plavčíka, že ho pošle do zámku s listom ku kráľovnej; bo že zabudol voľač jej naručiť,¹ keď na poľovačku odchodil. Mlynár vďačne privolil a Plavčík podskočil od radosti, že má kráľovské posolstvo vykonať. Hodil sa do svojich sviatočných šiat a o chvíľku bežal už s listom v ruke ku kráľovskému zámku.

Ako beží, tu ak volá, tak volá za ním jedna žena:

„Plavčík, postoj, krstná matka ťa volá!“

„I, či ja viem, kto mi krstná mať! Ja len to viem, že nemám kedy zabávať sa,“ zvolal Plavčík a preskakoval búčky, pničky i klady.

Keď to krstná mať videla, pustila za ním tmú veľikú a sen tak prudký, že hneď tam usnul, iba čo oprel sa o jedného pniaka pri ceste. Krstná pristúpila, vyňala list z kapsy a prečítala toto:

„Moja milá kráľovná! Ak ma rada máš, tohto posla daj naskutku zabiť.“

Krstná iba raz otočila list okolo pása, podajúc si ho z ľavej ruky poza chrbát do pravej, už stálo v ňom toto:

„Moja milá kráľovná! Ak ma rada máš, tohto posla daj naskutku zosobášiť s našou dcérou.“

Tento druhý list vstrčila mu do kapsy, vzdialila tmú i sen a Plavčík bežal ďalej, akoby nič nebolo stalo sa; bo jednak vždy bol na nohách, ani o ničom nevedel.

V kráľovskom zámku poriadneho čeladníka vďačne prijali a kráľova dcéra neodporovala ani mak, keď ju šli s ním zosobášiť. On iba ako vo sne díval sa, čo to robí sa s ním.

Tu ale prišiel kráľ z poľovačky a rozhnevaný nad tým, že Plavčík ešte žije a s jeho dievkou objíma sa, chcel dať všetkým katovi pod meč, keby kráľovná nebola ukázala list, ku ktorému kráľ ako ku svojmu priznal sa. Lenže vlastným očiam neveril, že by to sám bol prikázal, aby jeho jedinú s takým chudobným čeladníkom zosobášili. Hneď vzal Plavčíka naprísno, čo a jak vodilo sa mu po ceste; a keď vyrozumel, ako tohto krstná volala, zaraz stíchol a slzy ho zaliali.

„Vidím,“ rečie, „že už nenaprotivím sa. Ale vedz aj to, že moje slzy neuschnú a moju dievku nebudeš volať svojou, kým mi nedonesieš od Vratka² tri zlaté vlasy.“

Keď to kráľovná i jej dcéra počuli, ronili tiež veľiké slzy, tak veľiké, že keby tie slzy boli spojili sa v jedno, nuž by boli zatopili celé polia. Aj povedali, že ich oči nikdy neobschnú, ak Plavčík pri Vratkovi zahynie. Plavčík ale tešil ich, že on to všetko vykoná, a ak Boh dá, slzy im osuší.

¹poručiť, rozkázať

²Meno Vratko prijali sme ako slovenskejšie. Valach menuje ho *Vracel* i *Vraceli*. P. Dobšinský.

*

Kráľovská rodina aj všetci dvorani slzili a Plavčík šiel, kam ho oči niesli, pre tri zlaté vlasy ku Vratkovi, čo slzy osúša.

Po ceste prišlo mu ísť cez jedno mesto. Tu, koho na ulici stretol, každému slzy v očiach.

„Čože je toto, dobrí ľudkovia, že vy plačete?“ opytuje sa Plavčík.

A tu ešte len pustili sa ľudia do náreku a vykladali mu, ako oni mali jedinu studňu, čo ich všetkých napájala a zrazu im vyschla, takže mrú za kvapkou vody.

„Ale,“ rečú mu, „kdeže ideš ty, človeče z ďalekých krajín?“

„Ja,“ rečie Plavčík, „idem ku Vratkovi, čo slzy osúša.“

„Nuž, človeče,“ vetia mu zarmútení ľudkovia, „spýtajže sa ho aj to, prečo tá naša studňa vyschla; aby studňa bola plná a radšej naše slzy obschli.“ — To im on vďačne prisľúbil a šiel.

Keď zase hodne naputoval sa, prišiel k druhému mestu, kde tiež ľudom slzy neusychali.

„Čože je vám, dobrí ľudkovia, že vy tak plačete?“ opytuje sa i týchto.

A títo žalujú sa mu, ako im vyschol strom, čo rodil veľmi pekné a zdravé ovocie, od ktorého každý nemocný ozdravel. Teraz že už nevídať len samých nemocných a plačúcich v celej krajine.

I týmto sľúbil, že im vykoná, čo treba, u Vratka.

Šiel zase a šiel, až prišiel k jednej velikej vode, cez ktorú priechodu nebolo. Tu zočil jedného starého prievozčíka, tomu prosil sa, aby ho previezol.

„Preveziem,“ vraví tento, „ak mi tam za vodou vyhladáš Vratka a opýtaš sa ho, ako sprostím sa tohto prevážania; bo vidíš, tu ostarel som sa a na starosť už len sužujem sa; ani mi slzy neosychajú od trápenia, keď už nevládzem kermenovať.“

„Ej, vyhládam, vyhládam,“ rečie Plavčík; „ved' hádam k nemu idem.“

Sadli si ako dobrí kamaráti na plť; prievozčík ho previezol a sľúbil čakať naňho tam na tom druhom brehu.

*

Chodil Plavčík tam po pustých brehoch, chodil zadlho. Až raz prišiel k jednej ozrutnej skale; v ktorej Vratko býval. Na šťastie nebolo tohto doma; iba jeho mater sedela rozkuštraná v bráne.

„Pánboh daj šťastia, pani matka!“ sloví Plavčík.

„Pánboh daj aj tebe, syn môj!“ zadakovala mu stará. „Ale kde berieš sa tu, človečku? Či ty nevieš, že kto sem príde, zhynúť musí?!“

„Ach, matka dobrá, zľutujteže sa, zľutujte nado mnou a nad tými, čo plačú vo svete. Ved' som ja prišiel o vývod pre všetkých.“

A potom jej aj rozpovedal všetko, ako a po čo on chodí. Samej starkej vypadla slza z oka nad toľkou ľudskou biedou a sľúbila mu, že pri synovi sama všetko vykoná. Plavčíka ukryla v kúte pod jeden ordov³ a prihrozila mu, aby tam čušal a len počúval, čo by priam čo robilo sa okolo neho.

Sotvaže pár okamžení ležal tam učupený, už doletel Vratko s hrozným revom:

„Mama, tu človečina smrdí. Huj, dajte mi ho sem, nech ho skántrim!“

„Nieže tak, syn môj, nie,“ krotila ho mati. „Poľutuj sa už raz aj ty nad plačlivým svetom a osuš mu slzy; ved' je tu len ten, čo svetu pomáhať chce. Daj mu pokoj!“

Na takú reč Vratko pomaly tichol a pýtal si jest'. Mati ho dobre nachovala a on si položil hlavu na jej lono, aby mu v hlave poískala. Íska mu, íska a vytrhne mu zlatý vlas.

„Ej, mama, ved' že ma nešklbte!“ povie Vratko.

„Ach, ved' som to len zdriemla, nuž som ťa potrhla,“ povie mati. „Voľač marilo sa mi.“

„A čo takého?“ opýtal sa Vratko.

„Nuž pletky. Že tam a tam, v tom a v tom meste, studňa vyschla a teraz ľudom ani oči neobschýnajú od slz, čo ich smäd morí,“ vravela matka.

„No veru, je to naozajstná pletka; majú tam naspodku v studni žabu, nech tú vyhodí,“ vravel Vratko a zase usnul.

O chvíľku vyšklbla mu mati druhý vlas. Vratko nahneval sa a zavolať:

„Ej, mama, nekváčte ma!“

„No, lenže len nehnevaj sa,“ vravela mati. „Ved' to snilo sa mi, že tam a tam plačú ľudia za stromom, čo im prestal pekné, zdravé hrušky rodiť.“

„Nuž a či tí ľudia nevedia, že musia mať pod tým stromom hada, ktorého načim vykopať a vyhodit?“ divil sa Vratko a hneď zase usnul.

O chvíľku vyšklbla mu mati aj tretí vlas. Vratko nahneval sa:

„Ej, mati, to je už priveľa! Máte ma tak trhať, radšej si nedám ani ískať.“

„No ved' ti už pokoj dám,“ rečie mati. „Len mi tak pri driemaní prišlo na um, ako by ten náš starý prievozčík mohol sprostíť sa už dakedy toho prevážania; ved' ten usúži a uplače sa pri tom.“

„Keď nevie prvému, čo nadhodí sa mu, veslo do ruky hodiť,“ zašomral Vratko.

Usnul už potom ticho a chrápal až do rána. Ráno šiel do sveta po svojej robote.

³sud

Plavčík vypočúval všetko v tom ordove. Stačil ešte i sám vyspať sa. A keď ráno staručká oddala mu tri zlaté vlasy, poďakoval sa pekne a šiel aj on svojou cestou.

Keď prichodil k prievozu, tam starý prievozčík vopred volal naňho:

„No, akúže mi radu nesieš?!“

„Veď ti poviem, keď ma prevezieš,“ rečie Plavčík.

Ale starý mu na to nepristal, chcel hneď počuť, čo mu Vratko odkázal; a že veru ani dušu neprevezie, kým Plavčík nepovie pravdu.

„Ej, nieže tak, staručký, nie,“ prehováral ho Plavčík. „Ale najprv si zarobte a potom plácu pýtajte! Mňa to bezmála život stálo, kým dozvedel som sa o všetkom. Lenže ma len najprv prevezte!“

Tak aj inak dal staručký uchlácholiť sa a vzal ho na plť. Lež keď boli naprostred vody, chcel Plavčíka hodiť do hĺbočiny, ak mu hneď a zaraz nepovie. Plavčík vysmial sa mu, že veď ak ho do vody hodí, nikdy nedozvie sa nič; bo že to už sotva bude, žeby dakto dakedy odvážil sa ku Vratkovi. Tak ho starý len previezol. Keď Plavčík na breh vyskočil a dosť ďaleko odbehol, vtedy mu zavolať naspäť:

„To ti Vratko povedá, že vtedy zbavíš sa tejto služby, keď prvému, koho prevezieš, veslo do ruky hodiš. Ten musí potom miesto teba prevážať!“

Nahnevaný prievozčík hodil veslom po Plavčíkovi tak prudko, že by ho bol zabil, keby nebol za jednu svrčinu uskočil.

Potom ale šiel si Plavčík svojou cestou pokojne ďalej.

Keď prišiel do tej krajiny, kde bol ten uschnutý strom, dal ho pekne obkopať a hada spod neho vyňať a zabiť. Strom začal navidomočú zelenáť sa, kvitnúť a rodiť. Hneď slzy všetkých oschli a ľudia veselej tvári naznášali Plavčíkovi darov a bohatstva koľko len vládol sebou zabráť.

Keď ďalej došiel do tej krajiny, kde studňa vyschnutá bola, dal im ju vyčistiť, zospod žabu vyňať a zabiť. Priam studňa naplnila sa čistou ako zlato vodou až do vrchu, — a slzy všetkých oschli. Kráľ toho mesta dal štyri paripy zapriahnuť do koča a prepustil Plavčíka s veľkou radosťou a veľkými darmi domov.

Chýry ale o ňom šli napred až k samému kráľovi, ktorý i s kráľovnou i s dcérou vyšiel mu v ústrety. A keď Plavčík oddal mu tri zlaté vlasy, vďačne objal si ho tento ako zaťa a dcéru mu oddal.

Hneď slzy všetkých oschli. Plavčík pamätal ešte potom aj na mlynára; aj svojho otca rubára vyhľadal. A bolo všetkým dobre!

O hlúpej žene

Počula Božena Němcová od slúžky Marky z Trenčianskej v Bal. Ďarmotách.

Jeden muž mal hlúpu ženu. Opýtala sa ho raz:

„Mužiček môj, len načo je tebe tá múka tam hore na padláši a toľko bravčoviny a slaniny v kochu?“

„Či vieš, ženička moja,“ odpovedal muž, „tú múku, až bude treba, zamiesiš a tá bravčovina a slanina bude do kapusty.“

„A čože to máš v tom starom hrnčeku pod posteľou?“

„Ej, to sú tekvicové jadrá; až pôjde tadiaľto hrnčiar, začarujeme ich za nový hrniec.“

Boli to ale peniaze. Muž ale znajúc, že jeho žena nemáva všetkých doma, nechcel jej nič zjaviť o peniazoch.

Druhý deň ráno odchádzal muž do roboty a prikázal žene, aby mu vyčistila a popresušala háby a všetko do poriadku uviedla, večer že vráti sa.

„Vyčistím, mužičku, všetko, nestaraj sa,“ vyprevádzala ho žena.

Ledva bol muž preč, šiel okolo chalupy hrnčiar s plným vozom hrncov. Len čo ho milá žena zazrela, uchytila spod postele starý hrniec, ako s tými tekvicovými jadrá, vybehla pred dvere a volala za hrnčiarom:

„Hej, človečku, človečku, čakajte, idem s vami na čary!“

„A na čože by ste chceli čaru spraviť?“ spytuje sa hrnčiar.

„Tuto na tekvicové jadrá; dávno ich už môj muž pre vás nechával, aby ste nám dali za ne nový hrniec.“

Hrnčiar, vidiac miesto jadier peniaze, vedel hneď, čo to má za kupeckýňu pred sebou. Chválil jadrá, že sú pekné, že bude z nich veľa hodných tekvic, zložil žene z pol voza hrncov na zem. A tá od radosti dobre z kože nevyskočila. Hrnčiar odišiel s peniazmi a žena hrnce nastokla na koly v plote popri jednoduchom. Jeden maličký nespratal sa jej už na plot. I začala volať na hrnky:

„Pomknite sa, pomknite! Či nevidíte, že tento maličký nemá miesta?“

Hrnce ale nechceli sa pomyknúť. Vzala palicu, a ak mlátila, tak mlátila do nich, až črepy ďaleko lietali. Keď ich všetky roztrepala, nastrčila ten maličký na kôl a veľmi uprizerala sa, ako tomu tam pekne, ako ona to šumne vykonala.

Potom šla do kuchyne, zobrala mäso z komína, vzala i slaninu, všetko zanesla do záhrady a poprikrývala tým hlavy kapusty. Netrvalo to dlho, prišli psi a požrali mäso i slaninu. Rozhnevala

sa na nich hlúpa žena, vzala kyj a vyhnala čertov zo záhrady. Vlastného psa ale chytila za uši, zavliekla do pivnice a priviazala k čapu na sude.

„Tu mi ho budeš, na reťazi v chládku za pokutu. Či vieš?“ hovorila.

Ale ani to dobre nedopovedala, už milý pes vytrhol čap — a bol ten už z chládku. Víno ale? To valilo sa zo suda potokom! Milá žena vybehla na padláš pre múku, poznášala ju dolu a všetku do toho zamiesila.

Keď to všetko tak dobre vykonala, pripomenula si ešte, že má mužove šaty vyčistiť. Šla teda do komory, povynášala všetky kabáty, nohavice, kamizoly, čiapky, širice, kabanice, bundy; namočila, namydľila to a poskladala do zvršky. Navrch dala popola, zvarila v kotle vodu a ozvárala. Potom pekne všetko vyplákala, piestom statočne vyprala, vyžmýkala a povešala na plot.

Po nečase ide ti milý mužík už domov. Vybehla mu v ústrety a chválila sa mu, čo všetko celý deň porobila a ako všetko do poriadku uviedla. Mužovi iste vlasy dubkom vstávali, keď to všetko počul a videl. Ale čo jej urobiť? Či ju zabiť, či vyhnáť do sveta, či čo s ňou?

„Ej, žena, Parom ti do duše, veď si ty sprostá ako baraní roh!“ zvolal mrzute, a ako mohol, tak jej na päť prstoch vyložil, čo to narobila. „Ale je už darmo,“ doložil, keď trochu opamätal sa, „teraz len chytro, či by sme nemohli dohoniť toho hrnčiara, to by nám vyplatilo všetku škodu. Ty idi na ľavý bok, ja idem na pravý bok; ak ho ty skôr zazrieš, zavolaj na mňa, a ak ho ja skôr uvidím, zavolám na teba.“

Rozbehli sa. O chvíľku začala žena kričať:

„Hoj, hoj, muži, chytro pobehni, už ho mám, toho pľuhavca!“

Muž bežal na výlomkrky, a keď pribehol k žene, videl, že drží objaté strašidlo v maku.

„Jaj, Bože, už je to do porazenia s touto hlúpou ženou! Čože ja už, hriešny človek, mám s ňou urobiť?“

Ako tak stene nad ňou, príde mu voľáč na um.

„Ženička moja,“ začal okolo nej starostlivým hlasom, ako by inšie na hlave nemal, kremä jej šťastie, „ženička moja, či si nepočula, že bude vojna s Turkom a že musia aj ženy do ohňa?“

„Jaj, beda, mužiček môj zlaturenký! A či to naozaj?“ zvolala žena a už triasla sa ako osika.

„Nuž veru naozaj. A bála by si sa ísť na Turka?“

„Bodaj skapal pohan, — veru bála!“

„No, neboj sa, veď ťa ja skryjem, že ťa nenájdu.“

„Ach, skryže ma, skry, môjže ty premilý, zlaturenký mužičku!“ prosila sa mu a spínala ruky.

Tu vzal ju muž pod pazuchu a šiel s ňou do hory. V hore vykopal jamu, ženu zahrabal do nej až po krk, takže jej len hlava von trčala. Ešte na to natrhal machu, nazbieral líst'a a pekne jej hlavu obložil a zasypal. Potom jej prikázal, aby ani necekla, ani nehla sa, a odišiel domov.

Žena, neborká, trčala tam naozaj ako peň v hore, ani necekla. Prišla aj noc, a ona tichá, nemá, myslela si, že to ináč ani byť nemôže. Tu naraz slyší hlasy, vidí svetlo miháť sa a prichodí to vždy bližšie a bližšie. Boli to zbojníci, vracali sa práve zo zboja. Keď prišli až k nej, zastavili sa a vodca hovoril:

„Tuná sme istí, a tu si môžeme aj peniaze rátať a deliť. Dajteže to svetlo tamto na ten peň!“

Ten peň ale, na ktorý zbojníci svetlo dali, bola ženina hlava.

Zbojníci vysypali na pažiť hromadu peňazí a čítali, po koľko z nich má dôjsť sa každému. Ako najlepšie čítajú, začne tu neďaleko nich ozývať sa bolestne:

„Jaj, jaj, jaj!“

Prišiel na nich strach; svetlo vyhasili, všetko tam nechali a každý kadiaľ kratšie do húšťavy; rozutekali sa na všetky strany. To jajkanie ale pochádzalo od zakopanej ženy. Svetlo na jej hlave dohorievalo a začalo ju páliť; jajkala od bolesti. Zbojníci ale nazdávali sa, že to tam spod zeme bohvie čo za mátoha vyskočí na nich, alebo že už zo všetkých strán obkolesení sú. Dali vystrašiť sa, ako kto má plané svedomie. Ani tí nikdy viac nevrátili sa na to miesto.

Mužovi ale nedalo doma to pokoja. Ani usnúť nemohol, že čo predsa tá jeho žena v tej hore robí. Bolo mu jej akosi ľúto. Schytil sa ako podstrelený z postele a na svitaní už bol tam v hore. Keď ho videla žena prichodiť, volala naňho radostne:

„Hľa, mužiček môj, či som ti nevyrobila viac peňazí, ako som dala za hrnčeky?!“

Keď muž videl tam tie hromady zlatých peňazí, zabudol na všetko, čo medzi nimi stalo sa. Vyhrabal ženu zo zeme a odviezol si ju domov.

Nakúpili si zase múky, vína, bravčoviny a slaniny; kúpili si nové háby a nový dom. A že mali hodne peňazí, mali napotom — ako to u bohatých ináč ani nemohlo byť — obadva dosť rozumu!

Zlatí bratkovia

Podal a rozpráva Danko Vrahobor Maškovský (Maróthy) z Novohradu.

Ďaleko, ďaleko odišiel pán do vojny, lebo mu taký rozkaz bol prišiel od kráľa. A tu mu zatiaľ pani porodila — dvoch blizných chlapcov, a to utešených, zlatých, akým viac páru nebolo, ani nebude na svete. Malže sa im natešiť, keby si ich tak bol doma našiel, kade dôjde z vojny.

Ale čože? Doma si zveril ženu na jednu starú babu, ktorá len na toto čakala. A počujte len, čo vám tá stariga teraz nevykázala!? Len veru sluhom zahrozila sa, slúžky preplatila a milú paniu aj s chlapčekom dala zašit' do volovacej kože a do hnoja vo dvore zakopať; svoju dievku položila miesto tej zakopanej za plachtu, rozhlásila všade, že deti zomreli a dala im pekný pohreb vystrojiť.

Dobre; čas uchádzal a milý pán navrátil sa z vojny. A tá stariga začne vopred chlácholiť ho, že tak a tak povodilo sa, mladá pani v postieľke veľmi zbiednela a blizňatá zomreli. Už ako bolo, tak bolo, len si žienku žiadal vidieť, lebo ju veľmi ľúbil. Ako ju zazrel, len zadíval sa, kde stratila sa z nej tá veľká krása. Ako dobrý človek, na klamstvo ani nepomyslel, a žil aj s touto podstrčenicou v pokoji.

Len tu raz, ako ráno povstávajú, pozrie táto nová pani na oblok von a vidí, že z toho hnoja, kde tí v tej volovine zakopaní ležali, vyrástol cez noc krásny zlatý orech. To ju hneď začalo nepokojiť a riekla:

„Ach, muž, dajme my ten zlatý orech vytáť, aká by to krásna posteľ z toho bola!“

On jej privolil. Keď prvý raz uložili sa do zlatej orechovej postele, on spal ticho a voľač veľmi pekného snilo sa mu; ale ona nemohla ani oka zažmúriť, čo ju svedomie hrýzlo. Iba raz, ako ona takto mece sa z boka na bok, ohlási sa voľačo v tej posteli:

„Braček, či ti je dobre?“

A zase druhé odpovie mu:

„Ach, akože by mi bolo dobre, keď táto podvrženica leží na mne! A tebe či je dobre?“

„Akože by mne nebolo dobre, keď náš drahý otec leží na mne!“

Podvrženica hneď vedela, že to tí dvaja chlapčekomia, zlatí bratkovia, ohlásili sa.

Muž opytuje sa ráno:

„Duša moja, mne na tej posteli veľmi milo snilo sa. Akože si ty prvý raz na nej spala?“

„Ich, čo by tam parom po nej! Nikdy som takú zlú noc nemala, ako na tej posteli! Mužu môj, ak ma rád máš, dajme tú posteľ porúbať a ta ju spálme!“

On jej aj na to privolil. Zlatú posteľ zrubali hneď na triesky a podpálili v peci. Panej vtedy voľač zišlo na um a kričala na slúžku:

„Bež,“ povedá, „zatkať koch, aby tá zráčka posteľ tam stlela v tej peci, žeby ani iskierka z nej neuletela!“

Ale už bolo pozde; zatiaľ už vyletela kochom jedna iskra a sadla si v záhrade na rozvitú ružičku. Tam páslo sa kozliatko, len to pekne-krásne zhrýzlo milú ružičku.

Podvrženica kázala v tom okamihnutí kozliatko zarezať. Ale keď slúžka išla s črevami na potok vymývať, vyšmykli sa jej črevcia z ruky a voda ich niesla dolu až do samého mora. Keď došli do mora, práve bolo poludnie a slniečko krásne svietilo. Len tu tie črevá skrútnu sa raz okolo naprostred mora a vyjdú ti z nich dvaja utešení chlapčekovia, zlatí bratkovia, a začnú hrať sa po mori.

Dobre. Ako príde slniečko večer domov, opýta sa ho jeho matka:

„Syn môj, čože nového na svete?“

„Ach, videl som vám ja, mamka, dvoch krásnych chlapcov na mori; skoro sú,“ vraj, „rovní, iba jeden je kúšтик väčší od druhého. A tak krásne ihrali sa na vodičke!“

„No, vieš ty,“ vraj, „čo, syn môj? Do zajtra rána vyhotovím pre tých chlapčekov dve košielky a ty im oddáš ich: tomu väčšiemu dáš menšiu a tomu menšiemu väčšiu. Ak pri tom nepovadia sa, len pekne premenia si ich, nuž tak môžeme vedieť, že sú to dvojčatá, zlatí bratkovia. A ak bude tak, nuž potom na večer dones ku mne tých chlapcov.“

Na druhý deň dá slnkova matka synovi dve košielky pre tie dietky a on oddá tomu väčšiemu menšiu a tomu menšiemu väčšiu. Len tu prvý povie:

„Vidíš, braček, ty si menší a máš väčšiu košielku, a ja som zas väčší a mám košielku menšiu; čarujme sa, daj mne ty tvoju a ja ti dám moju.“

Hneď prečarovali sa. Tu slnce poznalo, že tie dietky naisté sú bračkovia.

Zase celý deň zabávali sa na mori; ale keď prišiel večer, vzalo ich slnce a zaneslo svojej materi. Táto ich s veľkou radosťou prijala a hneď začala ich všakovým veciam vyučovať. Najmä ale v spievaní veľmi krásne ich vyučila, takže keď tí raz zaspievali, to by boli mohli aj anjelia počúvať.

Raz bola mesiacova mater navštívila slncovu mater. Tieto dve dietky natoľko zapáčili sa jej, že im darovala po zlatom jabĺčku, aby mali s čím zabávať sa.

O jeden čas zavolá ich slncova mater pred seba a vraví im: „Deti moje, vy ste takto na voľač už aj vyrástli, aj vám je tu dobre; ale vaša mati ešte v tom hnoji zakopaná leží a tá podvrženica pechorí sa v dome. Dnes je u vášho otca veľká hostina a veľa panstva okolo neho. Choďteže vy rovno tatam a zaspievajte pekne pod oblokom. Tá podvrženica pošle odháňať vás, ale vy nedajte odohnať sa, len spievajte! Ved' už potom bude, ako bude.“

Dobre. Chlapci šli, ako im slncova mater rozkázala, až prišli pod tie obloky a tam začali veľmi krásne prespevovať. Ako to začula pani, poslala slúžku:

„Vrhni voľačo tým žobrákom a potom ich odožehn, nech tajdú svojou cestou.“

Títo ale nedali odohnať sa, len ďalej spievali. Ako ich panstvo začulo, hneď všetko okolo pána, aby tých spevákov dnuká zavolal. Išiel teda sám pán pre nich a doviedol ich dnuká. Tu hneď jeden z tých host'ov vzal jedného na ruky a domový pán druhého.

Nestačili povarovať sa s nimi, začnú zlatí bratkovia opytovať sa jeden druhého:

„Či ti je dobre, braček môj zlatý?“

„Ach, čože by mne malo dobre byť, keď mňa len cudzí pán na rukách drží! A tebe či je dobre, bratku zlatý?“

„Ach, akože by mne nebolo dobre, keď mňa môj vlastný otec na rukách drží!“

Všetko panstvo iba popozeralo na jedno druhé, že čo to dovrávajú sa tí bratkovia, a ten ich otec hneď, aby len rozpovedali, že čo je to, ako je to. Tu starší šuhaj vyrozprával, ako ich aj s mamkou baba do voloviny zašit' a do hnoja zahrabať dala, ako otcovi svoju dievku podvrhla, ako podvrženica kázala zlatý orech vyťat', posteľ porúbať, kozľu zarezať, aj ako oni dostali sa na more a z mora k slnovej materi a odtiaľ až sem. Hneď sami páni chytali motyky a oddali sa do rozkopávania hnoja, aj našli ešte tam tú neborkú v tej volovacej koži.

Len tu, ako ju na slniečko vyniesli, ešte tisíc ráz krásnejšia pani, ako bola predtým, postavila sa pred nich a preriekla:

„Ach, mužiček môj dobrý, načože si ma ešte zobudil, veď sa mi tak dobre spalo! Ale ozaj, či si mi už prišiel z vojny a kdeže sú moje deti?“

„Tu,“ povedá pán, „tu sú tvoje deti; pozri len, akí pekní chlapčekovia, zlatí bratkovia! Ale bolo by sa tebe na večnosť tak spalo!“

Tu ju len medzi seba vzali a všetko jej rozpovedali, čo ako stalo sa. I začali hneď všetci páni radiť sa, akú by nasúdili pokutu tej podvrženici, kým by ani nedoznala sa, čo je vo veci. A domáci pán povie:

„Najlepšie,“ vrah, „bude, keď si sama vypovie svoj trest!“

Na tom všetci pristali.

Nádobnú podvrženicu zavolali a pán jej ukázal na tú vykopanú krásu i na tie zlaté dietky, ako nie na svoje a len riekol:

„Čože ty myslíš, čo by zaslúžila taká a taká, čo takúto matku aj takéto dietky zmárnila?“

A ona chytrá ohlási sa:

„Ja by som takej nič nenasúdila, len čo by ju na ohnivého železného koňa posadili, po dedine vozili a pred každým domom železnými kliešťami — ale na žeriace rozpálenými — kusy z nej trhali.“

„No, sama si si vyriekla svoj súd!“ povedal pán.

A tak aj stalo sa: podvrženicu roznosili po celej dedine na márne kúsky. Ale pán zadržal všetko to panstvo u seba a dal nazvolávať ešte aj druhých, a tak držal s nimi novú svadbu, akej viac

nebolo, ani nebude pod slncom. A žil od tých čias so svojou opravdovou žienkou i s dieťkami pri pokoji a bez prekážky. A tí zlatí bratkovia vždy spolu boli, vždy radi mali sa.

Zakliaty zámok

Zo zbierky Janka Kráľa ako prešporského žiaka. (Prístup o oráčovi prevzatý z Prostonárodných zábavníkov.)

Deti obyčajne unúvajú starších, aby im rozprávali. Tu starší človek započne:

„Bol raz jeden oráč a ten vyoral jednu truhličku. A v tej truhličke bol jeden zajačik a ten zajačik mal chvostík, pozriteže — aha, len takýto!“

Pri výkrikníku „aha“ ukáže rozprávač malý prst a pokrčí, pomrdá ním — a zatíchne. Deti ozvú sa:

„A potom? A ďalej? Jaj, to je krátka!“

Rozprávač povie:

„Veď keby ten zajačik bol mal dlhší chvostík, nuž by aj rozprávka o ňom bola dlhšia. Ale pozrite! Keď len takýto krátiky bol — aha! (ukáže malíčkom ešte raz), nuž vám je aj rozprávka len toľká!“

Deti ale neprestanú prosiť a unúvať, až kým rozprávač nepovie:

„No, tichože! Počúvajte!“

Tu zatíchnu ako nemé a počúvajú až do konca.

Jeden otec mal troch synov; najstarší z nich bol stolár, stredný kováč, ale najmladší nemal žiadneho remesla. Otec ale poslal všetkých troch spolu do sveta hľadať si živienie. Prišli na nocľah do pustej hory. Tu, ako najmladší spal, pohovárali sa tí dvaja majstri, že keď nemá žiadneho remesla, nebudú ho ani po svete chovať a naňho zo svojho remesla zarábať. Len veru ho obrali zo všetkého, čo ešte dačo na cestu mal, a nechali tak.

Zobudil sa a videl, že ho bratia nechali, aj že už nemá ničoho nič. Poplakal sa ako dieťa a pomyslel si, že pôjde naspäť domov, aby o hlade nezahynul. Ale on zamotal sa v tej pustej hore a prišiel k jednej chalupe.

„Čo je v nej, to je v nej,“ pomyslel si, „už len idem dnu, aspoň sa opýtam, kadiaľ najbližšia cesta do dediny.“

Lež tu mu zakročia cestu dva psy a brešú do neho a len roztrhať a roztrhať, čo raz chcel napred kročiť. Sadol si teda a bol ticho ako muška. Tu aj psy zatíchlí a začali chvostami krútiť okolo neho. Jeden z nich pritočil sa až k nemu a povedal mu:

„Ej, bratku, veď ty ani nevieš, že sme my tvoji vlastní bratia. Takto povodilo sa nám, už sme my na psov zakliati, keď sme ťa obrali a v pustej hore nechali. Aj my sme sem zablúdili ku ježibabe a tá šibla nás prútom a premenila na psov, ale ty nedaj sa! A pod' už k nej tadnu! Už ťa pustíme; aj my za tebou pôjdeme.“

Išiel teda už smelšie tadnu.

Tam ho ježibaba pekne privítala a hneď, aby si sadol u nej k obedu. Sadol si a ona vyšla von do kuchyne po polievku, len čo mu zastrela a položila pre seba aj pre neho tanieriky.

„Nejedzže z toho taniera,“ povie mu starší brat, „to je mrcha tanier, z toho nám dáva.“

A hneď chytil tanier do pysku a premenil druhý. Ježibaba nič nezbadala a chutne si zajedala aj z toho psiarskeho taniera; jej nič neškodilo. O chvíľku začne všelijaké vravy hovoriť a chce toho za tým stolom šibnúť svojím prútom. Ale ten mal sa už na pozore, zachytil jej prút a vychytil z ruky a šibol ju naspäť. Hneď ju premenil na mačku a kričal na ňu:

„Povedz teraz, ježibaba, ako mám mojim bratom odčarať?“

Dlho nechcela, ale naposled mu povedala, aby obrátil prút a hrubším koncom tri razy buchol, že hneď budú ľudia. Urobil to a bratom bolo odčarané.

Ježibabu nechal už teraz tak ako mačku tam mňaukať a sám odišiel s bratmi preč. Dlho nič nevidali, ani nechýrali. Raz ti vidia tam v tých pustých horách zakliaty zámok. Bratia už nechceli do zámku, že by tam zase zle povodilo sa im a tohto nechali samého. On si ide a tam pod zámkom celé mesto, ale v ňom nik nehýbal sa, ani nežil. Prešiel si celé mesto sám a sám. Až po bránu zámockú dostal sa. Tu stáli dvaja železní zbrojníci na stráž, ale ani tí nehýbali sa. Brána otvorila sa mu a on vošiel dnu. Ani tam nebolo chýrať nikoho, nuž si on smelo chodil po zámku ako pán.

Prišiel do jednej izby. Tam bolo prestreté na stole, ale iba pre jedného a jedlá najlepšie. Hladný bol; sadol si a najedol sa. Ide do druhej izby, tam nájde posteľ pripravenú. Lohne si a vyspí sa dobre v perinách. Včasráno vstane a ide do tretej izby. Tam našiel na stolíku strieborné husličky. Keď chytil slák do ruky, čo sa nikdy neučil hrať, predsa tak zahral, až to bola radosť počúvať. Na druhý deň šiel zas do inej izby, a tam videl zlaté husličky, až sa tak svietilo od nich. Ešte krajšie si zahral ako na strieborných. Na tretí deň zas kútil ďalej a našiel drahými kameňmi vykladané husličky. Myslel, že oslepne, keď pozrel na ne. Začne hrať — a tu tak hral, že by i mŕtveho zobudil. V ostatných izbách hromady zlata a drahého kameňa ponachodil.

Dlho on tam býval, až prišli aj dlhé večery a noci a on sa počal unúvať sám potme. Len našiel v prvej izbe ako ruka tlstú a na dve siahly dlhú voskovú sviecu. Akonáhle ju zažal, počuje buchot a tí dvaja železníci spod brány prídu a pýtajú sa ho:

„Jasný pane, čo chcete?“

Janko, naľakaný, sfúkne sviecu a dvaja železní zbrojníci odídu preč.

Lež potom mu prišlo do pamäti, čo mal robiť! Zažal sviecu zase; zbrojníci prišli. Vypytuje sa ich všeličo, až mu povedia, že sú zakliati a že ich život visí od života tej sviece. Čo bude sto míľ ďaleko a zažne si ju, hneď v okamžení sú pri ňom, a čo chce, to mu vykonajú.

Nuž Janko na druhý deň nabral si zlata, peňazí; šiel inde hľadať šťastie. Len príde do jedného mesta, kde kráľ býval. Mal peknú dcéru, ktorá ale nikoho nechcela. Pomyslel si Janko:

„Počkaj, šelma, veď ja ťa dostanem, keď si len taká pekná!“

Janko si najal dom s krásnymi izbami pri paláci kráľovskom. Večer si zažal voskovú sviecu a zbrojníci prišli. Tu im kázal strieborné husličky doniesť. Zavčasná začal vyhrávať, až sa tak ozývalo. Tu, kráľova dcéra, keď ho počula, zažiadala si tie husličky mať a on jej ich poslal. Na druhý večer ale dal si doniesť zlaté husličky, a keď na druhé ráno stal k obloku a tieto do ruky chytil, všetci ľudia sa zbehli k palácu, bo sa nazdali, že horí, čo od tých husličiek všetko sa svietilo. A keď Janko začal hrať ako nik druhý, tu všetko už len tú hudbu chválilo a natriasalo sa to každé, čo mu tá hudba žilky preberala. A kráľova dcéra nemala pokoja, kým jej neposlal aj tieto zlaté husličky, a od radosti nevedela sa kde podieť, keď aj ona mohla tak pekne prehrávať na nich.

Na tretí večer dal si pripraviť husličky drahými kameňmi vykladané. Keď si potom na ráno stal do obloka a začal hrať, ľudia od blesku husličiek ani nevideli, oslepli. A pri tej hudbe zase čo by kto mŕtvy bol býval, rozveseliť sa a poskočiť si musel. Kráľova dcéra sama pribehla k nemu, aby jej, pre Boha, ešte aj tie husličky dal, že sa jej voľáč stane, ak ich mať nebude. Janko jej povedal:

„Dám ti ich. Ale či ma budeš chcieť?“

„To si ma príď od otca pýtať, potom uvidíš,“ povedala mu, a že jej medzi tým časom husličky do rúk podal, nuž už len utekala s nimi domov.

Pobral sa Janko ku kráľovi kráľovskú dcéru pýtať. Kráľ mu povie:

„Keď si taký majster, že si si už, ako vidno, moju dcéru zaujal, vystanov mi ešte kráľovstvo, aby si bol mne roveň. Potom vám spravím svadbu.“

Odišiel Janko od kráľa a zažal svoju voskovicu. Železníci prišli:

„Jasný pane, čo chcete?“

„Čože by som chcel?“ povie im Janko. „Kráľovstvo chcem mať, keď mi kráľ svoju dcéru inak dať nemieni.“

„Kráľovstvo zakliateho zámku,“ povedia zbrojníci, „dávno je vaše; iba že je ešte neodkliato. Ono bude aj odkliato, keď táto svieca dohorí. Lenže my vám potom iba jednu jedinou službu preukázať môžeme, keď si v sŕke na nás spomeniete. Dobré si to rozmyslite.“

„Poručená Bohu,“ riekol Janko, „keď len kráľovstvo zakliateho zámku odkliato bude a kráľovu dcéru dostanem!“

S tým nechal voskovicu tak, aby dohorela.

Keď už svieca spolovice dohárala, prebudili sa v zakliatom zámku a v meste všetci kňazovia a prišli mu pokloniť sa. Keď už len kústik bol, prišlo vojsko, aby počúvalo jeho rozkazy. A keď celá svieca zhorela, prišiel národ všetok — vyvolili si ho za kráľa.

Mohol sa už teraz Janko predstaviť kráľovi ako kráľ a dostal jeho dcéru. Aj ten ako sľúbil, spravil im tam svadbu.

Po tej svadbe pobral sa on s ňou do toho svojho odkliateho kráľovstva. Kňazov a vojsko boli poslali napred, aby ich to tam vívalo. Išli teda len sami. Tu ako prídu k horám, prepadnú ich

dvaja zbojníci, čo medzitým časom tam sa boli uhniesdili a zle-nedobre garazdovali. Janko v tej súrke spomenul si ešte na svojich železných zbrojníkov. Hneď tí tam! A oddali sa zrovna do zbojníkov. Hej, bola to pračka, keď tí pochytili sa; bo aj zbojníci boli mocní a nechceli ustúpiť ani železníkom. Raz si ti postŕhavajú odenie i tí tým i títo týmto. A tu pozná Janko v tých zbojníkoch svojich bratov.

„Nuž ale ste to vy?“ zavolá na nich a oni ho poznali. Hneď bol koniec pračky a všetci sa upokojili a šli s ním a slúžili mu.

Keď prišli do Jankovho kráľovstva, tu už miesto pustých hôr všade ľudia a dediny a v odkliatom meste všetko na nohách víta si svojho kráľa aj kráľovnú. Slávne vtiahli do zámku raz krajšieho, ako predtým bol. Janko poznal v ňom už všetky izby a uviedol svoju nevestu do tej najkrajšej.

Janko mal ešte len tu veselie veselé a panuje dosiaľ — ak neumrel.

Drevená krava

Podali: Samo Ormis z V. Revúcej, Amália Sirotková, rodená Šidlay z Hájnika vo Zvolene a Štefan Lukáčik z Veľhontu; sporiadal Pavol Dobšinský.

Ved' vám to bol dakedy inakší svet ako teraz, kde každé iba pod nos hľadí a chmúri a utrápa sa od svitu do mraku. Kedysi¹ ľudia neskývražili toľme, neumárali sa, aby čím viac zospiežili: ale čo mali, to zjedli, zapili si, zasmiali sa. Lepšie im to potom stovilo. Vtedy — ak si neznal dačo na žart povedať, nebolo ti ani ukázať sa medzi ľuďmi; lebo všetci boli veselí, zhovorčiví, žartovliví. No, už to pozde zase tak bude!

Len ešte hen vtedy žila jedna kráľova dievka. Tá zase nedajbože usmiať sa, ani len svojim vohľáčom. A tých by bola mala na každý prst po desať, taká bola krásna a bohatá. Rodičia si nevedeli s ňou rady. Napokon dali vytrúbiť po celej krajine, že toho človeka zlatom odvážia, kto by ju rozsmiechotil. Tu iste hrnuli sa smiechotári zo všetkých strán; lenže každý s dlhým nosom odišiel. Konečne nikto viac nedával sa na to. Ale vraj, naveky nájde sa majster do remesla.

Pán kráľ utrápený sedeli pri panne dievke, aby ju trocha rozraveli, keď tu nachýlia sa dvere a ktosi strčí ta dnu rozčuchranú hlavu:

„Prosím ponížene, či sú pán kráľ doma?“

„A kto ty? Čo ty tu chceš, huncút?“ okríkol ho kráľ.

„Prosím ponížene, prišiel som pravdu si potvrdiť!“

„Čo za pravdu? Či nemáš doma richtára a stolicu?“

I tak by premilého host'a bol kráľ vyhnať, keby nie vážna panna dievka, čo teraz po prvý raz od troch dní ústa otvorila, že tak a tak, kráľ je na to kráľom, aby nikoho neodbil.

„Len vy,“ rečie, „rozpovedzte, čo za galibu máte.“

„No ved', hľa, na to som prišiel!“ ozval sa Kubo, bo to on bol, Kubo, náš kraviar z dediny.

I veru zosňal teraz baranicu z rozčuchranej hlavy, ovesil si ju na vatráľ, a postavil sa tak, ako bol v surovici,² v opasku, v chološniach a v krpiciach pred pána kráľa a pred tú jeho dievku. Začal si on to len tak po svojom, po sprosté; ale pán kráľ už teraz počúval, keď len počúvala aj tá jeho dievka, čo každého odbila, ako ústa otvoril. Počúvajte i my!

*

Vybubnovali v dedine, že každý, či má kravu, či nemá, kraviara splácať musí, aby každému bolo narovno.

¹dakedy

²širici

„Čerta ti mi je to narovno,“ pomyslel si pán Krajec, „keď ja kravy nemám, ani len nebožiatka teliatka. Počkaj, kmotre, veď ja ti podkúrim! Nebudem ti nič po nič hotovú plácu do pažeráka pchať!“

Vykresal kravu z dreva a dal k pastierovi na pašu; ešte mu prihrozil, aby ju dobre napásal, a každý večer pekne ako druhé, do domu dopravil.

„Bude z toho pes!“ hútal kraviar a škrabal sa za ušima. Ale kravu prijať musel, bo mu pláca od nej šla. Inak mu neprichodilo, len drevenú kravu pekne rúče nosiť na pleciach za stádom a každý večer pánu Krajcovi domov doniesť.

Na zlú záhybeľ padol v jeseň mráz a kraviarovi zašiel za nechty. Na širom poli dreva nebolo. Pochytil to drevené telivo, porúbal a pokládol na oheň. Zohrial sa; ale bolo mu teplo ešte len potom!

„Kde ti krava?“ volá večer starý Krajec, keď kravy nebolo.

„Veru som ja tú tam v poli porúbal,“ povie kraviar.

„No počkaj, Kubo, veď ty za ňu zaplatíš!“

Kraviar len uhol plecom, že veď bude, ako bude; ale starý Krajec, chytrá líška, bežal za horúca k pánu richtárovi:

„Pán richtár,“ vraví, „mal som kravu; splácal som od nej, ako ste prikázali, aj mi ju ten Kubo celé leto pekne pásol s druhými. Len dnes čo neurobil? Porúbal mi kravu v poli, ani mi len znaku z nej nedoniesol; čože vy na to povieť?“

„A veru, môj milý pán Krajec, ja na to len tak poviem, ako Pán Boh prikázal: kravu za kravu!“

Dúškom poslali pougára³ ku kraviarovi, aby svoju kravu priviedol pred slávny súd.

„Nesúca je, pán pougár, vonkoncom je nesúca pred slávny súd. Povedzte, nech málo pozhovejú, kým ju trochu občešem, obriadim!“

S tým odpravil kraviar pougára a pomyslel si, lebo občul, čo to má byť:

„Od zubov pánom richtárom! Nebudete si vy s mojou teličkou gamby masť. Pretiahnem vám popod nos inakším masným piercom!“

Vyviedol on kravu na tok⁴ a tam zabil. Mäso povešal na pánky, že ho ako na druhý deň bude predávať a kožu vypchal na drevené štuligy, že veď to i Krajcova krava len na takých drevených štuligách stála. Ale tu pán richtár vydali zákaz, že kto opováži sa od kraviara čo len za babku kúpiť, utratí i mäso i peniaze a ešte ho zavrznú do klady. Neboráčik kraviarčík neutŕžil nič, bo ľudia báli sa prestúpiť richtársky zákaz. No našli sa aj takí, čo nebáli sa toho. A bol to sám farárov Dunčo aj s kamarátmi. Tí postavili sa na tok pod pánky a oblizovali si pysky, hľadiac hore na mäso i krútiac chvostmi.

„Aha,“ povie kraviar, „vy by ste radi kúpiť, ale ačak nemáte peniaze? No nič to, veď ja vám zverím, len či na dlžobu pristanete, a keď si prídeme pýtať, zaplatíte?“

³desiatnika

⁴humno

S tým zosňal celý hnát z pánta a kamaráti vycerili zuby do toho:

„Aha,“ povedá, „už nemôžete ani dočkať, kým vám ho dám. No, tak sme na jednotajnosti!“

I tak hodil im hnát a farárov Dunčo prvý zaťal zubmi do pečienky; druhých nebolo načim ponúkať.

Ale čo s ostatným mäsom? Aj tomu ľahký obriadok!

„Dám ja toho,“ pomyslel si, „navariť, nadusiť, nasmažiť; zavolám všetkých susedov na hostinu, veď azda potom len oko zohnú a budú ma rad-radom častovať aj so ženou aj s deťmi, tak volíako prechováam sa cez zimu.“

Ako si pomyslel, tak urobil a milých hostiniarov ak núkal, tak núkal:

„Jedzteže mi, moji milí páni susedi, jedzte ako doma, berte si ako zo svojho: Pán Boh ma opatríť mäsom, opatrím si teraz i ja vás!“

Milí páni susedi najedli sa, napili sa, zaďakovali a rozišli sa. Ale ďalej ani neozreli sa o kraviara.

Od susedov mal svätý pokoj, ale doma žena každý bohovitý deň len tú jednu pieseň húdla:

„Daj mi už teraz do hrnka, keď si si kravu zmárnil! Či nevidíš, že ti deti na peci od hladu dobre nepomrú?“

Milý kraviar dobre tam neošedivel! Po nečase príde mu na pamäť, že veď on má na fare dlžníka. Ide pravo tatam a hľadá, vyzerá ho ako ihlu po celom dvore, po kôlni, po stodole, po stajniach, po všetkých kútoch; ale milý čučko dobre bol popratal sa.

„Keď sa mi ani na oči neukážeš,“ pomyslel si pastier, „veď ti ja ľahko prejdem cez rozum; počkaj, obžalujem ťa pred pánom!“

Iba čo hlavu nastrčil na dvere do farárovej svetlice, zazrie ti na jedno oko slepého Dunča rozťahovať sa pod stolom.

„Či si tu, ty pes slepý?“ zavolá. „Zaplať, čo si dlžen!“

Ale pri stole stál aj sám pán farár a nadbe vám vedieť, že aj pán farár bol na jedno oko slepý a na druhé nedoviedel a že si teraz inak nemyslel, len že to pastier naňho zavolať. Tu akoby bol hrom doňho strelil, tak skočil do kraviara:

„Nuž ale ty mňa budeš ešte slepým psom nazývať! Či nevieš, kto som ja? A čože som ja tebe dlžen, ty žobrák, ty ničiga?!“

Jaj, už vám pastier nebol viac vo dverách, už zaberal von z domu a Dunča zahuckali za ním, dobre mu tam päty neobtrhal.

Ale to ešte nebolo nič, čo ho len psom za jeho spravodlivú dlžobu vyhuckali z domu. Pán farár by bol za tú neúctu kraviara na škripec ťahal, keby ten nebol pobral nohy na plecía.

„Ale,“ rečie farár, „počkaj, šelma! I tak si mi neušiel.“

A pobral sa hneď pred slávnou stolicu a tam neprestal žalovať, kým len pán slúžny nenasúdili kraviarovi sto kyjov kyjovateľch.⁵

Chudák kraviar iba vtedy zvedel, keď mu dráb aj so šiestimi chlapmi pred pastierňou postavil sa, aby ho pod holými vidlami odviekli do stolice. Druhej raty nebolo, iba zadnými dvermi do poľa a z poľa do šireho sveta.

Chodí, chodí po tom širom svete od dediny do dediny, od mesta do mesta. Raz si tu v meste zastane, oprie sa o vatrál a čuduje sa, čuduje; lebo to ešte predsa nevidel taký vysoký a k tomu ešte všetok zelený dom.

„Ej,“ húta si, „čiže tu divné vápno rastie, keď takto na zeleno bieli. A tie obloky, to sú ako u nás dvere. Hej, a či idú vysoko nad jedno druhé! Ba či tu ozaj sliepky vládzu vyletieť hore na pánky, keď je to taká výšava? A len kde tu chlievce pre svine a stajne pre kravy; keď tu ani statočných vrát, ani dvora, ani nič?!“

A tu rozchichocú sa mu ľudia za chrptom, čo pozastavili sa pri ňom, že čudoval sa ako teľa na nové vráta, a čo ho tu vypočúvali, ako táral.

„Nuž ty hňupák,“ vravia mu, „či ty ani to nevieš, kde si? Ved' tu stojíš pred kráľovskou palotou!“

„Ale ja — pred kráľovskou palotou? Ej, tak mi bist'u svete, voľač aj o kráľovi povedzte!“

Tu by ste ich ešte len boli počuli, ako sa tí smiali, že ved' to už aj malí chlapci vedia, že pán kráľ sľúbili toho zlatom odvážiť, kto by ich pani⁶ dievku rozosmial — a nechali ho tam ako blázna stáť.

„Takto zlatom odvážiť sa, to by nebolo zle! I tak nemáš ničoho nič a doma deti plačú!“ pomyslel si kraviar a už len ako by mohol dostať sa ta dnu!

A tam brána ta dnu široká, — ale čože? Pred bránou prechodí sa víťaz s holou šablou, len tak iskrila sa mu, čo bola veľmi nabrušená; a on to bol už dávno počul, že taký víťaz takej šabli len to povie: „Šablička rúbaj!“ a hneď je každému hlava dolu. Ej, do tej brány nebol by vkročil ani za svet!

Ale čo, len takým víťazom to si on ešte trúfal⁷ prejsť cez rozum.

„Nechže si,“ povedá, „tú dieru tu vartuje, vtáčik preletí inokade!“

I začal obchádzať okolo domu, že ved' len dakde dvor a záhradu mať bude, tam ľahko prešvihne sa cez plot a potom na dvore čo by sto psov chovali, tých dobrý pastier neľakne sa; len raz zahvzdne na palci, hneď budú okolo neho chvostmi krútiť. Lenže tu, čo ďalej obchádza, to horšie naňho.

Ved' vám tam nebolo ako u nás na dedine poriadneho plota okolo domu, len zase brány a brány a pod každou zase aj po dvaja víťazi s iskriacimi šablami. Raz predsa — ale ďaleko, vari až hen u desiateho suseda, bol pustý múr.

⁵uzlovateľch, sukovateľch

⁶Pani dievka, pani dcéra. Výraz *pani* (nie *panna*) používa náš ľud aj tam, kde o nevydaných dcérach panských domov a rodín hovorí. Ba i kde pochytil maďarský výraz „kišasonka“ ešte dodáva k tomu „pani kišasonka“. Slovo „pani“ je teda uňho slovo úcty, dávané každej ženskej panského rodu. P. D.

⁷spoliehal sa

„Poručenobohu! Od susedov do susedov voliako popreskakuješ až hen do pána kráľa,“ pomyslel si a bol už za múrom. Bola to tam nebudaj záhrada. Ale povážte, prosím vás, tú hlúposť: trocha petržlenu alebo mrkvy nikde, ako to treba poriadnym gazdinám, iba kvety a kadejaká tráva a kriaky. Hoj! a piesku čo tam bolo navyvážaného! Naša celá dedina by tatam nechcela chodiť vyvážať. A ako ti ho ešte pekne poudrvali, pouhládzali ten daromný piesok!

„Hop,“ myslí si, „to predsa nebude na žart, tatam nesmieš v svojich uprášených bačkoroch kročiť!“

Pustil sa teda len po tej tráve a pomedzi tie kvety. Nikdy ste nevideli, ako nasrdili sa na tom jedni traja, čo tam v tých kvetoch voľač paprili; či ich pleli a či z prachu ofukovali a či čo? Tí zo troch strán do kraviara ako psi štekajúci:

„Ty loptoš, ty niktoš, ty nám tu budeš kvety šliapať!“

Hej, a boli by ho statočne papekmi vyobracali, keby Kubo kraviar nebol mal desať ráz lepšie nohy ako všetci takí na masle vychovaní. Keď tí z jedného boku, skočil on na druhý bok; keď tí zo troch strán, umkol on štvrtou stranou. Aspoň ich trochu vytancoval po tých hriadkach. No ale bolo mu už i toho dosť. Nechal ich dakolko sto krokov za sebou, a čo nevideli, šmyk on jednými dvierkami zo záhrady von.

Ani nevedel o šťastí, že už bol na dvore u pána kráľa. Hej, bistuže dade! Ale je to za dvor! čoby len jednej smeti na ňom! Jeho stará nikdy tak izbu nezametie. Nuž ale predsa kdežu tu z toľkého domu smeti podievajú, veď si ich vari len do kasne neodkladajú? A hnoj že, odpytujem pekne, kde vynášajú? Veď ho len ako ihlu ukryť nemohli! Zabral sa on smetisko a hnojisko po všetkých kútoch hľadať. Ale to mu ešte len malo na zlé poslužiť. Iba keď ho odrazu aj piati zaobkolesia a za pačesy pochytia a obkriкну sa naňho:

„Čo ty tu, šelma stonohá, po kráľovskej palote špehuješ? Zastreľte špehára! Na šibeň s ním!“

Ej, to by už len nebolo bývalo s kostolným riadom, takto nič po nič človeka na šibeň doniesť!

„Ale, ľudia,“ hovorí im, „veď ste vari len pochabé huby nepojedli! Veď ja, kraviar z našej dediny, iba to hľadám, kde si tu pri takom gazdovi, ako sú pán kráľ, trus vynášate. A potom rád by som ku pánu kráľovi jeho pani dievku rozosmiat.“

Priam tichšie struny natiahli; všetci sa odstúpili, iba jeden ostal, a to čo najkrajšie oblečený z nich.

„No veď je nič, dobrý človek; veď vám ja nedám ublížiť,“ tak ten začal pekne okolo kraviara. „A veď vás ja,“ vraví ďalej, „upravím pravo k pánu kráľovi, len mi štvrtú čiastku sľúbte z toho, čo dostanete, keď kráľovu dcéru rozosmejete.“

„Prečo nie?“ vravel kraviar, „len ma tu počkajte!“

Nuž ten si sadol čakať a kraviara na pravú cestu nariadil, aj ho ešte naučil, ako má cez tri varty prejsť.

Išiel si on tak pekne, smelo. Lenže ešte aj tu mal z nôh spadnúť, keď tu každá varta ako hrom zarevala:

„Stoj, chlape! Čo tu chceš?“

Posmelil sa predsa a riekol každej:

„Idem ku pána kráľovej pani dievke na smiechy!“

Nuž tu každá varta pekne okolo neho, vydrankali si po štvrtine z toho, čo dostane, keď kráľovskú dcéru rozsmiechotí.

„A tak tu som vám, pane kráľu,“ rečie už teraz. „Lebo Kubo kraviar z našej dediny, to je nikto inší len ja sám, ako ma tu vidíte. A porozprával som vám všetko, ako čo vodilo sa mi a rád som, že vaša pani dievka pri tej rozprávke aspoň tu i tu pod jeden kútik usmiala sa.“

„Dobre si urobil, synok,“ potľapkal ho pán kráľ po pleci, „už teraz len čo žiadaš za tú rozprávku?“

„A veď som vám hneď spočiatku povedal, že som si prišiel pravdu potvrdiť. Pravdu, pán kráľ, len čo je pravda, to mi potvrdíte: mojich, od slávnej stolice nasúdených, sto kyjov kyjovatých!“

„Kubo, Kubo,“ vravel pán kráľ, „veďže už nežartuj! Veď ja to myslím naozaj, že ťa dám zlatom odvážiť; keď si mi len dcéru rozveselil.“

„Ej, pane kráľu, to i ja myslím naozaj, aby ste mi potvrdili a to pod pečaťou mojich sto kyjov kyjovatých, ako môj vlastný diel za to, že som vašu pani dievku rozveselil, aby som tým štyrom tam vonku nič dlžen neostal, čo si odo mňa po štvrtine z toho vydrankali.“

„Tak je tak, otecko, len ty to potvrd,“ rozosmiala sa kráľovská dievka a zatľapkala rukami, „veď naše neočaté stráže dávno tú príučku zaslúžili!“

Tak sa i stalo. Kráľ podpísal súd aj pečaťou potvrdil na tých sto kyjov kyjovatých, pre smiechotkára Kuba, ale na nohavice tým štyrom, čo si vydrankali po rovnej štvrtine z toho, keď nášho Kubíka inak pred kráľa pustiť nechceli. A Kubo, kraviar z našej dediny, tiež len pod jeden bajúz zasmial sa, keď tým statočne nohavice vyprášili.

Ale tak nič po nič ani nášho Kubíka od seba prepustiť nechceli. Kráľ mu dal ukázať, kde má svoje stajne, aj čo k tomu patrí — odpýtam pekne vaše poctivé hlavy — to hnojovisko. Vyviezli ho na štyroch paripách von do poľa. Tam na kraj hory stála kráľovská stajňa a v nej celá črieda — sto pekných kráv. Povedali mu, že od týchto čias bude nad tou čriedou kráľovským kraviarom a že si smie aj ženu aj deti k sebe pojať. Kubovi teda od tých čias bolo dobre aj so ženou aj s deťmi. A čo viac, kráľ mu daroval z tých sto kráv jednu na výber. A tá krava mala zvonec, už je tej rozprávke koniec.

Čert slúži

Podal a rozpráva Jonatan Čipka z Tisovca.

Jeden chudobný rubár vybral sa do hory s posledným kúskom chleba, ktorý si v plátennej kapsičke niesol; lebo o tom kúsku chleba mal byť celý deň. Keď do hory prišiel, kapsičku zavesil na haluz a dal sa do roboty. Rúbal, neborák, rúbal a kálal hrubé duby, až mu tak z čela tieklo. Tu čosi-kamsi priplichtil sa čierny zasmolenec z najhlbšieho pekla ku kapsičke a ukradol mu ten ostatný kúsok chleba.

Ako sa vrátil do pekla, hneď začal chváliť sa kamarátom:

„Hľaďteže, toto malo byť jednému rubárovi na celý deň a ja som mu to ukradol!“

„Čo to tam, čo?“ ohlásil sa na to Lucifer.

A keď vyrozumel, čo je vo veci, zhrozil sa nad ukrutnosťou toho zlodeja, že smel takému chudobnému človeku ostatný kúsok chleba vziať. I naskutku mu vyriekol súd: aby stojme¹ stúpaj slúžiť do roka tomu rubárovi.

Na druhý deň zberal sa znovu do hory ubiedený rubár a kládol ťažkú sekeru na plece. Tu otvorila sa dvere a mladý silný parobok vkročí do izby.

„Dobrý deň, gazdo!“ poklonil sa prichodzí. „Či by ste ma nevzali do služby?“

„Ach, syn môj, načože by si mi bol?“ odpovedal rubár. „Sám nemám čo jesť a v kúte, či vidíš, plače hŕba lačných detí!“

„No, len ma vezmite! Ja vám za službu nič nežiadam a uvidíte, že pri mne dobre sa mať budete.“

„Nuž, poďže teda so mnou do rúbania, keď už len tak chceš,“ povedal rubár a podal mu do ruky sekeru.

Neminuli tri dni a hora, ktorú by rubár sám do roka nebol zrúbal, ležala na hromade, až to bola radosť hľadiť na rovné rady poukladaných siah. Od toho času počalo sa nášmu rubárovi dobre vodiť a deti jeho neplakali viac od hladu v kúte; boli veselé a zdravé ako ryby, lebo boli sýte.

„No gazdo,“ povie ten sluha, „vy po kuse len rúbajte, a ja pôjdem dakde na mlatbu, aby ste mali na zimu chleba, aj všetkého nadostač v dome.“

„Chod' len, chod',“ odpovedal rubár, „ja budem zatiaľ rúbať, čo budem môcť.“

Na jednej veľkej pustatine býval bohatý pán. Tristo stohov zbožia stálo mu na poli a v chlievoch ležalo tristo kŕmnych volov a tristo kŕmnych bravov. U toho pána zastavil sa rubárov sluha a ponúkol sa za mlatca.

„Nuž a kdeže ti kamarátstvo?“ opýtal sa ho pán.

¹hneď

„O kamarátstvo sa vy nestarajte! Len či dáte to zbožie mlátiť?“

„Pravdaže dám; ale ho azda sám nebudeš mlátiť?“

„Ej, či sám, či nesám; veď sa to potom nahládite!“

„Nuž a čože budeš žiadať na výmlatok?“

„Nič, pane, len čo si naraz odnesiem,“ odpovedal sluha.

„No,“ pomyslel si pán, „veď žiadnych desať kíl neodnesieš.“ A privolil k tomu.

Keď bolo blízko polnoci, tu okolo stohov ozve sa odrazu tritisíce cepíkov: cup cup cup, cap cap cap! cup cup cup, cap cap cap! Čerti z horúceho pekla zbehli sa pomáhať svojmu kamarátovi, takže do rána všetko zbožie bolo vymlátenô, vyviato i pomeranô.

Ešte len svitať počalo, zabral sa mlatec k pánovi, aby prišiel robotu opáčiť. A ten sa nemohol predívať na tej skorej robote. Ale bol rád, že zbožie bolo dobre vyrobené a povedal mlackovi, aby si výmlatok bral.

Milý mlacko káže si vykladať zbožie na široké pleciská a pánova čel'ad' vyloží mu na ne dobrých desať kíl pšenice.

„No či ti to dost?“ spytuje sa ho pán.

„Hoj, čože by to bolo?“ rozosmeje sa mlatec. „Len ešte klad'te! Veď vidíte, že ešte pod ním vyskočím.“

I vykladú mu všetko zbožie na plecica a pánovi dupkom stávajú vlasy od strachu.

„No či ti to dost?“ spytuje sa poznovu, ale sa mlatec zase rozosmeje, že čoby to ešte bolo.

„Len klad'te,“ povedá, „čo máte; veď vidíte, že ešte vyskočím, ako čo by som nič nemal.“

Sto tučných vykřmených bravov valí sa z chlievov a mlatec zoberie všetko na chrbát.

„No u čerta, už ti to len azda dost' bude?“

Ale čert sa len smeje, ľahko vyskakujúc a káže klásť. Pána pučí od zlosti; ale v „slove si stoj!“ — od slova odstúpiť ani on nemôže.

„Vypusťte sto vykřmených volov,“ zakričí na čel'ad'; „tie azda len nepoberie!“

Ale mlatec zoberie aj tieto a rozosmejúc sa do očí nahnevaného pána, uteká, ako čo by nič neniesol, k svojmu gazdovi.

„No gazdo tu máte!“ zvrhne bremä vo dvore rubára. „Myslím, že sa už nebudete báť hladu, trebárs vás i tu nechám, lebo mi už vychádza rok. Ale či viete, kto som ja? Či pamätáte, keď vám v hore ten ostatný kúsok chleba bol skapal?“

Rubár pokýva] hlavou:

„Pamätám,“ povedá, „pamätám!“

„No tak vedzte, ja som čert; ten kúsok chleba ja som vám bol ukradol a za pokutu musel som vám do roka slúžiť. Majte sa dobre!“

Vtom sa stal okolo domu smiech, ako čo by tritisíc koňov bolo zarechtalo. Boli to čerti, ktorí vysmievali svojho kamaráta, že musel u chudobného rubára slúžiť.

Žabina kmotra

Podal a rozpráva Jonatan Čipka z Malohontu.

Tri sestry prechádzali sa po zelenej lúke. A tu stretli veľkú korytnatú žabu,¹ ktorá dívala sa na ne veľkými vypučenými okáľmi, akoby ich zožrat' alebo zakliať' chcela.

„Jaj, pľuhavstvo, ako som sa ľakla!“ vykrikla najstaršia sestra.

„Zabime potvoru, nech neplance sa nám tu pod nohy!“ ohlásila sa na to stredná.

A obidve boli by hneď bývali hotové len zabiť a zabiť žabu. Ale najmladšej nevidelo sa to.

„Ej,“ povedá, „nieže tak, sestry, nie! I červiačik bráni sa smrti; nechajme aj žabu, nech žije.“

Sestry na to rozryhotali sa a tá staršia povie jej tak štipľavo:

„Môžeš si ju pre mňa sebou vziať a s ňou trebárs aj spať.“

„Ba vidí sa mi byť hrubou, môžeš ponúknuť sa jej za kmotru!“ prekárala ju stredná.

„Prečo nie? I žaba je božie stvorenie,“ povie najmladšia — a slza jej vypadla z oka.

Od tých čias prešlo sedem týždňov. Sestry už dávno boli zabudli na korytnačku. Tu ti im raz za rána vstúpi do izby krásne pristrojený mládenec a obráti sa rovno k najmladšej s hlbokou poklonou:

„Službu vzkazujú môj pán a moja pani a prosia vás, keby ste sa na krátky čas vybrali k nim; pred dvermi stojí koč a čaká na vás.“

Zobrala sa najmladšia napochytro a vysadla do zlatého koča. Štyri vrané kone leteli ako vo víchor a dve staršie sestry hľadeli za ňou ako vo vytržení, až im zmizla z očí.

Zlatý koč zastal pred vysokým zámkom. Na tom zámku štyriadvadsať oblokov na východ a štyriadvadsať na západ; pred každým oblokom zlatý strom a na každom strome zlatý vták. Keď najmladšia sestra z koča schádzala, zatriaslo sa povetrie spevom zlatého vtáctva, čo ju vívalo.

Vstúpila do nádhernej izby, kde všetko zlatom jasalo sa. Na zlatej posteli v hodvábných perinách leží korytnačka, stená zhlboka, ťažko; lež ako zazrie príchodziu, hneď obráti sa k nej a hovorí:

„Sľúbila si sa mi za kmotru; rada by som vedieť, či stojíš si v slove.“

Najmladšej prišiel iba teraz na um celý ten údaj na prechádzke; ale pamätala dobre, čo vtedy hovorila, nuž i teraz riekla:

„Prečo nie? Aj ty si božie stvorenie!“

¹ropuchu

V tom okamžení porodila korytnačka krásneho syna. Babka stála už tam naporúdzi,² okúpala dieťa a povila.

„Vezmi, kmotra moja drahá, vezmi toto dieťa a nes ho do krstu,“ prosila tá na tej posteli.

Krásna kmotra vzala na ruky utešeného chlapčeka a šla s ním do kostola.

Sotvaže v kostole kňaz chlapčeka pokrstil a prežehnal, korytnačka tu doma rozpučila sa a z jej kože vyskočila krásna pani.

Krstná matka s krstňat'om na rukách poberala sa veselo von z kostola. Ale hneď vo dverách zastaví ju stará zhrbená žena a vystiera proti nej suchú ruku.

„Ach, neopúšťaj, dievka moja, chudobnú žobráčku!“ prosila sa jej prenikavým hlasom.

Ona čiahla do vrecka a vytiahla strieborný peniaz. Usmiala sa mu starká a hovorila:

„Pán Boh zaplať, dievka moja, Pán Boh zaplať a požehnaj na miesto toho stokrát toľko! Ale hľad'že, budú ťa tam v palote ponúkať zlatom, striebrom; ale ty neber nič, dievka moja, zožabila by si sa. Len potom na veľké ponúkanie vypýtaj si za hrst' smetí! Inšie nič neprijmi, a vyslobodíš seba aj tvoju kmotru.“

Vtom starká zmizla, akoby bol dlaňou pľasol.

Najmladšia už potom bez všetkej prekážky doniesla dieťa do zlatej paloty. A tu vytešená krásna pani rozprestrela proti nej náručie:

„Vitaj, kmotrička moja, vitaj! Ach, čože ti, čo dám za tvoju službu? Naber si zlata, naber si striebra! Ber si, čo ti srdce zažiada!“

Ale kmotra nechcela brať nič; že vraj vykonala len kresťanskú povinnosť.

„Ej, akože by to bolo, kmotrička moja zlatá? Či by som ťa ja s prázdnu rukou pustila?“ zaobchádza ju pani. „Musíš si dačo vybrať; žiadaj, čo chceš, všetko ti dám.“

„Keď už len byť musí,“ povie napokon žabina kmotra, „tak mi dajte za hrst' smetí spod metly.“

Navidelo sa to panej nijak, odmáhala dlho všakovak; potom predsa spravila jej po vôli.

Sotva vykročila milá žabina kmotra z brány, tu smeti, čo bola si naviazala do ručníka, krásne zazvonila: každý prášok premenil sa na ligotavé ťažké zrno zlata! A za ňou zatriaslo sa povetrie spevom zlatého vtáctva:

„Vyslobodila si nás! Vyslobodila si nás!“

²na pohotove, pri ruke

Hádač, strúhač, strelec, poprac

Zo zbierky J. Rimavského.

Jeden otec mal štyroch synov a žiadneho imania. Akože ich tu zaopatrit’?

„Dám ich,“ pomyslel si, „vyučit’; prebijú sa svetom aj bez imania a Pán Boh ich sám najlepšie zaopatrí.“

Dal ich teda na učňovstvo do mesta. Vyučili sa každý inému remeslu: prvý bol hádač, druhý strúhač, tretí strelec a štvrtý poprac. Tento posledný vedel popratať aj tam, kde si nič nepoložil.

Prišli z učenia domov a hneď, že oni preukážu sa každý vo svojom remesle. Otec zvolal celú dedinu na diváky a vyšiel s nimi na širokú lúku. Tu hádač vyhádval, na ktorom strome v ďalekej hore vták na hniezde sedí; poprac hneď ta bežal a popratal do svojej kapsy vajcia, tak čo vtáka nesplašil, iba potom ho už zduril z hniezda; strelec namieril a vtáka v tom letku zostrelil, že padol k nohám divákov; ale vajcia ako potrepali sa v kapse, kým ten s nimi na to strelenie dobehol, nuž ich strúhač tak zalátal, zaokrúhlil, že tam švíka nebolo poznať a boli ešte pevnejšie ako prv.

„No, majstri ste!“ riekol otec. „Ako som vás vyučiť dal, tak už teraz opatrite sa sami.“

A ľudia zas len híkali na to všetko a chýry šli o týchto majstroch po celom svete.

Doletel chýr o nich aj ku kráľovi, a tomu práve vtedy, ani nevedieť kde, podela sa dcéra. Dúškom povolal ich k sebe, aby ju vyhádali a vydobyli, že toho bude, kto najlepšie zaslúži si ju.

Hneď hádač vyhádval, že ju veľiký vták uniesol za more a tam tríme vo svojom zámku. Strúhač razom vystrúhol člnok a všetci previezli sa za more. Zbojník paničku ukradol, keď vták o poludní na okamženie zdriemol, a pekne doniesol ju do člna. Už boli s ňou naprostred mora. Tu prebudený vták doletel za nimi a zakrútil koleso, že spustí sa na nich, zd’obe ich zobákom a pannu zase unesie v pazúroch. Strelec ho zastrelil — ale keby dáko inak! Lež tu zas padol im vták dolu hlavou zrovna pred nosy a vybil im pyskom veľikú dieru naprostred člna.

Voda im ho hneď zaliala a boli by tam prepadli sa do bezdna, keby nie vrtkého strúhača, ktorý ako raz zaťal kresačkou, už bol člnok zaplátaný, ani kvapka vody viac doňho nepresiakla. Šťastne dopravili paničku domov a jej otec oddal ju aj s pol kráľovstvom strúhačovi; bo ten najviac urobil, bo bez neho ani ta by neboli zašli, aj boli by potopili sa vtedy, keď už pannu v hrsti mali.

Aj tým druhým sľuboval panstvá; ale oni nechceli byť menej od svojho brata, a preto pustili sa ďalej.

Išli, išli; prišli tam k jednému hostincu, v ktorom bolo vyhlásené, že kto tam za jednu noc postačí troviť a hotovým platiť, dostane kráľovu dievku za ženu a s ňou aj kráľovstvo.

„Toto je pre mňa,“ povedal hádač bratom. „Len či mi ešte v čom-tom poslúžite.“

„V čom takom?“ opýtali sa bratia.

A hádač im hovoril:

„Ten vták, čo sme ho tam na mori nechali, bol iba na jedno krídlo podstrelený. Voda ho vyniesla za nami na breh, ale že už nevládal naspäť zaletieť za more, sedí teraz tamto v hore na hniezde a nesie zlaté vajcia. Ty, strelec, musíš mi ho teraz aj s hniezdom zostreliť a ty, poprac, už vtedy musíš tam byť a doniesť mi ho. Čím viac budem troviť, tým viac zlatých vajec mi nanesie, a tak už len pochopíte, že vydržím. A vy, dá Boh, tiež opatríte sa ešte!“

Pristali na tom a urobili mu tak. Ten potom už haroval aj s nimi celú noc, a že vždy hotovým platil a na ráno obliekol sa do zlata, vďaka podala mu kráľova dievka ruku.

Tamtí dvaja preniesli sa už len do voľac lacnejšieho hostinca; bo tuná bolo trochu aj nebezpečno, keď každého o hlavu kratším urobili, kto za trovu nezaplatil. V tom druhom hostinci pili potom ako dúhy. Raz strelcovi rozleje sa pivo po stole. Veľká sila múch nasadla si naň. A ten pác dlaňou na to, zabil ich päťdesiat. Dal si potom u zámočníka urobiť erb, na ktorom stálo:

„Len raz čapil, päťdesiat ich zabil!“

Ale oba popíjali si len ďalej.

Raz viezol sa tadiaľ kráľ. Poslal si tadnu sluhu pre pohárik na občerstvenie. Sluha vráti sa a len tak triasol sa mu pohár v ruke.

„Čo si taký najašený?“ opytuje sa ho kráľ.

„Ach, najjasnejší pane,“ odpovedá sluha, „akoby nebol predesil sa, keď mi prišlo čakať na toto víno vedľa toho, čo len raz čapil a päťdesiat ich zabil. Báľ som sa, že ak len prstom pohne, nebudem vám viac víno nalievať.“

„No, veď by teba aj s povrieslom vystrašil,“ rečie kráľ. „Čože si sa mal toľme najašiť? Či nevieš, že iba toho hľadáme? Smelo tadnu a zavolaj mi ho do služby!“

O chvíľu už sedeli strelec a poprac pri kráľovi na koči, keď sa im len voľac nadhodilo do roboty. A to vám, hľadteže, voliačky obor toho kráľa nepokojil, aby mu dal dcéru za ženu, a obra nikto prevládať nemohol. A už ho museli aj chovať v kráľovskom zámku a vypil na každé posedenie tri sudy vína a hnúť nechcel sa, kým mu svadbu neurobia. Alebo, vraj, nech strieľa sa s ním, kto sa vie. A ten obor bol taký strelec, čo na tisíc krokov diaľky mušku v povetrí zhodil.

Strelec dal sa na to; len vraj: „Budete aj nás tak chovať za dva týždne ako toho obra, kým k silám prideme.“

Chovali ich ako pavúkov a oni zas len pili ako dúhy. Ale tu dva týždne chýlili sa ku koncu a ešte nič nevyhútali, ako toho obra prevládzu. Tu veru už milému strelcovi všakovalo bolo okolo srdca a neraz sa mu zavzdychlo: „Miško, ty ješ a piješ, ale nač tvoja krv vyjde?!“

A to všetko počul obor vo vedľajšej izbe, ktorý na nich pozor dával, čo to za jedni, čo s nimi prichodí mu biť sa. A milého obra veru tiež volali Miškom, nuž všetko tak nazdal sa, že to ho upomínajú, nač jeho krv vyjde. Šupelo mu, že tí to slovo tak často pripomínajú a začal vždy viac obávať sa o svoju kožu.

Len už na ustanovený deň ráno priplachtí sa milý obor k týmto dvom do izby a začne ich prehovárať, aby si pušky nenabili, aby bili sa len tak naoko, čo nič nestane sa ani jednému.

„Radšej,“ hovorí, „oboríme sa oba na kráľa; zabijeme ho, zaberieme si všetko a podelíme sa.“

A tu kým obor takto púšťal sa do jednačky so strelcom, zatiaľ poprac vytiahol sa von a už obrovi nábitok z pušky vytáhal. Ako vykradol sa, tak i prikradol sa naspäť do izby a na svojho brata len pomíhal.¹ Priam tento vedel, koľko asi bilo.

„No, nič je z toho,“ hovoril strelec. „Čiaže by bola kráľova dcéra, tú by sme si na dvoje preseknuť nemohli. Len ty obor, poberaj sa strieľať! Tvoj je prvý výstrel; ale to ti povedám, ak ti puška zluhá, už vtedy budeš ležať.“

A tak aj stalo sa. Obrovi puška zluhala. Ale vtedy sa aj prestrel, ako bol dlhý; náš strelec zastrelil ho do smrti.

Bola svadba hneď, a to hrdá!

Na svadbe, ako najlepšie hodovali a jeden z prísediacich kráľov chcel pripíť mladému páru na zdravie, tu obadá sa, že len pred okamihom mal zlatý pohár pred sebou a že toho viac niet a niet.

„Ej, veď vari neprepadol sa, ani krídla nemal, žeby bol uletel!“

Vyzerali popod stôl, všade; ale pohára len nebolo a nebolo!

„No,“ rečú, „už ho musel dakto vziať.“

„A beda tomu, kto opovážil sa toho pri kráľovskom stole!“ doložil starý kráľ. A chytrý poprac na to:

„Hľadať treba, u koho nájde sa; to bude najistejšie.“

Tu mladé, staré hľadalo, mávalo po vreckách; ale každé volalo:

„Ani ja ho nemám, ani ja, ani ja!“

„No, veď ani nikoho sme nevideli z miesta vstať — kdeže je, kdeže je?“ volali podruhí.

Iba keď milý sobášny kňaz očervenie ako oparený rak a ešte raz nepokojnejšie matá si po vreckách. Tam mu bol spravodlivý ten skapaný zlatý pohár. No už to zas všetci svedčili, že ten nepohol sa z miesta a žeby už len kňaz ako kňaz ani nemohol sa dopustiť, dačoho takého. Tu aj sám kráľ hneď uhádol, čo to asi byť môže a povedal:

„Čo figeľ, to groš; nech sa prizná, kto to urobil, zlatý pohár bude jeho!“

A mladý zať už aj prstom ukazoval na šelmu brata svojho, a keď tento ešte okúňal sa priznať a len tak pod jeden bajúz usmechoval sa, tu milý brat predsa len chcel s pravdou von a vyrozprával všetkým o svojom bratovi popracovi, akému tento remeslu vyučil sa a ako im všetkým trom bratom bol dosiaľ na pomoci. Už potom ani poprac sám tajiť sa nemohol.

¹očiama

To ale tak zapáčilo sa tomu kráľovi, čo spred neho ten pohár skapal, že povedal:

„No, milý poprac, keď si ty taký kunštár a ešte si pri tom nikomu neublížil, ja potrebujem just takého. Len v jednom ešte preukážeš sa mi. Ak ty do zajtra rána ukradneš mojej dcére, čo ešte okrem mňa žiadnemu duchu nikdy nič nedala od seba, prsteň z malého prsta, prijmem ťa za zaťa a viem, že ti potom aj ona vdľačne podá ruku; bo za toho sľúbila ísť, kto si ten prsteň od nej vymôže. Ale zase ak to nevykonáš, syn smrti si. Taký u nás zákon.“

„A veď už bude, ako Boh dá,“ povedal poprac a pristal na všetko.

Veselie dokončilo sa veselo a po veselí rozišli sa hostia po zámku, každé do svojich izieb. Kráľ, ktorý tú stávkou urobil, obzeral sa už len, či poprac dakde za nimi nesliedi; ale o tomto nebolo ani chýru ani slychu. Nuž celkom ubezpečený vyzliekol sa vo svojej izbe, veď i tak dcéra jeho spala hneď vo vedľajšej, a ak by zavolala, ľahko by doskočil na pomoc. Len ako vyzliekol sa, prišlo mu na um, že ešte zabudol sluhom rozkázať, aby pozor dali na všetko. Iba tak ako bol, vyzlečený, vybehol k sluhom. Za okamženie vrátil sa: ale v tom voľach inšie svetlo mu v hlave a šiel na druhé dvere k dcére.

„Dievka moja,“ hovorí, „daj ten prsteň ku mne! Tu ho poprac hľadať nebude.“

„Čože sa vám robí, otec môj?“ hovorí dcéra. „Veď som vám ho len teraz dala!“

„Nuž ale kedy, ako?“

„Nuž len teraz terazučky boli ste tu celkom oblečení a vrátili ste sa do vašej izby aj s prsteňom. Len tomu čudujem sa, ako mohli ste sa na taký hran² aj zobliecť.“

Kráľ hneď letel do svojej izby k svojim hábom; ale už ani tých tam nebolo. Iba kukne do otvoreného obloka a tam celá postava popracova, ako chce just spúšťať sa dolu po rebríku.

„Aha, šelma, tu si predsa!“ chmatne ho za krk. A tu ti bábolka slamou vypchatá v hábach popracových! Hneď pochopil, koľko uderilo, že to poprac bábolku tam nastrojil, a kým on k sluhom chodil, zatiaľ si jeho šaty obliekol a tak vypýtal prsteň od kňahyne; — ale veru zatiaľ aj dokonale ufujazdil.

Ráno mu s prsteňom oddal aj ruku svojej dievky a táto nevzpierala sa, keď to bol majster nad majstrov a pritom šuhaj kaľavný.

Čo remeslo, to remeslo, predsa len pomáha na zelenú ratolesť a má vraj i zlaté dno.

²tak rýchlo

Najmladší z dvanástich

Podala Amália Sirotková, r. Šidlaiová, učiteľka v Hájnikách pri Zvolenskom Sliači.

Biedne živil sa na svete chudobný rybár. Akoby aj nie, keď so ženou a deťmi iba to zjedli, čo kedy-tedy dajakú rybu chytil. Raz ide na ryby a rozprestrie sieť. Vyletí z vody ozrutný vták a povie mu:

„Nájdeš, ale nezahub!“

Ťahá sieť a tam naozaj dač závažného. Vytiahne, rozkrúti: vyšobalí sa mu do ladiky¹ troje veľkých vajec. Zavesloval ku brehu, zanesol ich domov a poukladal pekne na pec. Žena chcela aspoň jedno z nich hladným deťom uvariť, ale on jej prihrozil:

„Nenašlas', nezahub!“

Žene to bolo mrkotno, ale na prvý raz, ako na prvý raz, utíšila sa.

Šiel on aj po druhý raz na tie ryby a rozprestrel sieť. Vyletel z vody ozrutný vták a zavolať mu:

„Nájdeš, ale nezahub!“

Vytiahol zase troje veľkých vajec. Privesloval ku brehu, priniesol ich domov a odložil ku tým pekne na pec. Žena zase do vajec, a keď nie do vajec, nuž doňho:

„Ty šklban, či nevidíš, že už aj s deťmi omdlievam od hladu; radšej by si bol ryby doniesol a seba aj deti obživil!“

No, prehrmelo aj to.

Šiel on aj po tretí raz na ryby, a ako rozprestrel sieť, zas len vyletel ten ozrutný vták z vody a privolať mu:

„Nájdeš, ale nezahub!“

Aj na tento raz iba také tri ohromné vajcia vytiahol. Položil ich do ladiky, privesloval s nimi ku brehu, zabral a odložil ku predošlým na pec. Žena oddala sa mu do vlasov, že čo myslí, že takto deti nenachová, že len čo si počnú od hladu.

Pošiel radšej i po štvrtý raz na tie ryby. Rozprestrel sieť a čakal.

Nebolo mu dlho čakať, bo zas len vyletel ozrutný vták z vody a zavolať:

„Nájdeš, ale nezahub!“

Našiel, ale ešte aj teraz len troje veľkých vajec; aj sieť dotrhala sa mu už pri nich. Nuž ale len privesloval ku brehu, vzal vajcia a položil ku ostatným na pec; už ledva pratali sa. Žena ho už preklínala a ochorela od zlosti, čo jej to tam budú toľké vajcia zavadzať, a do úst nič.

¹lod'ky

Len ti tu naraz vajcia začnú pukať. Pukne jedno, vyskočí z neho mládenec na svet súci, pekný, len akoby ho bol ulial. Pukne druhé, aj z toho. A tak z každého, a z toho dvanásteho najmladší a najkrajší šuhaj! A všetci postavia sa pred rybárom a pýtajú:

„Daj jest', daj piť, keď si nás na biely deň vyniesol!“

Tu žene od divu aj choroba prešla; ale začala s mužom nanovo hriech a nezdobu, že či nemajú dosť svojich detí, že ho ona tam nechá, nech mu tí tam trebárs uši objedia. Z reči do reči, pekne-krásne pobili sa muž so ženou.

„No, dajte si pokoj!“ hovoria už teraz mládenci. „Čo len pre nás, škoda sa vám hašteriť. My by sme i tak pri vás žiadnej práce nemali, ale vám my poradíme. Zavediete nás rovno ku kráľovi do služby a uvidíte, že vám to nebude daromné.“

I tak bolo. Rybár zaviedol dvanástich šuhajov do zámku a postavil ich pred kráľa. Kráľovi veľmi ľúbili sa, bo boli rovní ako jedle, iba ten najmladší najonakvejší. Prijal ich do služby a rybárovi dal statočnú vynáhradu, keď mu ich len doviedol.

*

Poslal kráľ milých šuhajov jednu veľikú lúku zrábať. Čo cez deň nakosili a nahrabali, to cez noc všetko rozvláčila volíaka pleťuha. Dost' tí striehli, nič nevystriehli. Najmladší nemohol už ďalej hľadiť na také hospodárstvo. Sadne si pod kopy a strežie. Priletí ta dvanásť koní a prasto do kopy, že ju zvláčia. Zaženie sa tento kosou do nich; ale najmenší koník mu povie:

„Nezaháňaj sa, to by ti i tak daromné bolo; radšej daj nám nažrať sa, lebo pôjdeme do roboty. Zatiaľ ale zobuď si bratov a nech si posadajú na nás, a ty sadni si na mňa.“

Zobudil bratov a posadali si. Ráno postavili sa pred kráľa takto na tátošoch.

„Ej, to nám treba, to!“ povedal kráľ. „Lebo je vojna.“

A to susedný kráľ vypovedal tomuto kráľovi vojnu, že mu nechcel dať dcéru za ženu. Do tej vojny ako postavili sa, susedný kráľ iba čo ich pošibal voľajakým prútikom, hneď všetci skameneli, kremä tento najmladší nie. Ten ostal len volíaky ako omámorený. Keď prebral sa, už bolo okolo neho všetko mŕtvo. Ale mu jeho tátošík povedal:

„Sadaj, nemeškaj; ten kráľ len stoľko, že už nie je pred kňahyňou, aby si ho vzala za muža; my musíme tam byť prv.“

Sadol, nemeškal — a boli tam ešte prv. Ale aj ten kráľ dobehol a žiadal, aby kňahyňa šla zaňho, bo že vo vojne pobil všetkých do zniku.

„Ej, všetkých si predsa nepobil,“ povedala kňahyňa; „jeden z nich je ešte prv tu ako ty. A tak za toho z vás pôjdem, kto mi donesie moje svadobné šaty zo skleného zámku; tam sú mi v truhlici.“

Ten kráľ nešiel, že po čo on má chodiť, že jemu mladucha aj bez tých šiat dobrá. Najmladší z dvanástich ale našiel ku svojmu koníčkovi a povedal:

„Koníček môj, takto a takto má sa vec — čože urobím?“

„Hoj, len ty sadaj, nič nemeškaj; čo nevidieš, zaletíme!“

Vysadol si, nič nemeškal — a leteli. Prileteli ku sklenému zámku. Povie koník šuhajovi:

„Tu sme! Ale musíš sám ku strige. No, zadrž sa, a keď vyslúžiš si truhlicu, prídi ko mne; tu budem na tejto lúčke popásat' sa.“

Tašiel šuhaj do zámku ku strige, aby mu vydala truhlicu, čo v nej tá a tá kňahyňa, ktorá ho sem poslala, uschované má svoje sobášne šaty.

„Ej, dám ti ju, dám,“ rečie striga. „Ale či vieš, že si ju máš u mňa vyslúžiť?“

„A veď, keď je tak, trebárs si ju aj vyslúžim,“ povedal šuhaj; „len mi povedzte, čo to má byť za služba.“

„Do večera už nič,“ riekla baba; „ale na ráno musíš nosiť sa na mojom vranom koni. No veď uvidíme, ako obsedíš na ňom.“

Prechodil sa šuhaj podvečer okolo zámku. Nájde tam chrta medzi dvoma bučkami zaseknutého, čo nemohol nijak von. Pomohol mu z klepca a uradovaný chrt skočil v šírý svet, iba čo privolal šuhajovi:

„Pomysli si len na mňa, keď ti budem potrebný, hneď som ti tam na pomoc!“

Ráno vyviedla mu stará z maštale vraného koňa a on si vysadol naňho. Spočiatku koník ešte ako-tak, ale čo ďalej, to tuhšie skákal a zašiel s ním, sám Pán Boh vie, kde do poľa. Ale šuhaj obsedel v strmeňoch a uzdu nepustil. Raz milý vranko premení sa na zajaca a uteká mu v šírý svet. Ej, veru ledva stačil na chrta pomyslieť, už by ten toho nikdy viac nebol videl. Lež iba čo pomyslel, už chrt tam za zajacom a chytil ho za ucho a doviedol k šuhajovi. Zas bol z neho kôň, a šuhaj pekne ticho dopravil sa na ňom do zámku.

„Tu si máš koňa a vydaj mi truhličku,“ povie babe.

„To by si skoro chcel,“ riekne baba. „Zajtra musíš nosiť sa ešte na mojom sivom koni, a ak mi ho takto naspäť privedieš, bude z teba dač.“

Po práci prechodí sa šuhaj kolo zámku. Zazrie tam orla chyteného na reťazi. Pustí ho. Orol vzlietne a zakráčie mu:

„Pomysli si na mňa, keď ti budem potrebný; hneď som ti tam na pomoc.“

Ráno vyviedla stará sivého koňa. Sivko strihal ušima a hrabal podkovami. Šuhaj len vysadol a nič nedbal, že milý končo pustil sa hneď do skoku. Stisol mu len boky a vyletel na ňom von bránou, akoby boli vzali sa na krídla, čo ďalej, to strmšie, a šuhaj zas, čo ten strmšie letel, to tuhšie stiskal ho. Raz milý sivko premení sa na vtáka. Šuhaj ostal na zemi a vták ulietal ponad oblaky, prv, akoby ten bol stačil pomyslieť si na orla. Vtom si ale pomyslel a orol hneď tam, pustil sa za vtákom, dochytil ho a doviedol k šuhajovi. Z vtáka urobil sa zase kôň a šuhaj pekne ticho dopravil sa na ňom do zámku.

„Tu si máš koňa a vydaj mi von truhličku,“ povie babe.

„Ej, bolo by ti!“ rečie baba. „Zajtra musíš nosiť sa ešte na mojom bielom koni, a ak mi ho takto pekne naspäť privedieš, nuž ti už len dám tú truhlicu.“

Po práci svojej prechodí sa šuhaj kolo zámku a zájde si až k rybníku. Tu na brehu vyhodená ryba hádže sa, mece sa a nemôže dostať sa naspäť do vody. Vzal ju pekne na ruky a pustil do vody. A ryba mu povie:

„Pomysli si na mňa, keď ti budem potrebná; hneď tí prídem na pomoc.“

Ráno vyviedla mu stará bieleho koňa. Beloň spínal sa a vyhadzoval už vopred. Šuhaj chytil uzdu a vyhodil sa naňho. Darmo ten spínal sa pod ním, darmo vyhadzoval. Hej, leteli že tí potom ponad bránu von! A kôň prosto k rybníku. Tu raz milý šuhaj ostane na brehu a spod neho vyletí kačica a pláva rybníkom preč voľakdesi na druhú stranu a stratí sa mu z očí. Pomyslí si on na tú rybu. Pripláva ryba k nemu.

„Ačak,“ vraví, „kdeže ti kôň?“

„Veď to, rybka moja, kdeže je? Tu mi zmizol dakde na tom rybníku.“

„No netráp sa nič, nájdeme ho.“

A ryba zohnala všetky ryby a tie kačku vyhľadali, zospod za nohy chytili, aby uletieť nemohla, a tak doplávali s ňou ku brehu. Ako ju šuhaj v ruke mal, hneď bol zase kôň, a šuhaj pekne ticho dopravil sa na ňom do zámku.

Starú strigu malo tresnúť od jedu. Vzala mu koňa a viedla ho do maštale. Šuhaj pozďaleč za ňou. A striga tam pochyťí omelo a tne svoje dievky:

„Nuž či ste sa takto mali zadržať, vy daromnice, vy sajby!“

Lebo tie kone to boli jej vlastné dievky, čo tak vedeli sa premieňať. Ešte aj tadnu prišla nadurená ako morka a vždy čosi homrala. Potom mu ale oddala truhlicu. On si vyhľadal svojho tátošíka tam, kde pásol sa mu, na tej lúčke, a šťastne dostali sa domov. Postaví sa s truhlicou pred kňahyňu — „a tu nemáš kľúčika od truhlice!“ Povie kňahyňa:

„Za toho z vás pôjdem, kto mi ten kľúčik donesie.“

Ten kráľ nehol sa ani teraz a šuhaj išiel zase ku svojmu tátošíkovi:

„Tátošík môj, pôjdeme ešte pre kľúčik.“

„Ej, veď pôjdeme,“ rečie tátošík; „ale už teraz bez toho kráľa, aspoň bez jeho prútika nemôžeme ísť. Lebo je kľúčik jednému medveďovi v pysku, a toho treba najprv tým prútom pošibať, aby zmrzol. Choď len a volaj kráľa, alebo nech ti prútik vydá.“

Šiel šuhaj ku kráľovi, aby prišiel s ním alebo mu prútik vydal. A kráľ nechcel sa ani hnúť od kňahyne, že načo by on unúval sa toľké svety. Vytrhol mu šuhaj prút z ruky a hybaj na tátošíkovi rovno k tým zápoliam, kde pritrimovalo sa to medvedisko.

Medvedisko prednými dlabami do neho, len že ho zacapí. Šuhaj šibne ho prútom. Priam medveď skamenel a kľúčik vypadol mu z tlamy. Vzal kľúč a ponáhlal sa s ním ku kráľovej dcére.

Tu začne sa ten kráľ škriepiť, že jeho je kňahyňa, lebože bez jeho prútika nebol by kľúčik tu a šuhaja bol by medveď zadlávil. A šuhaj tiež postavil sa mu, že veď on i truhlicu vyslúžil i kľúč doniesol.

„Daromná vám škriepka pred časom,“ povie na to kňahyňa. „Musíme najprv otvoriť truhlicu!“

Otvorili truhlicu, a tu — v truhlici meč.

„No, vidíte,“ ozve sa kňahyňa, „toto vedela som popredku. A teraz kto ešte o mňa stojí, dá si týmto mečom sťat' hlavu, a čia hlava pod týmto mečom obžije, za toho pôjdem.“

Oba podvolili sa a o chvíľku obom hlavy odcupli na kláte. Šuhajova hlava obžila a tamtomu mieste svadby spravili pohreb.

Šuhaj bežal ku svojmu tátošíkovi poďakovať sa za verné služby.

„Uznávaš teda, uznávaš,“ hovoril tátoš, „že som ti verne slúžil?“

„Ej, uznávam, uznávam.“

„No, keď uznávaš, teraz i ty mne preukážeš pokonnú službu. Zotneš i mne tým mečom hlavu. Potom vynímeš z môjho sedla druhý prútik a pôjdeš na bojište a pošibeš svojich bratov, aby odteraz mal i tebe kto slúžiť.“

Zdráhal sa šuhaj vernému tátošíkovi hlavu zoťat', ale musel. Ako to urobil, voňavá holubica vyletela z koníka.

Konečne vyňal prútik zo sedla, šiel na bojište, pošibal bratov, a keď videl, že títo vstali, pošibal aj ostatné vojsko. Tak s vojskom navrátil sa domov ku kňahyni a táto hneď podala mu ruku a bola od tej hodiny jeho, a to vojsko slúžilo mu vždy.

O troch grošoch

Podáva Štefan Marko Daxner od Rimavy.

Kopal raz jeden chudobný človek pri hradskej ceste priekopy. A neviem, ako sa stalo, ako nie, dosť na tom, že sám kráľ voľakdesi šiel po tej ceste a opýtal sa chudobného človeka:

„Povedzže mne ty, môj drahý, akú máš plácu na deň za túto ťažkú robotu?“

„Ha, najjasnejší kráľu, ja mám na deň tri groše.“

Zadivil sa kráľ nad tým a opýtal sa ho, ako môže na tých troch grošoch vyžiť.

„Jaj, Vaša Jasnosť, čoby len vyžiť, to by ešte bolo ľahko; ale ja z tých troch grošov prvý vraciam, druhý požičiavam a kremä na tom treťom sám žijem.“

Ale tu veru kráľ nerozumel, čo to znamená; trel si rukou čelo, že si rozhúta, čo by to, ako by to mohlo byť. No nevyhútal nič, len pekne-krásne priznal, že on veru nerozumie, ako by to mohlo byť, z troch grošov i vracať i požičiavať i vyžiť.

„Nuž, najjasnejší pane,“ povie chudobný človek, „to je takto! Chovám si otca už starého a nevládneho, tomu vraciam: bo on ma vychoval. Ale chovám i jedného malého syna: tomu požičiavam, aby mi vrátil, keď ostariem sa. A na treťom groši aj sám potrebujem žiť.“

„No dobre, keď je tak,“ zaradoval sa kráľ. „Vidiš, môj drahý, ja mám doma dvanástich radcov a čím väčšiu plácu im dávam, tým väčšmi ponosujú sa mi, že nemajú z čoho žiť a troviť. Teraz im ja zahádam túto hádku, čo si mi ty povedal. Ale ak by prišli k tebe opytovať sa, nepovedzže im, čo to znamená, — pokým len môj obraz neuvidíš.“

Ako to dopovedal, daroval ešte sedliakovi za hrst dukátov a odišiel domov.

Len čo došiel, dal zavolať tých dvanástich radcov pred seba:

„Vy,“ povedá im, „čo na toľkých peňazoch nemôžete vyžiť; jesto tu v krajine jeden človek, ktorý má na deň kremä tri groše a ešte aj z tých jeden vracia, druhý požičiava a iba na tom treťom sám žije — predsa statočne vyžije. Teraz, keď ste múdri, povedzte mne vy, ako je to možno; lebo ak mi do pozajtrajška nepoviete, dám vás všetkých z krajiny vyhnat', aby ste mi aspoň darmo chlieb nejedli.“

Pobrali sa slávni radcovia s ovesenými nosmi domov a zasadli do rady, čo ako by to bolo. Každý chcel byť múdrejší a ono za rozumom prostého človeka žiaden pohodiť nemohol. Minul deň, míňal sa i druhý; na tretie ráno mali už postaviť sa pred kráľa a ešte nevedeli tej veci ani vývod ani rozvod. Naveľa, naveľa voľakto im pošepol, kde by vyhládali toho chudobného človeka, že im ten najskôr spod závozu pomôže. I vyhládali ho a dostavili sa hneď všetci k nemu. Prosbou, hrozbou, zle, nedobre dotierali doňho, aby im povedal, ako je to s tými troma grošmi. Ale on veru nezľakol sa ich. Rozpovedal kráľovský rozkaz a že kremä ešte ak by mu kráľov obraz ukázali, tak by mohla byť z tej raži múka.

„Kdeže ti my hriešni ľudia kráľov obraz ukážeme,“ hovorili títo, „veď kráľ na naše slovo k tebe nepríde a ty ani tak nesmieš pred neho?! Len daj voliak ináč nakriatnuť sa na tú rozpoved.“

„A už keď ani to neviete, tak z tej múky chleba nenapečieme!“

Pokúsili sa aj o to ostatné: Nasľubovali mu hory, doly; navláčili mu veľa peňazí, že veď už aj bez kráľovej milosti má na čom žiť, aby im tú vec len rozpovedal. Ale on nič! Iba keď už peniaze naozaj na hrbu nosili a on už dosť navysmieval sa im, že takí múdri páni nevedia si porady, vtedy vytiahol z vrecka jeden z tých dukátov, čo mu kráľ podaroval a riekol:

„No vidíte, tuná je kráľov obraz, sám mi ho podaroval, vidím ho dobre; nemám čo obávať sa, že by som prestúpil kráľov rozkaz. A tak vám čo chcem, vyjaviť môžem.“ — A vyjaval im hádku!

Tu potom na tretí deň radcovia ľahko rozprávali s kráľom, keď im chudobný človek svojho rozumu požičal. Ale aj kráľ hneď zavoňal, čo je vo veci; lebo dal zavolať toho chudobného človeka a opýtal sa ho:

„Povedzže mne ty, ako je to, že si ty ináč statočný človek a teraz predsa previnil si sa proti môjmu kráľovskému rozkazu?“

„Neprevinil som sa, najjasnejší kráľu, lebo som mlčal ako kameň, kým som neuvidel váš spravodlivý obraz. Tu ho mám ešte aj teraz, sami ste mi ho darovali“ — a vytiahol dukát s obrazom kráľovým a rozpovedal mu všetku príhodu s tými dvanástimi, i ako hrozili i prosili, i nadarúvali sa mu, i ako on navysmieval sa im.

„No,“ povedal na to kráľ, „keď si ty taký múdry, že ty viac rozumu máš ako moji dvanásti radcovia, nebudeš ty viac priekopy kopat', ale budeš ako veľký pán v mojom dvore prebývať a vedľa mňa v rade zasadať.“

„A vy?“ — to zas k tým radcom hovoril. — „Či sa vy nehanbíte? Čože, akože teraz s vami? — Vám nielenže platy nepovýšim, ale vám ešte aj z toho utiahnem, čo máte!“

Neprišli tí viacej kráľa o plácu unúvať.